

12 octobris 1577
Ballen
Prullent

IOANNIS BOCCATII

DE CERTALDO INSIGNE OPVS

de Claris Mulieribus.

TYPOGRAPHVS LECTORI S. D.

En Candide Lector offerimus tibi opus illustre Io: Bocca: de claris mulieribus, in quo recensentur, illæ quæ & honestate & turpitudine excelluere, ubi simul intelliges, qui ex honestis prauisq; studijs euentus consequantur, quicquid etiam Poëticis fabulis de mulieribus inuolutum est, hic ad liquidum traditur, ut facile colligas, vnde fabula duxerit originem, & quid deinde artificij Rhetorici à Poëta accesserit, quæ omnia bona fide tradita, succincta lepidaq; & ob Historiæ rerumq; gestarum uarietatem com-
moda & utilia sunt lectu, vt opere perlustrato, te decuplo plus precij impendere malle iures, quàm tanto thesauro carere, Eme & frui meq; uera dixisse experieris, Vale.

BERNAE HELVET

Excudebat Mathias Apiarius.

*

HIERONYMI FRICK

Carmen ad Lectorem.

Heroum si facta uirum præclara, merentur
 Laudibus æternis concelebranda dari.
 Plenaq; sunt illis ueterum monumenta Sophorum,
 Quid ueterum? passim si bene gesta, placent
 Vt quibus exemplis, ceu calcare quisq; mouetur,
 Ingenuis factis conciliare decus.
 Exemplis alijs sicuti sapientia uera putatur,
 Discere quæ ex usu, quæq; nociua tibi.
 Adde quod hoc speculo tua quæ bene facta sequantur,
 Præmia multiplici laude, uidere potes.
 Cur non perpetuæ mittentur nomina famæ,
 Illaque scriptorum docta litura notet.
 Gesta matronarum cunctis miranda per orbem,
 Quædam adamanda tibi, quædã & habenda odio,
 Qualiã dat noster Boccatus optime lector,
 Plurima queis emptis ipse potire, Vale.

4 XIV B
 2164

EXIMIO ATQVE NO- BILI VIRO D. ADRIANO A BV BEN-

berg Rhomani Monasterij, apud Allobroges nouæ Bern: pro-
 uinciæ præfidi clarissimo Ioan: Telorus Abusiacus Ludi li-
 terarij apud magnificam Heluetiorum Bernam mo-
 derator, gratiam precatur & pacem.

INobile illud Boccati opusculum, de claris mulieribus, forte fortuna in-
 cidi, ac tum ferè, quum iam sub prelo cudi coeperat (uir humanissime, atq;
 clarissime) Hoc, quia operæ pretio dignum uidebam, quantum in me fuit, stu-
 dium & laborem impendens, ab omni situ, mendis, & squalore, quibus fuit
 hætenus pressum, pluribusq; annis non excusum, uindicare pro mea uirili, et
 in ordinem colligere coepi sedulo. Adieci insuper carmen *εὐροσχεδίαςινδρ*, quo
 rerum capita, ceu per transennam ac Heroïdum facinora, in utrâq; partem, sa-
 mosissima, utcuncq; subindico, Idq; tamen, ea fide ac diligentia, qua eo tempo-
 ris curriculo, potui candidissima. Voleis, & hoc meo labore, quem summa
 in occupatione, sumere nō piguit, iuuentuti studiosæ gratificari, modisq; om-
 nibus prodesse, Hocq; tanto impensius, quanto autor ipse studiosus est accom-
 modatior iucundiorq;. Compertum enim habeo, quod is non tam respi-
 ciat, quid in re quaq;, in omni negotio sit spectandum, quàm quod etiam, pro
 diuersitate personarum, pro rerum uarietate, ita mire omnia attemperet, ut
 nulla voluptas sit omnino, quæ non propositam habeat uirtutem. Quæ res
 sanè, omne totius mundi arcanum continet. Hinc enim, quod bonum & ho-
 nestum est, sua luce claret, suosq; admiratores habet, Illhinc, quod malum,
 turpeq; est, cum suis sectatoribus est cernere. Virtus igitur non sit necesse
 est, nisi compar aliquis appareat, in quo superando uim suam exerceat, atque
 exerat. Nam ut nulla victoria est sine certamine, sic nulla uirtus, absq; aliquo
 hoste dici potest. Atq; ita fit, ut nemo uirtuti faueat, nisi qui sequi possit, sequi
 autem non facile est omnib. Proinde, quicquid ex contrarijs fingi fieriq; po-
 test, quicquid in hoc uiuo coeli terræq;, & recte mundi uocati opere est spe-
 ctabile, quicquid in mentem uenire, sub conspectum dari, ac in orationem ca-
 dere poterit, habes hic expressissimū. Est enim prorsus nihil in hoc opere scri-
 ptum, factitatumq;, quod non ex certis principijs, ex causis inquam, quæ in re
 bus ipsis consistent, petatum sit. Exempla (non dico Heroum, sed Heroïdū,
 quæ et si genere & sexu posteriores parteis teneant, animo tamen & ingenio,
 cæterisq; naturæ dotibus tantum non cedentes) uideas hic, in omnes euen-
 tus, non tam dissimilia, quam miranda, & his longe diuersiora auspicia, pro-
 a ij gressus

gressus, & fines. Hic enim uelut in Theatro uidebis aliā prodire, quæ generi humano, ut in immensum propagaretur, causam aliquam dederit, aliā cognoscere, quæ quomodo hoc idē pulchre coalescat, pducaturq; intermedia, pane potuq; adinuentis, excogitauit. Adde, quod nonnullæ, literas et leges quibus in commune rebus humanis rectē prospiciatur, & cōmodē sciatur, quid expendendum fugiendumq; sit reppererunt. Sunt, quæ omnib. in genere studuerunt uirtutibus, hæc ut piē, quantum ad Deum unicē colendum, illa, ut iuste, quantum ad proximi charitatem spectat, alia, ut temperāter, ne quisquam priuatim suam læderet naturam exempla posteris reliquit. Item e contra inuenias plures, quas in hoc prorsus coniurasse conspirasseq; dicas, ut omnem honestatem, omnem humanitatis speciem, ex cōmuni uita tollant, suis affectib. indulgentes, turpitudinem, quæ & radix & comes uitiorum omnis est, sectentur mordicus, &c. Hoc itaq; illud est, quod iam paulō ante monui, ut adhibita ratione perpendamus exactē, quanta sit uis, quanta ratio, quantum deniq; sit sacramentum ipse homo, per quem magnalia dei, et hominū gesta tanto spiritu deprædicentur, & suspiciantur. Dabit ergo hæc præsens historia, quomodo, quæq; ratione aliorum facinora sint cognoscenda, ut nūquam certo destituaris experimento, item quomodo ex retroactis (quod propriē sapientis uiri officium est) futura scienter, in omneis parteis perspicere, imò quod admirabilius est, futura præsentibus, diuina terrenis, atq; sempiterna breuib. antepondere oporteat. In hoc enim omnia, omnium ueterum scripta, ac rerū gestarum monumenta, & quicquid tandē rerū est uspiam, sub quocunq; uelamenti seu figmenti genere conscriptarū, faciunt, ut humanam socordiam excitent, aduersus pericula exemplis muniant omnigenis, uiamq; & materiam discendi, quo medio, ad ulteriora progrediendum sit, præscribant. In summa, ut certo sciat quisq; quā par sit ratio, & necessaria legendi historica, & uitā suam cuiq; instituendi satis conuenienter. Hoc ita posito, facile liquebit, quantum utilitatis capere, quantumq; fructus facere possit is, qui cum iudicio & ratione, in quouis scripti genere, nedum in hoc, quod mire uariū, est, & copiosum, uersetur. Huc facit quod ipse autor & poëta insignis, & poëtarum interpres, extiterit, sicut liquidō uidere est hic, & alijs operibus quæ fecit, eximiē claris. Faxit deus Opt. Max. ut quisq;, quod plurimum fuerit salutare, capiat inde, idq; ad uitæ usum transferat omne, quā rectissimē. Illud autem tum fiet, quando exempla non gloriæ, sed uirtuti proposita esse, perspectum sit. Hoc qui nescit, similis fit Tragœdis, qui personarū, quas amplissimas præferebant, etiam posito habitu, mores imitentur. Cauendum est itaq;, ne suauitate lectionis illecti, uoluptates sequamur, fructus uero amittamus, Nam est ingens flagitium, & piaculum nulla uenia dignum, fulgentis tantum gloriæ (quod ut plurimum

plurimum, multis plausibile uidetur) specie sollicitari, at animum non aduertere, quantum retulerit probē cognitum habere, ad se etiam aliena pertinere pericula. Hoc ipsum qui non cogitat, intemperantibus planē comparandus est, quibus ut alimentum nihil prolicet, sic ad eos eo pacto nulla lectionis utilitas redeat oportet. Ex his nunc patet, quo sine, quouq; proposito, maiorū gentium gesta sint legenda, nempe ut omnis uita excolatur, animus rerum cognitione informetur, quā fieri potest honestissime, adeo, ut in sermone, et actione omni, moderatio, uirtutum columen spectetur, in moribus, suauitas, quæ humanæ conuersationis gluten est, elucescat, & in ferendis studiorum laboribus, animi tolerantia mentis solatium omne, proponatur, suscipiatur. Id est, cur homines scientia, quod ex numero perfectionis, & bonorū genere sit, capiantur, uel uoluptatum dulcedine, quas sensuum obiecta produunt, oblectentur. Porro quod reliquum est, uir clarissime, tuam attinet humanitatem, cui quantum debeam uideo, sed unde rependam, non habeo. Sed quid hæc? Quis non amet te? quando non inde modo agnosceris felix, sed multo magis omni amore dignissimus, præcipue, quum tanta tamq; incredibilis tuorum morum integritas sit, quæ omnem facile laudem superet. Deinde quis nō heroicū istum totius corporis habitum suspiciat? cui planē adesse aduertitur, maiestas quædam tacita, Quid memorem fortunæ successus? quibus undiq; fulges, quid facilem uitæ honestissimæ splendorem? quo nihil plausibilis, nihil magis come. Quid animi circumspicientiam? qua quicquid animo concipis, quicquid re obeundum proponis, ab optato haud quaq; excidas fine unquam, quin quā felicissimē, id quod uelis, perficias. Taceo interim alias uirtutes, item & tua tuorumq; insignia, imaginesq;, quibus olim nobilissimē claruerunt, & hodie non minus tua humanitas claret, qua quid maius unq; perspexerim (loquor id quod res est) non uideo. Sed præfari desinamus, ac te suppliciter apprecemur, qui æqui boniq; consulere, atq;, quicquid id est laboris, q; in hoc opere Boccatij restituendo repurgandōque sumpsimus, excipere digneris eo animo, quo nos tuæ amplitudini spectatissimæ, illud ipsum dedicamus & nuncupamus, hoc est, beneuolo ac grato. Atq; id quidem tanto exporrectiori fronte, quanto tu maiori animi promptitudine, & honesta studia, & bonas artes, quibus & ipse non vulgariter edoctus, admiraris et promoues, Dominus det, qui id, quod in te satis splendidē cepit, feliciter perficiat. Vale bene, ac amantem tui, redama.

Datum Bernæ ex Ludo nostro literario, 22. Iulij,

Anno XXXIX.

EBERARTVS À RVMLANG
Candido Lectori.

BReui quidem sed proprio euidentiq; testimonio Candide Lector, à Cicerone celebrata et cōmendata est Historia, qui eam refert esse testē temporū, lucem ueritatis, uitam memoriae, magistrā uitae, & nūciam uetustatis, ut non necessarium esse duxerim diutius te in cōmodis eius percensendis morari, ne quis idem mihi obijciat, qđ Rhetorum quidam Herculis laudes enarrare uolens, ab Antalcida Lacedaemoniorum duce, audire coactus est. Quis illum vituperat? Ad hoc quod hāc Ciceronis pauca verba in recessu plus recondant, quam foris ostentent. Nam si penitus introspectantur, quicquid de Historia eloqui poterit, complecti videntur, ut non opus sit per amplificationem id latius extendi, Tui igitur cōmodi, & nominis gratia hoc excellens opus Boccatij de claris Mulieribus, ex innumeris repurgatū mendis, tibi proponamus, ut hoc quoq; frui possis, quod preclaras mulieres turpibus permixtas recenset, quo alterum ex altero illustrius reddatur euidentiusq; appareat. Hoc libro deprehendes, quomodo ex turpibus studijs deterrimi euentus cōsequantur, simulq; gustum prebebit rudis ac prisci saeculi, in quo Regibus ac Reginis plerisq; delirare, & quoduis facinus perpetrare, quasi magnificum uidebatur. Exprimit enim proteruitatem humani generis, & quanta exagitur ambitione, saeuitia immani q; impudentia, atq; quā vanus & vecors sit homo, si non verecundia legum temperetur, neq; bonis institutis, moribus, legibus adeoq; meliore mente, & propitio Deo excolatur. Quod si mulierum temeritas nullū facinus reuerita est, quid de uiris natura ferocioribus, & intractabilioribus cōijciendū est? Quid non tentabimus, & quod uesaniae nō prouimus à grassante nostra malignitate deturbati, si effrenes nobis ipsis relinquamur? Obseruemus itaq; ē q̄ efferatis moribus ingenti labore ac sudore, bonorum uirorū per exercitia cultumq; honestorū studiorum, in mansuetiorem humanitatē, si gubernacula non detrectabimus, illaq; suo fungentur munere, adoleuerit orbis. Hic quoq; multi arcani, & reconditi sensus fabularum quarundam poëticarum referantur, quae ex euentu gestae rei occasionem sumpsere, quibus poëtae artificium Rhetoricum adhibuere, ut ingentem exercendi ingenij materiam, hoc breui libro suppeditemus. Asperitatem & difficultatem stili imputato temporibus, & seculo non studijs Boccatij, sed tamen uenerandā quandam grauitatem praese fert, quod stili non exquisitus, nec fucatus, sed solidus sit, plus roboris rerumq; quā inanis lenocinij contineat.

Vale & frui meq; tui nominis studiosum commendatum habeto.

Datum Bernae Nuithonum, Anno 1539.

IOAN.

IOANNES BOCCATIVS DE
Certaldo Mulieri clarissimae Andreae de Acciarolis de
Florentia Alteuillae Comitissae.

PRidie, mulierum egregia paululum ab inertī vulgo semotus, & à ceteris ferè solutus curis, in eximiam muliebris sexus laudem, et amicorum solatium, potius quam in magnum reipublicae commodum, libellum scripsi. Verum dum mecum animo versarem, cuiam primum illum transmitterem, ne penes me marcesceret otio, & ut alieno fultus fauore, securior iret in publicum, aduerteremq; satis, non principi viro, sed potius cum de mulieribus loqueretur, alicui insigni foeminae destinandum fore. Exquirenti digniorem ante alias, uenit in mentem, Italicum iubar illud praefulgidum, ac singularis nō tantum foeminarū, sed regum gloria, Iohanna serenissima Hierusalem & Siciliae regina. Cuius pensatis tam inclytae prosapiae, & auorum fulgoribus, quam nouis à se forti pectore quaesitis laudibus, in desiderium mittendi illum humilem deuotumq; ante solium suae celsitudinis incidi. Tandem quia adeo ingens regius fulgor est, & opusculi tenuis & ferè semisopita fauillula, timēs ne à potiori lumine, minor omnino fugaretur in tenebras, sensim retraxi consilium, & noua indagine multis alijs perquisitis ad extremum, ab illustri Regina in te votum deflexi meum, nec immerito, nam dum mites ac celebres mores tuos, dum honestatem eximiam, sumum matronarum decus, dumque uerborum elegantiam mente reuoluerem, & cum his animi tui generositatem, & ingenij vires, quibus longe foemineas excedis dotes, aduerterem, videremq; quod sexui infirmiori natura detraxit, id tuo pectori, Deus sua liberalitate, miris virtutibus superinfuderit atque suppleuerit, & eo quo insignita es nomine designari voluerit, cum *audaces* Graeci quod Latine dicimus homines nuncupent, te aequiparandam probissimis quibuscunque etiam vetustissimis arbitratus sum. Et ideo cum tempestate nostra multis atque splendidis facinoribus agentibus, clarissimum uetustatis specimen sis tanquam benemerito tuo fulgori, huius libelli tituli munus adiecisse velim, existimans non minus apud posteros tuo nomini addidisse decoris paucis his literulis, quam fecerit olim montis Odorisij & nunc Alteuillae comitatus, quibus te fortuna fecit illustrem. At te igitur mitto & tuo nomini dedico quod haecenus à me de mulieribus claris scriptum est. Precorq; inclyta mulier, per sanctum pudicitiae nomen, quo inter mortales plurimum emines, grato animo munusculum scholastici hominis suscipias, & si mihi aliquid creditura es, aliquando legas suadeo, suis quippe suffragijs tuis blandietur otijs, dum foeminea uirtute & historiarum lepiditate laetaberis. Nec incassum arbitror agitabitur lectio, si facinorum

a iij preteri

præteritarum mulierum æmula, egregium animum concitabis in melius. Et esto nonnunquam lasciuia comperias immixtam sacris (quod ut facerem recidendorum cōggit opportunitas) ne omiseris uel horescas, quinimò perseuerans, uti uiridarium intrans eburneas manus semotis spinarum aculeis extendis in florem, sic obscenis sepositis collige laudanda, & quotiens in gentili muliere, quid dignum Christianam religionem professā legeris, qđ in te fore non senseris, ruborem mentis excita, & te ipsam redargue, quod Christi delinita chrismate, honestate aut pudicitia uel uirtute superaris ab extera, & prouocato in uires ingenio (quo plurimum uales) non solum ne supereris patiari, sed ut superes quascunq; egregia uirtute coneris, ut uti corporis læta iuuentute, ac florida venustate conspicua es, sic præ ceteris non tantum coæuis tuis, sed priscis etiam cū animi integritate præstantior fias. Memor non pigmentis (ut plærēq; facitis mulieres) decoranda formositas est, sed exornanda honestate sanctitate, et pijs operibus, ut dum eidem qui tribuit gratiā feceris, non solum hac in peritura mortalitate inter fulgidas una sis, sed ab eodem gratiarū largitore, hominem exuens in claritatem suscipiaris perpetuam. Præterea si dignum duxeris mulierum præstantissima, eidem procedendi in medium audaciam præbeas, ibit quidem (ut reor) tuo emissus auspicio, ab insultibus malignantium tutus, nomenq; tuum cum cæteris illustrium mulierum

per ora virū splendidum deferet, teq; tuis cū meritis (cum minime possis ubique offerri præsens) præsentibus cognitā faciet, & posteritati seruabit æternam.

IOANNIS BOCCATII DE

Certaldo de mulieribus clavis, ad Andream de Acci-
arolis de Florentia Alteuil.
comit.

Scripsere iam dudum nonnulli ueterum sub cōpendio, de uiris illustribus libros, & auo nostro, latiori tamē uolumine & acutiori stilo, uir insignis & poëta egregius Franciscus Petrarca præceptor noster scribit & dignè. Nam qui & cæteros antecirent claris facinoribus, studium omne, substantias sanguine & animam, exigente oportunitate, posuere, profecto ut eorum nomē in posteros ppetua deducatur memoria meruere. Sanè miratus sum plurimū, adeo modicum apud huiusce uiros potuisse mulieres, ut nullā memoriæ gratiam in speciali aliqua descriptione cōsecutæ sint, cū liquido ex amplioribus historijs constet, tam strenue quam fortiter egisse nonnullas. Et si extollendi sunt homines dū cōcesso sibi robore magna fecerint, quanto amplius mulieres (quibus ferè omnibus à natura rerum mollicies insita, & corpus debile ac tardum ingenium

ingenium datum est) si uirilem euaserint animum, ac ingenio celebri, ac uirtute conspicua audeant atq; perficiant etiam difficillima uires extollendæ sunt. Et ideo ne merito fraudentur suo, uenit in animum, ex his quas memoria referet, in gloriæ suæ decus in unum deducere, eisdem addere ex multis quasdam, quas aut audacia, seu uires ingenij & industria, aut naturæ munus, uel fortunæ gratia seu iniuria, notabiles fecit. Hisq; paucas adnectere, quæ & si non memoratu dignum aliquid fecere, causas tamen maximas facinoribus præbuere. Nec (volo) legenti uideatur incongruum, si Penelope, Lucretia, Sulpitia, ut pudicissimis matronis iumixtas Medeam, Floram, Sempromiamq; comperint, quibus pregrande sed perniciosum forte fuit ingenium. Non enim est animus mihi hoc claritatis nomen, adeo strictim sumere, ut semper in uirtutem uideatur exire, quinimò in ampliorem sensum (bona cum pace legentium) trahere, & illas intelligere claras, quas quocunq; ex facinore, orbi vulgato sermone, notissimas nouero, cum & inter Leonidas, Scipiones Catonesq; atq; fabricios uiros illustres, seditiofissimos Græchos, versipellem Hanibalem, proditorem Iugurtham, cruentos à ciuili sanguine Syllam, Mariūq; & æque diuitem & auarum Crassum, aliosq; tales sæpe legisse meminerim. Verum quando extulisse laudibus memoratu digna, & depreffisse increpationibus infanda, nonnunquam non solum erit generosis in gloriā uerū etiam in ignominiam ignauis: Habenas ab infaustis paululum retraxisse, & quod quarundam turpitudinibus venustatis demptū uidetur, ratus sum, quandoq; historijs inferere nonnulla lepida blandimenta uirtutis, & infugam atq; detestationem scelerum aculeos addere, & sic fiet, ut immixta historiæ delectatione sacra mentes subintrabit utilitas. Et ne more prisco apices tantum rerum tetigisse uidear, ex quibus à fide dignis potuero cognouisse, amplius in longiusculam historiā protraxisse, non solum utile, sed opportunum arbitror existimans harum facinora, nō minus mulieribus quā uiris etiam placitura. Quæ cum ut plurimum historiæ ignaræ sint, sermone prolixiori indigent & latantur. Attamen uisum est ne omiserim, excepta matre prima, his omnibus ferè gentilibus nullas ex sacris mulieribus, Hebræis, Christianisq; miscuisse, non enim satis bene conueniunt, nec æquo incedere videntur gradu. Hæ quippe ob æternam & ueram gloriā, sese ferè in aduersam persæpe humanitatis tolerantiam coegere, sacrosancta præceptorum, tam iussa, quam uestigia imitantes, ubi ille seu quodam naturæ munere uel instinctu, seu potius huius momentanei fulgoris cupiditate percite, non absq; tamen acri mentis robore deuenere, uel fortunæ urgentis impulsu, nonnunquam grauissima pertulere. Præterea hæ, uera & indeficienti luce corusca in merita æternitate, non solum clarissime uiuunt, sed eorum uirginitatem, castimoniam, sanctitatem, uirtutem, & insuperandis tam concupiscentijs carnis, quam supplicijs tyrannorum, inuictam constantiam ipsarum meritis exigentibus, singulis uoluminibus, à pijs hominibus, sacris literis, & veneranda maiestate conspicuis, descriptas esse cognoscimus, ubi illarum merita, nullo in hoc edito uolumine speciali, ut iam ductū est, & à nemine demonstrata describere, quasi aliquale reddituri præmium inchoamus.

Cui quidam pio operi, ipse rerum omnium pater Deus assit, & laboris sumpti fautor quod scripsero, in suam ueram laudem scripsisse concedat.

INDEX.

	Ca. 1.	Fo. 1.	
De Eua parente prima	1.	ij.	
De Semiramide regina Affiriorum	2.	ij.	
De Opi Saturni coniuge	3.	ij.	
De Iunone Regnorum dea	4.	ij.	b
De Cerere dea frugum, & Siculorum regina	5.	iiij.	
De Minerua quæ & Pallas dicitur	6.	v.	
De Venere Cyprorum regina	7.	v.	b
De Ysidere regina atq; dea Egyptiorum	8.	vi.	b
De Europa Cretensium regina	9.	vij.	
De Libia regina Libie	10.	vij.	b
De Marpesia & Lampedone reginis Amazonū	11.	vij.	
De Thysbe Babilonia uirgine	12.	vij.	b
De Hypermnestra Argiuorum regina	13.	ix.	b
De Niobe regina Thebanorum	14.	x.	b
De Hypsiphe regina Lemni	15.	xi.	
De Medea regina Colchorum	16.	xij.	
De Arachne Colophonis muliere	17.	xij.	
De Orytheia & Anthiobe reginis Amazonum	18.	xij.	b
De Erythrea seu Eriphila Sibylla	19.	xiiij.	
De Medusa filia Phorci	20.	xiiij.	b
De Iole Ætholorum regis filia	21.	xv.	
De Deianira Cenei Ætholorum regis filia	22.	xvi.	
De Iocasta Thebanorum regina	23.	xvi.	b
De Amalthea seu Deiphebe Sibylla	24.	xvij.	
De Nicostrata seu Carmenta Ionij regis filia	25.	xvij.	b
De Procri Cephalij coniuge	26.	xvij.	b
De Argia Adrausti regis filia	27.	xix.	
De Manthone Tyresie filia	28.	xx.	
De Coniugibus Meniarum	29.	xx.	b
De Penthesilia regina Amazonum	30.	xxi.	
De Polixena Priami regis filia	31.	xxi.	b
De Hecuba Troianorum regina	32.	xxij.	
De Cassandra Priami Troianorum regis filia	33.	xxij.	b
De Clitemnestra Mycenarum regina	34.	xxij.	b
De Helena Menelai regis coniuge	35.	xxij.	b
De Circe Solis filia	36.	xxiiij.	b
De Camilla Volscorum regina	37.	xxv.	
De Penelope Vlyssis coniuge	38.	xxvi.	

De Laui-

INDEX.

	Ca. 39.	Fo. xxvij.	
De Lauina Laurentum Regina	20.	xxvij.	b
De Didone seu Elissa Tiria Carthaginensiū regina	21.	xxix.	b
De Nicaula Æthiopum regina	22.	xxx.	
De Pamphile Platræ filia	23.	xxx.	b
De Rhea Ilia Nestali uirgine	24.	xxxi.	b
De Gaia Cirilla Tarquinij Prisci regis coniuge	25.	xxxi.	b
De Sappho puella Lesbica & Poëta	26.	xxxij.	b
De Lucretia Collatini coniuge	27.	xxxij.	
De Thamyri Scytharum regina	28.	xxxiiij.	
De Leæna meretrice	29.	xxxiiij.	b
De Athalia regina Hierusalem	30.	xxxvi.	
De Cloelia Rhomana uirgine	31.	xxxvi.	b
De Hippone Græca muliere	32.	xxxvij.	
De Megulia dotata	33.	xxxvij.	b
De Veturia	34.	xxxvij.	
De Thamyri pictrice Myconis filia	35.	xxxvij.	
De Artemisia regina Cariae	36.	xl.	b
De Virginea uirgine Virginij filia	37.	xli.	b
De Hyrene Cratini filia	38.	xli.	b
De Leuncio	39.	xlij.	
De Olympiade Macedoniae regina	40.	xlij.	
De Claudia Vestali uirgine	41.	xlij.	b
De Virginea Lucij Volupini coniuge	42.	xlij.	
De Flora meretrice dea Florū & Zephyri cōiuge	43.	xlv.	
De Rhomana iuuencula	44.	xlv.	b
De Marcia Varronis uirgine perpetua	45.	xlv.	
De Sulpitia Fulnij Flacci coniuge	46.	xlvi.	b
De Armonia Siculi Gelonis filia	47.	xlvij.	
De Busa Camulina Apula muliere	48.	xlvij.	
De Sophonisba regina Numidia	49.	xlix.	
De Theosena Herodici principis filia	50.	l.	
De Beronice Cappadociae regina	51.	l.	b
De coniuge Drigiagontis Gallograeci	52.	li.	b
De Tertia Emilia primi Scipionis Africani cōiu.	53.	lij.	
De Dripetrua Laodiciae regina	54.	lij.	b
De Sempronia Gracchi	55.	lij.	
De Claudia Quinta muliere Rhomana	56.	lij.	b
De Hypsicratea regina Ponti	57.	lij.	

De Sem-

INDEX.

De Sempronia Rhomana	Ca. 77.	Fo. liiij	b
De coniugibus Cimbrorum	78.	lv.	b
De Iulia Gai Caesaris filia	79.	lvi.	b
De Portia Catonis Vticensis filia	80.	lvij.	b
De Curia Quinti Lucretij coniuge	81.	lvij.	b
De Hortensia Quinti Hortensij filia	82.	lvij.	b
De Sulpitia Truscellionis coniuge	83.	lvij.	b
De Cornificia.	84.	lix.	b
De Marianne Iudæorum Regina	85.	lix.	b
De Cleopatra Ægyptiorum repina	86.	lx.	b
De Antonia Antonij filia	87.	lxij.	b
De Agrippina Germanici coniuge	88.	lxij.	b
De Paulina Rhomana foemina	89.	lxij.	b
De Agrippina Neronis Caesaris matre	90.	lxij.	b
De Epitari Libertina foemina	91.	lxv.	b
De Pompeia Paulina Lucij Annei Senecæ coniuge	92.	lxvi.	b
De Sabina Poppea Neronis Caesaris coniuge	93.	lxvij.	b
De Triaria Lucij Vitellij coniuge	94.	lxvij.	b
De Proba Adelphi coniuge	95.	lxix.	b
De Faustina Augusta Catonis coniuge	96.	lxx.	b
De Semiamira Messana muliere	97.	lxx.	b
De Zenobia Palmirenorum regina	98.	lxxij.	b
De Iohanna Anglica Papa	99.	lxxij.	b
De Hyrenæ Constantinopolitanorum imperatrice	100.	lxxij.	b
De Engeldruda Florentina uirgine	101.	lxxv.	b
De Constantia Rhomanorum imperatrice & regina Sicilæ	102.	lxxvi.	b
De Camiola Senensi uidua	103.	lxxvi.	b
De Brumchilde Francorum regina	104.	lxxix.	b
De Iohanna Hierusalem & Siciliæ regina	105.	lxxxi.	b

LIBER

Hæc sunt errata, In C. pagina 4. Carmine 1. aureis. In D pag. 1. car. 1. Fatidica. & in 2. pag. car. 3. audetq. & in Dultima pag. car. 2. prima. In E pag. ult. car. 1. Rhomulidum. In H pag. ult. car. 1. Sophonisba. In I pagi. 3. car. 2. Cui pudor. In I pag. 4. car. 2. proauos. In K pag. 1. car. 1. Inhumanum. In K pag. 4. car. 1. prohibet.

LIBER IOANNIS

BOCCACII DE CERTALDO DE MV-

lieribus claris, Ad Andream de Acciarolis de Flo-
rentia Alceuilla comitissam, incipit.

Vipera perdiderat uim, ui parente puella,
Prona solo hæc graditor, sobolem ferat illa dolore.

DE HEVA PARENTE PRIMA.

Caput primum.

Scripturus igitur, quibus fulgoribus mulieres claruerint insignes, à ma-
tre omnium sumplisse exordium, non apparebit indignum. Ea quippe
uetustissima parens: uti prima, sic magnificis fuit insignis splendoribus.
Nam non in hac ærumnosa miseriarum ualle, in qua ad laborem cæteri mor-
tales nascimur, producta est: nec eodem malleo aut incude, etiam fabro facta,
seu eiulans nascendi crimen deflens, aut inualida cæterorum ritu, uenit in ui-
tam: quinimò (quod nemini unquam alteri contigisse auditum est) cum iam
ex limo terræ, rerum omnium faber optimus, Adam manu conpegisset pro-
pria, & ex agro, cui postea Damascenus inditum nomen est, in hereto delici-
arum transtulisset, eum in soporem soluiisset placidum, artificio sibi tantum co-
gnito, ex dormientis latere eduxit eandem, sui compotem & maturam uiro,
& loci amœnitate atq; factoris lætabundam intuitu: in mortalem, & rerum
A domi-

dominam, atq; uigilantis iam uiri sociam, & ab eodē Heuam etiam nomina-
tam. Quid maius, quid splendidius potuit vnquam contigisse nascenti? Pre-
terea hanc arbitrari possumus corporea formositate mirabilem, quid enim dei
digito factum est, quod cætera non excedat pulchritudine? Et quamuisfor-
mositas hæc, annositate peritura sit, aut medio in ætatis flore, paruo ægrit udi-
nis impulsu lapsura: tamen quia inter præcipuas dotes suas, mulieres hanc nu-
merant, & plurimum ex ea gloriæ (mortalium indiscreto iudicio) iam con-
secutæ sunt, non superfluè inter claritates earum, tanquam fulgor præci-
puus & apposita est, & in sequentibus apponenda ueniet. Hæc insuper, tam
iure originis quam incolatus, paradisi ciuis facta, & amicta splendore nobis in
cognito, dum unà cum uiro, loci delicijs frueretur auidè, inuidus felicitatis ei⁹
hostis, nepharia suasionem ingessit illius animo, si aduersus unicam sibi legem à
deo impositam iret, in ampliorem gloriam iri posse. Cui dum leuitate fœ-
minea magis quam illi nobis quæ profuerit crederet, seq̃ue stolidè ad altiora
conscensuram arbitraretur, ante alia, blanda quadam suggessione, uirum flexi-
bilem in sententiam suam traxit: & in legem agentes, arboris boni & mali po-
ma dum gustassent temerario ausu, seq̃ue genusq; suū omne futurum, ex quie-
te & æternitate, in labores anxios & miseriam, mortem, & ex delectabili pa-
tria, inter uepres, glebas, & scopulos deduxere. Nam cum lux corusca, qua
incedebant amicti abiisset, à turbato creatore suo obiurgati perissomati-
bus cincti, ex deliciarum loco in agros Hebron, pulsi exulésque,

uenere. Ibi egregia mulier his facinoribus clara, cum

prima (ut nonnullis creditum est) uertente terram

ligonibus uiro, colo nere adinuenisset, sapius

dolores partus experta est, & quibus ob

mortem filiorum atque nepotum

angustijs angeretur ani-

mus, æquè miserè

passa, et algores

æstusque,

sinam, & incōmoda

cætera, fessa laboribus, mo-

ritura deuenit in senium.

At Nini coniunx bello clarissima & armis,

Clarior incestu multo, deperdita luxu,

lussit & illa, uiro proprio dominetur ut uxor.

DE SE

DE SEMIRAMIDE REGINA ASSY-

riorum. Caput secundum.

Semiramis insignis atque uetustissima Assyriorum Regina fuit, à qui-
bus tamen parentibus genus duxerit, annositas abstulit, præter quod fa-
bulosum placet antiquis, aientibus eam filiam fuisse Neptuni, quem
Saturni filium & maris Deum, erronea credulitate firmabant. Quod etsi
credi non oporteat, argumentum tamen est, eam à nobilibus parentibus ge-
nitam. Hæc quidem Nino Assyriorum regi egregio nupsit, & ex eo Ni-
num paterno nomine filium peperit unicum. Sanè Nino omni Asia & po-
stremo Bactrianis subactis, sagittæ ictu mortuo cum adhuc hæc iuuencula es-
set & filius puer, minime tutum existimans, tam grandis & orientis imperij,
ætati tam tenellæ habenas committere, adeo ingentis fuit animi, ut quas fe-
rus homo armis subegerat nationes, coërcueratq; uiribus, arte & ingenio re-
gendas, fœmina auderet assumere. Nam Astu quodam muliebri, excogi-
tata fallacia prægrandi mortui uiri ante alia decepit exercitum. Erat Semi-
ramis liniamentis oris persimilis filio, nudè utriq; genè, nec erat per ætatem dis-
sona à puerili fœminea uox, & in statura corporis nil uel modicum grandiu-
scula differēbat à nato. Quibus iuuantibus, ne in processu quod fraudem
detegere potuisset obesset, caput texit thyra, brachijs cruribusque uelamen-
tis absconditis: & quoniam insuetum eo usque esset Assirijs, egit, ne offerret
nouitas habitus admirationem accolis, & ornatu simili omnis uteretur popu-
lus. Et sic Nini olim coniunx filium, & fœmina puerum simulans, mira cum
A ij diligen-

diligentia, maiestatem regiam adepta: eam, militare inq; disciplinam seruauit, & mentita sexum: grandia multa, & robustissimis uiris egregia, operata est. Et dum nullo labori parcens, aut periculo territa inauditis facinoribus quorumcumque superasset inuidiam, non est uerita, cunctis aperire quæ foret, q; uirum fraude simulasset scemininea quasi uellet ostendere, non sexum, sed animinum inperio oportunitum. Quod quantum aduertentibus ingessit admirationis, tantum mulieris maiestatem inclytam ampliavit. Hæc ut eius facinora paululum protensus deducamus in medium, sumptis, post insigne figmentum, uirili animo armis, non solum quod uir suus quæsiuerat tutauit imperium sed Æthiopiam à se acriter lacessitam bello atq; superatam iunxit eidem, & inde in Indos uehementia arma conuertit, ad quos nondum præter uirum quispiam accesserat. Babyloniam insuper, uetustissimum Nembroth opus, & uigentem ea ætate in campis Sennaar in ciuitatem restaurauit, murisq; ex cocto latere, arena, pice ac bitumine cõpactis, altitudine atq; grossicie & à circuitu longissimo admirandis ambiuit. Et ut ex multitudine eius gestorum unum memoratu dignissimum extollentes dicamus. Certissimum asserunt eam, pacatis rebus & otio quiescentem, ac die quadam scemininea solertia cum pedissequis crines disternantem, ac ritu patrio in tricam reducentem, actum esse, cum nondum præter medios deduxisset, ut illi nuntiaretur, Babyloniam defecisse: quod adeo ægre tulit, ut proiecto pectine confestim ab officio muliebri, irata consurgens, coarriperet arma: ac eductis copijs obsideret urbem præualidam: nec ante, quod inordinatorum crinium superfuerat composuit, quam potentissimam ciuitatem longa obsidione affectam, in deditionem cogeret, & suo dominio, infestis reuocaret armis. Cuius tam animosi facinoris, diu exhibuit testimonium, statua ingens ex ære conflata & in Babylonia erecta, sceminam solutis ex altero latere crinibus, ex altero in tricam compositis prætendens. Multas præterea ex nouo ciuitates edidit, & ingentia facta peregit: quæ adeo uetustas absorpsit, ut nil ferè super sit præter quod dictum est, quod ad suam pertineat laudem & ad nos usque deductum sit. Cæterum hæc omnia, ne dum in scemina sed in quocunque uiro strenuo mirabilia, atq; laudabilia, & perpetua memoria celebranda, unà obscena mulier scedauit illecebra. Nam cum inter cætera, quasi assidua libidinis prurigine ureretur infelix, plurimum se miscuisse concubitu creditum est, & inter mœchos (bestiale quid potius quam humanum) filius Ninus numeratur, unus præstantissimæ formæ iuuenis: qui uti mutasset cum matre sexum, in thalamis marcebat ocio, ubi hæc aduersus hostes sudabat in armis. O scelestum facinus (ut quieta sinam) inter anxias regnum curas, inter cruenta certamina, et quod monstro simile est, inter lachrymas et exilia, nulla tēporis facta distinctiōe, hæc euolat

hæc euolat pestis: sensim incautas mentes occupans, & in præcipitium trahens, omne decus turpi nota commaculat. Qua scedata Semiramis dum putat astutia abolere, quod lasciuia deturpauerat, legem illam insignem condidisse aiunt, qua præstabatur subditis, ut circa uenerea agerent quod liberet. Timensque ne à domesticis sceminis concubitu fraudaretur filij (ut quidam uolunt) prima usum scemoralium excogitauit, eisq; omnes aulicas sceminas conclauis subcinxit: quod ut fertur adhuc apud Ægyptios obseruatur & Assyrios. Alij tamen scribunt quod cum in desiderium incidisset filij, eumque iam ætate prouectum in suos prouocasset amplexus, ab eodem cū annis iam duobus & triginta regnasset occisam. A quibus dissentient alijs, asserentes eam libidini miscuisse scauiciam, solitamque, quos ad explendum suæ uredinis uotum aduocasset, ut occultaretur facinus, continuo post coitum iussisse necari. Verum cum aliquando concepisset, adulteria prodidisse partu: ad quæ excusanda legem illam egregiam, cuius paulò ante mentio facta est proditam aiunt. Sed tam etsi uisum sit pauxillum contegisse crimen filij indignationem abstulisse minime potuit, quin seu quem suum tantum arbitrabatur, cum alijs communicatum in cæstum cerneret minusque equo animo ferret, seu quod rubori esse matris luxuriam duceret, aut forsan prolem in successionem imperij nascituram expauesceret Reginam illecebram ira impulsus absumpsit.

DE OPI SATURNI CONIVGE.

Caput tertium.

Ops Dea frugum habita est, Saturnia coniunx,
Et mater diuum Cybele, probitatis imago,
Numen erat, Veteres multa quod laude colebant.

Opis seu Ops uel Rhea quæ & Cybele dicitur (si Priscis credimus) inter prospera & aduersa plurima claritate emicuit. Nam Vrani apud rudes adhuc Græcos potentissimi hominis, & Vestæ coniugis filia fuit. Quæ Saturni regis soror pariter & coniunx, nullo quod ad nos uenerit facinore, se egregiam fecerat, ni muliebri astutia, Iouem Neptunum atq; Plutonen filios, à morte, cum Saturno à Titano fratre pãcta liberasse. Qui cum inscicia imò insania hominum æui illius, in claritatem præcipuè deitatis euasissent homines, hæc non solum reginæ decus adepta est, quinimò errore mortalium dea insignis & deorum mater est habita: eiq; templa sacerdotes & sacra instituto publico constituta sunt. Adeoque enorme malum conualuit, ut laborantibus secundo bello Punico Romanis, quasi pro salutari auxilio mis-

A iij sis con

sis consularibus uiris, ab Attalo Pergami rege, simulacrū eius expetitur pre-
cibus est, ritusq; sacrorū, & ex Pefinunte oppido phrygiæ quoddā deforme
faxū sumptū qđ incolæ matrem deum esse dicebant, cū diligentia Romā dela-
tum atq; suū cū reuerentia susceptum, & postremo insigni locatum templo,
tanq̃ sublime numen atq; Reipublicæ salutare, p̃ multa secula cēmonijs plu-
rimis apud Romanos & Italos cultū est. Mirabile profecto fortunæ ludibri-
um, seu potius cæcitas hominum an melius dicere fraus & decipula Dæmo-
num, quorum opere actū est, ut scēmina longis agitata laboribus, demū anus
mortua & in cinerem versa, & apud inferos alligata & dea crederetur, & in
tam grande æuum ferē ab uniuerso orbe diuinis honoraretur obsequijs.

DE IUNONE REGNORVM DEA.

Caput quartum.

Ast ego, quæ Diuum incedo Regina Iouisq;
Et soror, & coniunx, una cum gente tot annos
Bella gero, & quisquam numen Iunonis adorat.

I Vno Saturni & Opis filia, poetarum carmine & errore gentiliū, toto
orbi præ ceteris mulieribus gentilitatis infectis labe, celeberrima facta est:
in tantum ut nequiverint taciti temporū dentes (cū cūcta corroderēt) adeo in-
fame exedisse opus, quin ad ætatem usque nostram notissimum eius non eua-
serit nomen. Verum ex hac potius fortunam egregiam recitare possumus
quoniam opus aliquod memorabile dictū referre. Fuit enim cum Ioue illo
Creteſi quem decepti veteres cœli finxere deum, eodem ædita partu, & ab
infantia transmissa Samum, ibique ad pubertatem usque cum diligentia edu-
cata, Ioui demū fratri nupsit, quod per multa secula eiusdem statua est in tem-
plo Sami testata. Nam existimantes Samij, non modicū sibi, posterisque suis
afferre gloriæ, quod se penes, alta atque Ioui desponsata Iuno sit, quam cœli
reginam arbitrabantur & deam, ne memoria hæc dilueret facile, templum in-
gens & præ ceteris orbis mirabile extruxere numiniq; eius dicauere, & ex
marmore Pario, in habitu nubentis virginis, eiusdem imagine sculpti fecere,
temploque preposuere suo. Hæc tandem regi magno nupta, ex crescenti ei-
us in dies imperio atque fama, longe latēque nomen ipsius efferente, non mo-
dicum & ipsa splendoris consecuta est. Sanè postquam poetis fictionibus,
& insana antiquorum liberalitate, cœli regina facta est, quæ mortalis regina fu-
erat, Olympi regnis eam, diuitijsq; præfecere: nec non & illi coniugalia iura
atq; parientiū auxilia cōmiscere: & alia lōge plura ridenda potius quā creden-
da. Ex quibus (sic humani generis hoste suadente) multa illi vndiq; cōstru-
cta sunt.

cta sunt templa, altaria plurima, sacerdotes, Iudi & sacra, more ueteri, institu-
ta: Et (ut de reliquis taceam) post Samos celebri ueneratione ab Argiuis A-
chaie populis Carthaginēſibus diu honorata est, et postremo à Veijs Romā
delata in Capitolio & in cella Iouis optimi maximi, non aliter quam uiro iun-
cta suo locata, sub uocabulo Iunonis reginæ à Romanis rerum dominis, cæ-
remonijs multis & diu culta est, etiam postquā in terris apparuit deus homo.

DE CERERE DEA FRVGVM ET SICV- lorum Regina. Caput quintum.

Legiferam Cererem, quis non miretur, ametq;
Semina quæ docuit terræ committere læta,
Cui tu rite fauos & miti dilue Baccho.

Ceres, ut nonnullis placet, vetustissima Siculorum regina fuit, tantōque
ingenio valuit, ut cum agrorum excogitasset culturam, prima apud
suos boues domuit, & iugo assuefecit, & ad inuento aratro atque uomere,
eorum opere terram proscidit, sulcisq; semina tradidit: quæ cum in amplif-
simam segetem excreuissent, hæc spicis eruerē, lapidibus terere, fermento
conficere, & in cibum deducere, homines glandibus & pomis syluestribus
assuetos edocuit. Quod ob meritum, cū mortalis esset scēmina, eā deam fru-
gum arbitrati sunt: & diuinis honoribus extulere, eamque Saturni & Cy-
beles credidere filiam. Huic præterea, unicam ex Ioue fratre fuisse filiam pro-
serpinam dicunt: eamq; maxima maris turbatione ab Orco Molossorū rege
A iiij raptam

raptam, & diu quæsitam uolunt, multis hinc fabulis occasionem præbentes. Fuit præterea & Ceres altera apud Eleusim Atticæ regionis ciuitatem, eiusdem meritis penes suos clara, cui Triptolenium obsequiosum fuisse uolunt, quas, eo quod uetustas deitate & hominibus æquè extulit, sub uno tantum nomine ambarum ingenia retulisse satis visum est. Harum ædepol ingenium utrum laudè an execrer nescio. Quis enim damnet uagos syluestresque, eductos in urbes è nemoribus homines? quis ritu ferarum uiuentes in meliorem euocatos frugem: quis glandes mutatas in segetes: quibus corpus lucidius, uegetiora membra & alimenta humano usui conformiora præstantur. Quis musco uepribus, arbutisque incõpositis, oblitum orbè, in cultum, pulchritudinè & utilitatem publicam uersum, quis rude sæculum in ciuile, quis à desidia in contemplatione excitata ingenia. Quis viros torpentes in spelæis in urbem seu rusticanum exercitum tractos, quibus tot ampliatae vrbes, tot de nouo condite tot aucta imperia, tot mores spectabiles inuenti cultique sunt, frumentariæ artis inuenta noticia, quæ cum de se bona sit, & quæ dicta sunt omnia reor nisi quis iudicio plurimum faciat, merito dicetur, deinde uersa uice, quis laudat multitudinem sparsam syluas incolentem glandibus pomisque syluestribus ferino lacte herbisque atque fluento assuetam, solutasque curis habentem pectora, sola naturæ lege contentam, sobriam, pudicam, & doli nesciam, inimicam feris tantum & auibus, in molliores atque in cognitos euocatam cibos: è quibus (nisi nos ipsos decipimus) secutum cernimus ut in abditis adhuc latentibus uicijs, exitumque timentibus, aperiretur iter & procedendi præstaretur securitas. Hinc arua eò usque communia, terminis, fossa, distinguere cœpta sunt, agrigationis subiere curæ, & partiri inter mortales cœpere labores. Hinc meum & tuum uenit in medium, nomina quidè inimica pacis publicæ & priuæ, hinc pauperies seruitusque, nec non & litigia, odia, cruentaque bella, & vrens in circuitu euolauit inuidia: quæ egere, ut uix dum curuatae falces in messem, in acutos, rectosque in sanguinem gladios uerterentur. Hinc sulcata maria & occiduis Eoa cognita & Eois occidua. Hinc mollicies corporum, sagina ventris, ornatus uestium, accuratiores menses, conuiuia splendida, torpor & otium aduenere, & quæ in dies usque illos frigerat, Venus calefieri cœpit maximo orbis incõmodo. Et (quid deterius forsitan est) si minus æque labentibus annis (ut fit) coeli seu bellorum ira, cultu respondeant, subintrat ilico annonæ pœnuria, & duriora priscis consurgunt ieiunia, seu famas nunquam syluis cognita gurgustiola intrat inopiam non absque diuitum persepe periculo. Hinc turpis et effœta macies, infernalis pallor, et titubanti incedens gradu debilitas, morborumque & festinatae mortis, multiplices exoriuntur causæ. Quibus inspectis unam cum innumeris alijs, uix scio, imò scio, quia longe aurea illa, licet rudia & agrestia fuerint his nostris ferreis, cunctisque sæculis, præponenda sint.

DE MI-

DE MINERVA QUÆ ET PALLAS

dicitur. Caput sextum.

Arte, armis, ac Ingenio pollere Mineruam,

Atque Iouis Cerebro genitam dixere uetusti.

Eloquium ac famam Demosthenis, aut Ciceronis

Incipit optare, & totis quinqueatribus optat.

Minerva quæ & Pallas dicta, tanta claritate conspicua fuit, ut non illi fuisse mortalem originem stolidi arbitrati sint homines. Aiunt quidem hanc in Attica Ogigij regis tempore apud lacum Tritonium haud longe à sinu Syrtium minori, primo uisam in terris & cognitam, & quoniam tractu temporis multa facientem uidissent, ante non uisa, non solum apud rudes Afros, uerum apud Græcos, qui ea tempestate prudentia anteibant ceteros, absque matre, ex Iouis cerebro genitam, & cœlo sparsam creditum est. Cui ridiculo errori tanto plus fidei auctum est, quanto occultior eius origo fuerit. Hanc ante alia uoluere perpetua floruisse uirginitate, quod ut pleniori credatur fide finxere Vulcanum, ignis deum, id est concupiscentiæ carnis feruorem diu cum ea luctatum superatumque. Huius insuper incognitum omnino omnibus ante, lanificium inuentum fuisse uolunt. Nam ostenso quo ordine purgata superfluitatibus lana, eaque dentibus mollita ferreis, apponeretur colo, atque demum digitis deduceretur in filum, extrinæ excogitauit officium: eaque docuit, quo pacto internecterentur fila, & tractu pectinis iungerentur, & calce solidaretur intextum. In cuius opificij laudem pugna illa insignis eiusdem & Arachnes Colophoniarum recitatur. Vsum insuper olei eo usque mortalibus inauditum hæc inuenit: docuit atque Atticos baccas molarere trapetisque premere. Quod quia multum utilitatis asserre uisum sit, ei aduersus Neptunum in nominandis à se Athenis, attributa uictoria creditur. Volunt etiam huius fuisse opus cum iam quadrigarum prima reperisset usum, ferrum in arma arte conuertere, armis corpus contegere, aciem bellantium ordinare, & leges omnes quibus eatur in pugnam edocere. Dicunt præterea eam numeros inuenisse, & in ordinem eduxisse, quem in hodiernum usque seruamus. Cæterum ex osse cruris, alicuius auis, seu ex palustri potius calamo, eam tibias seu pastores fistulas primam composuisse credere, easque in terras è cœlo deiecisse, eo quod flantis redderent turgidum guttur & ora deformia. Quid multa? ob tot comperta prodigia, deitatum largitrix antiquitas eidem sapientiæ numen attribuit. Quo intuitu tracti Athenienses ab ea nuncupati, & eo quod ciuitas studijs apta uideretur, per quæ quisque sit prudens & sapiens, eam in suam sumpsere tutelam eique arcem dicauere, & ingen-

ti tem-

ti templo constructo suoque numini consecrato, in eodem illam effigiauerunt, oculis toruam, eo quod raro nascatur in quem finem sapientis tendat intentum, galeatam uolentes ob id sapientum tecta & armata significari consilia: induitam lorica, eo quod ad quocunque fortunæ ictus semper armatus sit sapiens: longissima munitam hasta, ut comprehendatur sapientem in longinquo spicula figere, præterea cristallino ægide, & in eo Medusæ gorgonis caput fixum protectam: prætendentes ob hoc lucida sapienti omnia esse tegumenta, eosque serpentina semper astutia adeo præmunitos, ut saxei eorum intuitu videantur ignari. Eiusque in tutelam noctuam posuere, firmantes prout in luce, sic et in tenebris uidere prudentes. Tandem huius mulieris fama, atque numinis reuerentia, se adeo longe latèque diffudit, tantumque fauit illi ueterum error ut illi ferè per uniuersum orbem eius honorem templa construerentur, & celebrarentur sacra, eo usque conscenderet, ut in Capitolio penes Iouem optimum maximum, cella dedicaretur eidem, ut inter potissimos Romanorum deos cum Iunone regina, & ipsa dea pariter haberetur. Sunt tamen nonnulli grauissimi uiri asserentes, non unius Minerue, sed plurimum quæ dicta sunt fuisse comperta, quod ego libenter assentiam, ut clare mulieres ampliores sint in numero.

DE VENERE CYPRIORVM REGINA,

Caput septimum.

Io. Telorus.

En formosa Venus, multos celebrata per annos,
Dulce quod est, sensim multo sale, miscet amaris.
Hinc Amor, hinc mundi mens, desideria uitæ
Orta placent, tacitis gaudet Venus aurea furtis.

Venerem Cyprianam fuisse sceminam quorundam arbitratur opinio: De parentibus autem à nonnullis ambigitur. Nam alij eam Cyri cuiusdam & Cyrie uolunt filiam. Quidam uero Cyri & Dionis Cypriæ mulieris. Nonnulli (reor) ad eius extollendam pulchritudinis claritatem Iouis & Dionis prædictam genitam asserunt. Sane ex quocunque sit patre genita eam inter claras mulieres, potius ob illustrem eius pulchritudinem quam ob decorosum meritum describendam censui. Tanto igitur oris decore, & totius corporis uenustate emicuit, ut sæpe intuentium falleretur credulitas. Nam quidam illam, ipsum cœli sydus, quod Venerem nuncupamus dicebant, alij etiam cœlestem sceminam in terras ex Iouis gremio lapsam. Et breuiter omnes tetra obfuscata caligine quæ sciebant à mortali scemina edita

immorta

immortalem assererebant deam: eamque infauti amoris, quem cupidinē uocabant, genitricem totis uisibus affirmabant. Nec illi intercipiendi stultorum intuentium mentes uarijs gestulationibus deerant artes. Quibus agentibus meritis, eo usque itum est, ut neque uentibus obistere obscenitatibus mulieris, quas euestigio non tamen omnes scripturus sum, & Iouis filia, & ex deabus una etiam uenerandissima habita sit. Nec solum apud Paphum uetustissimum Cypriorum oppidum, thure solo placata est, nam mortuam & incestuosam sceminam, eo delectari existimabatur odore, quo uiuens in prostibulorum uoluptabatur spurcitie, uerum & apud nationes reliquas & Romanos, qui templum ei sub titulo Veneris, genetricis & Verticordæ alijsque insignibus olim struxere. Sed quid multa? Hanc duobus nupsisse uiris creditum est. Primo nupsit non satis certum, nupsit ergo (ut placet aliquibus) ante Vulcanum lemnorum regi & Iouis Cretensis filio: quo sublato, nupsit Adoni filio Cynyræ, atque Myrrhæ regis Cypriorum, quod uerisimilius mihi uidetur, quam si primum uirum Adonem dixerimus, eo quod seu complexionis suæ uitio, seu regionis infectione, in qua plurimum uidetur posse lasciuiæ, seu mentis corruptæ, malicia factum sit, Adone iam mortuo, in tam grandem luxurię pruritum lapsa est, ut omnem decoris sui claritatem crebris fornicationibus maculasse uideretur, cum iam adiacentibus regionibus notum foret, eam à Vulcano uiro primo, cum armigero compertam: ex quo creditum, fabulam adulterij Martis & eiusdem sibi comperuisse locum. Postremo autem, ut ab impudica fronte paululum ruboris absteruisse uideretur, & lasciuiendi ampliorē sibi concessisse licentiam, infanda turpitudine excogitata, prima (ut a iū) meretricia publica adinuenit, & fornices instituit, & matronas inire compulit, quod execradum scelus Cypriorum consuetudo in multa proiecta scacula satis testata est, seruauere quidem diu mittere uirgines suas ad lit-tora, ut forensium uterentur concubitu, & sic futuræ castitatis suæ libamenta persoluisset uiderentur Veneri, & suas in nuptias quæsisse dotes, quæ quidem abominanda stulticia postea penetrauit ad Italos usque, cum legatur aliquando idem fecisse Locrenses.

Ouidius Metame.

Donec Aristoridæ seruandam tradidit Io,
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.

Theodolus.

Ventilat hæc cestro decoratum carnibus Io,
Iuno ferox, & ei tutelam deputat Argi.

DE ISI.

DE ISIDE REGINA ATQVE DEA

Ægyptiorum. Caput. viij.

ISis cui antea nomen Io, clarissima non solum Ægyptiorū regina, sed eorum postremo sanctissimum & uenerabile numen fuit. Quibus tamen fuerit temporibus, aut ex quibus nata parentibus, apud illustres Historiarum scriptores ambigitur. Sunt autem qui dicunt illam Inachi primi regis Argiuorum filiam & Phoronei sorore, quos constat Iacobi filij Isaac tempore imperasse, alij Promethei genitam asserunt, regnante apud Argos Phorban te, quod longe post primum tempus effluxit, nonnulli eam fuisse temporibus Cecropis Athenarum regis affirmant, & quidem insuper aiunt Lincei regis Argiuorum eam floruisse temporibus, quæ quidem inter celebres uiros diuersitates argumento non carent. Hanc inter sceminas suo æuo egregiam fuisse, et memoratu dignissimam tradunt omnes, uerum obmissis scriptorum discordantijs, quod plurimi arbitrantur, imitari mens est, eam scilicet Inachi regis fuisse filiam, quam etsi poëte ueteres fingant ob uenustatem formæ placuisse Ioui, & ab eo oppressam & ad occultandum crimen in vaccam transformatam, petentique Iunoni concessam: & Argum custodem à Mercurio cæsum, vacceq; à Iunone œstrum suppositum & eam deuectam cursu rapido in Ægyptum, ibidemq; pristinam à se recuperatam formam, & ex Io, Isidem appellatam, ab historiæ ueritate non discrepant, cum sint qui asserant à Ioue adultero oppressam uirginem, eamq; ob perpetratū scelus metu patris impulsam, cū quibusdam ex suis cōscendisse nauem, cui uacca esset insigne, & ingenio plurimo, ac ingenti præditā animo, regnorū cupidine agitatam secundo uento ad Ægyptios transfretasse, & ibidem actam desiderio, regione comperta, constitisse. Tandem cum non habeatur, quo pacto obtinuisset Ægyptum, forè certum creditur, quod ibi comperisset rudes inertesq; populos, & humanarum rerum omnium ferè ignaros, ac ritu potius brutorum uiuentes quam hominum, non absq; labore & industria celebri, illos docuit terras colere, cultis committere semina, & tandem collectas in tempore fruges in cibum deducere, præterea uagos & ferè syluestres in unum se redigere, & datis legibus ciuili more uiuere, & (quod longe spectabilius in muliere est) coacto in uires ingenio characteribus literarum idiomatici incolarum conuenirent adinuentis isdemq; apud ad doctrinam, qua lege iungerentur, ostendit quæ (ut de reliquis taceam) adeo mirabilia insuetis hominibus uisa sunt, ut arbitrarentur facile, non ex Græcia uenisse Isidem sed è cœlo lapsam, & ob id spiranti adhuc diuinos honores instituere omnes. Cuius quidem numine, fallente ignaros diabolo, in tam grandem ea mortua atq; famosam uenerationem euasit, ut Romæ

Romæ iam rerum domine, illi templum constitueretur prægrande & in Ægyptiaco ritu quotannis solenne sacrum institueretur, nec dubium quin ad occiduas vsque et ad barbaras nationes hic penetrarit error. Porro huius tam claræ scemine uir fuit Apis, quem uetustas erronea, Iouis & Niobes Phoronei filia, filium arbitrata est, quem aiunt Agialeo, fratri Actaie regno concessio, cum Argis triginta quinque regnasset annis secessisse in Ægyptum, & unā cū Iside imperasse, æque deū habitū, & Osirim seu Serapim nuncupatū, esto, sint qui dicant Isidi Thelogonum quendam fuisse uirum, & ex ea suscepisse Epaphum qui Ægyptijs postea præfuit, & Iouis ex ea filius existimatus est.

DE EUROPA CRETENSIVM REGINA. Caput. ix.

Iupiter Europam delusit imagine tauri,
Et per eum genuit Lyciæ Sarpedona regem,
Et dominum Cretæ Minoem cum Rhadamantho.

EVropam arbitrantur quidā filiam fuisse Phœnicis, uerum longè plures eam Agenoris Phœnicum regis genitam dicunt, & tam mirabili formositate ualuisse ut amore eius, inuise Cretensis caperetur Iupiter, ad cuius rapinam cum moliretur insidias potens homo, actū uolunt, lenocinio uerborum cuiusdam, ut ex montibus in littusq; Phœnicū, lasciuiens uirgo, armēta patris sequeretur: & exinde rapta, confestim atq; nauī, cuius albus taurus erat

B insigne

insigne, imposita, deferretur in Ceretam, Vagari licentia nimia virginibus & aures faciles cuiuscunque uerbis præbere, minime laudandum reor, cum contigisse sæpe legerim sic agentibus, honestati earum notas turpes imprimi, quas etiam perpetuæ, deinde castitatis decus abstergere non potuit. Ex his fabulam, qua legitur Mercurium (per quem eloquentiam lenonis cuiusdam significat) impulisse ad littus armenta Phœnicum, & Iouem in taurum uersum natantemque in Cretam, Europam uirginem asportasse: causam sumpsisse liqui de patet, uerum in tempore rapinæ huius, prisca discrepant, nam qui antiqui orem ponunt, regnante Argis Danao factam uolunt, alij regnante Acrisio, & qui postremi sunt Plandione rege Atheniensibus imperante, quod magis Minois, filij Europæ, temporibus conuenire uidetur. Hanc aliqui à Ioue oppressam simpliciter uolunt, & inde Asterio Cretensium nupsisse regi, & ex eo Minoem Radamantum & Sarpedonem filios peperisse, quos plurimi dicunt filios Iouis fuisse. Afferentibus nonnullis Asterium Iouemque eundem fuisse. Quæ disceptatio, cum spectet ad alios claram tanti dei connubio plures Europam uolunt, affirmantes insuper aliqui, seu quia nobilitatis fuerat egregiæ, seu quod Phœnices, multis meritis suo æuo præ ceteris stemmatibus clauere maiorum, seu diuini coniugis ueneratione seu filiorum regnum gratia, uel ipsiusmet Europæ uirtute præcipua, ab eius nomine Europam partem orbis tertiam in perpetuum honorem nuncupatam. Quam profecto ego insignem uirtutibus mulierem, non solum ex concessio orbi nomine arbitror, sed à spectabili ex ære statua (ut Varro refert) à Pythagora illustri philosopho Tarenti Europæ dicata nomini.

DE LIBYA REGINA LIBYÆ.

Caput. x.

Clara fuit genere & factis regina Libyæ,
Hæc Epaphi coniunx fama celeberrima mater,
Quæ monstrum horrendum genuit Busyrida crudum.

Libya ut uetustissimi uolunt auctores, Epaphi Ægyptiorum regis fuit filia, ex Cassiopeia coniuge, eaque nupsit Neptuno, id est extero homine ab Ægypto atque potenti uiro, cuius proprium nomen ad nos usque non uenit, & ex eo peperit Busyriden immanem, postea superioris Ægypti tyrannum. Huius magnifica opera ab annis creduntur consumpta, sed ea fuisse maxima satis argumenti præstat, eam tantæ apud suos fuisse auctoritatis ut eius Aphricæ pars, cui imperauit Libya, omnis, de suo nomine appellata sit.

DE MAR.

DE MARTHESIA ET LAMPEDONE

reginis Amazonum. Caput xi.

Splendida claret Amazonidum gens undique bello,
Marte potens, furibunda manus, præclara periclis,
Sumere quæ docuit, crucians in rebus egestas.

MArthesia & Lampedo sorores fuere Amazonum inuicem reginæ, & ob illustrem bellorum gloriam sese Martis vocauere filias, Quorum quoniam peregrina sit historia paulò altius assumenda est. E Scithya ergo regione quæ in Orientem porrecta, uno latere Ponto, & ab altero montibus Rypheis, à tergo Asia & Tanai flumina includit, ut multum in longitudinem latitudinemque protrusa, Hæc ea tempestate syluestri & ferè inaccessa exteris fuerat, in hac Plinos & Scholopythus (ut aiunt) regij iuuenes factione maiorum pulsati, cum parte populorum usque ad Termodoontem Capadociæ amnem deuenire ibique confedere & Themiscyrijs occupatis aruis, raptu uiuere & incolas latrocinij infestare cœpere. A quibus tractu temporis per insidias ferè omnes trucidati sunt. Quod cum egre ferrent uiduata eorum coniuges, & in ardorem uindictæ deuenissent feruide, cum paucis qui superuixerant uiris in arma prorupere. Et primo impetu facto hostes à suis demouere finibus, inde ultro circumstantibus intulere bellum, demum arbitantes seruitutem potius quam coniugium, si exteris matrimonio adhererent hominibus, & sceminas solas posse sufficere bellis & armis, & ne istæ mitiores uiderentur habuisse deos quam ceteræ, quorum uiros à cæde finitimorum fortuna seruasset, communi consilio irruentes in eos, omnes interimere, inde in hostes furore conuerso, quasi uiros necesse ulturæ: illos adeo contriuere, ut ab eis facile pacem impetrarent. Qua suscepta ad successionem consequendam uicissim finitimis adhærebant, & cum concepissent euestigio reuertebantur in sedes. Tandemque nascebantur mares occidebantur illico, uirgines ad militiam cum diligentia seruabantur, tenellis igne seu medicamine alio, sublato incremento mammillæ dexteræ, ne sagittandi exercitium impediretur adultis, sinistra liquebatur in tacta, ut ex illa nutrimenta, porrigerent nascituris, ex quo Amazonum uocabulum quod sine mamma essent, sortitæ sunt. Nec eis in alendis uirginibus fuit ea cura quæ nostris, nam colo, calathis alijsque muliebribus abiectis officijs, uenationibus, discursionibus, dominationibus equorum, laboribus armorum assiduis, sagittationibus & huiusmodi exercitijs maturiores puellulas durabant, in aptitudinem & uirile robur. Quibus artibus non solum Themiscyrios tenere campos, à suis olim maioribus occupatos, quinimò, Europæ ingenti parte, bellorum iure quæsitæ, plurimum Asiæ occupauere, formidabilesque fuere omnibus. Sanè ne uiribus deesset regimen

B ij ante

ante alias Marthesiam & Lampedonem post cæsos uiros instituere reginas sibi, sub quarum auspicijs ut demonstratum est, suum plurimū imperiū auxere. Hæc quidē cū militari disciplina insignes essent, partitis intra se prouincijs, ut puta cū unā in regni tutelā subsisteret, reliqua parte copiarum sumpta ad subiiciendos finitimos earum imperio intendebat, & sic uicissim maximis partis prædijs auxerunt aliquandiu rempublicā. Verum cū Lampedo ad ultimum in hostes duxisset exercitum repentino barbarorū circumadiacentium incursum Marthesia nimium fidens sibi relictis aliquibus filiabus, cū parte copiarum cæsa est. Quid aut ex Lampedone secutum sit legisse non memini.

DE THYSBE BABYLONIA VIRGINE.

Caput xij.

Pyramus & Thysbe iuuenum pulcherrimus alter,
Altera quas oriens habuit prælata puellis,
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo,
Quos miserè perimit stulti impatientia amoris.

Thysbe Babylonia uirgo infelicis amoris exitu magis quam opere alio inter mortales celebris facta est. Huius & si non à maioribus nostris qui parentes fuerint habuerimus, intra tamen Babyloniā habuisse cum Pyramo ætatis suæ puero contiguas domos satis creditum est. Quorum cum esset iure conuicinij, quasi conuictus assiduus, & inde eis adhuc pueris puerilis affe-

rilis affectio, egit iniqua sors ut crescentibus annis (cum ambo formosissimi essent) puerilis amor in maximum augetur incendium, illudq; inter se nutibus saltem aperirent aliquando, iam in puberem propinquantes ætatem. Sane cum iam grandiuscula fieret Thysbe à parentibus in futuros hymenæos domi detineri capta est. Quod cum egerrime ferrent ambo, quærentesq; solliciti qua uia possent saltem aliquando colloqui: à nullo adhuc uisam cōmunis parietis inuenere in seposito rimulam, ad quam cum clam conuenissent sepius & consuetudine paululum colloquendo, pariete etiam obice, quo minus erubescabant, ampliassent exprimendi affectiones suas licentiam, sæpe suspiria, lachrymas, feruores, desideria, et passionem omnes aperiebant suas, nonnunquam etiam orare inuicem pacem animorum, amplexus, & oscula, pietatem, fidem dilectionemq; perpetuam. Tandem ex crescente incendio, de fuga iniungere cōsiliū, statuentes, ut nocte sequenti quam, primum quis posset suos fallere, domo exiret, & se inuicem, si quis prior euaderet, in nemus ciuitati proximū abiens, penes fontē, Nini regis busto proximū, tardiorē expectaret. Ardentior forte Thysbe, prima suos fefellit, & amicta pallio, intēpesta nocte, sola patriā domū exiuit, & luna monstrante uiam in nemus intrepida abiit. Et cum secus fontē expectaret, & ad quēcūq; rei motū sollicita, caput extolleret, leonā uenientē animaduertens, relicto in aduertenter pallio aufugit in bustū, leæna autem pasta, sua siti posita, cōperto pallio & aliquādiu ad illud cruento ore de more fricato atq; exterso, unguibus laceratum liquit & abiit. Interim tardior Pyramus æque relicta domo deuenit in syluam, dumq; per silentia noctis intentus comperisset laceratum cruentumq; palliū Thysbes, ratus eam à belua deuoratam, plangore plurimo locum compleuit, se miserum incusans, quoniam dilectissimæ uirgini, seuæ mortis causam ipse dedisset, & aspernans de cætero uitam, exempto quem gesserat gladio, moribundus secus fontem pectori impexit suo. Nec mora Thysbe potam leænam abiisse rata, ne decepisse uideretur amantem aut diu expectatione suspensum teneret, pedetentim ad fontem regredi ccepit. Cui iam propinqua palpitantem adhuc Pyramū sentiens, pauefacta ferè iterū abiit, tandem lumine lunæ percepit, quoniam iacens suus esset Pyramus: & dum eius in amplexus festina iret eū sanguini per vulnus effuso incubante, atq; iam omnē effundentem animā comperit. Quæ cū aspectu obstupuisset, primo mœsta, tandem ingenti cū fletu frustra præstare subsidia, & animā retinere osculis, & amplexus aliquādiu cōnata est. Verum cū nec uerbū haurire posset, sensissetq; uilipendi tam feruenti pridie desiderio optata basia, & amantē in mortem festinare uideret, rata quoniā eam non cōperisset occisam, in acerbū fatum cū dilectio à se puero, amore pariter & dolore suadentibus: ire desposuit. Et arrepto capulotenus ex vulnere gladio cū gemitu plora-

B ij tuq;

tunc maximo nomen inuocauit Pyrami, orauitque ut Thysbem suam saltem morientem aspiceret & exeuntem expectaret animam, ut simul in quascunque sedes incederent. Mirum dictu, sensit morientis deficiens intellectus amatae uirginis nomen nec extremum negare postulatū passus, oculos in morte grauatos aperuit & inuocantem aspexit, quae confestim pectori adolescentis cultroque super incubuit, & effuso sanguine secuta est animam iam defuncti. Et sic quos amplexu placido ex inuidia fortuna iungi minime passa est, infelicem amborum sanguinem misceri prohibuisse non potuit. Quis non compatiatur iuuenibus? quis tam infelici exitui lachrymulam saltem unam non concedit saxeus erit, amarunt se pueri: non enim ob hoc infortunium meruere cruentum, florentis aetatis amor crimen est: nec horrendum solutis crimen, in coniugium ire poterant, peccauit fors pessima, & forsitan miseri peccauere parentes. Sensim quidem frenandi sunt iuuenum impetus, ne dum repentino obice illis obsistere uolumus desperantes in praecipitium impellamus. Immoderati vigoris est cupidinis passio, & adolescentium ferè pestis & come flagitium, in quibus Aedepol patienti animo toleranda est, quoniam sic rerum volente natura fit, ut dum aetate ualemus ultro inclinemus, in prolem, ne humanum genus in defectum corrumpatur, si coitus differantur in senium.

DE HYPERMNESTRA ARGIVO-

rum regina & sacerdote Iouis. Caput xiiij.

Mittit Hypermnestra de tot modo fratribus uni,

Cætera nuptiarum crimine turba iacet.

Fœmina sum, & uirgo natura mitis & annis,

Non faciunt molles ad fera bella manus.

HYpermnestra genere & dignitate clara, Danaï Argiuorum regis filia & Lincei, seu ut quidam uolunt Lini coniunx fuit. Colligitur autem ex historijs antiquorum, duos quondam in Aegypto fuisse fratres, Belī prisci filios, spectabili præeinentes imperio: quorum Danaus unus, alter autem Aegyptus nuncupatus est, nec prolis ambobus fuit æqua fortuna, esto numerus esset æquus. Nam Danao quinquaginta fuere filiae, filijque totidem Aegypto. Sanè cum in oraculis habuisset Danaus, quoniam manu, nepotis ex fratre, occideretur, clamque angeretur timore plurimo: cum ex tam ingenti multitudine nesciret, cuius suspectas deberet habere manus, contigit ut iam pubescentibus utriusque liberis peteret Aegyptus, ut Danaï filiae omnes filijs suis iungerentur coniugio, quod Danaus seculo ex cogitato facinore ultro concessit, desponsatisque filiabus

filiabus nepotibus, cum nuptiale sacrum pararetur, eas omnes summopere premonuit, ut si salutem suam uellent, unaquaeque uirum suum nocte prima, dum uino epulisque madentem, somnoque illigatum graui cognosceret, ferro perimeret. Quae omnis, cultris clam cubiculis suis illatis, marcentes hesternae crapula iuuenes, iussu interficere parentis. At Hypermnestra sola abstinuit, apposuerat quippe uirgo iam animum suum in Linum seu Linceum uirum suum, ut moris est puellarum euestigio uiso sponso, illi diligere: & ob id ei compassa, ingenti cum laude sua, a nefanda caede abstinuit, suauiterque iuueni fugam, qua tutus esset. Verum cum cæteris mane ob patratum scelus, trux pater applaudisset, Hypermnestra sola obiurgata, & carcere clausa, pium aliquandiu fleuit opus. Heu miseri mortales, quam cupido animo, quamque feruenti peritura concupiscimus? & o casum aspernantes intueri, quam execrandis uis (si praestetur) celsa conscendimus: quibus sceleribus conscensa seruamus? quasi obscenis operibus arbitremur uolubilem firmari posse fortunam: & (quod ridiculum est) quibus criminibus, quam scelestis facinoribus, uolatilem fragilemque uitae huius dieculam, non dicam longare, sed perpetuare conamur, cum in mortem ire cæteros cursu uolucris uideamus? Quibus detestandis consilijs, quibus nefandis operibus, dei irritamus iudicium? Ut (alios sinam) testis infandus sit Danaus, qui dum plurimo nepotum sanguine, suos iam tremulos annos ampliari nititur, robusta se ac splendida nepotum nudauit acie: & perenni labefactauit infamia Arbitratus est homo nequam, paucos frigidisque annos senectutis suae, floridis adolescentiae nepotum suorum, praeponendos fore, quod forsitan tanquam uilius existimasset alius, dummodo seruallet honeste. Verum per uulnera iuuenum filiorum, quaesisse suumque prolongasse senium, immane facinus iure uideri potest. Et quod plurimum ignominiae semper addit: non satellitum manus, sed filias armauit in scelus, ut non tantum nepotes auferret, sed ut scelere filias funestas haberet, quas habere pietate potuisset honestas. Et dum uitam seruare hoc crimine cupit, non aduertit, quantum audaciae, quantum fraudis quantumque detestandae enormitatis futuris perniciosus mulieribus: & infausti relicturus esset exempli, fidem coniugij calcari fecit perfidia, ubi sacras inferri faces thalamis pius iussisse parens debuerat, infaustos gladios imperauit. Vbi nos in coniugalem dilectionem natas hortari consueuimus, is in odium animauit, & caedem atque quod in omnes ausus non fuisset, in singulos, natas immisit, quod die non attentasset: nocti perfici uoluit: quod non praesumpsisset in castris, thalamis mandauit impleri: non aduertens quia quot annos uiridi iuentuti nepotum auferret per scelus & fraudem, tot sibi foedata ignominiosi sui facinoris secula referuaret: & qui quinquaginta iure poterat habere generos, hostis male meritis seruatus est unico Nepoti. Cuius tandem

B iij manus

manus (dei iusto uolente iudicio) truculentus senex euasisse non potuit, quin ille nocuus sanguis effunderetur, quem tam multo nepotū sanguine redemisset. Qui seu pulsus, seu profugus, seu uocatus transfretauit in Græciam, & Argiuorum regnum ingenio & uiribus occupatam tenuit. Sunt qui uelint prædictum facinus à Danao ibi perpetratum: sed ubicunq; factum sit, à Lino truculentiae memore, occisus occubuit: & pro eo Linus ipse regnauit Argiuis,educta q; è carcere Hypermnestra, atq; meliore omine sibi iuncta cōiugio regni participem fecit. Quæ non solum regina refulsit, sed Iunonis Argiuae sacerdos effecta, candore splendoris duplicis ornata comparuit, & cum sorores in turpem abiissent infamiam, ipsa ob commendabilem pietatem nomen suum laude dignum, usque ad nos transmisit insigne.

DE NIOBE REGINA THEBANorum. Caput xiii.

Nam pater Amphion ferro per pectus adactō,
Finierat moriens pariter cum luce dolorem,
Heu quantum Niobe, Niobe distabat ab illa.
Indyta progenies, & foelicissima matrum,
Dicta foret Niobe, si non sibi uisa fuisset.

Niobe ferè vulgo inter egregias notissima mulierum, cum vetustissimi atq; famosissimi Phrygiorum regis Tantalī nata fuisset, & Pelopis soror, nupsit Amphioni Thebanorum regi, ea tempestate clarissimi: tam quia Iouis proles, quàm quia præcipue ualeret facundia, & ex eo, perseuerante regni gloria, septem peperit filios, & filias totidem. Sanè quod sapienti profuisse debuerat, superbienti fuit exitium, nam tam splendore conspicuæ proles, quàm maiorum suorum fulgore elata, etiā in numina obloqui ausa est. Erant equidem iussu Mantōis Tiresiæ cuiusdam uatis filiæ solliciti dierum unā Thebani, circa sacra Latonæ matris Appollinis, & Dianæ, ueterum superstitione venerandis numinibus. Tum quasi agitata furijs, circumsepta natorum acie, & regijs insignita notis, profiliuit in medium Niobe clamitans, quæ nam illa esset Tebanorum dementia, Latonæ sacrum disponere, & exterram sceminam, cui Titanis genitam, duos tantum adulterio conceptos enixā filios, sibi eorum reginæ præponere, rege Tantalo natæ, & quæ 12. eis uidentibus ex coniuge peperisse genitos, sibi q; tanquā digniori cērimonias illas deberi. Tandem paruo temporis tractu factū est, ut ea uidente letali peste nati omnes, pulchra iuuentute florentes infra breue spacium absumerentur, usq; ad unum, Amphion qui ex patre 12. filiorum, repente orbus factus esset, dolore impellente

impellente manu propria gladio transfoderetur: existimantibus Thebanis hæc iure superis ulciscantibus numinis iniuriam contigisse. Niobe autem tot funeribus superstes uidua mœsta q; in tam grandem atq; obstinatam taciturnitatem deuenit, ut potius immobile saxum uideretur, quàm scēmina. Quam ob causam à poëtis postea fictum est, eam apud Sipylum, ubi sepulti fuerant filij in lapideam statuam fuisse conuersam. Durum est & odiosum plurimū superbos non dicam tolerare, sed spectare homines, mulieres autem fastidiosum, & importabile, cum illos feruentis animi atq; elati, ut plurimum natura produxerit. Has uero mitis ingenij, & remissæ uirtutis, laudicijs potius quam imperijs aptas produxit: quàm orbem mirabile minus, si in elatas dei procliuor ira sit, & iudicium sæuius, quotiens eas suæ debilitatis contingat excedere terminos: ut insipiens Niobe fecit, fortunæ lusa fallatia & ignara, quoniam amplè prolis parentem fore non uirtutis parientis, sed naturæ opus esse, in eos cœli benignitatem flectentis. Satis igitur illi imò debitum erat, deo ex concessis egisse gratias, quàm sibi diuinos qualescunque honores quæsisse, tanquam sui fuisset operis, tam numero suam prolem atq; conspicuam peperisse. Quæ dum superbè potius quàm prudenter operata est, egit ut infortunium uiua fleret, & post multa secula suum nomen posteritati foret exosum.

DE HYPSPYLE REGINA LEMNI.

Caput xv.

Si te nobilitas, generosa q; nomina tangunt,

En ego Minoo nata Thoante feror.

Medeam timui, plus est Medea nouerca,

Medeæ faciunt ad scelus omne manus.

Prodidit illa patrem, rapui de Cæde Thoanta,

Deseruit Colchon, me mea Lemnos habet.

Hypsipyle insignis fuit scēmina, tam pietate in patrem quàm infelici exilio & Archemori alumni morte, atq; subsidio natorum oportuno in tempore reparatorum. Fuit etenim hæc Thoantis Lemniadum regis filia, eo æuo regnantis, quo rabies illa subiuit mulierum mentes, subtrahendi omnino indomita colla uirorum iugo. Nam paruipenso senis regis imperio, adhibita secum Hypsipyle unanimis, in id deuenere consilium, ut sequenti nocte gladijs sæuiretur in quoscunque masculos, nec defuit opus proposito. Sane sæuiantibus reliquis, consilium mitius menti Hypsipylen occurrat.

occurrit. Nam rata scdari paterno sanguine inhumanum fore, genitori detecto reliquarum facinore, eoque in nauim demisso, ut Chium effugeret publicam iram, euestigio ingenti constructo rogo, se patri postremū exhibere finxit officium. Quod cum crederetur à cunctis, patrio imposita throno, loco regis, impijs mulieribus regina prefecta est: sanctissima quippe filiorum pietas in parentes est, quid enim decentius? quid iustius? quid laudabilius? quam his humanitate atq; honore uices reddere: quorū labore inuallidi alimēta sumplimus, solertia tutati sumus & amore incessabili in prouectiorem aetatem deducti, & instructi moribus & doctrina, nec non honoribus atque facultatibus aucti & ingenio ualemus & moribus? Atque cū ab Hypsipyle omnia officia cū cura impensa sint parenti, non immerito, illustribus addita mulieribus est. Ea igitur regnāte, Iason seu ui uentorum impulsus, seu ex proposito deuectus, cum Argonautis in Colchon tendentibus, frustra prohibētibus fœminis, occupato littore, à Regina hospicio, atq; lecto susceptus est: Ex quo abeunte cū geminos in tempore peperisset filios, eosq; Lemniadum lege cogeretur emittere (ut placet aliquibus) in Chium ad auum nutriendos iussit offerri. Ex quo cognito quod seruato patre decepisset reliquas, in eam concursum est, & uix conscensa nauī à furore seruata publico, dum patrem natosq; quæreretur, & a pyratiscapta, & in seruitutem deducta est. Varijsq; exantlatis laboribus Lycurgo Nemeæ quæ in Arcadia regi, dono data, curam Opheltis paruuli & unici Lycurgi filij suscepit. Cui dū uacaret obsequio, transeunti, atque propter aestum siti periclitanti, Adrahti Argiuorum regis exercitui in Thebas eunti, rogata, Langiam fontem ostendit, relicto in pratis inter flores alumno. Verum dū percūctanti Adrahto præteritos exponeret casus, ab Eunoa & Thoyante adultis filijs, & sub rege militantibus cognita, atq; in spem fortunæ melioris erecta, ludentem inter herbas alumnū, cū uerbere caudæ serpentis cōperisset occisum, ferè plangoribus totū turbauit exercitū, à quo natisq; furenti ob dolorē Lycurgo subacta incognito mihi euentui mortiq; seruata est.

DE MEDEA REGINA COLCHORUM.

Caput xvi.

Quid referam Peliaē natas pietate nocentes?

Cæsaq; virginea membra paterna manu?

Dum ferrum, flammæq; aderunt, succusq; ueneni,

Hostis Medæ nullus inultus erit.

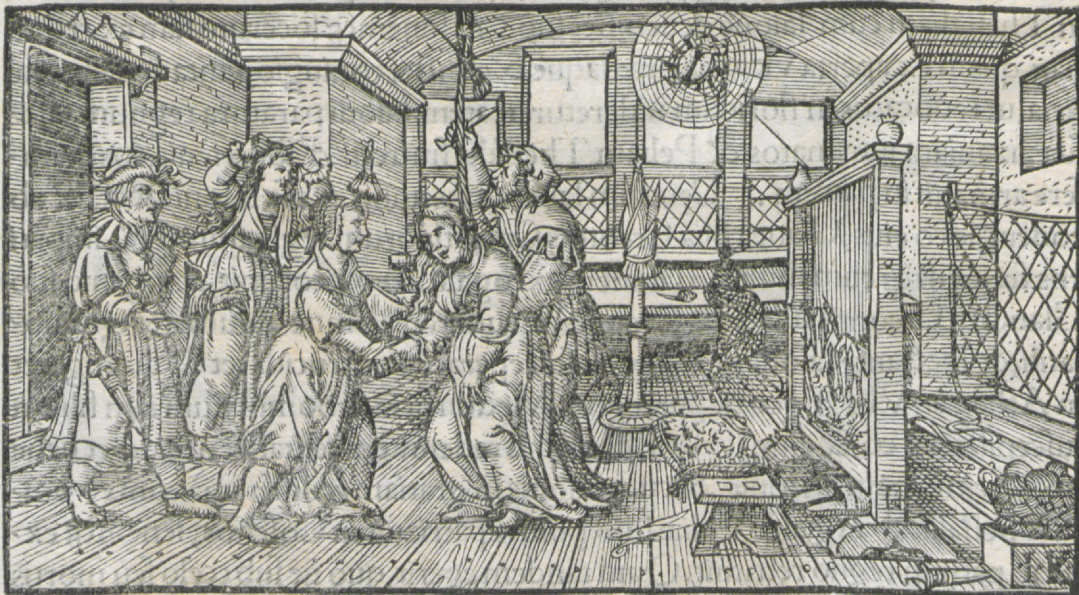
Medea

Medea sacuissimum veteris perfidiæ documentum, Oete filij Persæ clarissimi regis Colchorum & Hypsæ conjugis filia fuit, formosa satis, et maleficiorū lōge doctissima. Nam (à quocūq; magistro instructa sit) adeo herbarum uires familiares habuit, ut nemo melius: nouitq; cantato carmine turbare cœlum, uentos exantris ciere, tempestates mouere, flumina sistere, uenena conficere, elaboratos ignes ad quodcunque incendium componere & huiusmodi perficere omnia, nec illi (quod longe peius) ab artibus fuit dissonus animus nam his deficientibus, ferro uti arbitrabatur leuissimum. Hæc Iasonem Thessalum eo seculo conspicuum uirtute iuuenem à Pelia patruo, probitati Iasonis insidianti, sub prætextu gloriosissimæ expeditionis missum in Colchos, ad aureum suscipiendum uellus, eiusdem capta præstantia dilexit ardentem, egitq; ad eius promerendam gratiam, ut orta inter incolas seditione patri suscitaretur bellum, & consequendi uotum Iasoni spaciū præstaretur. Quis hoc etiam sensatus arbitraretur homo, quod ex uno oculorū intuitu opulentissimi regis exterminium sequeretur? Eo igitur patrato scelere, cum dilecti iuuenis meruisset amplexus, cum eodem secum patriam omnē substantiam trahens, clām fugam arripuit, nec tam grandi facinore contenta in peius trucem diuertit animum, arbitrata quidem Oetam secuturum profugos, ad eū sistendum in Thomitania Phasidis insula, per quam secuturo transitus futurus erat, Absyrtum seu Egyaleum puerum fratrem suum, quē in hoc secum fugæ comitem traxerat, obtruncari, & eius membra passim per arua dispergi iussit: ut dum sparsa miserabilis recolligeret genitor, eis lachrymas tumultumque daret, fugientibus interim fugæ spaciū cōmodaret. Nec eam fefellerat opinio, sic enim factum est. Tandem cum post errores plurimos in Thessaliam cum Iasone deuenisset suo: Iasonemq; socerum tam ex reditu nati, quam ex aperta uictoria prædaque & illustri coniugio, tanta replebat læticia, ut reuocatus in floridam uideretur aetatem Iasoni paratura regnum, arte sua zizaniā inter natos & Peliam Thessalis fratrem Iasonis seuit, eosq; misere armauit in patrem. Ceterum labentibus annis exosa Iasoni facta, & ab eodem, loco eius, Glaucia filia Creontis Corinthiorum regis assumpta: impatiens fremensq; cum multa in Iasonem excogitasset eo, prorupit, ut ingenio suo Glaucam Creontis filiam & Creontem cum regia omne absumeret igne uolatili, & spectante Iasone, quos ex eo susceperat filios trucidaret & aufugeret in Athenas, Vbi Ægeo nupta regi cū Medum à se denominatum iam filium suscepisset ex eo, & cum frustra Theseum redeuntem tentasset occideret ueneno, tercio fugam arripuit, & cum Iasonis in gratiam redisset unā cum eo omni Thessalia ab Agialeo Peliaē filio pulsi repatriaui in Colchos, senemq; exulem patrem regno restituit. Quid tandem egerit, quo ue sub cœlo seu mortis genere

genere diem clausit, nec legisse memini, nec audisse. Sed ne omiserim, non omnis oculis præstanda licentia est, eis enim spectantibus, splendores cognoscimus, inuidiam introducimus, concubinas attrahimus omnis eis agentibus excitatur audacia, laudatur formositas, damnatur squalor & paupertas indigne. Et cum indocti sint iudices, & superficiebus rerum tantum modo credant, sacris ignominiosa, ficta ueris & anxia lætis persæpe præficiunt, & dum abijcienda commendant, & breui blandientia tractu, inficiunt nonnunquam animos turpissima labe. Hi nescij à formositate etiam inhonesta, à gesticulatio nibus lasciuis, à petulantia iuuenili, mordacibus vicij capiuntur, trahuntur, rapiuntur, tenenturq;. Et cum pectoris ianua sint: per eos menti nuntios mittit libido, per eos cupido insufflat suspiria, & cæcos incendit ignes, per eos emittit cor gemitus, & affectus suos ostendit illecebres. Quos si quis recte saperet, aut clauderet, aut in cælum erigeret, aut in terram demergeret, nullum illis inter utrumq; tutum iter est: quod si omnino peragendū sit, acri sunt prohibendi ne lasciuiant freno. Apposuit illis natura fores, non ut in summum clauderentur solum, sed ut obliterentur noxijs. Eos quippe si potens clausisset Medea, aut aliorum flexisset dum erexit auida in Iasonem, stetit diutius potentia patris, uita fratris, & suæ uirginitatis decus infractum, quæ omnia horum impudicitia periere.

DE ARACHNE COLOPHONIA

muliere. Caput. xvij.

Ter,

Ter, quater, Idmonia frontem percussit Arachnes,
Non tulit infelix, laqueoq; animosa ligauit
Guttura: pendente Pallas miserata leuauit.

Arachnes Asiatica atque plebeia scemina Idmonij Colophonij lanarū tinctoris fuit filia. Quæ quaquam origine minus clara fuerit, nonnullis tamen meritis extollenda est. Afferunt quidam veteres lini usum eius fuisse inuentum industria, eamq; primam retia excogitalle: aucupatoria seu piscatoria fuerint, incertum. Et cum eius filius cui Closter nomen fuit, fusos lanificio aptos reperisset: arbitrantur quidam hanc texturæ artis, principatū suo æuo tenuisse, tamque circa hanc grandis ingenij, ut digitis filisq; & spaula et alijs tali officio oportunis, id egisset quod pictor peregisset penicillo. Non equidem in muliere spernendū officium. Sane dum non solum Colophonij cohabitans textrina habebat, sed ubiq; se famam celebrem audiret, adeo elata est, ut ausa sit aduersus Palladem huius artis repertricem certamen inire: & cum se superari æquo animo ferre non posset, induto laqueo vitam finiuit. Ex quo locus fingētibz datus est, nam cū nomine exercitioq; aranea vermī cum Arachne cōueniat, & filo pendeat, ut ipsa pendebat laqueo, Arachne in miseratione deorum in araneam versam dixere, & assidua cura pristino vacare seruitio. Alij uero dicunt quod esto laqueum induerit moritura. Non tamen mortuam adiutorio interueniente seruorum, sed artificio posito dolore uacasse. Nunc autem si quis est (obsecro) qui se credat in aliquo antequam ceteros, dicant, si libet Arachne ipsa: an cælum uertere, & in se dignitates omnes trahere potuisse arbitretur, aut potius, ipsum deum rerū factorem omnium, præcibus & meritis sic in se benignum fecisse, ut ad aperto munificentia suæ sinu in illam gratias effundere cunctas coegerit omissis cæteris. Sed quid querō, sic & hæc arbitrata videtur. Stultissimum Hercle, uertit æterna lege natura cælum, & apud uarijs rebus ingenia cunctis præbet: hæc prout otio atq; desidria torpentia, sic studijs & exercitio luculenta & maximarum rerū capacia fiunt. Et ea dem impellente natura in rerū omnium noticiam desiderio uehimur, esto non eadem solertia uel fortuna: Et si sic est, quid obstat quin multi possint eodem iure pares effici, & ob id quemquā se solū existimare inter tam innumerabilem mortaliū multitudinem cursu preualere cæteris ad gloriam, stolidę mentis est. Optarem quippe ut Arachnes vnica, huius vanitatis nobis ridiculum præberet, cum sint innumeri tanta illaqueati dementia, qui dum se in præcipitium stolidæ præsumptionis efferunt, Arachnem minus irridendam faciunt.

C DE ORI

DE ORITHYA ET ANTIOPE RE-
ginis Amazonum. Caput xvij.

En Boreas precibus maoult, quàm uiribus uti,
Orithyam adamans, fuluis complectitur alis,
Dilectaq; diu caruit Deus Orithya.

Orithya Marthesiæ fuit filia, & unà cum Antiope, quam quidam
sororem existimant suam, post Marthesiam Amazonum regina fuit,
& ante alia virginitate perpetua insignis & cōmendanda plurimū, tantum cū
consorte regni Antiope bellis valuit, ut multis Amazonum imperium, ho-
noribus ampliauerit: & adeo militaris disciplinæ suas laudes extulit, ut arbi-
traretur Eurysteus Mycenarum rex, durum posse bello eius obtineri balthe-
um. Et ob id aiunt debitori Herculi tanquam maximum in iunctum, ut il-
lud auferret eidem. Eximia quippe mulieri gloria est, sibi ob splendidam ar-
morum uirtutem obiectum Herculem cuncta superantem. Cuius expediti-
onem cum intrasset, & nouem longis nauibus Amazonum occupasset
littus, absente Orithya in tumultuantes Amazones, ob paucita-
tem & incuriam, de se facile victoriam præbuere, captæq;
Menalippe & Hyppolite sorores Antiope, dato re-
ginæ Baltheo, Menalippe restituta est. Ve-
rum cum asportasse Hippolyten These-
um expeditionis socium audisset
Orithya, in Græciā omnem
conuocatis, auxilijs bel-
lum mouere ausa
est: sed ob dissensionem ab
auxilijs relicta, ab Atheniensibus superata in
regnum rediit, nec quid egerit ulterius inuenisse recordor.

DE ERYTHRÆA SEV ERIPHILA

Sibylla. Caput xix.

Tempus erit longum, quia iam mihi sæcula septem
Acta vides, numeros superest ut pulueris æquem,
Voce adeo noscar, vocem mihi fata relinquent,
Hæc Christum cecinit, Christo partamq; salutem.

Erythræa

Erythræa seu Eriphila mulier ex Sibyllis una, & insignis plurimū fu-
it. Quas quidem Sibyllas decem fuisse numero quidam putant, eas-
que proprijs designant nominibus. Et quoniam plurimum vaticinio ualere
omnes: & quod diuina consilia nossent, sic illas cognominant. Nam
Aeoli *οἱ οὐρανὸν* deos uocant, & *Βουλή* consilium deorum Latine sonat. Et
ideo Sibyllæ quasi mentis diuinæ, seu mente deum gerentes: Ex quibus ue-
nerabilibus omnibus hanc fuisse celeberrimam referunt, & eius apud Baby-
lonios aliquandiu ante Troianum bellum fuisse originem, ast nonnulli eam
Romuli Romanorum regis tempore vaticinatā putant. Huius ut quidam
dicunt nomen fuit Eriphila, sed Erythræa ideo nominata, quia apud Erythræā
insulam diu morata sit, & ibidē plurima eius carmina sint cōperta. Fuit igitur
tanta vis eius ingenij, aut orationis, aut deuotionis meritū in conspectu dei, ut
uigili studio, non absq; diuino munere meruerit (si uerū sit ab ea dictū qd̄ le-
gitur) futura tanta claritate describere, ut Euangelium potius quam uaticiniū
uideatur. Hæc quidē percunctantibus græcis, tam perlucide suos labores &
Ilij excidiū descripsit carmine, ut nil post factum, quā ante nosceretur clarius.
Sic et Romanorū imperiū, casusq; uarios paucis versibus cōplexa est, longe
ante eius initiū, ut nostro seculo breuem potius Epitomē scripsisse uideat quā
prædixisse futurum: Et homo quod longe maius (meo iudicio) est arcanum
diuinæ mentis, nec non per figuras ueterū & implicita prophetarū, imò sancti
spiritus, per prophetiæ uerba p̄dictū aperuit incarnandi uerbi mysteriū iā nati-
uitam & opera, proditiōē, capturā, illusiones, & inhonestam mortē, resurre-
ctionisq; triumphū, & ascensionem, & ad extremum iudicium reditum, ut hi-
storiam dictasse non venturos prædixisse actus appareat. Quibus meritis
C ij & dile-

& dilectissimam deo fuisse arbitror, & præ cæteris gentilium mulieribus venerandam. Sunt qui asserunt insuper eam virginitate perpetua floruisse, quod ego facile credam, non enim in cõtagioſo pectore, tanta futurorum lux effulſiſſe potuiſſet. Quo tempore ſeu qua in parte deceſſerit abolitum eſt.

DE MEDUSA FILIA PHORCYS

Caput xx.

Squalebant latè Phorcynidos arua Medusæ,
Non nemorum proteſta coma, non mollia ſulco
Sed dominæ vultu conſpectis aſpera ſaxis.

Medusa Phorcys ditiffimi regis heres fuit & filia, eiꝗ opulentiffimũ regnum extitit Atlantico mari: quod Heſperidas fuiſſe inſulas nonnulli credere. Hæc (ſi vetuſtati fidem præſtare poſſimus) tam admirandæ fuit pulchritudinis, ut non ſolum excederet cæteras, ſed quali quoddam, præternaturam mirabile, quam plurimos ad ſe videndam excitaret homines. Fuit quidem illi capillitium aureum & numeroſum, faciei decus præcipuum, & digna proceritate corpus elatum. Sed inter cætera tam grandis ac placidus oculorum illi fuit vigor, ut quos benigne reſpiceret, ferè immobiles & ſui neſcios redderet. Præterea nonnulli eam agriulationis fuiſſe peritiſſimam aſſerunt: eamꝗ inde Gorgonis conſecutam cognomen, cuius opere mira cum ſagacitate, non ſolum proprias ſeruauit diuitias, ſed immenſum auxit: adeo ut qui nouere, crederent iam occiduos quoſcunꝗ reges anteiret theſauris. Et ſic tam pulchritudine eximia, quã etiam opulentiã & ſagacitate in ampliſſimam famam apud remotas etiam nationes euasit. Verum celebri rumore ad Argiuos quoꝗ delata eſt, quos inter, Perſeus, iuuentutis Achiuæ florentiſſimus, audito talium relatu, in deſiderium incidit & uidendi ſpecioſiſſimam ſceminam, & occupandi theſauros: & ſic naui conſcenſa cui Pegafus equus erat inſigne, in occaſum celeritate mirabili deuectus eſt, ibiꝗ prudentia uſus & armis reginam occupauit, & auro & opima onuſtus præda remeauit ad ſuos. Ex his locum ſibi poëtica adinuenit fictio, qua legimus Meduſam Gorgonẽ aſſuetam ſaxeos facere quos inſpiceret, eiꝗꝗ crines verſos in angues ira Mineruæ, eo quod templum eius Neptuni concubitu vitiaſſet peperiffetꝗ Pegafum, & Perſeum equo inſidentem alato, eiꝗ in regnum euolaſſe, Pallanteiꝗ Aegidis uſa ſuperaſſe. Infelix auri poſſeſſio, quod ſi lateat poſſeſſori nullius commodi eſt, ſi fulgeat mille concupiſcentium naſcuntur inſidiæ, &

ſiſtent

ſiſtent violentorum manus, nõ ceſſant poſſidentis anxietate cure, fugatur enim quies animi, ſubtrahitur ſomnus, timor ingeritur, fides minuitur, augetur ſuſpicio, & omnis breuiter uitæ uſus impeditur miſero. Si vero caſu quocunꝗ pereat anxietatibus excarnificat pauper factus, auarus laudat, liberalis ridet, inuidus conſolatur, inops & omne vulgus dolentis canit in fabulam.

DE IOLE ÆTHOLORVM RE-

gis filia. Caput xxi.

Eurytidos Ioles atque inſani Alcida,
Turpia formoſus corpora iungit hymen.
Crassaꝗ robuſto deducit pollice fila,
Æquaꝗ formoſam penſa rependit heræ.

Iolen Euryti regis Ætholiæ filiam ſpecioſiſſimam inter cæteras regionis illius virginem, ſunt qui aſſerunt amatam ab Hercule orbis domitore. Cuius nuptias cum illi Eurytus ſponſendiſſet aiunt poſcenti, ſuaſione filij, poſtea denegaſſe. Quamobrem iratus Hercules acre bellum mouit eidem, eumꝗ interemit prouincia capta, & dilectiſſimam ſibi Iolem ſurripuit. Quæ quidem magis paternæ cædis affecta quàm ſponſi dilectione, vindictæ auida mirabili atꝗ conſtanti aſtutia, quem gereret animum ficto amore contexit: & blandicijs atꝗ artiſicioſa quadam petulantia in tam feruentem ſui dilectionem Herculem traxit, ut ſatis aduerteret nil eum negaturum quod poſceret. At inde quali horreret tam hiſpidum habitu amantem, acri uiro ante alia ponere clauam, qua monſtra domuerat imperauit: Nemei leonis ſpolium ſuæ fortitudinis inſigne ponere, populeum ſertum pharetras ſagittasꝗ fecit. Quæ cum non ſatis animo ſufficerent ſuo, audatius in hoſtem inermem præcogitatis telis inſiluit. Et primo digitos annulis ornari præcepit, caput aſperſum vnguentis Cypricis deliniri, et hirsutos pectine diſcriminari crines, ac hiſpidam ungi nardo barbam, & puellaribus corollis & Meonia etiam inſigniri mitra. In purpureos amiſtus mollesꝗ uestes præcepit induere, exiſtimans iuuenula, fraudibus armata, longe plus decoris tam robuſtum hominem eſſe ſceminale laſciujs quam gladio uel aconitis occidiſſe. Porro cum nec his ſatis ſuæ indignationi ſatiſfactum arbitraretur, in id egit molliciei deditum: ut etiam inter mulierculas, ſceminæo ritu ſedens, fabellas laborum ſuorum narraret, & penſis à ſe ſuſceptis lanam colo neret, digitosꝗ quos ad extinguen- dos in cunis adhuc inſans angues durauerat, inualida iam imò proſecta etate ad extenuanda fila molliret. Equidem humane imbecillitatis & muliebri-

C iij um aſtutia-

um astutiarum, non minimum intueri uolentibus, argumentum est. Hac igitur animaduersione artificiosa iuuenis, cum perpetua in Herculem ignominiae nota, patris mortem non armis sed dolis & lasciuia ulta est, & se eterno dignam nomine fecit. Nam quotquot ex quibuscunque monstris Eurysteo triumphos uictoriosos egit Alcides, ex tot uictrix ipsius loles gloriosius triumphauit. Consueuit pestifera haec passio delitiosas subire puellas & lasciuos otiososque persaepe occupare iuuenes, cum grauitatis Cupido sit spretor, & molliciei cultor eximius, & ob id intrasse per durum Herculis pectus, longe maius monstrum est, quam quae saepe domuerat ipse, fuerunt. Quod non modicum salutis suae sollicitis debet iniecisse timoris & corporis etiam excussisse, cum pateat quam validus, quam potens hostis immineat. Vigilandum igitur est & robore plurimo nobis armanda sunt corda, non enim inuitis incumbet. Obstandum est ergo principiis, frenandi sunt oculi, ne videant vanitates, obstruendae sunt more aspidis aures, laboribus assiduus est premenda lasciuia, blandus quippe incautis sese offert, & placidus intuitu primo, & si recipiatur spe laeta primo delectat ingressu, suadet ornatus corporum, mores compositos, facetias urticas, choraeas, cantus, & carmina, ludos, & comestationes atque similia. Postquam uero a probatione stolidi totum occupauerit hominem & libertate subacta mentibus cathenis iniectis & vinculis, differentibus praeter spem votis suspiria excitat, premit in artes ingenia, nullum discrimen faciens inter virtutes & vitia, dummodo consequatur optatum, in numero ponens hostium, quaecunque obstantia, hinc exurentibus flammis infelicium pectora, itur rediturque & ambitu indefesso, res amata perquiritur & exiterato saepius uisu semper noua contrahuntur incendia, & cum non sit poenitentiae locus, itur in lachrymas, dictantur preces mellitis delinitae blanditijs, instruuntur lenae, promittuntur munera, donatur, proijcitur, & nonnunquam falluntur custodes, & septa vigilijs capiuntur corda, et in concupitos quandoque deuenitur amplexus, tunc pudoris hostis & sceleris suator rubore & honestate fugatis, parato volutabro porcis, grunnientes effundit illecebras coitus. Tunc sobrietate reiecta, Cerere & Baccho feruens aduocatur Venus, noctesque totae spurcico consumuntur in luxu. Nec ob id semper furor extinguitur iste, quinimodo persaepe in ampliorem insaniam augetur. Ex quo fit ut inobedientiam illam detestabilem, Alcides corruat, obliuiscantur honores, effundantur substantiae, armentur odia, & uitae sepiissime subeantur pericula, nec carent ista doloribus, interueniunt rixae, & paces tenues, rursus suspitiones & zelus animorum consumptor & corporum. At si minus deuenitur in votum, tum amor rationis inops additus uirgae calcaribus exaggerat curas, desideria cumulat, dolores ferè intollerabiles infert, nullo nisi lachrymis & querelis, & morte nonnunquam curandos,

randos, remedio adhibentur aniculae, consuluntur Chaldaei, herbarum atque carminum & maleficorum experiuntur uires, blanditiae vertuntur in minas paratur violentia, damnatur frustrata dilectio, nec deest quin aliquando tantum furoris ingerat malorum artifex iste, ut miseros in laqueos impingat & gladios. O quam dulcis quam suauis hic amor, quem cum horrere, ac fugere debeamus in deum, extollimus & illum colimus, illum supplices exoramus, & sacrum ex suspirijs lachrymisque conficimus, stupra adulteria incestusque offerimus & obscenitatum nostrarum coronas immittimus.

DE DEIANIRA OENEI AETHOLORUM regis filia. Caput xxij.

Nomine si qua suo tandem peruenit ad auros,
Deianira tuas, quondam pulcherrima uirgo,
Multorumque fuit spes inuidiosa procorum.
Nessus, ut est auidum percussus arundine pectus,
Hic dixit uires sanguis Amoris habet.

Deanira Oenei Aetholorum regis (ut quidam asserunt) fuit filia & Meleagri soror, tanta insignis formositate uirgo, ut ob eius nuptias consequendas certamen inter Acheloum & Herculem oriretur. Quae cum uictori cessisset Herculi, a Nessu Centauro adamata est, & cum illam Hercules e Calydonia transferret in patriam, ab Ebena Calydoniae fluuio ab imbre pridiano turgido moratus, obuium habuit amantem Nessum, se quia eques esset ad transportandam Deianiram ultro Herculi obsequiosum praebentem. Cui cum concessisset Hercules, nataturus post coniugem, ipse quasi uoto potitus, cum transuadasset fluuium, cum dilecta, fugam arripuit, quem cum non posset pedibus Hercules consequi, sagitta lerneae, infecta tabe fugientem attigit. Quod sentiens Nessus seque moriturum arbitratus, uestem sanguine suo infectam confestim Deianirae tradidit, asserens, sic cruentam si induat eam Herculi, ipsam posse eum ab omni alieno amore in suum amorem retrahere, quam Deianira credula, loco praegrandis muneris sumens, clam aliquandiu seruata, Herculi Omphalem seu Iolem amanti, per Lycham seruulum caute transmisit. Ipse autem quam sudore cruorem cum ueneno infectum resoluisse, porisque bibisset, uersus in rabiem se igni conburendum, ultro concessit, & sic Deianira tanto uiduata uiro, dum retrahere speraret perdidit, & Nessu uindictam etiam expiauit.

IOANNES BOCCATIVS,
DE IOCASTA THEBARVM
regina. Caput xxij.

Nec plus aspicias, quàm quem sua filia rexit,
Expertus scelus est, cuius vterq; parens.
Qualis erat postquam est iudex de lite iocosa
Sumptus, Apollinea clarus in arte senex.

Iocasta Thebarum regina fuit magis infortunio suo clara quam meritis, aut regno. Hæc quidem cum à primis Thebarum conditoribus originem duceret splendidam, virgo, nupsit Laio, Thebanorum regi, ex quo cum concepisset filium, ob aduersum Laio responsum ex oraculo sumptum, natū iussa feris obijciendum, egra tradidit, quem cum è uestigio deuoratum existimasset apud Corinthiorum regem pro filio educatum, atq; iam ætate profectum, occiso ab eodem apud Phocenses Laio, uidua incognitum sumpsit in coniugem, & ex eo Ethioclem & Pollynicem filios & totidem scæminas Ismenam scilicet & Antigonom peperit filias. Et cum iam tam regno quam prole videretur felix, deorū responso quem legitimū arbitrabatur virū eum esse filium nouit. Quod & si ipsa ferret egerrime, ægrius tamen ille: adeo ut dū ruborē patris sceleris eternam cuperet noctē, oculos effossos abiecit & regnū. Quod discordes assumentes filij, in bellū fractis foederibus Venere, & si grandi Iocastæ tristitia sæpe aduersus se in certamen descenderent, maximo eos decertantes duello mutuis vulneribus occisos accepit. Cuius doloris impatiens misera mater & auia, esto, Creontem fratrem iam regem cerneret & orbum filium, uirumq; captiuum, & Ismenam Antigonomq; filias, labenti fortunæ implicitas reluctantem fessamq; malis animam, ferro iam anus expulit, & anxietates cum vita finiuit. Sunt tamen qui uelint eam tam diu noxios errores suos ferre non potuisse, quinimò cum vidisset Oedipum oculos eijcientem illico in se sæuisse.

DE AMALTHEA SEV DEIPHOB-
be Sibylla. Caput xxiiij.

Nais Amalthea Cretæa nobilis Ida,
Dicitur in syluis oculuisse Iouem.
Hinc fuit hædorum mater formosa duorum,
Inter dictæos conspicienda greges:

Amalthea

DE MULIERIBVS CLARIS.

XVII.

Amalthea virgo quam quidam Deiphoben Glauci filiam vocant. Ex Cumis Calcidentium Campaniæ veteri oppido originē duxisse creditur. Et cum ex Sibyllis extiterit una, Troianæ desolationis tempore floruisse, atque in tam longū deuenisse æuū, ut ad Prisci Tarquiniij Romanorum regis usq; tempus deueniret arbitrantur aliqui. Fuit huic antiquorum testimonio tanta uirginitas, ut tot seculorum spacio, nulla uiri cōtagione scedari passa sit. Et quanquam poetarum litteræ testentur, hanc à Phebo dilectam & eius munere & longeuos annos & diuinitatem obtinuisse. Ego quidem reor uirginitatis merito eam ab ipso uero sole, qui illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundū, uaticiniij suscepisse lumen, quo multa prædixit scripsitq; futura. Hinc insuper Baiano littore secus, Auerni lacum dicunt insigne fuisse oraculū, quod quidem et ego uidi, audiuiq; quod seruet ab ea cognomen usque in diem hodiernum. Quod & si corrosum sit vetustate plurima & incuria semirutum, etiam sic in ruinis maiestatem seruat ueterem, & admirationem præstat ad huc intuenti magnitudinis suæ. Sunt præterea qui dicant eam, Aenæ profugo ducatum ad inferos præstitisse, quod ego nō credo, Sed de hoc aliās. Qui autem illam plura uidisse secula uolunt, asserunt eam uenisse Romam, & Tarquinio Prisco nouem attulisse libros, ex quibus cum negaretur à Tarquinio pretium postulatum, tres eo uidente combussit, & cum die sequenti ex sex reliquis illud idem pretium, quod ante ex nouem petiuerat, postulasset, asseruissetq; ni daretur, tres è uestigio exusturam, quod cum fecisset die sequenti pro reliquis à Tarquinio petitum pretium suscepit. Quos cum seruasset à posteris cōpertum est, eos Romanorum facta omnia continere. Quam ob causam maxima cum diligentia post hæc Romani seruauere, & iuxta opportunitatum exigentiā de futuris cōsulturi ad eosdē, quasi ad oraculum recurrebant. Mihi quidem durum est credere hanc eandem extitisse cum Deiphobe, Eam tamen apud Siculos clausisse diem legimus, et ibidem diu eius tumultū ab incolis demonstratum est. Studijs igitur & diuina gratia illustres efficimur, quæ nemini se dignum facienti, denegata sunt, quod si spectaremus, iā nō, ut sit, desidiosa torpentes, sentiremus planē quod tempore siue frugi ab utero perduto, etiam annosi morientes, absq; omni decore deferantur in tumulum. Demum si ingenio & dei gratia peruiigiles ualent foeminae ad tantam diuinitatē sanctitatemq; prouenire, quid uiris arbitrandū est? quibus ad omnia promptior est aptitudo: si pellatur ignauia, in ipsam quippe euaderent deitatem. Fleant igitur & tabescant omnes uiri quibus tam grande donum inertia sublatum est, & se inter homines animatos, fateantur lapides, quod fiet dum suū crimen confitebuntur elingues.

DE NICO.

DE NICOSTRATA SEV CAR-

menta Ionij regis filia. Caput xxv.

Hospita Carmentis fidos intrasse penates

Diceris, & longam deposuisse famem.

Liba sua properata manu Tegea sacerdos

Traditur, & subito cocta dedisse foco.

Nicostрата cui postea Carmenta apud Italos nomen, fuit Ionij regis Arcadum filia. Secundum quosdam Pallanti Arcado nupsit. Secundum alios nurus eiusdem fuit, nec regni solum fulgore fuit insignis, quinimo græcarum literarum doctissima, adeo versatilis fuit ingenij, ut ad uaticinium usque uigilanti penetraret studio, & uates efficeretur notissima. Quæ cum quærentibus, & à seipsa nonnunquam exprimeret futura carmine, à Latinis, quasi primo Nicostрата abolito nomine Carmenta nuncupata est. Hæc autem mater fuit Euandri Arcadum regis, quem fabulæ ueterum, seu quia eloquens atq; facundus homo, seu quia astutus fuerit ex Mercurio uolunt fuisse conceptum. Qui (ut quidam dicunt) cum casu eum qui uerus erat pater occidisset, seu (ut alijs placet) seditione ciuium suorum alia ex causa orta, è regno expulsus auito, suadente Carmenta matre & magna uaticinio promittente, si has peteret et quas ostenderet sedes, facta peregrinationis socia, conscensis nauibus, cum parte populorum uento secundo ad ostia Tyberis ex Peloponeso deueniens, eadem matre duce, in Pallatino monte quæ à Pallante patre, seu à Palante filio nominauit, ubi postea Roma ingens condita est, cū suis et matre cōsedit, construxitq; oppidū Pallanteū. Sanè Carmenta cū indigenas, fore syluestres comperisset homines, isto iam dudum Saturni profugi numem segetes didicissent serere, eosque nullo literarum usui seu modico ex hoc Græco assuetos, à longe diuina mente prospiciens, quanta loco regioniq; celebritas seruaretur impofterum, indignum rata ut adminiculo exterarū literarum futuris seculis sua monstrarentur magnalia, in studium iuit, totis ingenij uiribus, proprias & omnino à cæteris nationibus diuersas literis exhiberet populis, cui ceptui non defuit Deus, sua enim gratia factum est, ut nouis ab ea adinuuentis characteribus, secundum Italicum Idioma, earum coniunctiones edoceret, contenta sedecim duxisse figuras uti diu ante Cadmus Thebarum conditor adinuenerat græcis, quas nos in hodiernum usque literas dicimus, eiusque tenemus munere datas, sed aliquas & oportune quidem sapientes addiderunt, sed nulla ex ueteribus amota. Huius mulieris uaticinium, & si plurimum mirati sint Latij, hoc tamen inuentum adeo mirabile uisum

uisum est, ut profectio crediderint rudes non hominem, sed potius deam esse Carmentam. Quāobrem cum uiuentē diuinis celebrassent honoribus, mortuæ sub infima Capitolini mortis parte, ubi uitam duxerat: Sacellū suo condidere nomini, & ad eius perpetuam memoriam à suo nomine loca adiacentia Carmentalia vocauere. Quod quidem nec Roma iam grandis abolere passa est, quinimò portam ciuitatis quā ibi exigente necessitate ciues construxerant, Carmentalem per multa secula de Carmente nomine vocauere. Multis olim dotibus Italia præ cæteris orbis regionibus florida fuit, & ferè cœlesti luce corusca. Nec tantum suo sub cœlo tam splendidus quæsitus est fulgor, Nam ab Asia opulentia venit, & supellex regia, sanguinis claritas (& si multum addiderint Græci) à Troianis habita, primo Arithmeticam & Geometriam artes dedere Ægyptij, philosophia & eloquentia, & mechanicum opus omne ferè ab eisdem græcis sumptum est. Agriculturam paucis adhuc cognitam, Saturnus intulit exul, deorum infaustus cultus ab Hetrustis & Numa Pompilio habitus, leges publicas Athenæ primo, inde senatus consultus et Cæsares præbuere: sacerdotium summum, religionemq; synceram, à Hierosolymis attulit Simon Petrus: disciplinam autē militarem veteres ex cogitauere Romani, qua & ac morū atq; corporū robore, & in rempublicā charitate integra, orbis totius sibi quæsiuere imperiū: literarū characteres satis ex dictis patet, quando maioribus nostris Carmenta concesserit, cū iam ex Arcadia deuenisset Italiam. Sic & Grāmā faculatis prima dedisse semina creditur quæ in ampliorē segetem successu temporū prisca traxere. Quibus delineta facultatū omniū infinita splendent volumina, hominū gesta deiq; magnalia, perpetua seruantur memoria, ut quæ uidisse nequiuimus, ipsi eis opitulantes cognoscamus. His uota nostra transmittimus, & aliena cū fide suscipimus. His amicitias in longinquo iungimus, & mutuis responsionibus conseruamus. Hæ Deum (prout fieri potest) nobis describunt, hæ cœlum, terrasq; maria, & animantia cuncta designant, nec est, quod quæras possibile, quod ab his vigilans non possis percipere. Harum breuiter opere quicquid amplitudine mentis complecti ac teneri non potest, fidissimæ cōmendatur custodia. Quæ tamen & si alijs literis & linguis, ex his nonnulla contingant, nil tamen nostris cōmendabile aufertur, cæterum ex tot egregijs dotibus quedā perdidimus, quedam addidimus & nonnulla adhuc ferè nomine potius quam effectu tenemus. Verū quomodocunq; de cæteris, nostro an crimine, aut fortuna actū sit, nec Germana rapacitas, nec Gallicus furor, nec astutia Anglica, nec Hispana ferocitas, nec alicuius alterius nationis inculta barbaries uel insultus, hanc tam grandem, tam spectabilem, tam opportunam, Latino nomini gloriam

gloriam surripuisse potuit vnquam: vt sui scilicet iuris, prima literarū possent aut auderent dicere Elementa, & longeminus suum compertū & inuentum fuisse Grāmaticam. Quas uti comperimus ipsi, sic etiam dedimus ultro, nostro tamen semper insignita vocabulo, vnde fit ut quanto longius feruntur, tanto magis Latini nominis ampliantur laudes & honores clariuscq; vetustissimi decoris nobilitatis & ingenij testimonium referunt, & incorruptum nostræ perspicacitatis seruant, etiam indignante nobis barbarie argumentum. Cuius tam eximij fulgoris, & si deo datori gratias agere debeamus, multum tamen laudis & charitatis & fidei Carmentæ debemus. Quamobrem, ne à quoquam tanquam ingrati, iure redargui possimus, ut illud pro uiribus in æternam memoriam offeramus p̄ssimum est.

DE PROCRI CEPHALI CONIVGE.

Caput xxvi.

Ouidi.

Nec cito credideris, quantum cito credere lædat,

Exemplum uobis non leue Procris erit.

Procris, ut accepit nomen, quasi pellicis Auræ

Excidit, & subito mota dolore fuit.

Procris Pandionis Athenarum regis nata, & Cephalo Æoli regis filla nupta, quemadmodum auaritia pudicis matronis exosa est, sic & uiris accepta, quoniā per eam cæterarum mulierū uitium apertum sit. Nam cum lecto pioq; amore uir & uxor uiuentes gauderent, eorum infortunio factū est, ut desiderio Cephalī caperetur Aurā, seu potius Aurora, quædam (ut placet aliquibus) spectandæ pulchritudinis mulier, quem cupidine Procris suæ detentum, aliquandiu frustra in suam sententiā trahere conata est, propter quod inquit indignans, penitebit te Cephale, adeo seruide dilexisse Procrim: comperies, saxo si sit qui tentet eam, Aurum amorī præposuisse tuo. Quod audiens iuuenis, experiri audius, peregrinationem longinquam fingens abiit, flexoq; in patriam gradu, per intermediū, muneribus constātiā tentauit vxoris, quæ quantumcunq; grandia sponderentur, impetu primo mouisse neque uere, Eo tandem perseverante & iocalia agente, ad ultimū hesitantē flexit animum illiq; nox optatq; amplexus, si detur sponsum Aurum, promissi sunt. Tunc Cephalus mœrore contristatus apparuit, quoniā dolo friuolū Procris amorem interceptisset, quæ rubore conspersa & conscientia impulsā facinoris, confestim in syluas abiit, & se solitudini dedit. Iuuenis autem amoris impatiens vltro uenia data, præcibus aspernantē reuocauit in gratiam. Sed quid refert?

refert? Nullæ sunt indulgentiæ uires aduersus conscientia morfus, agebatur Procris in varios animi motus, & Zelo partita, ne fortè id in se blanditijs Auroræ uir ageret, quod ipsa in illum auro mercata fuerat, clām per scopulos, & abrupta montium iuga ualliumq; secreta uenatorē persequi cœpit, quod peragens contigit, dum inter uallium herbida, calamosq; palustres latitans moueretur Procris, credita à viro belua, sagitta confossa periit. Ignoro (quid dixerim potius) an nil esset potentius auro in terris, aut stolidius quærere quod comperisse non uelis. Quorum dum utrumque insipiens mulier approbat, sibi indebilem notam & mortem inuenit, quā minime inquirebat, Sed (vt auri immoderatum desiderium sinam quo stolidi ferè trahuntur omnes) queso quid tam obstinato Zelo correpti dicant: quid inde sibi emolumenti sentiant? quid decoris? quid laudis aut gloriæ consequantur? Meo quippe iudicio hæcridicula mentis est ægritudo à pusillanimitate patientis originem ducens, cum nō alibi viderimus quam hos penes, qui se adeo deiectæ virtutis existimant, ut facile sibi quoscunq; præponendos fore concedant.

DE ARGIA ADRASTIRE-
gis filia. Caput xxvij.

Ecce pium pectus, ueræ pietatis & index,
Cæditur incoelix Argia, Creonte tyranno,
Corpus humo tradens, busta inter & ante mariti.

Argia Græca mulier ab antiquis Argiuorum regibus generosam ducens originem Adraستي regis filia fuit, & spectabili pulchritudine sua, vt de se cum temporaneis latum spectaculum præbuit, sic & posteris integerrimum atq; præclarum coniugalis amoris testimonium perenne reliquit: ob quod in nostros usque dies nomen eius fulgidum præcipua coruscatione deuenit. Hæc igitur nupta Polyniti filio Oedipi Thebarum regis & exuli, cū iam ex illo Thessandrum peperisset filium, aduertens patrem ob fratris fraudem mordacibus agitari curis, facta anxietatum particeps, patrem iam senem non solum consolata & exorauit lachrymis precibusq; , verum etiam armavit in Ethiolem præter pactiōem leges cum fratre, Thebanum regnum occupantem tyrannice, & ne fatali responsum detrimentum susciperet. Eurydici Amphiorai vatis coniugi, præter naturam foemineam liberalis effecta, pretiosum illud monile, Thebanis olim matronis infaustum, vltro contulit, ex quo latitans patefactus Amphioraus in Thebas itum est, sed infelici omine.

D Nam

Nam post plurimam certaminum stragem caeteris interfectis ducibus & Adraſto auxilijs nudato atq; ſemiſugato, cum inter caetera ſordidi vulgi caſiq; cadauera Pollyniciſ corpus inſepultum iacere anxia cōiunx audiffet, ex templo regio abiecto ſplendore & mollitiē thalami, atq; debilitate ſcēminei ſexus ſepoſita, paucis comitantibus arripuit iter in caſtra, nec eam terruerunt inſidiantium itinera, manus impiā, non ferē, non aues occiſorum hominū ſequentes corpora, non circumuolantes (vt arbitrantur ſtolidi) caſorū manes nec (quod terribilius videbatur) Creontis imperantis edictū, quo cauebatur poena capitalis ſupplicij, ne quis cuiquā occiſorū funebre præſtaret officiū, quando ardenti mœſtoq; animo nocte media certaminis areā intrans, caſorū atq; tetro odore redolentia corpora, nunc hæc, nunc illa deuolueret, vt parue facis auxilio, ora tabentia dilectiſſimi uiri cognosceret, nec ante deſtitit quā qd̄ querebat inuenerit. O mirū ſemelſ iam facies armorū rubigine, ſqualore oppleta puluereo, & marcido iā cruore reſperſa, nulli iam Edepol cognoscenda amantiffime coniugi occultari non potuit, nec inſecti vultus ſordes, vxoris amouere potuerit oſcula, non voces, non lachrymas, non ingens Creontis imperiū, nam cū ſæpe vitalem ſpiritum per oris oſcula exquiſiſſet, lauiffet lachrymis fetidos artus & ſæpe vocibus in ſuos amplexus reuocaſſet exanimem, flāmis iā flagrantibus (ne quid pij officiij obmiſſum linqueret) tradidit, conſumptūq; vrna condidit, nec igne patefacto pio facinore, ſeueri regis ſubire gladium & catenas expiauit. Fleuere perſæpe plurimæ virorum ægritudines, carceres, paupertatem, & infortunia multa, ſtante tamen ſpe mitioris fortunæ, & amoto ſeuerioris pauore, quod et ſi laudabile videatur, extremum tamen dilectionis indicium dici non poteſt, ut Argie dici obſequia potuere. Hæc hoſtiles petijt agros dum flere poſſet in patria ſcetidum tractauit cadauer, quod iniunxiſſe poterat alijs, flammis regiū impendit honorem, dum clām inſodiſſe qualitate temporis inſpecta ſatis erat. Vlulatus emiſit ſcēmineos ubi poterat tranſire tacita, nec quod ſperaret habebat ex occiſo exule cum quid timeret adeſſet ab hoſte: Sic amor uerus, ſic fides integra, ſic coniugij ſanctitas, & illibata caſtitas ſuaſiſſe potuere. Quo merito laudanda colenda & ſplendido extollenda præconio uenit Argia.

DE MANTHONE TYRESIÆ

filia. Caput xxviiij.

Patidica Manthus, & thuſci filius amnis
Qui muros, matrisq; dedit tibi Mantua nomen.

Mantho

MAntho Thireſiæ maximi Thebanorum uatis filia tempore Oedipi regis filiorumq; fuit inſignis. Hæc quidem ſub patre magiſtro tam prompti atq; capacis fuit ingenij: vt Pyromantiam uetuiſſimum Chaldeorum (ſeu ut uolunt alij) Nembroth inuentum adeo egregie diſceret, ut quo ſuo nemo melius flammarum motus, colores & murmura, quibus (ne ſcio quo diabolico opere) futurorum dicunt demonſtrationes ineſſe, cognosceret. Præterea fibras pecudum & taurorum iecinora, & quorumcunq; animalium exta, perſpicaci cognouit intuitu, traxitq; ſæpiſſime (ut creditum eſt) ſuis artibus ſpiritus inmundos & inferorum manes cōegit in uoces, & reſponſa dare quærentibus. Sanè cum iam bello cecidiſſent Argiui reges, qui Thebas obſiderant, occupafſetq; Creon ciuitatis imperium. Hæc (ut placet aliquibus) regem nouum fugiens ſeceſſit in Aſiam, ibiq; Darj Apollinis fanum, poſtea celeberrimum diuinitate inſtituit, & Mopſum inelytum ſui ſeculi uatem (eſto ex quo conceptum non prodat antiquitas) peperit. Alij aliter ſentiunt dicuntq; eam cum cōplicibus quibuſdā ſuis poſt Thebannum bellum erraſſe diu, & tandem in Italiam deueniſſe. Ibiq; Thyberino iunctam cuidam, concepiſſe ex eo & peperiſſe filium quem Citheonum dixere, à quibuſdam Bianorem etiam uocitatum, & inde cum prole in Ciſalpinam Galliam tranſiuiſſe, ubi cum paluſtria loca Benaco contermina lacui comperiſſet, ſui natura munita, ſeu ut ſuis cantationibus poſſet uacare liberius, ſeu uite reſiduum ſecurius ducere, media in palude inſuper eminente aquis ſolo poſuiſſe ſedem, & ibidem poſt tempus mortuam atq; ſepultam, circa cuius tumulū aiunt Citheonum ciuitatem ſuis conſtituiſſe, eamq; de matris nomine Manthum uocitaſſe. Quidam uero arbitrati ſunt eam in mortem uſq; conſtanti propoſito uirginitatem ſeruafſe, floridum quippe atq; ſacriſſimum opus & laudabile plurimum, ni illud neſciis ſuis labefactaſſet artibus: deoq; vota cui dicanda eſt uirginitatem ſeruafſet.

DE CONIUGIBVS MENIARUM.

Caput xxi.

Ecce pium facinus Meniarum, & dulce ſorum,
Quæ eripere ſuos gemebunda voce maritos,
Carcere detentos, malè quos agitare ſolebat
Ambitioſa fames regni, turpisq; libido.

D ij Meniarum

Meniarum vxorum numerus ac nomina, seu Coguorum scribentium desidia, seu annositatis vitio nobis subtracta sunt. Equidem indignæ silentio præteriri, cum non vulgari facinore meruerint in præcipuam efferi gloriam. Sed postquã inuidenti fortunæ sic uisum est, qua poterimus arte ornabimus innominatas digno præconio, easq; pro uiribus in memoriã posteritatis educere tanquam bene meritas conabimur. Meniæ igitur fuere ex Iasonis atq; Argonautarum socijs non minimæ nobilitatis splendidissimi iuuenes, qui cum peracta expeditione Colchica, rediissent in Græciam, veteri relicto solo apud Lacedæmones sibi elegere sedes. Quibus non solũ à Lacedæmonijs amicabiliter concessa ciuitas est, uerum inter patres & Reipublicæ præsidentes assumpti sunt, cuius tam splendide munificentie successores minus memores, libertatẽ publicã ignominosẽ seruituti uelle subigere ausi sunt. Erant enim à tempestate opulenti iuuenes, nec solũ suo fulgore perlucidi, uerum & generosum Lacedæmoniorum affinitatibus septi gemina fulgebant luce. Nam inter alia erant eis speciosissimæ coniuges à nobilissimis ciuibus ducentes originem, non Ædepol pars ultima mundani decoris, cui & clientelæ addebantur ingentes, ex quibus non gratiam modo publicæ patriæ felicitati referre neglexere, sed suis adscribentes meritis, eo se fatuitatis permisere euehi, ut cæteris se præferendos fore existimarent: ex quo in cupidinem corruere impetij, & hinc ad occupandã reipublicã temere conatus exposuere suos, quã ob causam detecto crimine, capti carceriq; traditi et capitali supplicio tãquam patriæ hostes damnati sunt auctoritate publica. Et dum nocte sequenti Lacedæmonũ ueteri more deberet illis à carnificibus mors inferri, moestę flentesq; coniuges pro deliberatione damnatorũ inauditũ iniuere consilium, nec cogitato distulere operam dare. Squalidis igitur uestimentis uelatoq; ore, opplete lachrymis, cũ iam in noctem occumberet dies, quam nobiles essent sceminae intrandi carcerem perituros uisuræ uiros, facile à custodibus obtinuerunt licentiam. Ad quos cum deuenissent, non tempus consumpsere lachrymis & ploratu, sed repente explicato consilio, cum uiris mutatis uestibus uelatisq; illis scemineo ritu faciebus, flentes deiectis in terram oculis fingentesq; moesticiam, noctis etiam suffragantibus tenebris & reuerentia nobilibus sceminis debita, deceptis custodibus morituros emisere. Ipsi damnatorum loco remanentibus, nec ante fraus comperta est, quam venientibus suppliciorum ministris, ut damnatos in mortem educerent pro uiris sceminae compertæ sint. Grandis profecto mulierum fides & egregius amor. Sed sinamus fraudis in custodes ludibrium, salutem damnatis exhibitam, quid patribus uisum sit, & quid inde secutum, sacri conjugalis amoris uires & audaciam mulierum paululum contemplemur. Instituto naturæ, veteri

indissolu-

indissolubili nexu firmato, nonnulli uolunt dissidentium coniugum, nullum fore perniciosius odium, sic & conuenientium amorì concedere cæteros. Nam rationis igne succensus non urit ad insaniam, sed in cõplacentiam calefacit, & tanta charitate corda copulat, ut æquẽ semper cuncta nolint uelintq;, & tam placide assuetus unitati, ad cõtinuationẽ sui nil omittit nil agit tepide uel remisse, & si hostis fortuna sit, vltro labores & pericula subit & vigilatissimus in salutem meditatur consilia, remedia comperit, & excudit fallacias si exigat indigentia. Hic suauissimus & iam placido conuictu firmatus coniugũ Meniarum tanto feruore impulit animos, vt quas nequissent ante uidisse, periclitantibus uiris, ingenij pressis uiribus, decipulas inuenirent, instrumenta pararent, rerum ordinem tempus, rationesq; agendorum vt oculatos seuerosque custodes deciperent, & sublata sensualitatis nebula aduertentes, quoniam nil honestum pro salute amici omittendum sit, ex intimis cordis latebris excitata pietate, ut uiros periculo eximerent temerario ausu in id irent, ut quos publica damnauerat autoritas pudicus conjugalis amor absolueret, quos carceri manciparat emitteret, quos iam tenere durum uidebatur & capitale supplicium, è carnificum manu subtractos, securitati uitæq; donaret. Et quod per maximũ uisum est, lusa legum potestate, decreto publico ac patrum auctoritate, & totius ciuitatis uoto frustrato, ut quod optabant implerent, non expauere loco damnatorum, sub deceptorum custodum imperium sese claudere, non Ædepol tam synceram fidem amorem tam integrum admirari sufficio, & ob id ratum habeo si remisse amassent, si tenui fuissent adstrictæ vinculo, cum illis per otium domi torpere fas esset, hæc tam grandia non fecissent. At tamen ut multa paucis claudam, has asserere audeo ueros certosq; fuisse uiros, Meniasque iuuenes quas simulabant sceminas extitisse.

DE PENTHESILÆA REGINA Amazonum. Caput xxx.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis,
Penthesilæa furens, medijsq; in milibus ardet
Bellatrix, auditq; uiris concurrere uirgo.

Penthesilæa uirgo, Amazonum regina fuit & successit Orithyi et Anthiope reginis. Quibus tamen procreata parentibus non legi. Hanc aiunt omnis inclyti spreto decore & superata mollicie sceminei corporis, arma induere maiorum suarũ aggressam, & auream cæsariem tegere galea, ac latus munire pharetra, & militari ritu currus & equos ascendere, seq; præ cæteris reginis

D in

ginis mirabilem exhibuere viribus & disciplina ausa est. Cui nec ingenium validum defuisse constat, cum legatur securis usum in seculum usque suum incognitū, fuisse compertum. Hæc (ut placet aliquibus) audita Troiani Hectoris uirtute nondum uisum ardenter amauit, & cupidine in successionem regni inclytæ proles ex eo suscipiendi, in tam grandem oportunitatem cū maxima suarum copia, eius in auxilium aduersus Graios, facile prouocata descendit. Nec eam clara Græcorum principium perterruit fama, quin Hectori armis & uirtute cupiens quā formositate placere, sæpissime certamina frequentium armatorū intraret, & nonnunquā hasta prosternere, quandoq; oblistentes gladio aperire, & per sæpe arcu versas in fugā turmas pellere, & tot tamq; grandia viriliter agere, ut ipsum spectantem aliquando Hectorem in admirationem sui deduceret. Tandem dum in fortissimos hostes virago hæc præliaretur vna, seq; ultra solitū tanto amasio dignā ostenderet, multis ex suis iā cæsis lætali suscepto vulnere miseranda, medios inter Græcos à se stratos occubuit. Alij uero uolunt eam Hectore iam mortuo applicuisse Troiam, & ibidē ut scribitur acri pugna celsam. Essent qui possent mirari mulieres quantūcūq; armatas in viros unquā incurrere ausas nī admirationē subtraheret, qd' usus in naturam uertatur alteram, quo hæc & huiusmodi, longe magis in armis homines factæ sunt, quā sint quos sexu masculos natura fecit & otiositas & uoluptas uertit in fœminas, seu lepores galeatos.

DE POLIXENA PRIAMI REGIS filia. Caput xxxi.

Vtq; meum non sit sine honore sepulchrum,
Placet Achillæos mactata Polyxena manes.

Polyxena uirgo Priami regis Troianorum ex Hecuba fuit filia, tam florida pulchritudinis adolescentula, ut se uero pectori Achillis Peliadis, flammam immittere potuerit cupidinis, eumq; solū matris Hecubæ fraude, in suam necem, nocte in templum usq; Apolinis Tymbræi deducere, ubi nefarie & turpiter à Paride sagitta configebatur, ut morti occubuerit. Ob quā lapsis Troianis uiribus & Illo deiecto à Neoptolemo in piaculum manium patris sui, & ad eius tumulum deducta est. Ibiq; (si maiorum literis fides ulla præstari potest) uidens acrem iuuenem expedisse gladiū, flentibus cæteris circumstantibus, innocens adeo constanti pectore & intrepido vultu iugulū præbuit, ut non minus admiratio fortitudinis eius quam pietatis filij Neoptomi erga patrem Achillem moueret animos. Magnum quippe & memoratu digni,

tu dignū, quod tenella ætas, sexus fœmineus, mollities regīa, mutata fortuna, potuit grandem præfisse uirginis animum, & potissime sub uictoris et hostis gladio, sub quo nonnunquam egregiorum uirorum nutant, & per sæpe deficiunt animosa pectora. Crediderim facile hoc generosæ naturæ opus, ut ostenderet hac mortis paruipensione, quam fœminam produxisset, nī tam cito hostis surripuisset fortuna.

DE HECUBA REGINA TROIANorum. Caput xxxij.

Disce meo exemplo miseræ discrimina uitæ,
Tristia cum lætis sorte regenda truci.

Hecuba Troianorum præclarissima regina fuit eque perituri splendoris fulgor eximius, & miseriarum certissimum documentum. Hæc secundum quosdam Dimantis Aonis filia extitit. Alij uero Ciphæi regis Traciæ uolunt, quod quidem & ipse arbitror cum sic opinetur à pluribus. Nupsit hæc uirgo Priamo Troianorum regi illustri, & ex eo mixtim utriusq; sexus concepit, peperitq; filios decem & nouem, inter quos iubar illud eximium phrygiæ probitatis Hector, cuius tantus fuit militiæ fulgor, ut non se tantum æterna fama splendidum faceret, quinimò & parentes patriamq; perenni nobilitaret gloria. Verū non tantū felicitis regni decore, ac multiplicis proles serenitate fulgida facta est, quin urgente, aduersa fortuna orbi toto longe cognita deueniret. Hectorem nempe dilectissimū sibi, & Troilum adolescentem & iam maiora uiribus audentem, manu Achillis cæsos, & ea cede regni solidam basem ferè euerfam mœstissime fleuit. Sic & à Pyrrho Paridem trucidatum, inde auribus naribusq; truncatum Deiphebū, atq; fœde exanimatum, Ilium igne cremari Danao, Politem patris ingremio tonsodi. Priamum ipsum senem secus domesticas aras exenterari, Cassandram filiam Andromachen nūrum, seque captiuam ab hostibus trahi, Polixenam ante Achillis tumulum obtruncari, Astyonactem nepotem ex latebris surreptum saxo illidi miseranda conspexit. Et postremo taceo in littore tumulatum adolescentulum Polydorum, Polymnestoris fraude occisum operit atq; fleuit. Quibus tot tamq; immanibus oppressam doloribus, in rabiem versam uolunt aliqui, Thraci osq; peragros ritu ululasse canum, & sic mortuam & in tumulto Hellepontiaci litoris cui nomen à se Cynosenia sepultā. Nonnulli dicunt in seruitutem ab hostibus cum reliquis tractam, & ne miseriarum illi particula deesset ulla,

uidisse ultimo Cassandram occiso, Agamenone iam Clytemnestrae iussu iugulata est.

DE CASSANDRA PRIAMI

Troianorum regis filia. Caput xxxiij.

Ecce trahebatur passis Priameia virgo,
Crinibus à templo Cassandra, adytisq; Mineruæ.

Cassandra Priami fuit Troianorum regis filia. Huc quidem (ut uetustas asserit) uaticinij mens fuit, seu quæsitæ studijs, seu dei dono, seu potius Diabolica fraude, non satis certum est. Hoc tamen affirmatur à multis, eam longe ante raptum Helenæ audaciamq; Paridis & aduentum Tyndaridis, & longam ciuitatis obsidionem, & postremum Priami atq; Ilij desolationem, persæpe & clara cecinisse uoce, & ob hoc cum nulla dictis suis præstaretur fides, à patre & fratribus uerberibus castigatam uolunt, ac etiam fabulam inde confectam, eam scilicet ab Apolline dilectam, & in eius concubitum requisitam, cui se præstaturam promississe dicunt, si ab eodem ante, eidem futurorum notitia præstaretur, quod cum suscepisset negassetq; promissum, neq; Apollo posset auferre concessum, aiunt illum muneri adiecisse, neminē qd diceret crediturum & sic factum est, ut quod diceret tanquam fatue dictum crederetur à cunctis. Hæc autem Corebo cuidam nobili desponsata iuueni, prius illum in bello perdidit, quam ab eo suscipere in thalamū, & demum per euntibus rebus captiua Agamenoni celsit in fortē. A quo cū Mycenæ trahe retur eidē cecinit, sibi à Clytemnestra pparatas insidias atq; mortē. Cuius uerbis cū fides daretur nulla, post mille maris pericula Mycenæ cū Agamenōe deuenit, ubi eo Clytemnestrae fraude cæso, & ipsa eiusdem Clytemnestrae iussu iugulata est.

DE CLYTEMNESTRA MYCENARUM

regina. Caput xxxiiij.

Spem Mycenæus magnorum ductor Achium
Coniugis (infandum) prinia inter limina dextra
Oppetit, deuicta Asia subsedit adulter.

Clytemnestra Tyndari regis Oebaliæ filia fuit, ex Leda & castoris atq; pollucis & Helenæ soror, uirgoq; nupsit Agamenoni Mycenarū regi. Quæ & si genere satis & coniugio clara esset nephario tamen ausu clarior facta

facta est. Nam imperante Agamēnone uiro Græcorū copijs apud Troiam, cum ex eo iam plures filios peperisset, otiosi atque desidiosi iuuenis Egypti, olim Thyestis ex Pelopia filij, qui ob sacerdotium abstinebat ab armis, in concupiscentiam incidit. Et (ut placet aliquibus) Nauplij senis Palamedis jolim patris, suasionibus, eius in amplexus & concubitum uenit. Ex quo scelere secutum est, ut seu timore ob patratum facinus redeuntis Agamēnonis, seu Amasij suasionem, & regni cupidine, seu indignationis conceptæ ob Cassandram, quæ ab Agamēnone ducebatur Mycenæ, animosa mulier armato animo & fraudibus, temerario ausu surrexit in uirum, eumq; uictorem Ilij redeuntem, & maris tempestatibus fessum, ficta oris lætitia suscepit in regiam. Et (ut quibusdam placet) cenantem & uino iam forte madentem percuti iussit ab adultero ex insidijs prodeuntem. Alij autem dicunt, cum recubaret uestimentis uictoria quæsitis implicitus, quasi græcanicis festum clarius esset futurum, placide adultera coniunx illi suavit ut patrias indueret uestes, & quas ipsa in hoc ante cōfecerat, easq; exitu capitis carētes, audax porrexit eidem, et cū iam brachia manicis inieciisset uir, quæreretq; circumuolutus unde posset emit tere caput semiligatus, adultero percussori ab eadem suadente concessus est: & sic eo nemine uidente percussus est. Quo facto regnum occupauit omne, & cum adultereo Egypto per septennium imperauit. Sanè cum excreuisset interim Orestes Agamēnonis ex ea filius, quem clam seruauerant à furore matris amici, animum in necem patris vleiscendam sumpsisset, tempore sumpto eam cum adultero interemit. Quid incussem magis nescio: scelus an audaciam? Primum prægrande malum non meruerat uir inclytus. Secundum quanto minus decebat perfidam mulierem, tanto abominabile magis. Habeo tamen quid laudem Orestis scilicet uirtutem, quæ diu abstinere passa non est à pietate incestæ matris retrahi, quin in imēritam patris necem animosus ultro irrueret, & in male meritam matrem filius ageret quod minus meritis genitor ab adultero sacerdote, incesta imperante scemina, passus fuerat. Et eorum quorum imperio & opere, paternus sanguis effusus fuerat, ut in autores verteretur scelus, effuso sanguine piaretur.

DE HELENA MENELAIRE.

gis coniuge. Caput xxxv.

Vnaq; cum regnum, belli daret altera laudem,

Tyndaridis coniunx tertia dixit, eris

Apta magis Veneri, quam sunt tua corpora Marti,

Bella gerant fortes, tu Pari semper ama.

Helena

Helenam tam ob suā lasciuia (ut multis uisum est) quā ob diuturnū belli ex ea cōsecutū, toto orbi notissima scemina, filia fuit Tyndari Cibalig regis & Lede formosissimæ mulieris, & Menelai Lacedæmonū regis coniunx. Huius (ut omnes aiunt veteres Græci Latiniq; post eos) tā celebris pulchritudo fuit, ut preponatur facile ceteris. Fatigauit em̄ (ut reliquos sinā) diuini ingenij uirum Homerū, anteq̄ illam posset secundū præcepta satis cōuenienter describere carmine. Præterea pictores & sculptores multiplices egregij omnes eundē sumpsere laborem, ut tam eximij decoris saltē effigiem (si possent) posteritati relinquerent, quos inter summa conductus à Cotoniensibus pecunia, Zeuxis Heracleotes illius seculi famosissimus pictor & prepositus cæteris ad illā penicillo formandā ingenij omne artisq; uires exposuit, & cum præter Homerij carmen & magnam vndiq; famā, nullum aliud haberet exemplū, ut per hæc duo, de facie, & cætero personæ statu potuerat mente cōcipere excogitauit se ex alijs plurimum pulchris formis diuinā illā Helenæ effigiem posse percipere, & alijs poscentibus designatā ostendere posteritati relinquere, primo formosissimis pueris, & inde sororibus ex formosioribus quinq; præcipuo decore spectabiles elegit, & collecta secum ex pulchritudine omniū forma vna, totis ex ingenio celebri depromptis viribus, uix creditum est satis plene, quod optabat arte potuisse perficere. Nec ego miror, quis enim picturę penicillo aut statuæ scalp̄o uel ullo colore potuit inscribere lætitiā oculorū, totius oris placidā affabilitatem, cœlestē risum, motusq; faciei uarios & decoros secundū uerborum et actiū qualitates, cū solius hoc naturę officij sit. Fecit ergo quod potuit, & qd̄ pinxerat tanq̄ cœleste simulachri decus posteritati reliquit. Hinc acutiores finxere fabulā, eamq; ob sydereū oculorū fulgorem, ob à nullis ante uisam mortalibus lucē, ob insignē faciei candorem, aureamq; comæ volatilis copiam, hinc inde per humeros petulantibus recidentem cincinnis, & lepidā sonorāq; vocis suauitatē, nec non & gestus quosdā tam cynamomi roseiq; oris quā splendidæ frontis, & eburnei gutturis, ac ex nunquā uisis delitijs pectoris assurgentis, non nisi ex conceptu Lædæ et Iouis in cignum uersi procreatā, ut præter quā à matre suscepisse poterat, formositatē intelligeretur ex infuso numine datum q̄ penicillo coloribusq; ingenio suc imprimere nequibāt artifices. Ab hac tā spectanda pulchritudine in Laconas Theseus ab Athenis euocatus ante alios virginē & ætate tenellam in palestra primo ludentē more, audax rapuit, & si præter oscula pauca eidem auferre ne quierat, aliqualem uirginitatis labefactæ iniecit notam, quę fratribus ab Alethia Thesei matre, seu (ut uolūt alij) à Proteo rege Ægyptio absente Theseo repetentibus restituta, et tandē matura uiro Menelao Lacedæmonū regi cōiugio iuncta est, cui Hermionā filiā peperit unicā, post hæc fluentibus aņis cū re

dijsset

dijsset Paris, qui ob somnium pregnantis matris in Idam fuerat expositus & in lucta Hectorem fratrem superasset non cognitus, mortemq; crepundijs ostensis & à matre cognitus euitasset, memor sponsionis speciosissime coniugis sibi à Venere, oblatam à se apud Idam inter tres deas sententiā. Seu (ut alij uolūt) postulaturus Hesionā fabrefactis ex Ida nauibus regio comitatu sociatus transfretauit in Græciam, & à Menelao fuit susceptus hospicio, ibi cū uidisset Helenam cœlesti decore conspicuam atq; regio in cultu lasciuientem, seq; intueri cupientem, captus illico: & ex moribus spe sumpta, captatis temporibus scintillantibus feruore oculis, furtim impudico pectori ignem suæ dilectionis ingessit, ceptisq; fortuna fauit, nam exigente oportunitate eo relicto, Cretam Menelaus perexerat. Quamobrem placet aliquibus, eis æquis flāmis urentibus ex cōposito factum esse, ut Paris ignem per quietem ab Hecuba uisum portaret in patriam & uaticinia adimpleret, maxima cum parte thesaurorum Menelai, noctu ex Latonico littore, seu (ut alijs placet) ex Citherea ibidem uicina insula, dum in templo quoddam primo ritu ob sacrum conficiendum Helenam uigilantem raperet, paratāq; classi imponeret, & cum ea post multa pericula deueniret in Troiam, ubi cum præcipuo honore à Priamo suscepta est, eo extimante potius notam iniuriæ absterxisse, ob detentam à Thelamone Hesionam, quam postremam regni sui desolationem suscepisse in patria. Hac huius illecebra mulieris, uniuersa græcia commota est, & cū Graij principes omnes, Paridis potius iniuriā ponderarent, quam Helenę lasciuia, ea frustra repetita sæpius in Troię excidium cōiurarunt unanimes, collectisq; uiribus cū mille uel amplius nauibus armatorum onustis, littus inter Sygæum & Rethæum promuntoria phrygiæ occupauere, & Ilium obsederunt, frustra obfistentibus phrygijs, Helena quidem quanti foret sua formositas ex muris obfessæ ciuitatis uidisse potuit, cernens littus omne cōpletum hostibus, & igne ferroque circū, desolari omnia, populos inire certamina ac per mutua uulnera in mortē iri, & tā Troiano quā Græco sanguine cūcta foedari. Quæ quidem tā pertinaci proposito repetita est atq; detenta, ut dum nō redderetur, per decenniū cede multorū nobiliū cruenta perseveraret obsidio. Qua stante Hectore iā mortuo, & Achille, atq; à Pyrrho acerrimo iuvene trucidato Paride, quasi paruū sibi uisum sit peccasse semel, Helena secūdas iniuit nuptias nupsitq; Deiphebo iuniori. Tandē cū pditiōe tentaret à Græcis qd̄ armis obtinere nō posse videbat. Hæc quę obsidiōi causam dederat, ut operā daret excidio & ad uiri primi gratiā promerendā, Quicquid poterat contra Troianos moliebatur, tandemq; ex constituto cū per dolium Græci simulassent discessum. Troianis perterritis, fessisq; laboribus, & noua læticia festisq; epulis victis, somnōque sepultis, Helenam choream simulans accensa face in tempore, ex arce

arce reuocauit Græcos intentos. Qui redeunt cum tacite semisopitam urbem referatis ianuis intrassent, ea censa & Deiphebo foede cæso. Helenam post uigesimalium à raptu annum Menelao restituere coniugi. Alij vero asserunt Helenam non sponte sua à Paride raptam, & ob id à viro meruisse suscipi. Qui cum ea Græciam repetens à tempestate & aduerso vento agitatus plurimum in Ægyptū cursum uertere coactus, à Polybo rege susceptus est. Post hæc sedatis procellis in Lacedæmona cum reacquisita cōiuge ferè post octauum annum à desolato Illo susceptus est. Ipsa autem quamdiu post hæc vixerit, aut quid egerit, seu quo sub cælo mortua sit, nunquam legisse recordeor.

DE CIRCE SOLIS FILIA.

Caput xxxvi.

Hinc exaudiri gemitus, iræq; Leonum,
Vincla recusantum, & fera sub nocte rudentum,
Setigeriq; suos, atq; in præsepibus urfi
Sæuere, ac formæ magnorum ululare luporum,
Quos hominum ex facie, Dea sæua, potentibus herbis
Induerat Circe, in uultus ac terga ferarum.

Circes cātationibus suis in hodiernū usq; famosissima mulier, ut poëtarū testantur carmina, filia fuit Solis, & Persæ Nymphæ Oceani filia, sororq; Oethæ Colchorum regis. Solis (ut arbitror) ideo filia dicta, quia singulari floruit pulchritudine, seu quia circa notitiam herbarum fuerit eruditissima, uel potius: quia prudentissima in agendis, quæ omnia solem diuersis habitis respectibus dare nascentibus Mathematici arbitrantur. Quo autem pacto relictis Colchis Italiam petierit, me minime legisse memini. Eam Æthiæ Volscorum montem quem de suo nomine dicimus in hodiernum usque Circeum incoluisse omnes testantur historiae. Et eum nil præter poëticum legatur ex hac tam celebri muliere, recitatis succincte poëticiis, quo præstabitur ingenio, mentem excutimus credentium. Volunt igitur ante alia quoscunq; nautas, seu ex proposito, seu tempestatibus impulsu, ad dicti montis, olim insulæ, littora applicantes, huius arte & cantatis carminibus, seu infectis ueneno poculis in feras diuersarum specierum fuisse conuersos, & hos inter uagi Vlyssis fuisse socios: eo Mercurij mediante consilio seruato, qui cum euagina to gladio mortem minaretur ueneficæ, socios reassumpsisse in formā redactos pristinam

pristinam, & per annum contubernio usus eiusdem, ex ea Theologonum suscepisse filium dicunt, & ab ea plenum consilij discessisse, quo sub cortice hos existimo latere sensus. Sunt qui dicant hanc scēminam haud longe à Caieta Campaniæ oppido, potentissimam fuisse viribus & sermone, nec magnificantem, dūmodo aliquid consequeretur optatum, à nota illeſam seruasse pudicitiam, & sic multos ex applicantibus suo littori, blanditijs & ornato sermone nō solum in suas illecebras traxisse, uerū alios in rapinam Pyraticam impulsisse, nonnullos omni honestate postposita ad exercenda negotia & mercimonia dolis incitasse, & plures ob sui singularem dilectionem in superbiā extulisse, & sic hī quibus infastæ mulieris opera, humana subtracta videbatur ratio, eos ab eadē in sui facinoris feras merito crederetur fuisse conuersos. Ex quibus satis comprehendere possumus, hominum mulierumq; conspectis moribus multas ubiq; Circes esse, & longe plures homines lasciuia & crimine subuersos in beluas, Vlysses autem Mercurij consilio perdoctus, prudentem uirum satis euidenter ostendit, quē adulantium nequeunt laqueare decipulæ, quinimō & documentis suis laqueatos persæpe soluit à vinculo, reliquum satis patet ad historiam pertinere quā constat Vlyssē aliquandiu permansisse cū Circe. Refertur præterea hanc eandem scēminam Pici, Saturni filij Latinorum regis fuisse coniugem, eumque augurandi docuisse scientiam, & ob Zelum quia Pomonā Nympham adamaret, eum in auem sui transformasse nominis. Erat enim ille domesticus Picus auis ex cantu cuius & moribus sumebat de futuris augurium, & quia secundum actus Pici vitam duceret, in Picum uersus dictum est. Quando seu quo mortis genere aut ubi hæc defuncta sit Circes, compertum non habeo.

DE CAMILLA VOLSCORVM

regina. Caput xxxvij.

Per uarios uitæ casus, per mille pericla,
Ad superos euecta, regit ueneranda Camilla,
Rhomulidas rerum dominos, paruosq; Quirites.

Camilla insignis & memoratu dignissima virgo fuit & Volscorum regina, hæc ex Metabo Volscorum rege antiquissimo & Casmilla coniuge genita, nascens matri mortis causa fuit, nā cū enixa paruula, moreretur, à Metabo patre vnica tantū ex materno nomine dempta litera, s. Camillam
B filiam

filiam nuncupavit in sui solatium. Huius quidem uirginis à natali suo die se-
uera fortuna fuit, nam paululum post matris funus Metabus primatorū ci-
uium suorum repentina seditione regno pulsus, nil per fugā arripiens, præter par-
uulam hanc filiam suam sibi præ ceteris rebus dilectam asportasse in exilium
potuit. In quod cū solus pedesq; miser fugeret & in ulnis filiā deportaret Ca-
millam, ad Damascenum fluuium pridiano imbre tumentem deuenit, nec
cum onere infantulæ præpeditus, posset enatare, in opportunum deuenit cō-
siliū porrigente deo, qui celebrem futuram virginem ignobili absumi fato
nolebat. Illam igitur suberis cortice inuolutam, iaculo quod forte ferebat
alligauit, atque Dianę deuouit si seruasset incolumem, & uibrato totis viribus
brachio iaculum cū filiā in ripam transiecit aduersā, quā euestigio nando
secutus est, & cū illam dei munere comperisset illæsam, in miseria lætus sylua-
rū petijt latebras, nec absq; labore plurimo paruulam educauit lacte ferino.
Quæ cū in validiorē euassisset ætatem, tegere ferarum corpus cœpit exuijs
& tela uibrare lacertis, fundasq; circūagere, arcus tendere, gestare pharetras,
cursu ceruos capreasq; syluestres insequi atq; superare, labores scemineos om-
nes despiciere, uirginitatem præ ceteris omnibus inuiolatam seruare, iuuenū
amores ludere, & connubia potentū procerum omnino respuere, ac sese totā
Dianæ obsequio cui pater deuouerat exhibere. Quibus exercitijs durata uir-
go in patrium reuocata regnū, seruauit robore inflexo propositū. Tandem cū
à Troia Æneas veniens Lauiniam sumplisset in coniugē, & ob id bellū inter-
eum Turnumq; Rutulū esset exortū, congregantibus eis undiq; copias, Ca-
milla Turni partibus fauens, cū grandi Volscorum agmine venit auxiliatrix
eidem. Et cū sæpius armata irruisset in Phrygios, & de una acriter pungnans
multos occidisset ex eis, & nouissime Corebū quendam Cybeles sacerdotē
armorū eius auida insequeretur, ab Arunte quod ex hostibus sagitta sub pa-
pilla lætaliter percussā maximo Rutulorum dāno moribunda collapsa est. Et
sic inter armata exercitia expirauit. Hanc intueantur velim puellulæ hodie-
næ, & dū sui iuris virginem adultā, & pro libito nunc latos agros, nunc syluas
& lustra ferarū accinctam pharetra discurrentē, labore assiduo lasciuias illece-
bres appetitus prementem, delitias atq; mollitiē, accuratas offas & elaborata
pocula fugientem, & cōstantissimo animo coæuorum non dicam amplexus,
scilicet verba etiam respuentem viderint, monite, discant quid eas in domo pa-
tria quid in templis, quid in theatris, in quibus spectantiū multitudo & seueris-
simi morum censores cōueniunt deceat, minus q̄dem honestis negare aures,
os taciturnitate frenare, oculos grauitate cōpescere, mores componere, & ge-
stus omnis suos honestatis mole comprimere: otia, comestationes, lautitias,
nimias choreas & iuuenum vitare consortia, sentiantq; quoniam nec optare
quod

quod libet, nec quod licet agere factum sit castitate conforme, ut prudentiores
factę & laudabili uirginitate florentes, in sacras nuptias maturę maioribus ob-
temperantes suis deueniant.

DE PENELOPE VLYSSIS

coniuge. Caput xxxviij.

Me pater Icarius viduo discedere lecto

Cogit, & immensas increpat usq; moras.

Increpet usq; licet, tua sim, tua dicar oportet,

Penelope coniunx semper Vlyssis ero.

Penelope Icari regis filia fuit, & Vlyssis seuerissimi viri coniunx, illibati
decoris atq; intemeratę pudicitię matronis exemplum sanctissimum et
æternum. Huius quidem pudoris uires à fortuna acriter agitatę, sed frustra
sunt, nam cū iuuenula virgo, & ob uenustatem formę, plurimum diligendā
à patre iuncta fuisset Vlyssi, peperissetq; ex ea Telemachum, & ecce in expe-
ditionem Troiani belli vocatus, imò vi ferē tractus Vlysses, ab eo cū Laerte
patre iā sene Anthicliā matre & paruo filio relicta est. Sanē perseuerante
bello nullam præter decemnalem viduitatis iniuriā passa est. Attamen Ilio
deiecto cum repetentes domum proceres, atq; in scopulos tempestate maris
illisos aut peregrinum littus impulsos, aut undis absorptos seu paucos in pa-
triam receptos fama monstraret, solius Vlyssis erat incertum, quo cursū te-
nuissent naues. Quamobrem cum expectatus diu non reuerteretur in patriā,
nec appareret ab ullo usquā visum, mortuus existimatus est, qua credulitate
Anthicliā genitrix miserāda ad liniendum dolorem vitā terminauit laqueo,
Penelope autem & si ægre plurimum ferret viri absentiam longe tulit egrius
sinistrā mortis eius suspicionem, sed post multas lachrymas, & Vlyssē fru-
stra vocatū sæpiissime, inter senem Laertē & Telemachum puerū, in castissi-
mam & perpetuam viduitatē senescere firmato animo disposuit. Verū & cū
forma decens moresq; pbabiles & egregium genus, ad se diligendā atq; cōcu-
piscendā quorundā nobiliū ex Ithaca atq; Cephalania et Ætholia prouocasset
animos plurimū, instigationibus eorū vexata est. Nā cū in dies spes uitę V-
lyssis aut reditus eiisdē cōtinue uideret minui, eo uentū est, ut abeunte rus ob
fastidium procorum Laerte, proci ipsi Vlyssis occuparent regiā, et Penelopē
precibus ac suasionibus pro uiribus & sæpiissime in suū puocarent cōiugium.
Ast mulier metuens ne forte sacri pectoris uiolaretur propositum, cū iam cer-
neret viā negationibus auferri diuino profecto illustrata lumine, terminis &

E ij astutia

astutia infestos saltem ad tempus fallendos esse arbitrata est, petijtque instantibus, sibi tam diu liceret expectare uirum, donec telam quā more regaliū mulierum coeperat perfecisse posset. Quod cum facile concessissent competitores egregij, ipsa foemineo astu quicquid in die solerti studio texens uidebatur operi coniungere, clam reuocatis filis subtrahebat in nocte. Qua arte, cum eos in regia Vlyssis bona assiduis conuiuijs consumentes aliquandiu lussisset, nec iam amplius uideretur locum fraudi posse praestari, dei pietate factum est, ut ex Phoenicum regno nauigans, post uigintiū sui discessus annum, solus & incognitus Vlysses Ithacam ueniret, pastoresque suos sciscitaturus rerū suarū statum adiret, & cum ex astutia pauper incesisset habitu à Sybote iā sene portario suo comiter susceptus, ab eodem referente serē omnem rerum suarum cōprehendit seriem, & Telemachum à Menelao redeuntem uidit, seque clam illi cognitum fecit, & consilium suū aperuit omne, factumque est ut à Sybote incognitus deduceretur in patriam. Qui cum uidisset quo pacto rem suam distraherent proci atque pudicam Penelopem eorum reuerentem coniugium, irritatus cum Sybote subulco, & Philitia opulione suo atque Telemacho filio clausis regio tanquā in procos conuiuentes insurgens, Eurymachum Polybi filium, Anthinū Amphionis atque Chrysippum Samiū, Agelaum aliosque frustra ueniam exorantes una cum Melantheo caprario suo hostibus arma ministrante atque mulieribus uirisque domesticis, quas nouerat cum procis contubernium habuisse occidit, suamque Penelopem ab insidijs procantium liberavit, quae tandē cum uix eum recognoscere potuisset, summo perfulso gaudio, diu desideratum suscepit. Vult tamen Lycophion quidam nouissimus poetarum ex grecis, hanc suasionibus Naupli senis ob uindictam Paliemedis filij sui serē omnis Graecorum coniuges lenocinio in meretricium deducētis Penelopem cum aliquo ex procatōribus in amplexus & concubitum uenisse, quod absit, ut credam, celebrem castimonia multorum autorum literis mulierem, vnus in contrarium asserentis Penelopem praeter castissimam extitisse. Cuius quidem uirtus tanto clarior, atque cōmendabilior est, quanto rarior inuenitur, & maiori impulsa certamine perseuerauit constanter inconcussa.

DE LAVI-

DE LAVINIA LAURENTUM

tum regina. Caput xxxix.

Subuehitur magna matrum regina caterua
Dona ferens, iuxtaque comes Lauinia virgo,
Causa mali tanti, defecta oculosque decoros.

Lauinia Laurentum regina, genus à Saturno Cretensi ducens, Latini regis & Amatae coniugis eius fuit filia unica. Et tandem Aeneae strenuissimi Troianorum ducis coniunx, magis belli Aeneae Turni, Rutulique, tam clara quam alio facinore suo. Haec quidem ob insigne formositatis suae decus & paternum regnum, cui successura uidebatur, à Turno Rutulorum rege ardentissimo iuvene, instantissime in coniugium petita est, eique ex eo spem fecerat Amata mater quae auia desiderio nepotis fauebat impense: Sanè Latinus augurandi peritus, cum ab oraculo suscepisset filiam, extero duci tradendam, coniugis tardius ibat in votum. Quinimò cum à Troia profugus aduenisset Aeneas, Latinus tam ob generis claritatem, quam ob oraculi monitus eidem poscenti amicitiam, spondit, filiam quamobrem inter Aeneam Turnumque bellum suscitatum est. Et post multa certamina obtinentibus Troianis per vulnera, sanguinem, mortesque plurimum nobilium ab Aenea in Lauinae nuptias itum est, mortua iam ob indignationem Amata laqueo. Sunt tamen qui uelint bellum post nuptias exortum, sed qualiter cunque gestum sit constat, Lauiniam ex Aenea clarissimo principe concepisse filium, & eo ante diem partus apud Numicum fluiuium rebus humanis subtracto cum Ascanium priuignum regnantē timeret secessisse in syluas, et ibi Posthumium peperisse, atque (ut uolūt aliqui) Iulium nominasse Syluium. Sanè cum mitior creditus esset in nouercam Ascanius, & sibi Albam ciuitatem condidisset, ultro secedens, Lauinae regnum patrium liquit, quod Lauinia patriam veterē pectori generositatem gerens, honeste atque pudice uiuens, summa cum diligentia tenuit, illudque tam diu seruauit, donec Syluius scilicet filio pubescenti resignaret in nihilo diminutum. Volunt tamen aliqui eam à syluis reuocatam Melampodi cuidam nupsisse, & Syluium ab Ascanio fraterna beneuolentia educatum.

E in DE DI-

DE DIDONE SEVELISSA

Tiria Carthagenensium regina. Caput xl.

Lucus in urbe fuit media, lætissimus umbra,
Hic templum Iunoni ingens Sydonia Dido
Condebat, donis opulentum, & numine Diuæ.

Dido cui prius Elissa nomen, Carthagini æquè cōditrix & regina fuit. Huius quidem in ueras laudes paululum ampliatis fimbrijs ire libet, si forte paucis literulis meis, saltem pro parte notam indigne obiectam, decori sui uiduitatis abstergere queam, & ut altius in suam gloriam aliquantisper assumam, Phœnices ut satis vulgatum est, populi industria præclarissimi ab extrema serè Ægypti plaga in Syrium venientes littus, plurimas & præclaras ibi condidere urbes. Quibus inter alios rex fuit Agenor nostro, nedum suo æuo præfulgidus fama, à quo genus Didonis inclytum manasse creditum est. Cuius pater Belus Phœnicum rex, cū Cypro Insula subacta, clausisset diem, eam virgunculā cum Pygmaleone fratre grandiusculo Phœnicum reliquit si dei, qui Pygmaleonem cōstituentes genitoris in solium, Elissam puellulam et forma eximiam, Aterbæ seu Sychæo vel Sicario (ut alij dicunt) Herculis sacerdoti, cū primus erat post regem apud Tyriōs honor cōiugio iunxere. Hij autem inuicem sanctissime se amarunt, erat præ ceteris mortalibus cupidissimus & inexplebilis Pygmaleon auri, sic & Aterba ditissimus. Esto regis auaritia cognita illud occultasset latebris, uerum cū famam occultasse nequiuertit auiditatem tractus Pygmaleon, spe potiundi per fraudem occidit incautum, quod cū cognouisset Elissa adeo impatienter tulit, ut vix abstinere a morte, sanè cum multum temporis cōsumpsisset in lachrymis, et frustra sæpius dilectissimū sibi vocasset Aterbā, atq; in fratrem diras omnis execrationes expetisset, seu in somnis monita (ut placet aliquibus) seu ex proprio mentis suæ consilio fugā cōpetere deliberauit, ne forsā & ipsa auaritia fratris traheret in necē, & posita foeminea mollitie, et firmato in uirile robur animo, ex quo postea Didonis nōmē meruit, Phœnicū lingua sonans, quod uirago Latinæ. Ante alia nōnullos ex principibus ciuitatū, quibus uarijs ex causis Pygmaleonē sciebat exosum, in suam deduxit sententiā, & sumpta fratris classe, seu ad eam transferendā, seu in aliud preparata, cōfestim naualibus cōpleri socijs iussit, & nocte sumptis thesauris omnibus, quos uiri nouerat, & quos fratri subtraxisse potuit, clam nauibus inponi fecit, & ex cogitata astutia pluribus inuolutis arena repletis, sub figmento thesaurorū Sychæi videntibus omnibus easdē onerauit, & cū altum iam teneret pelagi, mirantibus ignaris in mari proijci inuoluta iussit, & lachrymis se

mis se mortē quādiu desiderauerat, thesaurorū acerbæ submersione ad inueniendū se testata est, sed socijs cōpati quos non dubitabat, si ad Pygmaleonem irent diris supplicijs una secū ab auarissimo atq; truci rege carnificari, sanè si secū fugā arripere uellent nō se illis, & eorū opportunitatibus defunctā alseruit, qd̄ miserī audientes nauæ & si ægre natale solum patriosq; penates linquerēt timore, tamen seuæ mortis exterriti, in cōsensum exilij uenere faciles, & flexis proris ea duce in Cyprū uentum est, ubi uirgines Veneri in littore libamēta suorum more soluentes, ad solatium iuuentutis, & prolem procreandā rapuit, & Iouis antistitē cum omni familia præmonitū, et magnā huic fugæ subsecutura vaticinantē, socium peregrinationis suscepit, et iā Creta post tergum et Sicilia à dextris relicta littus. Flexit in Afrum & Messaliorum orā, uadens sinum intrauit, postea satis notum quo tutā nauibus stationē arbitrata dare pauxillum quietis, fatigatis remigio statuit, ubi aduenientibus uicinis desiderio uisendi forenses, & alij cōmeatus & mercimonia portantibus (ut moris est) collocutiones & amicitie inire coeptæ, & cū gratum appareret incolis eos ibidē māsuros esse, & ab Vticensibus olim à Tyro equè profectis legatio suauisset sedes, cōfestim esto audisset fratrem bella minantē, nullo territa metu, ne iniuriā inferre cui quā uideretur, & ne quis eā magnum aliqd̄ suspicaretur, facturā non amplius quā quantū quis posset bouis occupare corio, ad sedem sibi cōstituendā ab acolis telluris in littore mercata est. O mulieris astutia iussu suo cōscissum bouis coriū fracturisq; iunctis longe amplius, quā arbitrari potuerunt, uenditores amplexa est, & auspicio equini capitis bellicosam ciuitatē condidit, quam Carthaginem nuncupauit, & arcē à corio bouis byrsam, & cū quos cum fraude texerat ostendisset thesauros, & ingēti spe fugæ animasset socios surrexere illico moenia, templa, forū, & ædificia publica et priuata, ipsa aut datis populo legibus & norma uiuendi, cū repente ciuitas euasisset egregia, & ipsa inclyta fama pulchritudinis inuisæ, et inauditæ uirtutis atq; castimonie per omnē Africam delata est, quam obrem (cum in libidinem promptissimi homines Afri sint) factum est, ut Mulicanorū rex in concupiscentiam ueniret eiusdē, eamq; quibuscūq; ex principibus ciuitatis, sub belli & desolationis surgentis ciuitatis denunciatione, nō daretur in cōiugium, postulauit, qui cum nouissent uidue regine sacrum atq; inflexibile castitatis propositum, & sibi timere nō plurimum, ne petitoris frustrato desiderio bello absorberentur: nō ausi interroganti Didoni quod poscebatur uerbis exponere, reginā fallere, & in optatū deducere sua sententiā cogitauerunt, eiq; dixerūt regem cupere, eorū doctrina efferatā barbariē suā in mores humaniores redigere, & ob id sub belli interminatione pceptores ex eis poscere, uerū eos ambigere, quisnā ex eis uellet onus assumere, ut relicta patria apud tā immanem regē moraturus iret, nō sensit regina dolos,

E iij quini-

quinimò in eos uersa egregij ciues inquit, quæ segnities hæc, quæ socordia, an ignoratis quia patri nascamur & patriæ, nec eum rite ciuem dici posse, qui pro salute publica mortem, si casus postulet, ne dum incòmodum aliquod renuit. Ite igitur alacres & paruo periculo vestro ingens belli incendiū remouete, his reginæ redargutionibus uisum est, principibus obtinuisse quod uellent, & uera regis detexere iussa, quibus auditis, satis reginæ uisum est, se sua sententia petiū approbasse coniugium, ingemuitq; secum non ausa suorum aduersari dolo. Stante tamen proposito repente in còsiliū iuit quod suæ pudicitie opportuniū uisum est, dixitq; se, si terminus adeundi uirum detur iturā, quo cōcesso atq; adueniente Ænea Troiano nunq̃ uiso, mori potius quā infringendā castimoniā rata in sublimiori patriæ parte, opinione ciuiū manes placatura Sychei rogū cōstruxit ingentem, & puella tecta veste, & cæremonijs paratis varijs, ac hostijs cælis plurimis illū conscendit, ciuib; frequēti multitudine spectantibus quidnā factura esset, quæ cū omnia pro votis egisset, cultro quē sub vestibus gesserat exacto ac castissimo appposito pectori, vocatōque Sycheo inquit, put uultis ciues optimi ad uirū uado, & uix uerbis tā paucis finitis, sumā oīm intuentiū mœsticia in cultrum sese præcipitē dedit, & auxilijs frustra admotis, cū perfodisset uitalia pudicissimū effundens sanguinē, iuit in mortem. O pudicitia inuiolatū decus, O uiduitatis infractę uenerandū æternumq; specimen, Dido in te uelim ingerant oculos uiduæ mulieres, & potissime cristiane, tuū robur inspiciant, te si possunt castissimū effundentē sanguinē tota mēte cōsiderent, & hę potissimū quibus fuit, ne ad secundā solū dicam, sed ad tertiā & ad ulteriora etiā vota transuolasse leuissimū. Quid inquit, queso spectantes Christi insignite caractere, si exterā mulierem gentile infidelem, cui omnino Christus incognitus ad cōsequendam pariturāq; laudem, tā perseueranti animo, tā forti pectore in mortem usq; pergere non aliena, sed sua illatā manu anteq̃ in secundas nuptias iret, anteq̃ obseruantia uenerandissimū ppositū violari permetteret. Dicer arbitror aliqua, cum perspicacissime ad excusatiōes nostræ sint scemina, sic faciendū fuit, destituta eram, in mortē parentes & fratres obierant, instabant blanditijs procatores, ne quibā obistere, carnea nō ferrea sum, O ridiculū Dido, sub quorū subsidio cōfidebat, cui exuli frater unico erat hostis, nōne Didoni procatores fuere plurimi? imò & ipsa Dido erat ne faxea ac lignea magis quā hodiernę sint, nō equidē ergo mente saltem ualens, cuius nō arbitrabat posse uiribus euitare illecebras, moriens ea uia qua potuit euitauit. Sed nobis qui nos tā desertos dicimus, nōne si Christus refugiū est, ipse quidē redemptor pius in se sperantibus semper adest, an putas qui pueros de camino ignis eripuit, qui Susannam de falso crimine liberauit, te de manibus aduersantium non possit auferre si uelis? flecte in terram oculos & aures, obsera

obsera atq; ad instar scopuli vndas venientes expelle, & immota uentos afflare sine, saluaberis, in surget forsan & altera dicens, Erat mihi longe lateq; protensus ager, domus splendida suppellectilis regia, & diuitiarum ampla possessio, cupiebam effici mater ne tā grandis substantia ad externos deferetur. O insanum desiderium, nōne & Didoni absq; filijs regnum erat? nōne diuitiæ regie? erant equidē, quod & ipsa mater effici recusauit, quia sapientissime arbitrata est nil stolidius fore q̃ tibi destruere, ut ædifices alteri, ergo castimonia maculabo, ut agris, ut splendida domui, ut suppellectili paria possessorē, siue qd contigit sapissime destructorē, nōne etsi tibi diuitiæ ingentes, quę profecto expendendę nō abiiciendę sunt, & Christi pauperes multi sunt, quibus dū exhibes, tibi æterna pallatia cōstruis, quibus dū exhibes, castimoniā alio fulgore illustas, præterea & amici sunt, quorū nulli aptiores hæredes cū tales habeas, quales ipsa quæsitos pbaueris, filios aut nō quales uolueris, sed quales natura cōcedet habebis. Veniet & tertio asserens, quia sic illi fuerit agendū cū parentes iusserint, cōsanguinei cōegerint, et affines suaserint quasi ignoremus, ni qd sua cōcupiscētia suassisset, imò effrenata iussisset, p̃dicta omnia frustra, negatione unica uoluit mori Dido ne uiueret impudica, hæc ut pudica uiueret, cōnubiū negare nō potuit. Aderit (suo iudicio) astutior cæteris vna, quæ dicat, iuuenis erā, feruet (ut nosti) iuuentus, cōtinere non poterā doctoris gentium aientis, melius est nubere quā uri, sum secuta consiliū. O quā bene dictū, quasi ego anniculis imperē castitatem, vel nō fuerit, dum firmavit animo castimoniā iuencula Dido, O coeleste facinus, nō à Paulo tam sancto cōsiliū illud datur, quin in defensionem facinoris persape turpius allegetur, exhaustas uires sensim cibis restaurare possumus, superfluas abstinentia minorare non possumus. Gentilis scemina ob inanem gloriam feruori suo imperare potuit, & leges imponere, Christina ut consequeretur, æterna imperare nō potest. Heu mihi dum fallere deum talibus arbitramur, nos ipsos & honori caduco (ut æternum sinam) subtrahimus & in præcipitium æternę damnationis impellimus. Erubescant ergo intuentes Didonis cadauer exinanire, ut dum causam mortis eius excogitant vultus deiciant, dolentes quod à membro Diaboli Christiculæ pudicitia superentur. Nec putent dū lachrymas dederint & pulcas assumpserint uestes, defuncto peregrisse omnia, in finem usq; seruandus est amor, si adimplere velint uiduitatis officium, nec existiment adulteriora uota transire, quod nōnullæ persape faciunt, potius ut suę prurigini sub ficto cōiugij noīe satisfaciant, quā ut sacro obsequatur cōnubio et impudicitia labe careant, q̃ em aliud est tot hominū amplexus exposcere, et tot inire, quā post Valeriā Messalinā, caueas & fornice intrare, sed de hoc aliās. Fateor tñ laboris incepti nimium excessisse terminos, sed quis adeo sui cōpos est, quin aliqn̄ ultra, proposi-

propositum efferatur ab impetu: ignoscant quæso qui legerint, & nos unde diuertimus reuertamur. Didonem igitur exanguem cum lachrymis publicis & mœrore, ciues non solum humanis sed diuinis etiam honoribus funus exercentes magnificum extulere pro uiribus, nec tantum publicæ matris & reginæ loco, sed deitatis inclytæ eisq; fauentes assidue dum stetit Carthago, aris templisq; & ex cogitatis sacrificijs coluere.

DE NICAULA ÆTHIOPVM

regina. Caput xli.

Diues opum Nicaula fuit, ditissima mentis,
Qua plus pollebat, præclara indagine sacrae:
Hæc Arabum regina grauis, regem recutitæ
Gentis adoratum venit Solomona potentem.

Nicaulam extrema (ut percipi potest) Æthiopum produxit barbaries, quæ quidem tanto memoratu dignior est, quanto inter incultiores exorta moribus effulsit splendidior. Constat enim (si fides datur antiquis) hanc deficientibus Pharaonibus, seu eorum prolem, seu alteram Æthiopum atque Ægyptiorum (& ut nonnulli asserunt) Arabum reginam fuisse clarissimam & in Meroë Insula Nili per maxima habuisse regna, ibiq; tam grandi diuitiarum abundasse copia, vt credatur in hac uita ferè mortales excessisse cæteros

cæteros: Quam inter diuitiarum delitias, non otio & molliciei scemineæ de-
ditam legimus, quinimò etsi præceptorem ignoremus, tanta earum rerum peri-
tarum scientiam præditam sensimus, ut mirabile visum sit, quod etiam sacre te-
stari uidentur literæ, quarum autoritate monstratur, hanc quam Sabam no-
minant audita scientia Salomonis suo æuo florentis fama, quæ celebris totum
iam cõpleuerat orbem, dicunt fuisse miratam, cum consueuerint stolidi seu i-
gnari floccifacere talia, non mirari. Et (quod longe magis) non sola mirata
est, quinimò à maiore ferè altero orbis ex angulo, insigni relicto regno, per
Æthiopes Ægyptiosq; & rubri maris littora, atq; Arabum solitudines tam
splendido comitatu tamq; magnifico sumptu, regioq; per maximo famulatu,
venit illum auditura Hierusale, vt ipse Salomon regum omnium ditissimus mu-
lieris magnificentiam miratus sit. Quæ summo cum honore ab eo suscepta
cum ænigmata exposuisset quædam, & eorum solutiones cum diligentia au-
disset, ultro confessa est, Salomonis sapientiam longe famam atq; humanorum
ingeniorum capacitatem excedere, nec dubium dei dono, non studio quæsitam
fuisse, inde dona exhibuit illi magnifica, inter quæ fuisse creduntur balsama,
sudantes arbutule, quas postmodum Salomon haud longe ab Asalti-
dis lacu plantari iussit & coli, demum uersa uice susceptis muneri-
bus, summa cum laude in patriam redijt. Sunt & qui
credant hanc eandem illam celsam Meroe re-
ginam fuisse Candacem, à qua in po-
sterum uti Pharaones ante,
sic Ægyptij reges diu
cognominati
Candaces sunt:

DE PAMPHILE PLATRÆ

filia. Caput xliij.

Nomine & ingenio claret hæc scemina tantum,
Cætera quæ huc spectent, tulit hinc annosa uetustas.

Pamphilem quandam græcā fuisse sceminā cõperio, & cū ex ea quæ pa-
tria uetustas abstulit, patris tamē nomen benigna reliquit, nam cuiusdā
Platræ fuisse filiam reperitur. Quæ etsi amplissimis titulis decorari non pos-
sit, quoniam aliquid reipublicæ addidit boni, sua laudis porcione taciturnitate
fraudari non debet, nil enim noui quantumcunq; post factum uideatur facile
ab aliquo cõpertum est, qd' non sit ingentis ingenij argumentum, & pro rei
qualitate

qualitate aliquali gloria numerandum. Hanc igitur uolunt auctores quibus fides præstatur aliqua, prima ex arbutulis volitantem bombycen collegisse, & illam à superfluis purgasse pectine, & purgatam apposuisse colo, ac etiam ex ea filū trahere, & inde texere docuisse, & sic eius usum eo usq; incognitum induxisse, Cuius rei excogitata ratio ostendet facile quantum in reliquis agendis debuerit Pamphiles valuisse.

DE RHEA ILIA VESTALI

virgine. Caput. xliij.

Ilia Rhomulidæ mater, toto illustrissima cœlo,

Rhea fuit, regum, præter seriem, ipsa propago.

Rhea Ilia generosi sanguinis præcipua claritate inter Italos emicuit olim, nam per Syluios Albanorum reges successiue regnantes, atq; descendentes ab Ænea inclyto Troianorum duce traxit originem, Numitore ex dictis Albanorum rege præstante. Ea quippe adhuc existente virguncula factum est, ut Amulius Numitoris frater iunior, impulsus regni cupidine, iure gentium paruipenso, Numitorem vi regno priuaret, in quē ne sæuaret fraterna intercessit pietas, contentus ut ruri relegatus priuato vacaret otio, in Lausum uero adolescentulum Numitoris filium, ut regni amoueret æmulū, animo truci defæuit, eoque cæso Iliam Lausi sororem adhuc puellulā seruauit. Verū ut illi auferretur connubij spes omnis & prolis, uestalibus uirginibus addidit eam, quam per perpetuam uirginitatem profiteri coëgit. Quæ cū ad plenam deuenisset ætatem, stimulis acta ueneris quo pacto nescitur, eam tamen in amplexus deuenisse uiri, turgidus patefecit uterus, nam prægnans effecta Romulum Remumq; Romanæ urbis parentes ex uno eodemq; partu enixa est, quod ob crimen quantumcūq; regia fuerit foemina, instituto ueteri regioque iussu expositi sunt filij, & ipsa uiua infossa est. Sanè etsi eius corpus terra obrutum sit, natorum opus egregiū in sublime culmen ipsius nomen euexit, egitq; ut id posteritati uenerabile foret, quod tyrannus lege sacra abolere conatus est. Hanc dum mente intueor, uideoq; sacras uestes, & sanctimonialiū uelamenta Veneris, aliquandiu tegere furta, quin quorūdam insaniā rideam continere nequeo. Sunt quidam qui ut auari portiunculam dotis natis subtrahant, sub prætextu deuotionis paruulas filias aut quandoq; puberes sed coactas, monasticis claustris nescio utrum dicam claudunt aut perdunt, aientes se deo

coris testimonium exornatus est, ut noscamus, quoniam nulla aduersæ fortunæ tenebris, lux possit obfascari uirtutis.

DE MEGVLIA DOTATA.

Caput liij.

Munere magnifico dotis clarescere cœpit,

Hæc mulier, magni quam dotauere parentes.

Meguliam quam Rhomani ueteres cognominauere Dotatam, Romanam fuisse sceminam, atque nobilem reor rudi illo atq; (ut ita dixerim) sancto æuo, quo nondum ex ulnis paupertatis altricis optimi Quirites in splendores Asiaticos, & magnorum regum Gazas ea neglecta proruperant, illustrem habitam. Quæ quidam hoc Dotatæ consecuta cognomen est (ut arbitror) magis maiorum suorum prodigalitate, quam aliquo sui operis merito. Nam datis in dotem viro quingentis milibus æris, adeo monstrum illo sæculo uisum est, ut danti sit Dotatæ cognomen inditum, & per multa seueratum tempora, in tantum, ut siquid præter consuetum ciuium morem doti superadderetur cuiquam uirgini, confestim & ipsa dotata Megulia diceretur. O bona simplicitas, O laudanda paupertas, quod tu monstrum & merito arbitrari faciebas, ridiculum videretur lasciuiae hodiernæ, in tantum enim mensuram vndiq; rerum excessimus, ut uix cerdo, uix lignarius faber, uix mercenarius, lixa, uel villicus ob tam paruam stipem comperiet, qui domum uelit vxorem inducere. Nec mirum etiam plebeiae mulierculæ reginarum coronas, aureas fibulas & armillas & insignia reliqua adscribere sibi, eisq; non dicam inuerecunde, sed superbe utuntur. Heu mihi, nescio utrum dixerim, sic ampliati sunt animi, dum nobis inuicem nimium credimus, an potius (quod verissimum arbitror) nostro crimine, sic exculpta vitia sunt, ambitiones, & inexplabilia mortalium vota.

DE VETVRIA.

Caput liij.

G Audet

Audet in aduersis animoso pectore rebus
 Consilium chari, studia & contraria nati,
 Frangere mulcendo dictis Veturia prudens.

Veturia nobilis & Rhomana mulier iam senex laudabili opere annos suos in viriditatem traxit perpetuam. Erat huic adolescens Cneus Martius strenuæ virtutis filius, consilio & manu promptus, & cum oppugnantibus Rhomanis Coriolos oppidum Volscorum, eius inclita probitate captum videretur, Coriolani cognomen adeptus est, & tam grandem nobilitatis fauorem, ut omnia verbis & opera auderet. Quamobrè laborante vrbe aënonæ penuria, & ope patrū plurima ex Sicilia delata foret, frumenta, seuera oratione prohibuit, ne plebi partirent prius q̃ quos paulò ante in sacro monte secedens, honores propter reditum nobilitati abstulerat, dimisisset. In quem infesta plebs ut erat famelica, manus profecto iniecit, ni illi à tribuno plebis peropportune dies ad dicendam causam indicta fuisset. Qui cum nō paruisset indignās, exilio damnatus est, & in Volcos paulò ante Rhomanorū hostes secessit. A quibus & benigne & honorifice susceptus, ubiq; enim virtus in precio est, hos iste tam sua quam Accij Tullij Volsci fraude bellū aduersus Rhomanos redegit, & belli dux ab eisdem factus ad fossas Duxillas, ad quartum à Rhoma lapidem deduxit exercitum, eoq; rem Rhomanā redegit, vt à senatu qui pacem equis legibus impetrarent, ad eum exulē mitterentur. Quos Marcius atroci cū responso dimisit in patriā, ob quod iterū missi, sed minime recepti sunt. Iuere tertio cū infulis velati pontifices & suis cū insignibus supplices, sed frustrati redire, & iam vndiq; desperatio Rhomanorū intrauerat animos, tū ad Veturia Coriolani matrem et Volumniā coniugē frequentes, & querulæ venientes matronæ obtinere, vt magno cōmeatu mulier, in castra hostium precibus lachrymisq; placatura filium postquā armis ab hominibus non posse respub. tutari videretur, iret cū coniuge neq; eis ingens prosequentiū caterua defuit. Cuius aduentum cū cognouisset Coriolanus, et si animo turgidus esset consternatus, tñ matris aduentu, è sella cōsurgens exiuit tabernaculū, & suscepturus illam obuius factus est. Sanè Veturia hinc coniugē hinc liberos, Coriolani tenens, non ante filiū uidit, quā pietate patria posita, se succendit in iram, & ubi supplex exiuerat urbem in hostiū castra ueniens obiurgatrix effecta est, & fuscitatis in effæto corpore viribus inquit. Siste gradū infeste iuuenis. Scire uelim anteq̃ in amplexus veniam tuos, an matrē, an captiuam hostē suscepturus aduenias, hostem puto. Me miserā in hoc exoptata mortalibus, tui longitudo deduxisse me debuit vt te, Damnatum exilio, & inde reipublicæ hostem cerneret. Cognoscis quæso, quo armatus hostis con-

sistas

sistas in solo. Cognoscis equidem, & si nescis hæc est in quo genitus, in quo natus, in quo labore meo educatus es, quo igitur animo, qua mēte, quo impulsu hostilia potuisti inferre arma? Non intranti tibi parenti debitus honos, dulcis vxoris amor, filiorum pietas, & natiue patriæ reuerenti obuij facti sunt, nō acre pectus mouerunt, nō iras quantūcūq; iuste suscepta abrupuisse potuerunt, non dum primo illa spectares mœnia in memoriā uenit, ibi domus & penates patrij mei sunt, ibi coniunx & liberi ibi, infortunio suo & opere meo infelix mater est, uenere patres, uenere pontifices, nec saxeum pectus mouisse potuere tuum, vt id rogatus ageres, quod sponte fecisse tua debueras. Satis me miseram aduerto, fecunditatem meam, patrie mihiq; fuisse aduersam, vbi filium & ciuem peperisse arbitrabar, hostem & infestissimum atq; inflexibilem peperisse me video, satius quippe nō concepisse fuerat, potuerat sterilitate mea Rhoma absq; oppugnatione consistere, & ego misella anus in libera mori patria. Sed ego nil iam pati mihi miseriū, quam tibi turpius possum, nec vt sim miserrima diu futura sum, de his natis tuis uideris, quos (si pergis) aut in maturatione mors, aut longa seruitus manet. Verba lachrymæ secutæ sunt, & inde coniugis preces atq; natorū, & amplexus mutui, clamoresq; flentiū & orantium matronarū. Quibus uerbis & gemitibus precibusq; actum est, ut quod legatorū maiestas, & sacerdotū reuerentia nequiuerant, matris ueneratione ducis acerrimi frangeretur ira, & ppositū uerteret, & suis cōplexis atq; dimissis, retro ab urbe castra hostiū mouerentur. Ex quo secutū est, ne gloriæ mulieris, ingratitude detraheretur, ut ex senatu consulto eo in loco, in quo Veturia filij iram molliuerat, templum ad eius rei perpetuā memoriā, & ara fortunæ muliebri exerto construeretur lapide. Quod quidem & si uetustissimū sit, in nullo ferè diminutum, in nostrū usq; perdurat æuum, sanxitq; ut prætereuntibus mulieribus, quibus nullus uel minimus usque ad illa ætatem à uiris præstabatur honor, & assurgerent homines, uia cederent, quod nostra in patria ritu ueteri seruatur huc usq; & quod eis liceret uti aurium uetusto orientaliū mulierū insigni, & purpurea ueste aureisq; fibulis & armillis. Nec defunt, qui asserunt eodem senatus consulto adiectū, ut (quod ante non licebat) possent hæreditates consequi quorūcūq;. Huius igitur meritū uiris, ne exolum esse magis debeat, an mulieribus gratum, putant quidam pendere sententiam, quā ego certissimam reor. Nam ornamentis agentibus uiuorū exhauriuntur substantiæ, & mulieres incedunt cultu insignite regio, depauperantur uiri maiorū hæreditatibus demptis, ditantur foeminae consequentes honorantur insignes, honorantur etiam non illustres, multa his incōmoda, & illis cōmoda inde secuta sunt. Maledictis in Veturiam irē, ob ex his consequentiam superbiam foeminis in suis precibus stetisset Rhomana libertas. Sed

G ij libera-

liberalitatem illam senatus nimiam, & perseveratum per tot sæcula dānosum morem, laudare non possum, minori fuissent cōtentę munere, per maximum uidebatur muliebri fortunę dicatū templum. Sed quid? muliebris est mundus, sic & homines muliebres. Quod autem aduersum fuit hominibus ætas, quæ multa cōsumpsit utilia, consumpsisse nō potuit, nec minorasse mulieribus ius suum tenaci perseveratione seruantibus. Veturæ igitur applaudant, eius colant nomen & meritum, quotiens caris lapillis, purpura & aureis ornantur fibulis, & incedentibus à uiris assurgitur, otiosisq; morientium substantiæ minuuntur.

DE THAMYRI PICTRICE.

Caput liiij.

In me si Phidias rediens iactaret ocellos,
Artem pingendi traderet ille mihi.

Thamyris mulier æuo suo pictrix egregia fuit, cuius uirtus & si forsan veternofitas plurimum abstulerit, nomen tamen egregium nec artificium adhuc abstulisse potuit. Voluit hanc nonagesima Olympiade, filiam fuisse Myconis pictoris, verum cuius cū duos fuisse Mycones, et ambos pictores, & eodē tempore Athenis floruisse legamus, nō distinguunt nec his paucis uerbis eam filiam fuisse Myconis, cui minoris cognomen additum ferunt. Sanē cuiuscuncq; fuerit, tam miro ingenio despectis mulieribus officijs,

officijs, paternam artem imitata est, ut regnante apud Macedonas Archelao singularem picturæ gloriam adepta sit in tantum, ut Ephesi apud quos honore præcipuo Diana colebatur, eiusdem Diang effigiem in tabula quadam manu eius pictam, tanquam celebrem seruauerunt diu. Quæ cū in longissimam ætatem perseverasset, artificij huius testimonium tam grande præbuit, ut in hodiernum usque memorabile uideatur. Equidem laudabile plurimum, si prospectemus fusos & calathos aliarum.

DE ARTHEMISIA REGINA

Cariæ. Caput lv.

Hæc Cariæ regina fuit uenerabile pectus,
Mausoli regis magni castissima coniunx,
Quæ Mausolæum mundi mirabile monstrum,
Extruit ecce uiro, ingenti quem ardebat amore.
Coelibis hic uitæ specimen prægrande uidere est.

Arthemisia Cariæ regina fuit ingētis animi scemina, & sanctissimi amoris atq; paratissimi, & integræ uiduitatis exemplum, posteris sempiternum. Hæc esto à quibus progressa parentibus, nec ex qua fuerit patria in dies nostros uenerit, satis ad eius nobilitatis laudem est nouisse, eam Mausoli, tam potentissimi regis Cariæ fuisse cōiugem, quem adeo dilexit in uita, ut superstes mortuum obliuisci non posset, cuius rei steterē diu insignia monumenta, nam si fides claris scriptoribus præstanda est, cum primum uir amantissimus clausisset diem, exquisitis cadauer eius honoribus extulit, nec passā est post funebres ignes, collectos diligenter cineres aurea in urna seruandos condi, existimans tam amati coniugis omne aliud uas incongruum esse, præter id pectus, in quo ueteris amoris flammę longe plus solito eo defuncto flagrabāt, quamobrē ut ibi, quod terreū superat, consisteret, quo perpetua præteritæ uitę memoria consistebat collectos, donec explerentur, immixtos paulatim poculis exhausit omnes, uita residua perpetuis dicata lachrymis, et sic humore consumpto se ad uirū iturā credens læta deuenit in mortē, uerū uidua ingentia per egit facinora, uetus fuit consuetudo, uiris egregijs insignia sepulchra erigi, qđ ut amorī cōforme apparet opus, Arthemisia mirabile nimis, & sumptuosum auaritia omni seposita, excogitauit, nec uno nec populari cōtenta artifice, Scopam briaxē, Timotheū atq; Leotharē, quos eo sæculo totius orbis cōspectiores prædicabat Græcia, accersiri iussit, fecitq; iuxta eorū iudicium Mausolo

G iij magni.

magnificum designari Mausolæum, & paratis marmoribus cōstrui, & ob mirabile opus illud, si aliter non daretur dilecti uiri nomen efficeretur æternum. Cuius quidē, eo quod tā arte, q̄ impensa omnia ferē orbis ædificia excesserit, & inter septē mundi miracula, unū diu memoratum sit, singularē fecisse mentionem non erit absurdum, nā virescit artificium fama & mulieris inclytæ fiet magnificentia clarior. Architecti igitur apud Halicarnasum præcipuā Cariæ ciuitatē reginæ iussu quadratū in forma firmare bustum, & quæ austrū & arctos prospectant facies, sexaginta trium pedū, in longitudinē deduxere breuiore reliquæ fuere, & illud in altitudinē centum quadraginta pedum extulere, & ut omne cingeretur, triginta sex columnis marmoreis voluere, Cæterum eā partem quæ spectat Eurum, Scopā sculpsisse dicunt, eā vero q̄ in Boream uergitur, Brixadem, cū eam quæ in occidū uersa est Calendam sumpsisset Leothares, quarta Timotheo relicta, qui in sculpendis statuīs, & historijs alijsq̄ operi cōtingentibus tanta solertia vires ingenij expressere, cupiētes singuli anteire magisterio reliquo, ut uiuos ē marmore uultus eduxisse, nōnunq̄ a perspectantibus creditum, ac nedū tunc sed multa per sæcula uisum sit, pro gloria manus ibidē decertasse artificum, nec cōtingit Arthemisiā opus, tā celebre perfectum uidisse morte subtractā, tamen ob reginæ obitum nō reliquere opus artifices, quinimō arbitantes illud futurū suorum ingeniorū posteritati documentum, certissimū in finē, usq̄ quod cœperant deduxerunt. Sed accessit iterum quintus artifex qui altitudinē superioris Pyramidis, per xxiii gradū æquauit, & his superadditus sculptor sextus Pythis dictus, cuius opus fuit quadriga marmorea, fastigio totius ædificij superaddita, huic tā eximio operi perfecto a Mausolo rege, pro quo factum fuit Mausolæum nomen impositū est, a quo tamen tanq̄ a digniori sequentium regū sepulturæ, Mausolæa denominata sunt, clarus ergo Arthemisiæ eoniugij amor, clariores p̄seueratio uiduitatis & lachrymæ, nec minus sepulchrum spectabile, seu sculptum uelis, seu Arthemisiæ pectus, in quo poti uiri mortui cineres quieuerunt. Cæterum nō his tm̄ extollenda laudibus Arthemisiæ uirtus inclusa p̄mansit, nā & virili robore et audacia, ac militari disciplina plurimū ualuit scēmina, & triūphis maiestatem suā noīs exornauit. Hanc q̄dem (et forte sepius) saltē post uiri mortem positis ad tempus lachrymis, bis arma sumpsisse legimus primo, ut saltem patriā tutaret, secundo ut socialem fidē requisita feruaret. Nā mortuo Mausolo cū indignarentur haud longe ab Halicarnaso, Rhodij mulierē regni Carię p̄esse, armata classe quasi certa spe potiundi, frequens ad occupandā illud uenire. Sanē Alicarnasus ciuitas mari imminens Icareo, in loco natura munito sita est, gemios habens portus, quorū unus qui minor dicit, in urbem arcto introitu, quasi absconditus sic iacet, ut in illū ex regia illi imminente, opportuna oīa parari atq̄ deferri, nemine

nemine ciuium nedum exterorum uidente, possint, qui regiā seruāt, alter qui maior est, secus urbis moenia aperto mari cōiguus est, in quē cum Arthemisia nouisset accessuros Rhodios, suos iussit esse in armis, & assumptis Nautici socijs et Epipatis, quos opportunos ad peragendum iā cōceptum aio facinus in regiā imperauit ciuibz, dum signum ipsa daret applauderent Rhodij, eosq̄ ē muris vocarent, eisq̄ spem deditiōis facerent, & si possent in forum usq̄ contraherent, demū euestigio (quomodocunq̄ factum sit) minime aduertentibz hostibus, a portu minori in amplum mari erupit, et cum uideret signo dato, iā Rhodios a ciuibz euocatos relicta classe, tanq̄ victores cursim in forum tendere, infestis nauibus & maximo nautarū conatu, Rhodiorū occupata vacua classe, & clamore sublato in Rhodios undiq̄ ciues suos iussit irruere, q̄ ob causam actum est, cum nō esset fugæ locus Rhodij, ut ab Alicarnasij cederent omnes, hoc peracto, Arthemisia laureata Rhodiorum classe, proras dixerit in Rhodum, Rhodij autem ē speculis uidentes laureas, classi suos obtinuisse credentes, patefacto portu, portisq̄ ciuitatis nō aduertentes, uicticem hostem loco ciuium susceperunt & sic, eorum repente ab Arthemisia ciuitas occupata est. Iussitq̄ a uictrice Rhodiorum principes cædi, ast hinc trophæum parte uictorie signum, in foro Rhodiorum mandauit erigi, actumq̄ est, ut duæ æneæ statuæ leuarentur in publico, a quarum altera uicticis Arthemisiæ repræsentabat effigiem reliqua uictæ Rhodiæ ciuitatis, in qua stēmatibus positis, quod ab ea est significātibz uectigalem sibi domum rediens insulā liq̄, præterea cū actum aduersus Lacedæmonas Xerxes Persarū rex, potentissimz terras pedestribz exercitātibz cōpleisset, et littus omne occupasset classibus, omnē (suo iudicio) nō capturus, sed sorpturus Græciā, requisita Arthemisia cū armatis nauibus uenit in bellū, fractisq̄ iā terrestribz Xerxis copijs, cū in cōspectu Salamine in nauale præliū, Xerxis classis & Arthemisiæ sub Themistocle duce cōuenissent spectāte ex tuto, Xerxe, Arthemisia inter primos principes suos exhortans, atq̄ acriter pugnās, quasi cū Xerxe sexū mutasse uisa est, adeo, ut si tā audax robustusq̄ Xerxi fuisset animus, nō de facili classis eius proras uertisset in fugā. Sunt tm̄ qui uelint nō Artemisiā hanc fuisse, sed Artemedorā eam Halicarnasi reginā, asserentes in testimoniū suæ credulitatis nauale bellū Xerxes, apud Salaminā Olympiade septuagesima quarta fuisse cōmissum, cū centesima constet Mausolæum ab Arthemisia fuisse cōstructum. Ego quidē his adhæreo, qui vnam & eandem fuisse Artemisiam & Artemedoram putant, cum quæ de Arthemisia certa narrantur, plurimum fidei incertis de se exhibeant et auferant alienis, quicunq̄ tamen legerit qd̄ quod maluerit, illud credat, seu una, seu duæ fuerint, opus quidem fuit scēmineum unumquodque. Sed quid Artemisiæ acta spectantes arbitrari possumus, nisi naturæ laborantis

errore factum, vt corpori cui deus virilem magnificamq; infunderat animam sexus foemineus datus sit.

DE VIRGINEA VIRGINE.

Caput lvi.

Heu facinus crudele, decor formæ, extitit omnis,

Virginea infelix, pater infeliciores ecce

Virgine, quam gladio vindex raptauit ab hoste,

Concubitus agitante nequam, foedeq; procanti.

Virginea nomine, & facta Rhomana uirgo pia est recolenda memoria, fuit enim insigni decoris cōspicua, & Auli Virginei plebei hominis, sed honesti filia, quæ esto optimæ esset indolis, non tantum tamen sua cōstantia clara, quantum scelere amantis infausti & seueri nimium patris facinore, ac ex illo Rhomanorum libertate secuta facta est. Hæc equidē imperantibus iam anno secundo Rhomani urbi decemuiris, à genitore Lucilio Icilio tribunicio, ac acri iuueni desponsata est, eiusque forte distulerat nuptias, expeditio à Rhomanis in Algidū aduersus Æquos sumpta, eo quod in eadem Virgineus militaret, quibus sic se habentibus infortunio Virgineæ factum est, vt Appio Claudio decemuiro, qui ad urbem tutandam cū Spurio Appio ex socijs militibus solus remanserat, eius adeo formositas placeret, vt ab eo amaretur perditæ. Cuius adhuc tenella virgo, cum frustra blanditijs, nec donis ingentibus, nec precibus, ac minis flecteretur imbutū sanctitate pectus, tanto in sano feruore succensus est Appius, ut cū in varia labentem voluisset animū, nec satis tutum, vim publice inferre arbitraretur, in fraudem ingenium verteret, egitq; ex composito, vt Marcus Claudius eiusdem libertus homo audaciæ primæ, transeuntem aliquando virginem secus forum quam primū daretur occasio, tanquā suum mancipiū fugitiuum arriperet, & in suam deduceret domū. Et si quid forsan obstaret incepto cōfestim se corā eo in causam traheret, quā cū paucos post dies ausu temerario transeuntē cepisset Libertus, & suā diceret, proclamante virgine atq; pro viribus impuro homini obsistente, iuuantibus matronis, cū quibus una incedebat, factus est repente hominū concursus, inter quos & aduenit Icilius, et multis hinc inde dictis eo uentum est, ut in prætoriū coram amante iudice ductā, vix ab ardente Appio, vt usq; in diē futuram differretur iudiciū obtentū est. In qua nil proficiente Claudij fraude, qua itum erat in castra, ne veniret Rhomā, si uocaretur Virgineus permitte-

retur

retur à ducibus, euocatns affuit præsto pater, et cum filia & reliquis amicis, & Icilio sordidatus uenit in curiā, ubi e contrario Marco Appio mancipiū petenti non audito Virgineo, à libidinoso præside Virginia tanq; fugitiva serua adiudicata est, q̄ cū capere voluisset Marcus, & multa frustra in Appiū dixisset Virginius, ab eo tandem ira frendente obtentum est, vt sibi saltē paululum & nutrici loqui phas esset, vt forte erroris veteris cōperta veritate, mancipiū minori cū noxa sui cōcederet. Cumq; cū eis apud Cloatinas tabernas in conspectu tamen curiæ euassisset sumpto lanij cultro inquit, qua possum uia dilecta filia libertatem tuā vendico, & omnē uirgineo infixit pectori maximo dolore spectantiū, ex quo infelix virgo concidens cernentibus cunctis astantibus sanguinē cū anima fudit, et sic libidinosi Appij per inōcentis cedē spes turpissima exinanita est, & opere Virgini & Icili facta secunda plebis successione actum est, vt decēiri coacti abdicarent imperiū, & Rhomano populo quā occupauerant libertatē linquerent. Nec multo post Virginio plebis tribuno procurante, Appio Claudio dies dicta est, Qui cū causam dicturus accederet, in carcere iussu Virgini tractus & cathenis implicitus, ut meritū effugeret dedecus, manes innocuos piaret Virginiae laqueo seu gladio, uel veneno ibidē uitā eiecit. Temerarius autē cliens, Marcus Claudius crimen non qua debuit uia, nam fuga tutatus defleuit exilio, bonis tam patroni q̄ suis redactis in publicū. Nil perniciosius iniquo iudice. Hic quotiens scelestę mentis imperium sequit, omnis iuris ordo peruertatur necesse est, legis potestas soluatur, virtutis eneruetur opus sceleris laxentur habenæ, & breuiter omne bonum publicum in ruinā trahat. Quod si non satis, alias apparet nepharium Appij cœptum, & quæ inde secuta sunt in lucē deducunt. Nam dū male libidini suæ potens homo frenum poneret, ex libera seruā, ex uirgine adulterā, ex desponsata pellicē, per imbutū fraude libertū ferē peregit, suoq; detestabili decreto factum est, vt armaretur pater in filiā, uerteretur pietas in seuitiā, & ne uoto fraude quæsito gaudeat incestus homo occideretur innocua, clamaretur in urbe, tumultuaretur in castris, separatio plebis à patribus oriretur, & ferē in discrimen res omnis poneretur Rhomana, O præses iuclytus, et legumlator egregius, q̄ in alios diro supplitio puniisse debuerat, ipse perpetrare ueritus non est, heu mihi, quotiēs periclitamur peste mortales, quotiens in exitiū inmeriti trahimur, et turpi premimur iugo, angimur, spoliāmur, & occidimur urgente nequitia. Quid hoc mali est, nō uerentur præfecti quod intēperamentum libidinū adinuentū est, ubi nullo dei timore territi in licentiā uertere scelerum. Et cū oporteat præsidē oculos et in aīm æque pudicos habere, eloquum mite, graues sanctosq; mores, & manus à muneribus omnino imunes, nō oculis tm̄ sed insana mente lasciuiunt, nec legū sed lenonū sequunt inditia, supbiūt, nec mitescūt nisi meretricula imperet,

imperet, aut iras leniat aurum, nec solum dona suscipiunt, sed exposcunt, mercantur, & subtrahunt & in uiolentiam usque si aliquid nequit, i. i. quod cupiunt, furore succensi prorumpunt, & sic optime legum interpretes facti, hinc luxuria, inde pecunia, in cassum pro nostris ius poscitur, nisi ab his uel ab earum altera suffragia impendantur.

DE HYRENE CRATINI

filia. Caput lviij.

Herbarum flores multo ingenio depinxit Hyrene,
Quæ calamo tereti potuit superare Magistrum.

HYrenes utrum fuerit Græca mulier, ac qua floruerit ætate non satis certum est, Græca tamen creditur. Constatque eam Cratini cuiusdam pictoris fuisse filiam atque discipulam. Quam tantum laudabiliorem existimo, quantum arte & fama videtur superasse magistrum, cum eius adhuc in pluribus nomen vigeat, existente patre (nisi per eam) ferè innominato, excepto si is fuit, de quo legitur, qui frondes atque radices herbarum omnium, ad earum præstandam notitiã in forma descripsit propria, esto, hic Cratinax non Cratinus ab aliquibus nominetur. Huius autem Hyrenæ celebre fuit ingenium, & artificium memorabile, cuius quidẽ magisterij in longum argumenta fuere, puella quædam quæ apud Eleusinam ciuitatẽ diu in tabula uisa est, sic & senex Calypso, præterea & gladiator Theodorus, nec non & Abstinens suo tempore saltator egregius. Quæ ideo, quod officium est à scemina, ut plurimum alienum, nec absque vi maxima ingenij consecutum, quod in eis tardissimum esse consuevit, dignum aliqua celebrari laude ratus sum.

DE LEVENTIO. Caput lviij.

Ausa fuit mulier, furij agitata malignis,
Et studijs imbuta malis, perstringere doctos
Philosophos, grauium autores incessere rerum.

Leuuntium si satis bene arbitror Græca fuit mulier, & forsan Alexandri magni Macedonici regis æuo conspicua. Cuius si matronalem pudicitiam seruasset, tamen ingenij eius per maximæ fuerint vires, longe fulgidior nominis fuisset gloria, Veterum enim testimonio tantum in studijs literarum ualuit, ut inuidia percita, aut muliebri temeritate impulsã, in Theophrastum celeberrimum ea tempestate philosophum, scribere inuehendo ausa sit, quod ego non vidi. Sanè postquam per tot secula in ætatem usque nostram fama de uenerit non minimum fuisse, nec etiam paruæ facultatis indicium existimare possumus, esto inuidi animi, sit certissimum argumentum, & si adeo studijs tam splendidis ualuit, non facile credã eam ex plebeia fece duxisse originem. Raro quippe ex ea sorde ingenium sublime surgit, nam etsi quãdoque è cœlo infundatur, caligine extremæ sortis claritas eius opprimitur. Sed quid progenitorum generosus sanguis, si morum indecentia sit, ueri possunt fulgoris impendere, si amplissimis fidem præstemus, hæc seposito pudore scemineo meretrix, imò meretricula fuit. Heu facinus indignum, inter lenones, impurosque mœchos, & scorta atque fornices uersata, potuit magistram rerum Philosophiã, inhonestas in cellulas & ignominiosis deturpare notis, atque impudicis calcare vestigijs, & cloacis immergere foetidis, si Philosophiæ splendor obfuscarı, potest impudici pectoris labe, dolendum equidẽ est, ingenium tam celebre sacro superumque munere dato, adeo spurcido exercitio subijci potuisse. Ædepol nescio, utrum illam fortiorem dixerim, in tam scelestum locum Philosophiã trahendo ad Philosophiã ipsam remissiorem, doctum pectus subigi lasciuijs promittendo.

DE OLYMPIADE MACEDONIAE. Caput lix.

Vnus Pelleo iuueni totus non sufficit orbis
Splendet Olympias, & mundo clarescere toto
Cœpit, ob eximium dederant, quem fata tyrannum.

Olympias Macedonum regina titularum multiplacitum fuit illustris. Primo quidem sicut possunt stemmata aliquod claritatis asserre mortalibus ex Æacidarum sanguine, qui tunc præ ceteris totius Græciæ seu Orbistarum habebatur splendidior, Neoptolemi regis Molossorum filia traxit originem, et cum illi ab infantia Mustulis nomen esset, Olympias (ut placet aliquibus, primo vocata est, præterea & Alexandrum Epiri regem fratrem habuit, & Macedoniae Philippo mortuo filium Alexandrum, cuius tam ingentia fuere facinora, ut qui superaret illum gloria, inani tamen, nec audiretur natus, nec nasceretur in posterum, quod Olympiadi non modicum fulgoris adiunxit, si matribus fulgor est præstantes peperisse filios, sed non omnino iubar hoc euasisse potuit, quin notis aliquam iniectis frustraret, esto, ex illis Olympias euasisset notior, nam adulterij illecebra eius ætate florente Olympias labefacta est qua

est qua nil ferè dedecorosiùs reginæ contigisse potuit, & quod turpius fuit suspicatum est, Alexandrum adulterio genitum, qui quidem suspitio adeo commouit Philippum, vt non solum aliquando palam diceret ex se non genitum Alexandrum, verum & Olympiadem ignomina notaret repudiij, & Cleopatram Alexandri Epirotæ filiam in vxorem duceret, quod quantum Olympias ægre tulerit, dissimulare non potuit, namq; vsq; in diem illam, hac excepta labe, regijs tantum fulgoribus clara erat, enormitatibus varijs sese fecit insignem. Creditum quidam est à se agitatum, atq; impulsu Pausaniam iuuenem ex splendido Horestis sanguine natum in Philippi viri sui necem, conscio etiam Alexandro, nam Pausaniæ ob occisum Philippum in cruce pendentis caput, opere Olympiade mane sequenti à die, qua cruci affixus fuerat, aurea insignita corona compertum est, & paucis interpositis diebus Olympiade iubente, eius cadauer depositum super reliquijs regis Philippi, honorifice Macedonico ritu exustum est, & funebri cum pompa sepultum, gladium præterea quo Philippum Pausaniam occiderat, regina sub nomine Nufcalis in templo Apollinis iussit apponi, & Cleopatram sibi super inductam post illam saxo filiam, in tantum exasperauit uerbis & ignomina, ut miseram ad laqueum induendum compelleret. Aucto tandem maximis uictorijs filio Alexandro, eoq; apud Babyloniam ueneno absumpto, & Alexandro ferè apud Lucanos caeso, ac Arideo Macedoniæ rege & Euryce coniuge, eam Macedoniam absque Epiro uenientem, intrare prohibentibus fauore ueterum Macedonum datis in mortem, Macedoniæ regnum sola obtinuit uidua & regina. Verum cum passim in cruorem tam nobilium, quam plebeiorum Macedonum, quasi belua baccharetur à Cassandro in Epidura ciuitate obsessa est, adeoq; coacta, ut una cum oppidanis rerum omnium inopia deueniret infamem, qua cogente actum est, ut conditionibus appositis se in fidem Cassandri committeret, qui fraude exornatis occisorum amicis, post deditiōem in morte postulatam est. Ad quam occidendam cum Cassander, ubi detinebatur, scelerum ministros intromisisset, ea iam aduertente se manu uenientium morituram, duabus innixa ancillis imperterrita surrexit, & uestimentis crinibusq; compositis, ne quid cadens uideretur inhonestum, nec orare passa est, nec audita uoces, ac ullulatus scemineos emitteret, quinimò percussoribus obuia facta paratum, in uulnera corpus obtulit ultro, quasi paruipenderet, quod robustissimi etiam homines consueuere ut plurimum expauescere, actu illo confessa, se nece extitisse imperatoris tam egregij genitricem.

DE CLAV.

DE CLAVDIA VESTALI
virgine. Caput lx.

Cernere qui uolet hic specimen, pietatis & ingens
Exemplum, videat qualis sit Claudia uirgo.

Claudiam Vestalem uirginem digne, ex Rhomanorum sanguine procreatam crediderim, dum intuear insignem pietatem eius in patrem. Pompa quippe spectabili præ se, ex senatus cōsulto triumphum pater agebat sequenti Rhomanorum, spectante plebe cum se tribunorum plebis, vnus ob priuatam simultatem, in eum non aliter quam in male meritum prorumpens, dedit in medium, & insolenti more tribunitio audacia, violentas manus in triumphantem iniiciens, eum de curru euoluere conatus est. Quod cum inter spectantes Claudia uirgo conspiceret. Illico urgente pietate commota tristis, & oblita sexus honestatisq; uittarum, quibus obiecta erat, pati non potuit, quinimò repente medias inter cateruas impetuosa prorumpens, & sibi audaci uisu cedere turbam cogens, inter tribuni arrogantiam, & patris gloriam se indefesso robore miscuit, & (quibuscunq; ausis factum sit) amoto tribuno liberum in capitolium patri concessit ascensum. O dulcis amor, O infracta pietas, quid credemus uires imbecilli corporis præstitisse uirginis, quid religionis obliuionem iniecisset, præter eum cernere iniuria opprimi, quem meminerat infantiae suæ educatorem, & pijs delinitem blanditijs, uotorum in suam salutem exhibitorum amorem omnium, & prouectioris ætatis instructorem, sed ut de hoc satis dictum sit, quæso suis ob hoc tumultuantibus hominibus, sanctimoniam immixta uirginem de inhonestate redarguet, quis temerariam dicet, quis tanquam in tribunitiam potestatem, ausam iure damnabit, cum adeo pulchrum atq; memorabile pietatis opus intutandum patrium decus egerit, ut etiam robustissimus iuuenis, acriora animo fecisse nequiuert. Equidem non immerito dubitem, quis spectabiliorem triumphum, an pater in capitolium traxerit, an nata in ædem reportauerit, ueste.

DE VIRGINEA LVCII VOLUPINI coniuge. Caput lxi.

Hæc prece multa fuit, diuino numine tincta,
Religiosa subin, sacris deuota sacellis.

H Virginea

Virginea apud Rhomanos equidem clara matrona fuit, altera tamen à superiori, esto æque auli cuiusdē, sed patricij uiri fuerit genita. Hęc etenim præter nobilitatis insignia, suo æuo castimonie meritis, cæteris fuit præferenda Rhomanis, cuius actū unicum, sed laudatissimum retulisse ad eius omnē uitam recognoscendā, eiꝑ claritatem meritam impendendam facit. Vt satis ergo cōstat fuit olim in urbe Rhoma, in foro Boario ad rotundā Herculis ædem, sacellū celebre Patricie Pudicitie, dudum à nobilibus mulieribus per sancte dedicatū, in quo Quinto Fabio et Quinto Publico Decio modo quarto consulibus, cū senatus iussu uti, & in cæteris templis supplicationes ad expianda prodigia fierent, & ibidē Patricie tantū scemine sacra ritu veteri castissime peragerēt: cōtigit, ut Virginea cū cæteris peractura sacrum accederet, à quo cum matronis patricijs imperantibus superbe semota esset, eo quod Lucio Volumino plebeio homini, anno tamen præterito cōsuli nupta foret, brevis apud sacra ædem sceminea altercacō orta est, quæ tandē muliebri indigna, cōmune in maius animorū incendium sese extulit. Cæterum cū se dixisset Virginea, & pudicam esse & patriciā, ex templo Patricie Pudicitie arceri minime deberi, eo qꝫ plebeio homini uirgo nupsisset, & gesta uiri miris extulisset laudibus, relictis patricij domū indignans repetijt, uerbisqꝫ opus sup adiecit egregium. Nā cum sibi multum ædiū esset in uico longo, in quibus tunc una cum uiro habitabat, quantū ex eis ex parte una sufficere sacello modico arbitrata est, seclusis à cæteris, & ibidē aram instituit, accersitisqꝫ matronis plebeis, arrogantiam patriciarum exposuit, & cōquesta exulcepta ab illis iniuria subdidit, vos ergo deprecor hortorqꝫ, ut uti cernitis huius urbis uiros habere cōtinuum de uirtute certamen, Sic et inter uos solius decoris pudicitie matronalis certamen sumatis, operam oantes, ut hæc ara, quam ego plebeie Pudicitie præsentibus vobis dico, si in aliquo potest sanctius illa & à castioribus coli credatur, Appareatqꝫ agentibus uobis nō solum coelestes animas pectoribus patriciarum infundi. O digna atqꝫ sanctissima matronæ uerba, O indignatio laudanda & inuentū in astra læto plausu extolleudum nō in uiroꝝ, substantias, non ad ornamenta lasciuie capescenda à Virginea cōiuratum est, quinimò in lasciuos petulantesqꝫ iuuenū oculos atqꝫ cōcupiscentias, & ad suā promerendam castimonie gloriā, optimo instituto sanctisqꝫ uiribus itū est, adeo ut tunc inceptū, & diu post hoc actum sit, ut cū nulla nisi spectata Pudicitie, & quæ uni tantū uiro nupsisset, sacrificandū ius eo præstaretur in templo, & spectantium incestuosus oculis fracta libidinosa spe, sanctitatis Patricie æquarentur, nec dubitem multis ob gloriæ cupidinem, & ad effugiendum ignominiam, si à sacrificio arcerentur seruandæ castimonie causam atque studium inieciisse.

DE FLO.

DE FLORA MERETRICE

dea Florum & Zephyri coniuge:

Caput Ixij.

Flora iuuentutis decoctrix fœda pudicæ,
Concubitus petit illicitos, & corpore quæstum,
In numerum facit, ecce libidinis omne barathrum.

Floram Rhomanam fuisse mulierem testari videtur antiquitas, Cui quanti decoris ignominiosus quæstus subtraxerat, tantū famæ fortuna fautrix auxit, hęc autem ut omnes asserunt ditissima fuit mulier, sed de quæstu diuitiarum discrepant, nam alij dicunt hanc omnem iuuentutis suæ, & formositatis corporeæ florem, inter fornices & lenones scelestosqꝫ iuuenes meretricio publico consumpsisse, & nunc hos, nunc illos stolidos, lasciujs blanditijsque (ut talium moris est) substantiarum denudans, & vndiqꝫ corrodens & excerpens, in eas tam amplissimas deuenisse diuitias. Alij vero honestius arbitrati lepidam, & ridiculam ex eo referunt historiam, asserentes Rhomæ ædituum Herculis ociosum tesseri ludum inchoasse manibus alternis, quarum cum Herculi dexteram statuisset & sinistram sibi, dicunt fecisse periculum, ut si vinceretur Hercules, ipse sibi de stipe templi coenam & amicam pararet. Si vero Hercules victor euaderet, tunc illi de pecunia propria illico idem facturum se dixit, Verum cum uicisset Hercules monstrea, etiam superare solitus ei coenam, & nobilem meretricem Floram præparasse confirmant, cui dormienti in templo uisum aiunt, cum Hercule concubuisse, eiꝑ ab eodem dictū se suscepturam mercedem concubitus ab eo, quem primo mane templum exiens inueniret, quæ cum Fanitio ditissimo iuueni templum exiens occurrisset, ab eo amata atqꝫ deducta est, & cum secum fuisset diu ab eodem moriente hæres relicta, & sic ditata. Verum sunt qui dicant hanc non Floram, sed Acciā Laurentiam fuisse, quæ Romulum Remumqꝫ, seu nutriuerat, seu postea nutritiuerit, sanè huius discordantie ego nō curo, dūmodo constet Floram meretricem & diuitem extitisse. Hęc autem, ut eo tendam, quo cupio adueniente mortalis uitæ termino, cum nullus ibi filius esset & hominis perpetuandi cupida (ut reor) scemineo astu, in futuram sui nominis gloriā Rhomanum populum substantiarum suarū sibi dixit hæredem, in hac tamen parte diuitiarum seruata, ut quod ex ea annuū susciperetur scenus in anniuersarium natalis sui ludis publice factis errogaretur omne, nec eam sefellit opinio, Nec cum gratiam Rhomanæ plebis ex hæreditate suscepta captaisset annuos in memoriam

Hij riam

riam sui nominis fieri laudes obtinuit facile, in quibus spectante vulgo ad eius puto quæstum posteris ostendendum inter alia turpia, nudæ meretrices minorum officium, summa cum insipientium voluptate gesticulationibus impudicis, & varijs exercebant, qua illecebri ostentatione actum est, ut seu ex facinore suscepto, seu ex ære publico annis singulis, cum instantia ludi huiusmodi, tanquam sanctissimi à plebe in libidinem prona peterentur, & Florales ab institutrice etiam dicerentur. Sanè tractu temporis cum senatus originis eorum conscius erubesceret, Urbem iam rerum dominam tam obscena maculari nota, & in meretrices laudes cōcurreret oēs. Quicquid aduerterent illam facile deleri non posse ad ignominiam subtrahendam turpidini detestabilem, atque ridiculum superiniunxit errorem, finxit quippe in splendorem Floræ inclytæ testatricis fabulam, & ignaro iam populo recitauit, illam asserens iam dudum miræ pulchritudinis indigenam fuisse Nympham nomine Chloram, & à Zephyro uento, quæ Latine Fauonium dicimus, ardentissime amatam, & postremo in coniugem sumptam, eiq; ab eodē quem stultitia sua inter deos nominabant, dotalitio quodam munere, seu propter nuptias, ut sit deitatem fuisse concessam, hoc cum officio, ut uere primo arbores collesq; & prata floribus exornaret, eiq; præesset & inde ex Chlora Flora etiam diceretur, & quoniam fructus ex floribus sequerentur, ut deitate eius placata ludis, illos ampla quadam libertate concederet, et in fructu deduceret, eidem Deæ sacrum, aras, ludosq; à uetustate fuisse concessos. Qua seducti fallacia eam, quæ uiuens fornices coluerat, à quibuscunque etiam pro minima stipe prostrata, quasi suis alis Zephyrus, illam in cœlum detulerit, cum Iunone regina deabusque alijs sedere arbitrati sunt. Et sic ingenio suo Flora & fortunæ munere, ex male quaesita pecunia, ex meretrice Nympha facta est Zephyriq; lucrata coniugium, & deitatis numen apud mortales in templis residens, diuinis honoribus celebrata, adeo non solum ex Chlora Flora, sed clara ubiq; locorum, ex insigni sui temporis scortatione facta sit.

DE RO-

DE ROMANA IUVENCULA.

Caput Ixiij.

Carceribus damnata Iuencula fortis iniquæ
Vi, rabida perdenda fame, quam filia lacte,
Liberat atq; fouet, vitam producit & auget.

Romana Iuencula fuit, nec ex fece plebeia ni fallor traxit originem. Cui deperditum malignitate fortunæ nomen, et parentum coniugisq; notitia, forsan aliquantulum meriti decoris surripuisse videbitur, sed ne per me subtractum videatur, etsi inter claras locū nō dederō apponere mens est, & innominatę mulieris pietatem inclytam referre. Fuit ergo Iuenculę huic honesti generis mater, sed infelix. Nam Romæ apud prætoris tribunal (ob quod nā meritum nescio) capitali supplicio damnata, & à prætore triumuiro, ut illi iam indictam sententiā pœnam infert tradita, à triumuiro aut in hoc idem publici carceris custodi exhibita. Verum quoniā nobilis esset, ut nocte necaret inunctum est, custos aut humanitate quadam impulsus, dum ingenuitati mulieris cōpateretur, in eam sæuire manibus noluit, sed uiuam clausamq; ut inedia consumeretur obmisit. Ad quā uisendam filia uenit, & excussa prius egregie, ne quid sibi, deferret introrsum intrare carcerem à custode obtinuit, esurienti q; iam matri, lacte quo recenti habundabat partu opitulata est, demū continuatis diebus plusculis, cœpit mirari costos, quod tam diu dānata mulier absque cibo traxisset spiritum, & clam quid cū matre ageret nata prospectans, aduertit, quoniā eductis mamillis illas sugendas ori matris admoueret. Admiratusq; pietatem, & inusitatum nutrendi matrem modū natę cōpertū triumuiro retulit, triumuir autem prætori, prætor publico nunciauit consilio, ex quo cōmuni sensu factum est, ut pietati filiæ dono daretur meritum matris supplicii, sic seruanti in pugna viribus ciuem, quernā coronam largiebatur antiquitas, qua lacte seruanti in carcere matrem genitā decorabimus, nō equidem tam pio facinori satis dignū fertum cōperies inter frondes. Hæc pietas non solum sancta, sed admirabilis fuit, nec tantum æquanda quinimò præferenda nature numeri, quo docemur paruulos natos lacte infirmiorē ætatē deducere, ac parentes morti subtrahere. Mirabiles ergo pietatis sunt vires, nam nedum fœminea corda, quæ facile in cōpassionem trahunt & lachrymas, sed nōnunq; infrenata, & Adamantina obstinatione durata penetrat pectora, & posita circa præcordia, sed primo humanitate flexibili durum emollit omne, & opportunitatū indagatrix atq; cōparatrix optima agit, ut lachrymas cū fletibus misceant ægritudines, atq; pericula saltem desiderio subeant, & nōnunq; si desint

H iij remedia

remedia vicarias subeant mortes, qui tam grandes effectus agunt, ut minus mirerur, si quid pium filij in parentes agamus, cum eo potius uideamur vices reddere, & quod alias sumpsimus debita restitutione persolvere.

DE MARCIA VARRONIS.

Caput lxiij.

Martia Varronis, uirgo manet intemerata,
Quæ merito excellat, uirginitate sua.

Martia Varronis perpetua virgo Rhomæ, iam dudum reperta est. Cuius tamen Varronis inuenisse non memini, nec etiã qua ætate. Hanc ergo obseruatam, uirginitatẽ tanto egregiori laude extollendã puto, quod sui iuris scemina sua sponte, non superioris coactione integriorem seruauerit. Nõ em̃ Vestæ ac sacerdotio alligatam, ac Dianæ voto obnoxiam, seu professiõis altius implicitam, quibus plurimę, aut cohercerentur ac retinentur inuenio, sed sola mentis integritate superato carnis aculeo, cui etiã præstantissimi nõnunq̃ succubere viri, illibatum à contagione hominis corpus in mortem usq̃ seruasse. Verum etsi hac tamen cõmendabili constantia plurimum, hæc laudanda sit Martia, non minus tam ingenij uiribus, & artificio manuũ cõmendanda est. Hæc equidẽ seu sub magistro didicerit, seu mōstrante natura habuerit, nobis incertũ est, cũ hoc uideatur esse certissimum, quod aspernatis muliebribus ministerijs, ne otio tabesceret, in studium se picturæ atq̃ sculpturę dederit omnem, & tandem tã artificiose tamq̃ polite penicillo pinxisse, atq̃ ex ebore sculpsisse imagines, ut sopolini, & dionisium suæ ætatis pictores famosissimos superauerit, eiusq̃ rei fuit notissimũ argumentũ, tabulas à se pictas cæteris preciosiores fuisse, & quod longe mirabilius, asserunt eã non tantum eximie pinxisse, quod & nõnullis contigit aliquando, verũ adeo veloces ad pingendũ habuisse manus, ut nemo usquã similes habuerit. Fuerunt insuper diu eius artis insignia, sed inter alia eius effigies, q̃ adeo integre lineaturis coloribusq̃ seruatis, & oris habitu in tabula, speculo consulente, protraxit, ut nemini coætaneo, quæ nam foret ea uisa verteretur in dubium, & inter cæteras, ut ad singulares eius mores deueniamus, ei fuisse mos præcipue asserunt, seu penicillo pingeret, seu sculperet Celte, mulierũ imagines sæpissime facere, cũ raro uel nunquam homines designaret. Arbitror huic mori pudicus rubor causam dederit, nam cum antiquitas, ut plurimum nudas, aut seminudas effigiaretur ima-

gines

gines, uisam illi sit opportunum, aut imperfectos uiros facere, aut si perfectos fecerit uirginei uideretur oblita pudoris. Quæ ne in alterum incideret ab utroque abstinuisset satius arbitrata est.

DE SULPITIA FVLVII CON-

iuge. Caput lxxv.

Numen erat cœleste, suo splendore uigebat,
Casta nimis, sancto multus in ore uigor.
Inclyta plus alijs, superum quæ munere sacro,
Prædita uirginibus, uirginitate fuit.

Sulpitia olim uenerandissima mulier, non minus matronarum Rhomanarũ testimonio laudis obseruatã castimoniam, q̃ cultro se perimens Lucretia consecuta est. Hæc enim seruij Patriculi filia, Fuluij Flacci cõiunx fuit, nobiles ambo uiri. Et cum senatus iussu à decemuiris more ueteri, Sibyllinis libris decreuisset, ut Veneris Verticordiæ simulachrum cõsecraretur in urbe, ut uirgines cætereq̃ mulieres, non solũ à libidine abstinerent, sed etiam facilius in laudabilem pudicitiam uerterentur, petiuissetq̃ iuxta decẽ uiro- rum mandatum, quo cauebatur, ut castior ex Rhomanis matronis dedicaret illud, ex ingenti multitudine, qua tunc abundabat Rhoma castarum sceminarum iudicio actum est, ut primo eius agentibus centum ex omni cœtu, quæ pudicitia clariores existimatae essent, selectæ traderent, inter quas una Sulpitia sumpta est. Demum senatus iussu earundem mulierũ iudicio ex centũ decem, etiã lucidiores subtractæ, quas inter & Sulpitia numerata. Postremo cum ex decem peteretur una, summo omnium consensu Sulpitia data est. Cui & si pulchrum fuit, ea tempestate Veneris Verticordiæ dicasse simulachrũ, longe tamen pulchrius, tam ingentis multitudinis existimatione fuit, quod castimonia prælata cæteris, eo quod non tantum assistentium oculis, tanquam quoddam cœleste pudicitia numen, omniũ admiratione conspecta sit, sed futurorũ omni quo etiã ueneratione, ferẽ immarcescibilem gloriã nomen eius uideatur esse delatũ. Sed quæso inquiet aliqua, si centum pudicæ electæ sunt, quid huic uni, aliarũ magis pudicitia superaddi potuit, ut cæteris merito præferretur? pala m est, hi uel hæ uideant, quæ arbitrantur solum ab alieno, quam uiri concubitu abstinuisset pudicam. Quæ quidem si intueri saniori uelimus oculo, non solum consistit ab amplexibus exterorũ uiro- rum abstinere, quod multæ etiam inuitæ faciunt. Equidem oportet matronam ut pudica integre dici possit, ante

H iij alia

alia cupidos vagosq; frenare oculos, eosq; intra uestimentorum suorum fimbrias cohercere, verba non solū honesta, sed pauca, et pro tempore effundere, otium tanquā certissimum & perniciosissimum pudicitiae hostem effugere, à cōmessationibus abstinere, cū absq; Libero & Cerere frigeat Venus, cantus atq; saltationes, tanquam luxuriæ spicula euitare, parsimoniae ac sobrietati vacare, domesticam rem curare, aures obscenis confabulationibus obturatas habere, & à circuitionibus abstinere pigmenta, & superuacaneos odores abijcere, ornatus superfluos respuere, cogitationes appetitusq; noxios, totis calcare viribus, meditationibus sacris insistere, atq; vigilare, & ne per cuncta discurrā pudoris integri castimonia virum solum summa dilectione colere, ceteros (nisi fraterna diligat charitate) negligere, & uiri etiam non absq; frontis, animiq; rubore in amplexus ad prolem suscipiendam accedere. Quae cum forsan omnia in cæteris non inuenirentur explicita, & in sola Sulpitia comparata, merito eam cæteris prætulere.

DE ARMONIA SICVLAGE

lonis filia. Caput lxvi.

Ecce fide felix, infelix perditione,

Sponte sua præbens ense ferire caput.

Seditione cadit Sicula, genus omne potentum,

Virgineam in cædem barbara turba ruunt.

ARmonia Sicula iuuenis Gelonis, fratris Hieronis regis Syracusarum fuit filia. Quae quanquā regio genere fuerit insignis, longe tamen magis pietate sua digna memoratu facta est. Hanc quidam uirginem occubuisse uolunt. Alij uero Themistij cuiusdam coniugem, utrum horū magis placeat sumatur, cum nil ad diuersitatem opinionū, ex eius pia fortitudine subtrahatur. Cum igitur Syracusanorum cœtu atq; repentina seditione in omnem regiam prolem sæuiretur à populo, & iam trucidato Hieronymo rege adolescentulo, atq; Andronodoro, & Themistio regij generis, & in Damaratam & Heracliam Hieronis filias & Armoniam Gelonis, multitudinis expeditis gladijs tumultuosus fieret incursus, actum est sagacitate nutricis Armonie, ut regio exornata cultu, uirgo quædam Armoniae coæua, pro Armonia interfectioribus pararet. Quae quidē uoto preparantis in nulla fuit aduersa, quinimò cum in se latronum infestis mucronum cuspidibus irruere multitudinem cerneret, nec illa exterita aufugit, nec cōditionem suam ferientibus p̄fessa est, nec latitantem

latitantem etiam Armoniam loco cuius occidebatur accusauit, verum tacita & immota suscipiens letiferos ictus occubuit. Felix periit, & infelix Armonia, felix fide, infelix perditione fidelis. Attamen cum ex occulto innocuae puellae perseuerantiam & fortem in mortem animum, ac manantem ex vulneribus virgineum sanguinem cerneret Armonia, stupens cū uirgine cæsa, iamq; abeuntibus percussoribus posset euadere, toto pectore admirari fidem cœpit, & inclyta pietate capta, effusis lachrymis, passa non est impune cruorem innocuum prospectare, & vitam tantopere, ac aliena fide seruatum in æuum, protelare longius, satius ducens ad inferos, cum tam fida iuvene immatura morte descendere, quam canos cum fidis ciuibus expectare, O pietas, O prisca fides, quae euaserat in medium prodiens, reuocatis in se cruentis gladijs, fraudem nutricis, & occisæ fidem, suamq; cōditionem confessa, sanguinem suum ultro in ferias occisæ concessit, & crebris lacessita vulneribus in quantum potuit secus cadauer præmortuæ corruit, cui quod pietas diu abstulit dignissimū literis restituisse fuit; uerū difficile cernere cuius maior, an præmortuæ fides, an supuiuentis pietas fuerit, illa uirtutem primæ, hæc secundæ nomen facit æternum.

DE BVSA CAMVSINA APV-

la muliere. Caput lxvij.

Fœmina larga manus, sanctissima mentis

Conspicuae, multa quæ bonitate fuit,

Hospitiū illa uiros ad Cannas vulnere cæsos

Accipit, & curat languida membra virum.

BVsa quam quasi Busa cognationis sit nomen quidam Paulinam uocant, mulier fuit apula origine Camusina, quam ut ex generoso sanguine natam credam, & alijs meritis pluribus splendidam, facit magnificum illud facinus, quod unicum de ea posteritate reliquit antiquitas. Aiunt enim Hannibale Poeno infesto bello aduersus Rhomanos agente, atq; igne ferroq; omnem Italiam populante, & sanguine plurimo scedate, cum apud Cannas Apulum uicum, magno certamine non solum hostes superasset, sed ferè Italias omnes confregisset uires, actum est, ut eo conflictu cædeque ingenti noctu per deuia, ex multis dispersis vagisq; circa decem milia Camusium deuenirent, quæ tunc ciuitas fidem Rhomanæ societatis seruabat, quos omnes exangues, fossos, inopes, inermes, nudos, affectosque vulneribus, non exterrita casu, nec victoris potentia, comiter proprijs in ædibus Busa suscepit hospitio

hospitio, eosq; ante alia bono esse animo iussit, et adhibitis medicis uulneratos materna affectione curari fecit, nudis uestimenta, imò cunctis mira liberalitate concessit, & cottidianos omnibus sumptus ex bonis exhibuit suis, refocillatisq; comi pietate miseris, & in spem reuocatis, abire uolentibus, ultro uiaticum cunctis concessit, nec ulla ex parte circa opportunitates continuo, affluentium manus retraxit. Equidem mirabile dictu, & in muliere longe laudabilius, qm si homini contigisset. Alexandrum enim Macedonum regem, & uniuersi orbis inuasorem, inter alia eius decora præcipua magnificentia extollere prisce consueuere, asserentes eum, ne dum iocalia preciosa, pecunias ingentes, & munerera huiusmodi per maxima munificentijs aliorum principum ferè largiri consuetum, uerum principatus eximios, regina splendida, & amplissima imperia amicis, & nonnunquam uictis regibus exhibere, pulcrum quidem & magnificum, & totum extollendum præconijs est, sed minime (ut reor) Busæ magnificentie adequandum. Nam Alexander uir fuit, foemina Busa, quibus familiaris, imò innata tenacitas est, & animositatis perminimū, rex ille & maximus, hæc priuata mulier, ille quod uiolentia surripuerat sua, hæc quidem iure hæreditatio possidebat, ille quod sibi forsan comode seruare nequibat, hæc quod diu seruauerat, & seruasse uolens adhuc poterat, ille bene meritis & amicis, hæc etiā extraneis & incognitis, ille rebus florantibus suis, hæc suis mutantibus, & periclitantibus amicorum, ille apud exterarum nationes, hæc sub patrio coelo in presentia inter suos, ille ut gloriam munificentie lucraretur, hæc ut indigentibus auxilium impenderet, quid multa? si mentem, si sexum, si qualitatem prospectemus amborum, non dubitem, quin sub æquo iudice longe, plus Busa ex liberalitate sua, quam Alexandrum ex sua munificentia gloriæ consequatur, sed cui uultis candidior cedat laus, mea sententia Busa suis substantijs optime usa est, non enim natura parens è penetrabilibus terræ in publicum eduxit aurum, ut ex matris utero deferretur in tumultum quod auari faciunt, cum Archiuo sepe liunt & custodia nimia incubant, quasi iterum nascituro, uerum ante omnia ut comuni exhiberetur comodo, inde honesto fulgore nostro, & amicorum conuictui, & si supersit prostratis fortunæ iniuria, ira coeli fatigatis, paupertate minus digne pressis, carceri alieno crimine clausis, & quibuscumq; attritis egestate anxia, ministremus suffragia liberali animo, non equidem ut appareamus, uerum ut perficiamus, non ut lucremur, sed ut largiamur huiusmodi impendenda sunt comoda, eo adhibito rationis moderamine, ne dum alijs opitulamur nobis procuremus in inopiam, qua cogamur alienis ne dum dicam manus uolentas iniicere, sed nec etiam oculis inhiare.

DE SO.

DE SOPHONISBA REGINA Numidiæ. Caput lxviij.

Magna decore fuit Sophonis, balibidine maior,
Illecebres coitus, sinxit inane pecus.
Blanditijs precibusq; toros affectat & ambit
Illicitos, multo sanguine sæuit atrox,

Sophonisba quidem, posito splendens Numidarum regina incesse-
ritate mortis intrepide à se sumptæ longe luculentior facta est. Hæc enim filia fuit Asdrubalis Gisgonis, filij maximiq; Carthagenensium principis Hannibale vexante Italiâ, quæ cum esset ætate florens & forma satis egregia, à patre Syphace potentissimo Numidiæ regi, in coniugium uirgo copulata est. Nec equidem desiderio regie affinitatis tantum, sed optabat uir sagax instante Rhomanorum bello, non solum Barbarum regem Rhomanis subtrahere, sed opere filie blandientis in partes Carthagenensium, aduersus Rhomanos conuertere, nec à præcogitata fallacia deceptus est, nam cum nuptias Syphax celebrasset à præmonita adolescentula formositate fauente, intantum sue dilectionis ardorem tractus est, ut nil præter illam sibi charum, aut delectabile arbitraretur Syphax: & sic dum ueretur infelix, & appareret Cornelium Scipionem ex Sicilia in Africam, cum exercitibus traiecturum Hasdrubalis monitu, Sophonisba blanditijs precibusq; adeo Syphacis animum in desiderium suum traxit, ut non solum Rhomanos relinqueret, quibus amicitie fidem præstiterat, & Carthagenensibus iungeretur, uerum ultro alieni belli principatum assumeret, quamobrem perfidia calcata fide, quam pridie Scipioni hospitio suo promiserat, ei per literas nondum transfretanti in Africam interdixit ingressum, cæterum Scipio ingentis animi iuuenis, damnata Barbari regis nequitia, depositis haud longe à Carthagine copijs, illum ante alia expugnauit per Masinissam regem socium, & Lælium legatum suum, per quos exercitus fuso, captus, uinctusq; deductus est Cyrtam, regiam Numundie ciuitatem, nec ante catenis onustus ciuibus ostensus est, quam Masinissæ ciuitatis dedicatio facta, qui cum nondum Lælius appulisset, eam, motu rerum repentino tumultuantibus omnibus, regina, ut erat armatus intrans, obuiam habuit Sophonisbam, quæ fortunarum suarum conscia, cum eum intrans uestibulum ultra alios armis insignem cerneret, ut erat regem auspicata ad eius procliuius genua pristinae fortunæ animum retinens, inquit: sic rex indypte deo uisum est, & felicitati tuæ, ut in nos, qui paulo ante reges eramus, quæ uelis possis omnia, uerum si permissum est, ut captus coram victore & uite morisque suæ do-

suæ domino, supplices uoces emittere possit, eius genua atq; dexteram uicti-
cem contingere, deiecta precor per maiestatem tuam, in qua & ego paulò an-
te eram, perq; genus regium, & cōmune Numidicum nomen, et si meliori fu-
scipiaris omine, quam hinc abierat Syphax, in me, quam iuris nouit aduersa se-
cit fortuna, agas, quod in oculis tuis pium bonumq; uisum sit, dūmodo inso-
lenti & fastidioso (potissime Pœnis) Rhomanorum arbitrio uiua nō tradar.
Facile enim potes aduertere, quid ego Rhomana, hostis Carthaginensis &
Hasdrubalis filia (sino quod Syphacis coniunx) timere possim, & si omnis
in hoc alius tollitur modus, ut tua manu potius moriar facito, quam hostium
in potestatem uiua deueniam precor & obsecro, Masinissa qui & ipse Nu-
mida erat, & (uti omnes sunt) in libidinem pronus, uenustatem oris orantis
inspiciens (addiderat quippe infortunium pium quoddam, & insolitum de-
cus) supplici motus & humanitate, à libidine tractus, cum nondum aduer-
tasset Lælius, uti erat in armis dextera data, inter scēminarum quæculos ulula-
tus, & tumultum discurrentium undiq; militum leuauit orantem, eamq; ex
templo sibi iunxit in coniugem, medio in strepitu Rhomanorum nuptijs ce-
lebratis. Puto hac uia arbitratus & libidini suæ, & precibus Sophonisbæ in-
uenisse modum, diē demum sequenti Lælium uenientem suscepit, & eo sic iu-
bente cum omni regio ornata & præda cætera, ac noua coniuge redeuntes in
castra, primo à Scipione ob rem bene gestam comiter suscepti sunt, deinde cū
ab eo celebratas cum captiua Rhomani populi nuptias amicabiliter redargu-
tus esset, & in tabernaculum secessisset, arbitrisq; remotis, suspirijs lachrymis-
que oppletus diu ingemisset, adeo ut à circumstantibus audiretur, uigente
Sophonisbæ fato accersiri ad se iussit, quem ex seruis fidelissimum habebat,
cui cōmiserat seruandum venenum ad incertos fortunæ casus, eiq; præcepit,
ut illud poculo dilutum Sophonisbæ deferret, diceretq; libenter se illi quam
sponte dederat fidem seruaturum si posset, Verum quoniam à quibus poterat
arbitrium subtrahebatur suum, quam ipsa potuerat, non absque mœrore suo
præstabat fidem, si uti uelit, scilicet, ne in potestatem uiua ueniat Rhomano-
rum, ipsa tamen patris patriæq; & duorum regum, quibus paulò ante nups-
erit, memor sibi quod uideretur consilium fumeret. Quo quidem auditu con-
stanti vultu, merito dixit, accipio nuptiale munus, & si nil aliud à viro coniu-
gi dari poterat, gratum habeo, sed refer satius me morituram fuisse, si non in fu-
nere meo nupsissem, hæc acrius dicta dedit quam poculum sumpsit, & nul-
lo signo trepidationis ostenso, confestim hausit omne, nec diu tumescens in
mortem, quam petierat miserabunda collapsa est, Ad epos annoso homini cui
iam uita tædium, nec spes alia præter mortem, ne dum puellulæ regiæ, tunc ha-
bito ad notitiam rerum respectu uitam intranti, & quid in ea dulcedinis sit
percipere

percipere incipienti, magnum & admirabile fuisset, & nota dignum morti
certe adeo impauide occurrisse.

DE THEOSENSA HERODICI

principis filia. Caput lxxix.

Illa Tyrannidis impatiens, in funere natos

En agit, atq; manu pignora chara necat.

Theosena Thessala ac nobilis origine mulier, hinc dulci pietate, inde
atrocitate seuera inditum de se futuris testimonium liquit. Hæc enim
Herodici Thessalorum principis, Philippo Demetrii filio Macedonibus im-
perante filia fuit, eiq; soror ex eisdem parentibus extitit Archo nomine, quib;
cū primo eiusdem Philippi nequitia pater occisus esset, tēporis tractu eadem
suadente perfidia, ab eodem nefaria morte uiris priuata sunt, unicuiq; ex uiro
filio unico relicto superstitite. Eis igitur uiduis Archo primo Poridi cuidam
gentis eorum principi nupsit, multosq; ex eo filios peperit. Theosena autē cō-
stantiori animo à multis proceribus frustrata in coniugium expetita, longius
uiduitatem seruauit, uerum cum morte subtrahere fuisset Archo, compassa ne-
potibus ne ad manus noueræ alterius uenirent, seu aliter minus accurate ale-
rentur à patre, & eos tanq; proprios educaret, eidem Poridi sese cōnubio iun-
xit nulla lege illis temporibus prohibente, cepitq; non aliter, quā si ipsa foret
enixa, pia cum diligentia illos alere, ut satis appareret eorum magis obsequio,
quam suum ob cōmodum nupsisse Poridi, quibus sic se habentibus, cōtiguit ut
Philippus Macedonum rex, eo quod inquieti esset ingenij, iterum aduersus
Rhomanos, tunc orbe clara felicitate florentes bellum moliretur animo, et ob
id cū euacuasset maximo regni sui motu ueteribus colonis, serè omnes Thes-
saliae maritimas ciuitates eosq; in Poemā, quæ postea Æmathia dicta est, me-
diterraneam regionem turmatim transmigrare iussisset, Thracibusq; eius ore
tanquam futuro bello aptioribus, atq; fidelibus oppida cōcessisset uacua, audi-
ssetq; abeuntium execrationes in se, ratus est, nil sibi tutum fore, ni falios eorū
quos dudum truculentus occiderat, æque perimeret omnes, quos cū capi ius-
sisset, & in custodiam seruari, ut non uno cunctos ictu cederet, sed uicissim suc-
cessu temporum aboleret actum est, ut Theosena scelesti regis edictum audi-
ret, & memor sui sororisq; uirorum necis, filium nepotesq; peti arbitra-
ta est, & existimans si in regis deuenirent manus, non solum sæuitiæ eius
ludibrio futuros, sed etiam custodum necessitate cogente libidinem & fasti-
dia subi-

subituros, ad quod euitandum confestim in atrox facinus iniicit animum, auscpi dicere viro patriq; eorum se potius, si aliter non daretur occisuram omnes propria manu, quam pateretur in Philippi potestatem deduci, Poris aut ex-
cratus tam scelestum crimen, in solatium uxoris natorumq; salutem, deporta-
turum se eos, & apud fidos hospites positurum fugacq; futurum comitem spo-
pondit, nec mora, cum finxisset se à Thesalonica aeneam ad statuum, quotan-
nis Aeneae conditori sacrificium profecturum, ibiq; inter solemnes caeremonias
epulasq; diem consumpsisset, una cum natis & coniuge clam soporatis omni-
bus noctis vigilia tertia, tanquam in patriam rediturus, praepraratam nauim con-
scendit, eo proposito, ut Euboeam non Thesalonica peteret. Caeterum longe
illi aliter contigit, uix dum littus Aeneae reliquerat, & ecce per noctis tenebras
ventus ex aduerso surrexit, eum non quo cupiebat, sed unde discesserat inuitum
retrahens, Cui cum frustra remis in contrarium niterentur nauales socij, dies
eluxit, littori propinquos ostendit, regij vero custodes, ex portu laborantem
nauem cernentes, eamq; moliri, fugam existimantes, ad eam retrahendam con-
festim armatum misere Lembum, graui imperantes edicto, ne qui mittebant
absq; naui reuerterentur in portum, Poris quidam instantis periculi conscius,
dum Lembum cernit venientem, nunc remiges nautasq; ut totis insisteret viri-
bus, nunc deos ut periclitantibus praestarent suffragium intentus orabat, qd
Theosena conspiciens, nec ignara periculi, quasi sibi à superis tempus praesti-
tum foret, dum Poridem orantem cernit, ad praecogitatum reuoluta facinus,
euestigio venenum poculo diluit, & expediuit gladios, & filio atq; nepotibus
in conspectu ponit, & ait, mors sola vindictam salutemq; nobis omnibus pre-
stare potest, ad mortem poculum gladiusq; sunt viae, qua quicunq; delectat
regia superbia fugienda est. Mei ergo iuuenes generosos excitate animos, &
qui maiores estis viriliter agite, capite ferrum, aut poculum haurite, si mors se-
uior fortasse delectat, & in eam libram confugite, postquam in uitam tendere
aestuosi maris impetus prohibet. Aderant iam hostes & atrox foemina mor-
tis auctore instabat, vrgebatq; iuuenes haesitantes, quamobrem alij alio laeto
absumpti, semianimes, & palpitantes adhuc Theosena iubente precipitantur
è nauiq; cum quos pie educauerat ob libertatem egisset in mortem, ne sibi qua
disuaserat alijs seruitutem seruasse videretur, egregio animo virum adhuc o-
rantem in mortis comitem complexa est, secumq; in procellosum mare praeci-
pitem traxit, satius libere mori rata, quam uiuens foeda seruitutis tabe-

scere, & sic hostibus naue relicta vacua, solatium saeuetis suae

Philippo abstulit, & sibi dignum memoria mulier

austera monumentum peperit.

DE BE-

DE BERONICE CAPPADOCIAE

regina. Caput lxx.

Viribus atq; armis regina induta Tyrannum,
Qui natos caedit, sternit & illa, trucem.

BERONICES Pontica, cui & Leodices nomen fuit, & sanguis fulgore locum
inter claras mulieres sibi quassisse forsitan uideatur longe magis, non ob serui-
dum amorem in filium (quo ut plurimum matres utuntur) sed ob meritum
insignis eius audaciae, in uindictam eius sumendam occupasse censetur. Quod
ne uideatur à calamo surreptum paucis explicandum est. Haec Mithridatis
regis Ponti, eius qui aduersus Aristonium, cum Rhomanis paulò ante bellum
gesserat, & repentina demum subtractus morte fuerat, filia fuit, & Mithrida-
tis superioris Mithridatis filij, & hostis diuturno bello Rhomanorum, soror
Ariarapti Cappadociae regi nupsit, cui per insidias agente Mithridate Bero-
nicis fratre, à Gordio quodam occiso filij duo fuere superstites, uerum cum
Nicomedes ea tempestate Bithyniae rex Cappadociam occupasset, quasi ca-
de regis uacuum regni auidus Mithridates pietatem finxit, seq; recuperaturum
nepotibus regnum aiens, arma sumpsit in Nicomedem. Sane cum comperis-
set Leodicem uiduam Nicomedi nuptam, ficta pietas in ueram conuersa, pul-
so armorum uiribus ex Cappadocia Nicomide: Ariarapti natu ex fratribus
grandiori patrum regnum constituit, quae cum postea facti poenitens, per frau-
dem occidisset, & iunior alter cui Ariaraptus nomen erat, ex Asia ab amicis
reuocatus regnare uideretur (ut placet aliquibus) opere Mithridatis eiusdem
per insidias etiam trucidatus est, quod adeo aegre tulit infelix genitrix gemina
orbata prole, ut dolore coercita sexus oblita, furens arma corripere, & iunctis
iugalibus equis, currum conscenderet, nec fugientem cursu praecipiti, Cene-
um satellitem regium scelesti facinoris executorem sequi primo desisteret,
quam eum, cum hasta nequisset, saxo ictum prostrasset, superque iacentis
cadauer indignabunda currum ageret, & inter hostilia tela nullo fratris, tunc
hostis pauore perculsa, domum usque, in qua caesi pueri corpus seruari exi-
stimabat, perueniret, eique maternas lachrymas miseranda concederet, &
officium persolueret funerale. Obone deus, O inexpugnabiles naturae uires,
& amoris inuicti fortitudo, quid maius, quid mirabilius egisse potuistis? quos
omnis Asia & forsitan iam Italia tremebat exercitus, egistis, ut impauida mu-
lier, & armis induta, impulsu penetraret nostro, & formidabilis regis despe-
ctis uiribus odioq; ad eum perimendum, cui uictoris munus & gratia serua-
batur audaciam ingenium praestitit & robur. Attamen hunc alij aegritu-

H ij dine

dine fatigatum puerum naturæ soluisse debitum nolunt, & eum quem à Mithridate fraude cæsum diximus, fuisse, quem mater eo quo potuit conatu ulta est.

DE CONIVGE DRIGIAGON- tis Gallogræci. Caput lxxi.

Villatum tulit illa stuprum, sed turpis adulter

Vi perit, atq; caput scemina punit eum.

DRigiagontis Gallogræcorū reguli coniugis meritum decus, & claritatis præcipue præmium videbatur posse subtrahere ignoratū nomen, quod barbaries Idiomatis incogniti inuida nostris laudibus (reor) inter mediterraneos Asiæ saltus & spelæas obruit, latinisq; clausum subtrahit, Sed absit, vt hoc infortunij crimen egisse potuerit, quin illi sub mariti titulo, qd' nostræ possunt literulæ, splendoris meriti impendatur. Superato igitur à Rhomanis, sub duce Scipione Asiatico, Anthiocho magno Syriæ, Asiæq; rege, Cneus Manlius Torquatus consul Asiam sortitus provinciā, ne frustra transiisse videretur copias, seu otiosum haberet militem, peragratis hostium reliquijs circa maritimas oras, suo ex arbitrio in montanas abditasq; regiones euectus Asiæ, aduersus Gallogræcos efferatos Barbariæ populos, qm' Anthiochum aduersus Rhomana arma subsidijs iuuisset, & nonnunquam omnem turbarent discursibus Asiam, acre bellum intulit. Verum cum iam diffiderent Gallogræci, oppidis relictis, in vertices montium natura loci munitos, cū coniugibus filijsq; & relictis fortunis suis abire, & se armis à circumfidentibus hostibus, quibus poterant tutabantur & uiribus. Attamen duro militum Rhomanorum robore superati, ac per decliua montium deiectione, cæsisq; qui superfuerant, deditione facta victoriam Manlij confessi sunt, erat captiuorum utriusq; sexus, & ætatis, multitudo ingens, custodiæ quorū præpositus Centurio, cū Orgiagontis galli reguli coniugē uidisset ætate ualentem, et corporis formositate conspicuam, in eius lapsus concupiscentiam, Rhomanæ honestatis inmemor, aspernanti quibus poterat uiribus stuprum intulit, qd' mulier adeo grandi pertulit indignatione, vt non magis libertatem cuperet, quā vindictam. Sed cauta in tempus uotum silentio texit. Cum autem venisset pro redimendis captiuis, pecunia pacta, excanduit, innouata ira casto sub pectore mulieris, quæ præmeditata quid sibi faciendum instaret, soluta uinculis, cum suis se traxit in partem, iussitq; Centurioni poscenti ponderari aurum.

Cui

Cui operi dum Centurio intentos animum tenebat & oculos, hæc Idiomate suo, Rhomanis incognito, seruis imperauit, vt centurionem percuterent & caput euestigio præciderent mortuo, quod sinu seruatum illæsa remeauit ad suos. Et cum in conspectu peruenisset uiri, recitassetq; quid captiue illatum sit, quod detulerat ad pedes eius deiecit, quasi precium illati dedecoris & ruboris sceminei, quod potuerat perægre tum tulisset. Quis hanc non dicam solum Rhomanam, sed ex acie Lucretiæ vnam potius, quam barbaram mulierem non dicat, stabant adhuc in conspectu carcer et cathenæ, & circumstrepabant victricia arma, & sæui vindicis superiminebant secures, nec dum satis erat mulieri libertas reddita, cum labefactati corporis indignatio in tam grandes vires honestum pectus impelleret, vt nec iterum, si oportuerit subire cathenas, in captiuam trahi, tetrum intrare carcerem, & ceruicem præbere securibus, non expauerit animosa scemina, inclyta scelesti facinoris vltix, quin seruorum gladios constanti iussu in caput, infausti stupratoris adigeret, quo nam acriorem hominem, animosiores ducem, seueriorem in male meritos imperatorem comperies? Quo nam sagatiorem audatioremq; mulierem adeas? aut matronalis honestatis magis peruigilem seruatricem, uidebat mirabili mentis perspicacia scemina hæc, quam satius foret in mortem ire certam, quam cum incerto dedecore domum viri repetere: nec nisi per maximos ausus, & discrimen posse testari in corpore violato illibaram fuisse mentem. Sic ergo decus seruatur scemineum, sic sublatum recuperatur, sic pudici cordis testimonium redditur, & ideo prospectent, quibus inclytæ pudiciæ cura insidet animo, quoniam non satis sit ad cordis sinceritatem testandam, lachrymis, & querilis se uiolentiam passam dicere, nisi cum possit, quis in uindictam egregio processit opere.

I iij DE TER-

DE TERTIA ÆMYLIA PRI-

mi Scipionis Africani Coniuge.

Caput lxxij.

Tertia pectus habet præclara Heroïde dignum,

Cui pudor est cordi, quem tegit arte, viri.

Tertia Æmylia, & si tam ex claritate familiæ Æmyliorū, ex qua splendidam originem duxerat, quam ex coniugio strenuissimi viri Scipionis primi Africani, perlucida sit, longe tamen ampliori lumine facinoris emicuit suo. Nam cum his scilicet qui iunior quondā Luceio principi, sponsam virginem, primo iuuentutis flore, ac speciosissimi decoris spectabilem, cū thesauris à parentibus pro eiusdem virginis redemptione oblati, in tactam restituit, senior factus, se ipsum à damnatæ concupiscentiæ illecebris nequisset surripere, sed in dilectionem ancillulæ suæ, & concubitus incidisset, quod cum difficilimum sit honesti amoris animaduertentiam fallere, latere Tertiam non potuit, quinimò temporis tractu cuncta cogitauit. Et quis dubitet, quin egerime tulerit, asserunt enim nonnullæ omni oris rubore seposito, nil iniuriosius, nil intollerabilius nuptæ mulieri fieri posse, quā quod iure thori suum dicunt à viro exteræ concedi sceminæ, & ego Ædepol facile credam, nā seu fragilitate sexus eueniat, seu minus bona de se opinione faciente, suspiciosissimum animal scemina. Arbitrantur enim euestigio, si quid in alteram à viro agitur, in detrimentum amoris sibi debiti operetur, sed quantūcūq; difficile visum sit, cōstanti tamen pectore mulier inclyta tulit, tantoq; cognitum viri crimen oppressit silentio, vt ne dum alteri, sed nec vir ipse perpendit eam sensisse, quid ageret. Existimabat autem discreta vxor, indecens nimium in proparulo sciri, quod is qui virtute inclyta reges nationesq; validas subegerat, ipse amoris ancillulæ subiaceret. Nec sanctissimæ mulieri satis visum, hoc Scipione uiuente arcanum seruasse, quinimò eo iam defuncto ad auferendam à viro memoria illecebre notam, si quomodo crimen aliunde expirasse potuisset, & causam, ne ea quæ tam celebris viro fuerat usa concubitu, aut à quoquā seruitutis improprio deturpari posset, aut minus decenti lasciuia cuiquam misceretur de libidine, qua labefactari uideretur, amplissimi viro concupiscentia, primo illam manumisit liberali amino, deinde liberto seruo coniugem dedit. O sacris in cœlum extollenda laudibus mulier, hinc æquo atq; tacito patiens iniurias animo, inde liberalem in riualem sibi ancillulam defuncti viro persoluens debita, quod quanto rarius contigisse uidimus, tanto debemus arbitrari splendidi-
us. Conclamasset altera & in concilium vocasset affines uicinas, & quascun-
que co-

que cognitæ mulieres, easq; longa dicacitate compleisset onerassetq; querelis & numeris, se obmissam, se relictam, se uilipensam, se in nullo precio à viro habitam, eoq; uiuente viduam, & ancillulæ suæ seruulæ, & deiectæ fortis meretriculæ postpositam abiecisset extemplo, imò sub corona uendidisset ancilliam, uirum etiam publice infestasset lachrymis & quæstibus, nec iurasset dum ius suum garrulitate defenderet, nunquid honestissimi viro famam inclytam macularet.

DE DRIPETRA VALAODI-

cæ regina. Caput lxxiij.

Dentium & illa dedit serie, spectabile monstrum,

Os spatiosa, fuit, prodigiosa caput,

Hæc faciem turpis, nudosq; exerta lacertos,

Fulca fuit, toto corpore nigror erat.

DRipetruam Loadicæ fuisse reginam, & magni Mithridatis filiam legimus, quam & si commendabilem fecerit ea fides, qua parentibus sumus obnoxij, plus satis me iudice illam inaudito, quodam opere memorabilem fecit natura parens. Nam (si codicibus ueterum adhibenda fides est) hæc cum gemino dentium ordine nata monstruosum de se spectaculum, Asiaticis omnibus tribuit æuo suo, & si nullum in mandendo à tam inusitata dentium, quantitate suscepit impedimentum insigni, tamen deformitate non caruit, quam ut iam pertractum est laudabili fide compescuit. Nam superatum à Pompeio magno Mithridatem genitorum suum, nullis periculis aut laboribus indulgentia semper secuta est, & obsequio tam fideli testata naturæ, crimina imputari parentibus non deberi.

DE SEMPRONIA.

Caput lxxiiij.

Spe frustratus abit procus, & non mitis amator,

Permanet & constans scemina proposito,

Hæc proanos, gentemq; suam, patriosq; penates,

Scipiadas duos, mente referre uolens.

I iij Sempro.

Sempronia filia fuit Titi Sempronij Gracchi suo tempore clarissimi viri suscepta, ex Cornelia olim maioris Scipionis Africani filia, fuit & insuper coniunx splendidi viri Scipionis Aemiliani, qui & aui cognomē ob deletam Carthaginem postea consecutus est, & soror insuper Tyberij & Gaij Grachorum amplitudine, & constantia animi à maioribus non degenerans suis, huic enim post cæsos fratres, ob seditiones suas, aiunt contigisse, ut à tribuno plebis, coram populo in iudicium traheretur, non quidem absque maxima consternatione mentis. Ibi autem fauente multitudine, & potestate tribunicia omni instante, vt ex oscularetur Equitium ex firmo Piceno hominem, tanquam nepotem suum & Tiberij Gracchi fratris sui filium, eum quē ex Sempronia familia susceperet cogebatur, quæ quidē etsi in loco consisteret, in quo etiam principes tremere consueuerant, & hinc inde dissonis clamoribus imperite multitudinis ageretur minaretur ve, ex aduerso torua facie sublimis tribunorum auctoritas, in nihilo muliebris constantia facta est, quinimò memor Tiberio fratri præter tres filios non fuisse, quorum alter iuuenis dum in Sardinia stipendia mereretur obierat, & alter adolescentulus paulò ante patris ruinam Rhomæ diem clauserat, & tertius infantulus post genitoris cædem Postumus natus apud nutricem aleretur, adhuc constantissimo pectore & acri vultu nulla ex parte territa, extraneū temerariumq; Equitium clarum genus Gracchorū mendaci demonstratione fœdare conantes, à se ignominiose reiecit, nec ad id agendum quod iubebatur ullis imperijs, aut minis induci potuit aut flecti, Quæ tam animo se Equitio data repulsa, & infani hominis proterua frustrata, & à tribunis accuratius exquisito negotio cognita, & generosi animi mulieris perseverantia laudata est. Erunt forte qui dicant esto iure, maiorum suorum Sempronia meruerit, non tamen hanc ob constantiam inter claras fuisse ponendam, eo quod quodā innato sibi more mulieres in quocunque proposito obstinatae opinionis, atq; inflexibilis pertinacia sint. Ego autem dato quod non infitiar, eas tamen si ueritati innitantur arbitror laudandas, Cui profecto Sempronia insistebat. Sunt præterea qui velint hanc tam indomitæ fuisse ceruicis, vt nil aduersus iudicium suum factum quod requirit (si daretur facultas) inultum & ob id arbitrantur eam in mortem Scipionis viri sui præstitisse consensum, eoque disrupta Numantia rogatus sententiam dicere, nunquid iuste cæsum existimaret Tiberium, nullo habito affinitatis respectu, sediciosi hominis truculentam laudauit mortem.

DE CLAV.

DE CLAVDIA QUINTA MV-
liere Rhomana. Caput lxxv.

Vestis ob immodicum luxum damnabile crimen
Pertulit, immeritis Claudia sacra modis.

Claudia Quinta Rhomana fuit mulier, quibus tamen orta parentibus, non satis patet, verū insigni quidam audacia, perpetuam sibi claritatem peperit. Hæc cum assiduo & uario, & accurata plurimum vteretur ornatu, ac oris cultu nimio incederet splendida, à grauioribus matronis non tantum minus honesta, verū & minus pudica arbitrata est. Sanè Marco Cornelio, & Publio Sempronio consulibus, anno scilicet quintodecimo belli Punici secundi factum est, vt Epesununce deorū mater Rhomā infantibus Tyberis applicaret. Ad quam suscipiendam è naui, cum iuxta responsum oraculi, Nausica ab uniuerso senatu totius vrbs vir optimus iudicatus, cum matronis omnibus eo usq; concederet, ubi propinqua nauis contigit, vt uolentibus nauis littori propinquare hæreret, vado fluminis nauis, qua vehebatur simulachrum. Et cū nec trahente iuuenum multitudine posse moueri uideretur, Claudia alijs matronis immixta suæ uirtutis conscia, palā submissis genibus Deam supplex deprecata est, ut si se castam arbitraretur, cingulum sequeretur suū. Et illico fidenter cōsurgens id futurum sperans, quod prece quæsierat, nauis aligari cingulum iussit, & ab eo iuuenes ammoueri omnes, nec ante factum est, quā trahente Claudia, facillime nauem à uado euelleret, & mirantibus cunctis eam in partem, quam cupiebat traheret, ex quo tam mirabili successu secutum est euestigio, ut omnium de minus seruata pudicitia maxima Claudiae laude incontrarium uerteretur opinio, & sic quæ ad littus turpi lasciuiae nota maculata processerat, decorata insigni pudicitiae splendore patriam reintrauit, uerū etsi pro uoto Claudiae cesserit, absit, ut existimem sanæ mentis esse, quantumque innocue similia audire. Velle enim, ut se quis ostendat infontem id agere, quod præter naturam sit, deū potius tentare est, quam obiecti criminis purgare labem. Sancte nobis agendum est, sancte uitendum, etsi minus boni existimemur, non absq; bono nostro patitur deus, uult quippe nostra firmetur patientia. Auferatur elatio, exerceatur uirtus, & ut nobiscum ipsi lætemur, dum alios noscit indignos. Satis nobis multum est, imò per maximū, si deo teste bene uiuimus, & idcirco, si minus bene de nobis sentiunt homines, bene fecerimus, non curemus, dum male, totis uiribus instandum est, ut emendemur, ut eos potius male opinantes, sinamus, quam male agentes simus.

DE HYP.

DE HYPsicRATEA REGI-

na Ponti. Caput lxxvij.

Hæc regina monet, quid amoris præbeat vxor
Chara viro, quantum scemina amare queat.
Illa uirum sectatur amans, per saxa, per igneis,
Deficit in nullo, fortis ubiq; manet.

Hypsicratea quamuis eius originem ignoremus, magni tamen Mithridatis coniunx, & Ponti grandis regina fuit, forma spectabilis & inuicti amoris in uirum, adeo cōmendanda, ut ex eo suo nomini fulgorem perpetuum meruerit. Mithridati quippe diuturno atq; sumptuoso, & discrimini- bus varijs, pendulo aduersus Rhomanos bello laboranti, esto illi barbarico more coniuges aliæ, & concubinae plurimæ forent, amoris eximij facibus incensa, seu regiones amplissimas peragranti, seu certamina ineunti, seu transfretationes paranti, semper fuit fidissima & inseparata comes. Hæc equidem ægre ipsius ab sententiam patiens, atq; existimans neminem posse, præter se rite obsequia impendere viro, & ut plurimum infida ministeria fore seruorum, ut ipsa dilectissimo sibi possit opportuna præstare, etsi difficillimum uideretur, sumpsit tamen prosequendo consilium, & quam tanto operi muliebris habitus videbatur in congruus, & indecens lateri bellicosissimi regis incedere sceminam, ut mortem fingeret, ante alia aureos crines (quibus plurimum gloriantur mulieres) forcipibus secuit, & syderij vultus suum præcipuum decus, non solum una cum crinibus galea tegere passa est, uerum puluere & sudoribus, ac armorum deturpare rubigine, armillas aureas, & iocalia uestesq; purpureas, & in pedes fluxas ponere, aut genutenus refecare, & eburneum pectus lorica tegere, atque tibias ocreis deuincire, abijcere anulos, & digitorum preciosissima ornamenta, & eorum uice parmam hastasq; gestare fraxineas, & Parthicos arcus & pharetras loco monilium cingere, & adeo apte omnia, ut ex petulanti regina ueteranum factum militem credas, sed forsan facilia, hæc adsueta quidem regijs in thalamis otio & molliciei, & telum spectare per raro, cum eis omissis animo uirili prædicta, equis insidere didicisset inuicta, & armorum onusta, post uirum per aspera montium & lubrica uallium, die nocteque algores æstusq; superans, citato discurrere cursu, persæpe cōperta est, regalisq; thori loco, nudū quandoq; solum, & lustra ferarum, durato corpore, cogente somno inpauida premebat vestigia uictori uiro, seu profugo semper comes, adiutrix laborum & consiliorū particeps intendens ubiq;. Quid multa? pios oculos vulnera, cædes sanguinē, quæ & ipsa pugnās spiculis

spiculis fundebat aliquando, posse absq; horrore conspicere docuit, & aures cantibus assuetas, equorum fremitum, militares tumultus, & classica audiere, absq; mentis obstupescione cōegit tandem, cum multa pertulisset, etiam robusto militi grauiā, Mithridatem à Gneo Pompeio superatum, atq; fatigatū per Armenios saltus pontiq; latebras, & efferatas quascunq; nationes, cum paucis ex amicis secuta est, nunc afflictum spe meliori recreans, nunc solatijs, quorum cupidum nouerat demulcens, adeo ut illi tantum consolationis attulerit, ut in quascunq; solitudines ageretur, coniugali sibi uideretur, in thalamo refoueri, O pectus coniugalis dulcedinis sacrarium, O inexhausta amicitiae uirtus, quibus quamque sanctis viribus muliebrem animum roborastis, nulla profecto usquam uxor, pro uiri similia ne dum grauiora pertulit. Quo merito si in eius perpetuam laudem antiquitas uersata est, minimum admirari iure posteritas poterit, cæterum ex tot laboribus tantaq; tamq; inclyta fide, benemerita mulier, à uiro non satis dignum retulit præmium. Nam is cum senex iam filium ex ea susceptum, iratus occidisset, & vrgentibus Rhomanorum uiribus, non solum in regnum, sed in regiam se recepisset, esto animo moliretur ingentia, & in legationibus uarias atq; longinquas nationes, in bellum aduersus Rhomanos suscitare conaretur, à Pharnace filio ob eius sæuitiam in filios, amicosq; rebellante obsessus est. Quod cum cerneret, & eum inexorabilem inuenisset, postremum rerum suarum arbitratus ruīnam, eum reliquis, tam coniugibus, quam pellicibus & filiabus, Hypsicrateam, quæ tot uitæ suæ subsidia laborando præstiterat, ne illi superuivere-
ret, ueneno absumpsit, sanè ingratum Mithridatis opus Hypsicrateæ meritam gloriæ minuisse non potuit, corpus mortale ueneno immatura morte sublatum est, nomen uero eius monumentis uenerandarum literarum ad nos usq; & in perpetuum fama celebri uiuet, & à longa quidem posteritate fraudari non poterit.

DE SEM.

DE SEMPRONIA RHOMANA.
Caput lxxviij.

Hæc formosa nimis, faciem, per colla, per artus,
Ingenio præstans, suavis in arte fuit.
Moribus at Veneris, turpiq; Cupidine tincta,
Heu furit indomitum, Marsa venena refert.

Semproniam alteram, à superiori fuisse celebris ingenij sceminam, sæpius legisse meminimus, sed ut plurimū ad nefanda procliuem. Hæc maiorum testimonio, genere inter Rhomanos & formositate splendida fuit, & tam viro quam liberis fortunata satis. Quorum cum nomina minime teneam, in id veniamus, vt quæ in scemina laudari forte possunt, seu ex quibus nomen efful sit, primum locum occupent. Fuit ergo hæc ingenij tam prompti atq; versatilis, vt & intelligeret illico, & exequeretur etiam imitando, qdquid aliquē dicentem aut facientem vidisset aliquando. Hinc cum non solum Latinas, sed & Græcas literas didicisset, ausa est, nec muliebriter, quinimò adeo pspicaciter versus (dum vellet) componere, vt in admirationem etiam traheret qui legissent. Egregium quippe & laudabile viro. Fuit insuper tantæ, tamq; elegantis facundiæ, vt modestiam suadere, iocos mouere, risum elicere, molliciē atq; procacitatem excitare volens, posset, & (quod maius est) tam lepidi moris in loquendo fuit, ut in quocunq; sermonis genere verteretur, id facetiæ atq; leporis plenum, audientium auribus inferret. Præterea psallere eleganter, & æque etiam saltare nouit. Quæquidem (si sanè utantur) forsan cōmendandæ plurimum in scemina dotes sunt. Cæterum pessimis imbuta facinoribus longe aliter uisa est, nam audatiā nimia percita, nōnunquam in uiriles damnandosq; nimium ausus euasit, & dum psallere & saltare instrumenta profecto luxuriæ, in lasciuiam uerteretur, urens libidine ad eam saturandam, fama pudoris matronalis omnino neglecta, homines sæpius requisit, quam requireretur ab eis. Cuius huius mali (quod in nōnullis tam ualidum cernimus) existimes fuisse radices, ego naturam, absit, ut damnem, cuius quantūcunq; magnæ sint vires, circa rerum principia, flexibiles adeo sunt, vt eo ferè quo uelis, paruo labore ducas, quod natum est, & si sit neglectū, semper uergit in peius. Nimia enim (ut arbitror) in adolescentulas maiorum indulgentia, uirginum sæpe damnata sunt ingenia, quibus licentiose (ut sæpius fit) declinantibus in lasciuiam paulatim sceminea cedit trepiditas, & insurgit illico audatiā, aucta à stolidā quadam opinione, qua asserunt, id decere quod libet, & postquam eo semel

semel itum est, ut infectum sit uirginale decus, & frontis rubor abiectus, vt retrahamus labentes in vacuum labores impendimus, hinc non solum libidini hominū mulieres occurrunt, sed prouocant. Posthæc Semproniae fuit auri cupido permaxima, & vt ad adipiscendum, turpi questui se auida ingerebat, sic in quibuscunq; scelcribus erat in expendendo profusa, in tantum, vt nullus illi esset in auaritia & prodigalitate modus. Exitiale malū est auri desideriu, in scemina & manifestissimum uitiati pectoris testimonium. Sic & detestanda prodigalitas, quæ quotiens mentē sibi natura aduersam intrat, uti muliebris est, cui infixā tenacitas, nulla præter inopiam, salutis spes haberi de cætero potest, de honestate eius, deq; suis substantijs actum est, non em̄ ante subsistunt, quoniam in extremum dedecus, & miseriam uenerint. Mulierum parsimonia est, ad eos spectat intra limen cum fide seruare, quod quæsitum defertur à uiris. Hæc, quantum auri damnanda cupido & moderata profusio, tantum laudanda est, cū ipsa sensim substantiarum auctrix, egregia domesticæ rei salus, integræ mentis testis, laborum solatiū, & inconcussa splendide posteritatis basis, porro, ut in unum eius, & extremum (ut arbitror) facinus, omnia eius concludamus scelera, flagrante illa pestifera fece, seditiosissimi hominis Lucij Catilinæ, & si iniquis consilijs, & coniuratorum numero, ad desolationem perpetuā Rhomanæ reipublicæ, in ampliores uires assidue extollente, facinorosa mulier ad pleniorē suarum libidinum captandā licentiam, id appetens, quod etiā perditis hominibus fuisset horrore, coniuratis se iūmiscuit ultro, domus etiā suæ penetralia, sæuis colloquijs patuere semper.

Verum nequitij obsistente deo, & Ciceronis studio, coniur-

ratorum detectis insidijs, cū iam Catilena Fesulas secessisset, in aliorū excidium frustratā arbitror corruisse. Ex quo eius ingenium laudare possumus, & ob id illam extollere, turpe exercitium, ut damnemus necesse est. Nam matronalis stola labe factata lasciuijs pluribus, egit, ut in suum dedecus euaderet nota Sempronია, ubi si modestia conseruasset euasisse poterat gloriosa.

K DE CON.

DE CONIVGIBVS CYM-

brorum. Caput lxxviii.

Si quid in humanum, si quid crudele uidere est,

Inter mortaleis, Cimbrica clades erit.

Ad laqueum heu matres properant, paruosq; nepotes,

Illidunt terris, in sua fata trahunt.

Cimbrorum à Gaio Mario acri certamine superatorum prægrandis coniugum fuit numerus, pudicitiae sacrae, & constanti proposito laudandus, quinimò extollendus præcipue. Nam quanto fuit quantitas amplior, tanto videntur honoribus sublimandæ maioribus, & hoc ideo quia in castitatis obseruantia deuenisse paucas per sæpe legimus, multas conuenisse nunquā aut rarissime audiuius. Rho-manis ergo rebus florentibus Theutones Cimbricq; & quædam aliæ barbaræ nationes ab Artheone Rho-manum coniurare nomen, & in vnum primum conuenientes, vt eos in fugam verti posse nemo speraret, coniuges, natos & suppellectilem omnem, secum magno agmine traxere vehiculis. Inde ut omnem Italiam vno, & eodem cōcurrerent impetu tripartito illam intrare agmine, triplici itinere statuere, quibus à consternatis tumultu Rho-manis Gaius Marius consul, in quem iniici omnis reipublice spes ea tēpestare videbatur, obuius missus, primos obiectos habuit Teutonū insolentes duces, aduersus quos in nihilo declinantes certamen cū cōseruisset, & longa

& longa pugna partium aliquandiu nutasset fortuna. Postremo multo sanguine fuso terga dedere Teutones. Deinde in Cimbrosum itum est, & ut Teutones apud aquas Sextias, sic illos in campo Caudio, duplici subit certamine, facta hominum strage per maxima, quod aduertentes cū cæteris impedimentis se positæ coniuges, non virorum secutæ sunt fugam, sed plaustris, quorum prægrandis illis erat copia, in formam ualli redactis, stulto sed animoso consilio præuultis fustibus lapidibus gladijsq; libertatem suam castimoniamq; tutari, quam longius possent disposuere, sed acie facta, aduenientibus Marianis militibus, cum non diu obstitissent, sensere quoniam in uacuum conatus disponderent, & ob id si possent inire cum imperatore concordiam, petiere. Erat enim illis infixum animo, si uiros, si sedes auitas, si substantias omnes pugna perdidissent vna saltem, qua possent uia, libertatem & pudicitiam seruare suam. Et idcirco postulauere vnanimes, non fugientium uiro- rum pacem, nō in patriam redire suam, non ut sua restaurent auro damna, sed ut omnes Rho- mani virginibus vestalibus iungerentur. Quod cū honestissimum visum foret, & sincerae mentis testimonium, nec impetrassent, succensæ furore in obstinatum voti sui perseverantiam persæuim iniere facinus. Nam ante omnia collisis in terram paruis filiis atq; peremptis, vt illos qua poterant via turpi seruituti subtraherent, nocte eadem interuallum à se conseptū, ne & ipse in dedecus suæ castitatis & victorū ludibriū traherentur, laqueis omnes, lorisq; mortem cōstituere sibi prædæ aliud, ex se præter pendentia cadauera auidis liquere militibus. Iuissent fractis hominum viribus aliæ supplices victoribus obuiam, soluto crine tensis manibus, precibus, et ullulatu cōplentes omnia, quod fuisset obscœnius nonnullæ blanditijs, & amplexibus impetrassent si potuissent, suppellectilis conseruationem reditum in patriam, nulla honestatis foemineæ habita mentione, à se permisissent more pecudum trahi. Ast Cimbræ constanti pectore, melioris fortunæ seruare animos, nec ulla passæ sunt ignominia, maiestatis gentis suæ gloriam foedare dūq; seruitutem, & turpitudinē laqueo obstinate fugerent, non uiribus sed fortunæ crimine, suos homines superatos ostendunt, & castimoniae suæ paucis abiectis annis, quibus suspensio superuiuere potuissent, uitam longissimā quaesierunt. Et vnde miraretur, posteritati liquerunt, tam grandem, scilicet mulierū multitudinem non ex conuentione, non ex consultu publico, infra noctis unice spacium non aliter, quam si spiritus idem omnibus fuisset in eandem mortis sententiam deuenisse.

K ij DE IV.

DE IVLIA GAIIO CÆSARIS

filia. Caput lxxix.

Hanc Amor insolitus ditauit laude perenni,

Et genus & proau, quos pius Ancus habet.

Iulia & genere & coniugio forsan totius orbis fuit clarissima mulier, sed longe clarius amore sanctissimo & fato repentino. Nam à Gaio Iulio Cæsare, ex Cornelio coniuge Cinnæ quater consulis filia vnica progenita est, qui Iulius ab Ænea inclito Troianorum duce, permultos reges & alios medios, paternam duxit originem, maternā uero ab Anco quondam Rhomanorum rege, qui gloria bellorum atq; triumphorum, & dictatura perpetua insignis plurimum homo fuit. Nupsit præterea Pompeio magno, ea tēpestare Rhomanorū clarissimo viro, qui in vincendis regibus, deponendis, eisq; de nouo faciendis, nationibus subigendis, Piratis extinguendis fauorē Rhomanę plebis obtinendo, & regū orbis totius clientelas acquirendo, non terras tantū, sed cœlum omne fatigauit diu. Quem adeo illustris mulier esto iuuenula, & ille prouectus ætate ardenter amauit, & ob id immaturam mortem quæsierit. Nam cum Pompeius in comitijs ædilitijs sacrificaturus, ab hostia quam tenebat ex suscepto vulnere se in varia agitāte, plurimo respergeretur sanguine, & ob id uestibus illis exutus, domum aliās induturus remitteret, contigit, ut deferens, ante alios Iuliam prægnantem haberet obuiam. Quæ cum uidisset uiri cruentas uestes, antequam causam exquireret suspicata, ne forsan Pompeio fuisset violenta manus iniecta, quasi non illi occiso dilectissimo sibi viro, superuiuentum foret, in sinistrum repente delapsa timorem, oculis in tenebras reuolutis, manibus clausis concidit, & uestigio expirauit. Non solum uiri atq; ciuium Rhomanorum sed maximo totius orbis ea ætate incōmodo.

DE POR-

DE PORTIA CATONIS

Vticensis filia. Caput lxxx.

Carbones lambit cæso præclara marito

Portia, qui, fati signa fuere trucidis.

Portia eius Marci Catonis filia fuit, qui post eductas, de Ægypto per arduas solitudines Libyæ in Africam, Pompeiani exercitus reliquias, victoriæ Cæsaris impatiens, apud Vticam se occidit. Nec equidē insignis mulier, à patria fortitudine atq; perseverantia degenerasse in aliquo uisa est. Hæc autē (ut alia eius virtutis præclara postponamus) cū etiā uiuente patre Decio Bruto nupsisset, adeo eū dilexit integre atq; caste, ut in cæteras muliebres curas hæc esset longe prima atq; præcipua, nec opportuno tempore potuit, honestas amoris flammæ casto occuluisse pectore, quæ quoniam eius in perpetuam euasere laudē, ad eius ampliandam claritatem se offerunt ultro. Quiescebat iam pestifer tumultus bellorū ciuiliū, oppressis à Cæsare ubiq; Pompeianis, tamen in eum dictatorem perpetuū (ut satis animaduersum est) regnū affectantem, senatus pars sanior coniurauerit, quos inter, fuit & ipse Brutus. Qui integritatis Portiæ conscius, cum eidem scelesti facinoris aparuisset arcum, factum est, ut ea nocte cū dies luxit, qua Cæsar Rhomanis rebus conuictorum opere subtractus est, exeunte Bruto cubiculum, Portia tonsoris nouaculam sumeret, quasi vnguini iuit superfluitatē sectura, fingensq; illam sibi casu cecidisse, se ex animo vulnerauit. Sanè astantes ancillulæ, cū manare uidissent sanguinē, aliquid grauius suspicatę clamoreq; ab eisdem sublato abiens Brutus in cubiculum reuocatus est, & ab eo obiurgata Portia, quoniā tonsoris præripuisset officium. Portia autē semotis ancillulis inq; minime temerarie factum quod putas est, tentatura autē quo animo me ipsam gladio perimere, & mortem perpeti possem, si minus tibi pro uotis cępta succederent feci. O inexhausti uigoris amor, & uir tali coniuge felix. Sed quid ultra, in scelus à coniuratis itum est, & occisores occiso Cæsare euasere, non tamen impune, sed cum præter extimatū omnia responderent, à senatu reliquo dānati patricidæ, in diuersa abierunt. Brutus autē & Cassius in mortem tendentes, nō paruas copias aduersus Octauianum Cæsarem, & Antonum Cæsaris hæredes colligere. Aduersus quos cum Octauianus & Antonius eduxissent exercitum, apud Philippos pugnatū est, & cum victę fugatęq; Cassij Brutiq; partes essent, & ipse Brutus etiā occisus est. Quod cū audisset Portia, nil sibi subtrac̃to uiro letum futurū existimans, arbitrata nō alio animo mortē passuram, quam olim cultri tonsorij uulnus, confestim in uetus propositū uenit, & cum ad uoluntariam

K iij tariam

etiam necem nullum sibi adeo cito, ut impetus exposcebat præstari videbatur instrumentum, ignitos carbones quos forte propinquos habebat, indubitanter manibus gutturi iniectos exhaustit. A quibus præcordia exurentibus, spiritus vitalis abire in mortem coactus est, nec dubium quin quanto magis in usitatum mortis genus intulere, tanto occubanti plus fulgoris coniugalis diligentiae ingessere. Cuius etiam fortitudini, patris referuatam manibus vulnus nil merita laudis potuit auferre.

DE CURIA QUINTI LV.

cretij coniuge. Caput lxxxi.

Elogio laudanda decenti Curia solers,
Quæ exilium prohibet, condit & arte virum.

Curia Rhomana fuit mulier, etsi nomine fidem dabimus ex prosapia Curionum, si operibus mire constantiae, atque integerrimæ fidei vetustatis splendidum specimen. Nam ea in turbine rerum, quæ triumuirorum iussu nouæ proscriptionum in urbe appositæ tabulæ sunt, Quintus Lucretius eiusdem coniunx inueneretur proscriptus, una cum pluribus cæteris, fuga celeri patrium solum linquentibus, & uix tutam inter ferarum spelæas, et solitudines montium, seu apud hostes Rhomani nominis, latebram inuenientibus, solus ipse amantissimæ uxoris usus consilio, inter Rhomana moenia, intra domesticularis paries, intra coniugalis cubiculi secretum, in sinu coniugis intrepidus latuit, & tanta uxoris solertia, tanta sagaci industria, tanta fidei integritate seruatus est, ut præter ancillulam unam consciam. Nemo etiam ex necessarijs arbitrari, ne discire potuerit, quotiens ad contegendum, arte facinus credere possumus mulierem hanc exoleta ueste, habitu sordido, moesta facie, flentibus oculis, neglecto crine, nullis comptam de more velamentis, anxio suspirijs pectore, ficto quodam amentis stupore, in medium prodijisse, & quasi sui inscia discurrisse patriam, intrasse templa, plateas ambisse, & tremula atque fracta uoce dum videretur, deos precibus uotisque honorasse, percontasse obuios amicosque. Nunquid Lucretium vidissent suum? an scirent, nunquid uiueret? etsi uiueret, quorsum fugam ceperit? quibus socijs? qua spe? præterea se summo opere desiderare fugæ exilijque eo incommodorum comitem fieri, & huiusmodi plura factitasse quæ infelices consueuere facere, latebris quidem uiri in tegumenta præualida, quibus insuper blanditijs, quibus delinimentis quibus suggestionibus, ancillulæ secreti conscie firmasse animum saxeumque fecisse, quibus demum consola-

consolationibus spem erexisse viri trepidantis pectus anxium animasse, & moestum in aliqualem traxisse lætitiā, & sic reliquis eadem peste laborantibus, & inter aspera montium maris æstus, cœli procellas, barbarorum perfidias, odia hostium infesta, & manus quandoque persequentium misere periclitantibus, solus Lucretius in gremio piissime coniugis tutus seruatus est. Quo sanctissimo opere Curia non in meritam sibi claritatem quaesiuit æternam.

DE HORTENSIA QUINTI

Hortensij filia. Caput lxxxij.

Orat pectore quàm forti, sub iudice caussas,
Quas agere haud melius chare marite queas.

Hortensia Quinti Hortensij egregij oratoris filia, dignis extolenda laudibus est, cum non solum hortensij patris facundiam, viuaci pectore amplexa sit, sed eum etiam pronuntiandi vigorem seruauerit, quem opportunitas exquisiuit, & qui sapissime in uiris doctissimis deficere consuevit. Hoc autem triumuirorum tempore, cum matronarum multitudo exigente reipublicæ necessitate, intollerabili serè onere pecuniæ exoluendæ, grauata uideretur, nec hominum inueniretur aliquis, qui in rem tam incongruam præstare patrocinium auderet, sola ausa est constanti animo, coram triumuiris, rem foeminarum assumere, eamque perorando tam efficaciter in exhausta facundia agere, ut maxima audientium admiratione, mutato sexu rediuius Hortensius crederetur. Nec infeliciter opus tam egregium à foemina præsumptum, aut executum est, nam uti nulla in parte fracta oratione, aut laudabili sui iuris demonstratione defecerat, sic nec exoptato aliquid à triumuiris diminutum est, quinimò concessum libere, ut longe amplior pars iniunctæ pecuniæ demeretur. Arbitrati, quantum sub matronali stola in publicum taciturnitas laudanda videatur, tantum opportunitate exigente, ornatu suo decora sit extollenda loquacitas. Quo tandem facto, non absque maximo Hortensiae fulgore, reliquum quod minimum erat à matronis facile exactum est. Quid dicam uidisse, tantum ueteris prosapiae spiritus in Hortensia affluisse foemina, nisi eam merito nomen Hortensiae consecutum,

DE SVL.

DE SVLPITIA TRVSCELLI

onis coniuge. Caput lxxxiiij.

Exulis illa uiri sequitur vestigia lubens,
Quæq; alij poterat nupta manere domi.

Sulpitia Lentuli Truscellionis coniunx æqua ferè beneuolentia, sibi ad-
inuenit indelibilem famam. Fuit enim hac eadem qua supra procella
proscriptis à triumuiris Lentulus, qui cū esset uolucer, fuga tutatus in Siciliā
uenisset & ibi exul moraret, & inops, facta eius rei Sulpitia certior, in sentētia
iuit labores una uelle in coniuge pati, rata indecens esse, lætos honores, & for-
tunam candidam ferre cum uiris, hæc eorundem erumnas, si opportunū fer-
re sit, fuga renuerent. Verū nec post uirū peregre facile Sulpitia cōsecuta est,
summa quippe diligentia, ne exilium sequeretur uiri à matre seruabatur lulia.
Sed quas non ludit uerus amor custodias, captato igitur tempore serui sum-
pta veste matris custodijsq; deceptis, relictis duabus tantum ancillis & seruu-
lis, totidem sociata splendida mulier natale solum patriosq; penates linquens,
exulem uirum secuta est, cū posset lege non prohibente, infelici abdicato ma-
rito, nouas celebrare nuptias, nec expauit mulier inclyta per subterfugia, et ma-
ris æstus, atq; montana, Italia nutrita uiri sequi uestigia, eumq; per incognitas
regiones exquirere, donec cōperto se iniunxerit, honestius rata permille di-
scrimina uite, uerū sequi à fortuna deiectum, quam eo exule laborante, in pa-
tria vacare delitijs & quiete. Inclytæ profecto mentis, & prudentē uirum po-
tius quam sceminā redolentis, tale iudicium est. Non semper auro & gemis
splendendum, non semper indulgendū cultui, non semper æstiuus fugiendus
est sol aut hyemis pluuiæ, non semper colendi sunt thalami, non semper sibi
parcendum, sed cum uiris exigente fatorum serie, subeundi labores, exilia per-
peti, pauperiem tollerare, pericula forti ferre animo, hæc vxorum spectanda
militia est, hæc sunt bella, hæc victoriæ, & uictoriarū triumphus conspicui mol-
liciem luxumq; & angustias domesticas honestate, & constantia ac pudica
mente superasse. Hinc illis est fama perennis & gloria. Erubescant igitur, quæ
non solū felicitatis umbreculam, totis sequentur pedibus, sed & he ma-
gis quæ pro cōmuni coniugij cōmodo, nauseam timent, leui sol-
uuntur labore, nationes exterarum horrent & expallent, bouis
forfan audito mugitu, cū insectandis mœchis fugam
laudanti, maria placeant, fortemq; animam
quibuscunq; opportunitatibus scele-
rissime prestant.

DE COR-

DE CORNIFITIA.

Caput lxxxiiij.

Carminibus ferit illa suis, altissima cœli
Sydera, concinuit, clara trophæa virum.
Hæc vatum latices recolit, libamina phœbi,
Tinctaq; Castalio dogmata fonte bibit.

Cornifitia vtrum Rhomana fuerit mulier, an potius extera comperisse
non memini, uerum testimonio ueterum memoratu fuit dignissima. Im-
perante autem Octauiano Cæsare tanto Poëtico effulsit dogmate, ut non Ita-
lico lacte nutrita, sed Castalio videret latices, & cornificio Germano fratri, ei-
usdem æui Poëtæ insigni æque esset illustris in gloria. Nec contenta tā splen-
dida facultate valuisse verbis reor sacris impellentibus Musis, ad describendū
Heliconicum carmen, sæpissime calamo doctas apposuit manus colo reiecto,
& plurima ac insignia scripsit Epigrammata, quæ Hieronymi presbyteri viri
sanctissimi temporibus, ut ipse testatur stabant in precio, nunquid autē in po-
steriora deuenerunt secula non satis certum habeo. O scemineum decus, ne-
glexisse muliebria, & studijs maximorum uatum applicuisse ingenium uere-
cundentur segnes, & de seipsis misere diffidentes, quæ quasi in otium & thala-
mis natae sint, sibi plis suadent se nec ad amplexus hominum, & filios
exciandos alendosq; utiles esse, cum omnia quæ gloriosos ho-
mines faciunt, si studijs insudare uelint, habeant cū
eis communia, potuit hæc naturæ, non ab-
iectis uiribus ingenio, & uigilijs sce-
mineum superasse sexum, &
sibi honesto labore per-
petuum quæ-
sisse no-
men, nec quip-
pe gregarium, sed
quod exstat paucis etiam
viris rarissimum & excellens:

DE MA-

DE MARIANNE IVDÆO-
rum regina. Caput lxxxv.

Pulchrior in terris mulier non uisa, nec orta est,
Robore quæ inuicto prædita semper erat.
Hæc fuit Herodis coniunx, Idumæo sanguine creta,
Perdite quam modo amat, quam modo cædit atrox.

Mariannes Hebræa scemina, genere quam viro felicior Aristobuli Iudæorum regis ex Alexandra regina Hyrtarij regis filia, genita fuit tantæ, tamq; inuisæ pulchritudinis clara, ut non solū eo tempore cæteras formositate sceminas anteire crederetur, sed cœlestis arbitraretur imago potius quam mortalis. Nec credulitati huic Marci Antonij triūviri testimonium defuit. Erat autem Marianni frater ex eisdem parentibus nomine Aristobulus æque secum pulchritudinis & ætatis. Cui Alexandra mater defuncto Aristobulo genitore principatum dari sacerdotij, ab Herode Mariannis viro atq; rege, sumopere cuperet, Gellij amici suasionem amborum effigies optimi pictoris artificio in tabula delinitas, ad Antonium triumvirū extremæ luxuriæ hominem, ad eius se excitandam libidinem, & per consequens in desiderium suum trahendum in Ægyptum, usq; transmissas aiunt, quas cum uidisset Antonius, primo in admirationem longiusculam constitit, deinde dixisse asserunt, hos quantum ad formositatem profecto filios deesse, & subsequente iuramento, se nunquam & usquam ne dum pulchriores, sed nec similes aspexisse, sed ad Mariannem solam redeundum, hæc quidē & si inaudita pulchritudine fuerit insignis, animi tamen ingenti fortitudine longe magis emicuit. Quæ cum ad nubilē uenisset ætatem infausto homine, Herodi Antipatris Iudæorum regi nupta est, & maximo infortunio suo, sume ob eius uenustatem ab eodem dilecta, qui cū gloriaretur plurimum se solum orbe toto possessore, pulchritudinis diuinæ, in tam grandem animi curā lapsus est, ne quis alter in hoc posset sibi æquari, ut timeri ceperit, ne sibi superstes euaderet Mariannes. Ad quod euitandum primo dū vocatus est in Ægyptum, ad Antonium esset iturus, causam dicturus super morte Aristobuli fratris Mariannis à se occisi, et demum Antonio mortuo, accessurus ad Octavianū Cæsarem, & purgaturus, si posset quod amicis Antonij aduersus eum auxilia, præstitisset Ciprinæ matricisq; reliq; ut si quid in eū q; in mortē tenderet, ab Antonio, uel Cæsare seu casu alio ageretur, Mariannem confestim occiderent. Oridenda aliàs sagacissimi, regis insania, ob alienū incertūq; cōmodum, ante uexari & inuidere post fatum, quod occultissime factū fuerat, rescivit tractu tēporis Mariannes, & cum

& cum iam ab Aristobuli indignam cædē in Herodem cōcepisset execrabile odium, arbitrata se ab Herode, non nisi propter pulchritudinis usum diligi, cumulauit iras, uitam suam bis immerito ab eodem damnatā egerrime ferens, et quamuis Alexandrum & Aristobulum conspicuos pulchritudine pueros ex eo enixa foret, in nullo potuit moderasse conceptum, eoq; ferente impetu delapsa est, ut amanti uiro suum negaret concubitus, & dū sperneret, quasi ueteris regis prosapia omnis in se resurgeret indoles, gestu quodam elato, illius calcare conabatur potentiam, non uerita persæpe dicere palam, Herodem alienigenam non Iudæum, nec regiae prolis hominē, quinimō ignobilem nec idoneum, nec regia coniuge dignum, trucem, insolentem, infidum, scelestumq; et immanem beluam, quæ & si Herodes cum difficultate pateretur, tamen amore prohibente nil sæuum audebat in illam, tandem in peius procedentibus rebus (ut aliquibus placet) à Cyprinna Herodis matre, & Salamonie sorore, quibus sume grauis erat Mariannes, actum est, ut à subornato ab eiusdem pincerna Herodi accusaretur, quod eum conata sit exorare, ut illi amatorium poculum, quod ipsa parauerat propinaret, seu (ut uolunt alij) quod effigiem suam speciosissimam, non eo tempore, quō præmonstratum est, nec matris opere, sed motu suo, post conceptum in Herodem odium, ad Antonium ut illum in sui desiderium prouocaret, & in Herodis odium transmississet, quæ cum crederet Herodes, & Mariannis in se maleuolentia fidem faceret irritatus & anxio furore succensus, cum amicis longa oratione conquestus est, eoq; eis suadentibus, & Alexandra Mariannis matre, ad eius gratiam promerendā, deductus est, ut eam tanquam in regiam maiestatem excidium molientem, capitali damnatā supplicio iuberet occidi. Quæ quidem tantum in se excitauit generosi animi, ut uilipensa morte, integro vultus sui seruato decore, nec ulla ex parte scemineo ritu flexa, & obiurgantem matrem tacita audiret, & flentes cæteros genis siccis aspiceret, & uti in triumphum lætissimum, non solum intrepida, sed aspectu alacri, nullis pro salute sua porrectis præcibus, iret in mortem, eamq; à carnifice ut optatam susciperet. Quæ quidem tam immota securitate non solum efferati regis tristatuit inuidiam, sed & plura suo nomine sæcula auxit, quam mortalitati suæ menses, concessisset lachrymis precibusq; suis flexus, potuisset Herodes.

DE CLEO-

DE CLEOPATRA REGINA

Ægyptiorum. Caput lxxxvi.

Hæc est quæ tantos mutato scedere reges.

Prodidit, & nullam nouit habere fidem.

Hæc est, quæ molleis euexit ad astra Cynædos,

Excidium, pestis, dedecus omne fuit.

Hæc est, quæ patriam bellis oppressit acerbis,

Turbauit proprios seditione lares.

Cleopatra Ægyptia scemina fuit, totius orbis fabula. Et si per multos medios reges à Ptolemeo Macedoniae rege, & Lagi filio originem traxerit, & à Ptolemei Dionysij seu (ut alijs placet) Minoi regis filia, ad imperandum (per nephas tamen) ipsi regno perueniret, nulla ferè nisi hac & oris formositate veræ claritatis nota refullit, cum e contrario auaricia, crudelitate, atq; luxuria omni mundo conspicua facta sit, nam (vt placet aliquibus) vt ab eiusdem domini initio sumamus exordium, Dionysius seu Mineus Rhomani populi amicissimus, Iulij Cæsaris consulatu primo, in mortem veniens, signatis tabulis liquit, ut filiorum natu maior, quem aliqui Lisaniam nominatum arbitrantur, sumpta in coniugem Cleopatra ex filiabus etiam nata maiore, vna se mortuo regnarent, quod eo familiarissima esset apud Ægyptios turpitudine, matres filiasq; tantum à coniugijs exclusisse, executum est. Porro exurrente Cleopatra regni libidine, vt nonnullis visum est innocuū adolescentulū eundemq; fratrem & uirum suum, quintumdecimū ætatis annū agentem, veneno absumpsit, & sola regno potita est, hinc asserunt, cū iam Pompeius magnus Asiam ferè omnem occupasset armis, in Ægyptū tendens superstitem puerum mortuo subrogasse fratri, eumq; regem fecisse Ægypti, ex quo indignata Cleopatra, aduersus eum arma corripuit, & sic rebus habentibus, fuso à Cæsare apud Thessaliam Pompeio, & puero rege à se facto littore in Ægypti ato cæso, adueniente post eum Cæsarem, ibidem bellum inter se gerentes inuenit, quos dum ad causam dicendam se coram accersiri iussisset (vt de Ptolemeo iuvene sileamus) vltro armata malitijs mulier Cleopatra, de se plurimū fidens, regijs insignita notis accessit, & auspicata sibi regnū, si in suam lasciuam domitorem orbis contraheret, cum formosissima esset, & oculorum scintillantium arte, atque oris facundia ferè quos uellet caperet, paruo labore suo, libidinosum principem in suum contubernium traxit, pluresque noctes, medio Alexandrinorum in tumultu, cum eo comes habuit, concepitq; (vt ferè omnibus placet) filium, quē postmodū ex patris nomine Cæsareonē nuncupa-

nuncupauit. Tandem & cū Ptolemeus puer, à Cæsare demissus in liberatorem suum impulsu suorum, bella uertisset, et ad Deltam Mithridati Pergameno in auxilium Cæsaris venienti, cū exercitu occurrisset, ibiq; à Cæsare qui itinere alio illum preuenerat superatus, fugam scapha tentaret, & plurium intrantium pressa pondere mergeretur, & sic pacatis rebus, facta Alexandrinorū deditio- ne, cum Cæsar esset iturus in Pharnacen Ponti regē, qui Pompeio fuerat, quasi noxium exhibiturus Cleopatram primum, ac eo etiam quod in fide mansisset, eidem nil aliud optanti regnum concessit Ægypti, Arsinoe sorore deducta, ne forsā ea duce, noui aliquid moliretur in eam, sic iam scelere gemino adepta regnū Cleopatra, in voluptates effusa suas, quasi scortū orientalium regū facta, auri & iocalium auida, non solum contubernales suos, taliū nudos arte sua liquit, verum & templa sacrasq; Ægyptiorū aedes, vasis, statuis, thesaurisq; ceteris, vacuas liquisse traditum est. Hinc occiso iam Cæsare, & Bruto & Cæsario superatis, eunti in Syriam Antonio, obuia facta, impurum hominē pulchritudine sua, & lasciuientibus oculis facile cepit, & in amorem suū detinuit misere, eoq; deduxit, ut quæ fratrem ueneno necauerat, Antoni manu Arsinoem sororem ad suspicionem regiminis amouendā omnem, in templo Dianæ Ephesiae, quo salutem queritans infelix aufugerat, trucidari faceret, id adulteriorum suorū, à nouo amasio loco primi muneris assumptura, & cū iam scelerata mulier Antoni mores nouisset, uerita non est eidem postulare Syriæ regnum & Arabiæ, sanè cū per maximum uideretur illi, & incongruū nimis, ad satisfaciendum tamen desiderio amatae mulieris, portiunculas ei ex utroq; dedit, superadditis etiam ciuitatibus omnibus, quæ intra Eleuthreū flumen, & Ægyptum Syriaco littori appositæ sunt, Sydone & Tyro retentis, quæ cū obtinisset, Antonium in Armenos, seu (ut uolunt alijs) in Parthos euntem, ad Euphratem usque profecuta, dū Ægyptum per Syriam repeteret, ab Herode Antipatris tunc Iudeorum rege, magnifice suscepta, non erubuit eidem per intermedios suum suadere concubitū, sibi si annuisset muneris loco Iudeæ subtrahere regnum, quod ipse Antoni opere non diu ante susceperat. Verum Herodes aduertens nō solum ob Antoni reuerentiam abstinuit, quinimò ut illum à nota tam incestuosæ sceminae liberaret, nī dissuasissent amici, eam gladio occidere disposuerat. Cleopatra aut frustrata, quasi ob hoc morā traxisset, eidem locauit redditus Hiericuntis, quo balsamū nascebatur, quod & ipsa postmodum in Babyloniam Ægyptiā transtulit, quo uiget usque in hodiernum, & inde amplis ab Herode susceptis muneribus in Ægyptū rediit. Inde uero in fugā ex Parthis redeuntis Antonio, accersita occurrit. Qui quidam Antonius cū fraude Arthabazanem Armenie regem, olim Tigranis filium cum filijs, & satrapis cepisset, & thesauris per maximis spoliasset,

L

atq; ar-

atq; argentea cathena victum traheret, ut auidam in suos amplexus prouocaret, effeminatus uenienti captiuū regem cū omni regio ornatu, ac praeda deiecit in gremium. Quo læta munere cupidissima mulier, adeo blande flagrantem cōplexa est, ut repudiata Octauia Octauiani Cæsaris sorore, illatam totis affectibus sibi uxore iungeret, & Arabicas vnctiones & odoratos Sabeæ fumos, & crapulas sinam, cū magnificis assidue saginaretur ingluuiosus homo epulis, in uerba uenit, quasi Cleopatraz conuiuia sua extollere vellet, quid magnificentia cottidianis cænis posset apponi. Cui respondit lasciua mulier se cæna vna centies, si uellet sextertiū absumpturam, quod cū minime fieri posse, arbitraretur Antonius, tamen videndi auidus, atq; liguriendi facere periculum, sumpto Lucio Plauto iudicis loco, quæ postero die cum non excessisset eduliorum consuetudinē, & iam sponsonem irrideret Antonius, iussit Cleopatra ministris, vt secundam mensam afferrent illico, qui præmoniti nil aliud quam uas unum aceti acerrimi attulere, ipsi autē confestim ex altera aurium vnionem, inexcogitati precij, quem ornamenti loco orientalium more gestabat, sumens aceto dissoluit, & liquefactum absorbuit, & cū ad aliū quam altera in auricula æque charum gerebat, iā manus apponeret, illud idem factura, extēplo Lutus Plautus victum esse Antonium protulit, & sic secundus seruatus est, victrice regina. Qui quidem postea diuisus Rhomam in Pantheone delatus, auribus Veneris appositus est, diu postmodū dimidia Cleopatraz cœnæ prohibens testimonium prospectantibus, cæterum cum insatiabilis mulieris in dies regnorum auiditas augeretur, vt omnia cōplecterentur in unū temulento Antonio, & forsan à tam egregia cœna surgenti Rhomanum postulauit imperium, quasi in manibus posse concedere fuisset Antoni, quod ipse (minime cōpos) minus opportune suis Rhomanisq; pensatis viribus, se daturum spondit. O bone deus quā grandis poscentis audacia, nec minor spondentis stultitia. O liberalis homo, tot seculis, tanta cum difficultate sanguine fuso, & morte, tot insignum uiroꝝ, tot etiam populorū, tot egregijs operibus, tot bellis vix dū quæsitum imperium, postulanti mulieri, non aliter quā domunculæ unius dominium, inconsulte quasi euestigio daturus concessit. Sed quid? iam ob repudium Octauia, belli seminarium inter Octavianum & Antonium videbatur iniectum, & ob id actum est, vt congregatis ex utraq; parte copijs iretur in illud, uerū Antonius cū Cleopatra ornata purpureis velis, & aurea classe processere in Epirum, ubi cū obujs hostibus inita pugna terrestri cessere uicti, & in classem se recipientes Antoniani in Actium redire, experturi naualis belli fortunā, aduersus quos, Octavianus cū Agrippa genero factus obujs, ingenti cum classe mira audacia eos aggressus est, & susceptus acriter, tenuit aliquandiu Mars dubius pugnam in pen-

in pendulo. Tandem cum succumbere viderentur Antoniani, prima omnium insolens Cleopatra cum aurea qua uehebatur naui, & 60. alijs fugam cœpit, quam extemplo Antonius deiectis ex prætoriana insiguibus secutus est, & in Ægyptum redeunt, in cassum vires suas ad defensionem regni, transmissis omnibus filijs ad rubeum mare disposuerunt. Nam victor Octavianus, secutus eos, pluribus secundis prelijs vires exinaniuit eorum, à quibus cū seræ pacis conditiones peterentur, nec obtinerentur, desperans Antonius (ut nonnulli volunt) Mausolæum regium intrans, sese gladio interemit, capta uero Alexandria cum Cleopatra ingenio veteri, in uanum tentasset, uti iam dudum Cæsarem, & Antonium illexerat inconcupiscentiam suam, sic & iuuenem Octavianum illicere, indignans cū audisset se seruari triumpho, atq; de salute desperans, regijs ornata suum Antonium secuta est, & secus eum posita ad apertis brachiorum uenis, Hypnales serpentes vulneribus moritura apposuit. Aiunt quidam hos, mortem somno in ferre, in quo resoluta auaritiæ lasciuiæ, atq; vitæ finem sumpsit infelix. Octauiano conante, illis vulneribus uenena admotis, illam in uitam reseruari si posset, sunt tamen alij eam ante premortuam, & alio mortis genere dicentes. Aiunt enim Antonium timuisse apparatu. Actici belli gratificationem Cleopatraz, & ob id nec pocula, nec cibos, nisi prægustatos assumere adsueuisse. Quod cum aduertisset Cleopatra, ad fidem suam erga eum prægrandem, pridianis floribus, quibus coronas ornauerat ueneno per litis, capitiq; suo impositis in ludum traxit Antonium, & procedente hilaritate inuitauit eundem, ut coronas biberent, & Cyphum dimissis floribus, cum haurire uoluisset Antonius, manu, à Cleopatra prohibitus est, ea dicente, Antoni dilectissime ego illa sum Cleopatra, quam nouis & insuetis prægustationibus tibi suspectam ostendis, & ob id si pati possem, ut biberes, & occasio data & ratio est. Tandem cum fraudem, ea monstrante, nouisset Antonius, eam in custodiam deductam, poculum quod ne biberet prohibuerat exaurire coëgit, & sic illam exanimatam uolunt. Prior fulgarior est opinio, cui adiditur ab Octauiano compleri iustum monumentum, quod Antonius incipi fecerat, & Cleopatra, eosq; simul in eodem tumulari.

DE ANTONIA ANTONII

filia. Caput lxxxvij.

Constantis viduæ specimen præbere solebat,

Hæc mulier, sacro numine tincta Dei.

ANtonia minor clarissimæ viduitatis exemplū indelebile posteritati reliquit. Hæc etenim Marci Antonij triumviri ex Octavia (vt creditur) filia fuit, & ideo minor cognominata, quia illi soror esset natu maior, & eodem nomine nuncupata. Nupsit cuidam Druso Tyberij Neronis fratri, & Octavianii Augusto priuigno, & ex eo peperit Germanicum, atq; Claudium, postea Augustum & Linillam, qui dum Germanicæ expeditioni vacaret (ut quidam arbitrantur) Tyberij fratris sui opere, ueneno periit, cuius post mortem cum ætate florida, atq; conspicua formositate niteret, rata satis honeste mulieri nupsisse semel, à nemine potuit ad secundas nuptias prouocari, qui nimò reliquum vitæ spacium, Sub Liuiæ focu, intra limites cubiculi viri sui, adeo caste, adeo sancte transegit, ut præteritarum omnium matronarum laudes uiduitate celebri superaret, equidem inter Cincinatos, Fabricios Curiosq; & Lucretios atq; Sulpitios sanctissimum splendidissimum est, etiam prouectis ætate mulieribus, & Catonū filiabus absq; lasciuia nota duxisse uitam, & laude plurima extollendum. Quod si sic est, quibus prosequemur preconij iuuenem pulchritudine insignem, & Marci Antonij spurcissimi hominis familiam, non in syluis & solitudinibus, sed inter imperialia otia, atq; delicias, inter Iuliam Octavianii filiam, & Iuliam Marci Agrippæ libidinis, & lasciuia feruentissimos ignes, inter Marci Antonij genitoris sui, atq; Tyberij postea principis obscenitates & dedecora, in patria olim frugi, nunc turpitudinibus omnibus dedita, inter mille concupiscentiarum exempla, cōstanti animo & forti pectore castimoniam, non per tempusculum, & in spem futuri coniugij, sed uirtuti obsequentem in senectutem, & mortem usq; seruantem, Addepol nil dignum relictum satis est verbis, consideratione forsan aliquid superextat, quod quidem quia uires excedit scribentium, considerationum merita consideratione extollendum
satis sacri ingenij reliquisse.

DE AGRI-

DE AGRIPPINA GERMANICI

coniuge. Caput lxxxviij.

Maluit illa fame uitam finire recocta,

Quam iuga ferre mali regis iniqua, tenax.

Agrippina Marci Agrippæ, ex Iulia Octavianii Cæsaris genita fuit, estō Caius Caligula eiusdem Agrippinæ filius, iam orbis princeps, abhorrens Agrippæ aui materni rusticitatem diceret, eam non ex Agrippa, sed ex stupro Octavianii in Iuliam filiam perpetrato, fuisse progenitam, stolidè credi cupiēs, se nobiliorem ex tam incestuosa concepta matre natum, quam ex ignobili patre sacra lege suscepta, sed cuiuscunq; fuerit filia, Germanico suæ ætatis insigni iuueni, & plurimum rei publicæ opportuno, ac Tyberij Cæsaris Augusti filio adoptiuo, nupta est, satis ob hoc fulgida, sed fulgidior, quod insolentissimi principis obstinato proposito recudisset perfidiam. Hæc cum ex Germanico uiro suo, tres iam enixa fuisset mares, ex quibus unus Caius Caligula, qui postmodum Rhomanis rebus præfuit, & totidem æque socellas, ex quibus Agrippina Neronis Cæsaris mater, cum opere Tyberij patris (vt pro comperto habitum est) ueneno sublatū aggreferret, & scemineo ritu, planctu plurimo celeberrimi iuuenis uiri sui necem defleret, in Tyberij odiū incidit, adeo, ut ab eodem eam brachio tenente obiurgationibus fletum usq; infestante, quod nimium ferret impatienter, se rebus principis non posse, & pluribus deinde in processu laceratam apud senatum criminationibus, custodiri iussit insontem. Porro egregia mulier indignum rata, quod in se agebatur à Cæsare, morte fastidia stomachosi principis effugere, aut finire disposuit, qui cū aliter satis cōmode non daretur, famem generoso animo accersire statuit, confestim à quocunq; cibo abstinere cepit. Quod cum esset relatum Tyberio, & aduertisset ignauus homo, quo ieiunium tenderet mulieris, ne tam certa uia, tanquā breui spacio sese suis subtraheretur iniurijs, nil proficientibus minis, aut uerbis, cū cibum caperet, eo usq; ne sibi auferretur sæuendi in eam materia deductus est, ut cibum gutturi eiusdem uiolenter impingi faceret, ut quocunque modo stomacho fuisset iniectus, alimenta uolenti perire præstaret. Agrippina uero quanto magis exacerbabatur iniurijs, tanto acrioris efficiebatur propositi, & incepto perseuerans scelesti principis insolentiam moriens superauit, ostendens cū multos posset facile dum uellet occidere, unum solum mori uolentem, totis sui dominijs uiribus uitium seruare non posset, qua quidem morte & si plurimum gloriæ sibi apud suos quæsiuerit Agrippina, Tyberio tamen longe amplius ignominia liquit.

L iij DE PAV.

DE PAULINA RHOMANA

fœmina. Caput lxxxix.

Simplicitate fuit Paulina superstitiosa,
Quam iuuenis specie lufit Anubis amans.

Paulina Rhomana mulier, quadã ridicula simplicitate sua, ferè indelebile nomen consecuta est. Hæc Tyberio Cæsare Augusto Rhomanis imperante, uti præ ceteris matronis formositate oris, & corporis venustate habebatur insignis, sic nupta inclytæ pudicitie specimen reputabatur à cunctis, nec aliud præter uirum studio curabat præcipuo, quam ut Anubi Ægyptiorum deo, quem tota veneratione colebat, obseq. posset, & eius promereri gratiam. Sanè cū ubiq. à iuuenibus speciosæ ament, & hæ potissime, quibus est solers castimonia cura pulchritudinis, huius iuuenis unus Rhomanus cuius Mundus nomen erat, eam impense nunc oculis, gestibus, facietis, nunc promissionibus, atq. muneribus, nunc precibus & blanditijs sollicitare ceperat, si forte posset obtinere, quod ardenter optabat, sed omnia frustra castissima mulier soli viro dicata, amantis cuncta sinebat in auras, qui cum ceptis insisteret, aduertetq. aperto calle, sibi mulieris constantia viam preripi, in fraudes uertit ingenium. Consueuerat autem Paulina Isidis templum singulis diebus visitare, sacrisq. continuis placare Anubim, quod cū nouisset iuuenis, amore ostendente dolum inauditum excogitauit, & ratus Anubis sacerdotes votis suis plurimum posse conferre eos audiuit, illosq. & amplissimis donis in suam deduxit sententiam, actumq. est eo præmonstrante, ut ex eis senectute venerabilior, venienti more solito Pauline placida uoce diceret, noctu ad se uenisse Anubē, eiq. iussisse, ut eidem diceret, se deuotione sua delectatum plurimum, seq. eo in templo per quietem eius desiderare colloquium, quæ cum audisset Paulina, ob sanctitatem suam hæc cōtingere arbitrata, in imensum ex dictis secum gloriata est, adeoque uera credidit, uti à deo Anube auribus suis percepisset ipsa mandata, uiroq. suo retulit omnia. Qui stolidior coniuge annuit petenti, ut pernoctaret in templo, Stratus ergo æde in sacra, ignaris omnibus, præter eā & sacerdotes lectus deo dignus, & tenebris iam terrā obumbrantibus, intrat Paulina, locum arbitrisq. remotis, post orationes & sacra Deum expectatura lectum adit. Cui iam soporata Mundus à sacerdotibus intromissus, & exposito ornatu Anubis tectum affuit, & cupidus amata, à se mulieris ruit in oscula, iubetq. excusso somno abstupescenti bono animo esse, se Anubem à se tã diu veneratum fore, è cœlo suis precibus, atq. deuotione lapsum, et in eius uenisse concubitum, ut ex se eaq. similis gigneretur deus, quæ ante alia petijt ab Amasio, quid

fio, quid superi aut possent, aut cōsueuissent misceri mortalibus? cui euestigio Mundus respondit, posse, louemq. per tegulas in gremiū Danaës lapsum, dedit exemplum, & eo accubitu genuisse Perseum, qui postmodum in cœlum assumptus est, quibus auditis Paulina lætabunda petito annuit. Intrat Mundus nudus pro Anube lectum, & amplexu coituq. fruitur optato. Sed cum iam nox iret in diem, abiens lusæ dixit eam filium concepisse. Mane autem facto, sublato è templo à sacerdotibus lecto, Paulina viro, quæ acta sunt retulit, credidit insulsus homo, & applausit coniugi enixuræ deum. Nec dubium, quin ab ambobus fuisset expectatum pariendi tempus, ni iuuenis ardens minus caute dolum apperuiisset, is quidem forte conscius, eam auide in amplexus & coitum uenisse, arbitratus, si prostratam à se ingenio suo eius ostendisset pudicitiam, flexibilem magis & auidam æque noctis futuram. Et sic faciliiori via iterum, & sæpius in concupitos posse redire amplexus, eunti ad templum Paulinæ factus est obuius, dixitq. voce submissa, beata in quam es Paulina, cum ex me Anube Deo conceperis. Verum longe aliter quàm arbitraretur successit ex verbo, nam cui obstupuiisset Paulina, & in mentem ex gestis auditisq. reuocasset plurima, confestim fraudem sensit, & turbata se ad virum retulit, eiq. Mundi atque sacerdotum dolum, ut ipsa percipiebat aperuit, ex quo subsecutum est, ut vir conquereretur Tyberio, à quo comperta fraude actum est, ut sacerdotes afficerentur supplicio, & Mundus multa retur exilio, & Iulsa Paulina in Rhomani uulgi uerteretur fabula. Notior etiam clarior simplicitate sua, & Mundi fraude facta, quam ex Anubis deuotione, & seruata castimonia tam sollemniter.

L iij DE AGRI

DE AGRIPPINA NERONIS

Cæseris matrè. Caput xc.

Hæc est, quæ fuerat uiuens infamia mundi,

Imperij labes, spucitiesq; sui.

Nascitur inde Nero, scelerum vir, publicus hostis,

Perfidus, ingratus, raptor, iniquus atrox.

Agrippina Neronis Cæsaris mater, genere, consanguinitate, imperio, & monstruositate filij, ac sua, non minus quam claris facinoribus emicuit. Hæc etenim Germanici Cæsaris optimi, atq; laudandæ indolis iuuenis ex Agrippina superiori, filia fuit vocata Iulia Agrippina, & Cai Caligulæ principis soror, nupsitq; Cneo Domicio homini ex Ænobardorum familia fastidiosissimo atq; graui, ex quo Neronem insignem toto orbi beluam, præmissis ex materno utero pedibus peperit, uerum Domicio intercutis morbo absumpto, Nerone adhuc paruulo, cum formosissima esset, Caius frater eius homo spurcissimus, turpi stupro ea abusus est, & sublimatus in principem, seu minus eius mores approbans, eo quod se lepido domini spe miscuerit, seu Æmuli alicuius impulsu, eam ferè bonis omnibus priuatam relegauit in Insulã. Quo tandem à militibus suis trucidato, eiq; Claudio substituto ab eodem reuocata est, quæ tractu temporis, cum audisset Valeriam Messalinam, varijs agentibus meritis confessam, spem euestigio intrauit, sibi natoq; potiundi orbis imperij, & coelibem principem, esto Germanici patris sui fuisset frater, decora pulchritudine sua, aduersus Lolliam Paulinam, opitulante Calixto Liberto, & Æliam Petinam Narcisso fauente, opere Pallantis, Claudium in præ grande nuptiarum suarum desiderium traxit. Sed obstare voto videbatur honestas, eo quod illi neptis esset ex fratre, uerum oratione Vitellij, subornatu actum est, ut in desiderium suum cogeretur precibus senatorum, eoq; orante fieret à senatu decretum, quo præstaretur patruos posse neptes inducere, & sic Agrippina volente Claudio, & orante senatu, eius venit in nuptijs, quæ tandem Augusta dicta est, & carpento in Capitolium ferebatur, solis sacerdotibus ante concessum, & in aduersos sibi, sæuire coepit supplicijs. Demum cum astutissima esset mulier tēpore captato, quamq; utriusq; sexus filij essent Claudio, eū induxit, suadente illi Memio Pollione tunc consule, & urgente plurimum Pallante liberto, qui ob stuprum, Agrippinæ summe fautor erat, ut Neronem priuignū in filium adoptaret Claudius, quod ante in familia Claudio- rum factū nemo meminerat, eiq; Octauiam q̄ ex Messalina suscepit, & q̄ Lucio Syllano nobili iuueni desponsata fuerat, sponderet, in coniugē, quibus ob-

tentis

tentis rata in casses beluam incidisse, non tantum Claudij assiduorum in gurgitationum affecta tædio, quantum ne ante patris mortem, Britannicus Claudij filius, in ætatem solidam deueniret exterrita, Narcisso etiã pro Britannico multa perorante, quasi proposito suo futurum obicem, arbitrata in mortem Claudij facinus exitiale cōmentata est, delectabatur quidem Claudius boletis plurimum, illosq; cibos dicebat deorum, & ideo absq; semine sua nasci sponte. Quod cum aduertisset Agrippina, studiose coctos infecit veneno, eosque (secundū quosdam) ipsa apposuit temulento. Alij uero dicunt, epulante in arce cū sacerdotibus Parolotum Sarpadonem prægustatorē suum ab Agrippina corruptū appositos. Verum cū vomitu & alui solutione videretur salus Claudij secutura, opere Xenophontis medici, illitis veneno pennis ad uomitū continuandū porrectis, eo itum est, quo cupiebat uxor, ipse tandē in cubiculū reductus, ignaris omnibus præter Agrippinam mortuus est, cuius quidē mors non ante ab Agrippina palā nunciata est, q̄ amicorum suffragio, omisso Britannico tanq̄ iuniore, Nero iam pubescens sublimaretur in principem, quod adeo gratum fuit Neroni, ut matrem illico tanquam bene meritam, in cunctis tam publicis quā priuatis præponeret, uidereturq; sibi titulū, matri uero principatum sumpsisse. Et sic effætula Rhomani principatus Agrippina toto effulsit orbi. Cæterum splendor iste tã grandis, turpi macula labefactus est, nam cæde plurimum atq; exilijs aliquandiu debacchata est. Præterea creditū fuit, ea patiente præter naturalem in matrē dilectionem amorē illecebri à filio fuisse dilectam, cū is meretricem ei persimilē, inter pellices assumpsisset, & concubitum testarentur persæpe maculæ vestibus iniectæ, quotiens cū ea lectica delata est. Dato uelint aliq̄ eam in facinus hoc filium attraxisse, desiderio recuperandi domini, à quo deiecta videbatur, eo quod in Neronem quibsdā ex causis multum oblocuta fuerat, quod firmari nolunt ob id, quod de cætero Nero sit aduersus fugere eius contuberniū, & solitudines colloctionum. Attamen quæ Patrinū in coniugium suū allexerat, boleto peremerat, ineptum iuuenem fraudibus & violentia sublimaret imperio, indetestabilē quanq̄ meritam mortem deducta est. Nam cū in multis filio grauis esset, eius meruit odiū, ex quo omni honore & augustali maiestate ab eo priuata est, quæ idignans & scemineo irritata furore, eidem uti procurauerat, sic se subrepturam imperiū minata, quibus exterritis Nero, cū eam & occulatam nimium nosceret, & ob memoriam Germanici patris amicorum subsidijs plenam, ueneno ter illam furripere conatus est. Sed discreta mulier antidotis offensam uitauit. Demum cū & laqueos cæteros, quos in necem eius tetenderat euitalset, intellexit Nero cautiori fraude agendum fore, eiq; exposcenti, ab Aniceto præfecto classis, apud Misenum olim, à pueritia nutritore suo responsum est, nauim posse componi

componi fragilem, in qua suscepta Agrippina doli ignara periclitari posset, quod cum Nerone placuisset, eam ab Antio venientem, quasi præteritorum odiorum poenitens, ficta filiali affectione suscepit in ulnis, & usq; domum prosecutus est. Inde apparata naui in suam perniciem, ad coenam itura illam conscendit, comitantibus Creperio Gallo, & Acerronia libertis, eisq; per nocte nauigantibus dato signo à consocijs, cecidit tectū naui, plurimo plumbo graue, & oppressit Crepertium, deinde nautis agentibus, ut tranquillo mari naui uerteretur in latus, auxilia Acerronia inuocante contis remisq; occisa est, & Agrippina humero saucia, & in mare tandem deiecta, à littoralibus suffragantibus in Lucrinum lacum uillamq; suam deducta est, inde ea iubente, ab Egerino liberto Neroni, quoniam euasisset nuntiatum est, qui detineri illum iussit, quasi salutis suæ insidiaturus uenisset, missiq; sunt Anicetus & Hercules Tetrarchus, item & Centurio Classarius, ut illam perimerent. Et cum esset ab Aniceto circumdata domus, & ancillula, qua sola sociata erat Agrippina fugisset, introgressi ministri ad eam, primus Hercules caput eius fuste percussit, inde cum ipsa cerneret Centurionem ferrum in mortem eius expediētem, protenso utero clamauit, ut uentrem ferirent, & sic occisa nocte eadem cremata est, & uilibus exequijs terra contexta, leuem demum tumulum sui, in uia prope miscuum, & Cæsaris Iulij uillam eidem apponentibus. Alij uolunt à Nerone conspectam post cedem, & ex membris aliqua ab eodem damnata, aliqua laudata & demum sepultam.

DE EPITARI LIBERTINA

scemina. Caput xci.

Maluit illa mori, sacro quàm rumpere uerba,

Conspiratorum foedere pacta uirum.

EPitaris extera potius quam Rhomana creditur scemina, nec tantum ullo generis fulgore conspicua, sed à Liberto genita patre, Libertina mulier fuit, & quod longe turpius est, nullis delectata bonis artibus, circa tamen uitæ exitum, sibi generosum fuisse animum patefecit uirili robore: crescentibus quidem apud Rhomanos & Italos omnes, Neronis Rhomanorum principis insolentis lasciujsq; eo itum est, ut Lucio Pisone, principe in eum nonnulli senatorum aliorumq; ciuium conspirarent, dumq; rem in finem trahere varijs tentarent colloquijs quo pacto nescio, sed in notitiā Epitaris prædictæ deuenere omnia, & coniuratorum nomina. Verum

Verum

cum iudicio suo nimium protraheret opus, quasi tædio affecta, in Cāpaniam successit, & dum apud Puteolos forte resideret, ne tempus sineret abire uacuum, Volusium Proculū Chinolartem classisq; Rhomanæ præfectū, & olim Agrippinæ interfectorem conuenit, rata multum emolumenti addere coniuratori, si eū trahere posset in partes, & ostensis longo ordine Neronis flagitijs, fastidijs, ineptisq; moribus & insolentis, & inde eius in eū ingratitudine, qd ob tam grande facinus Agrippinæ scilicet cædis, in re nulla tanquam bene de se meritum promouisset, cōiurationem aperuit, totisq; viribus conata est cum coniuratis addere fortū. Sed longe aliter quam arbitraretur Epitaris, secutum est, nā Volusius experturus, nunquid obsequijs in se principis gratiā flectere posset, quā cito illi Cæsaris copia concessa est, Epitaris dicta referauit omnia, esto non egerit quod rebatur, nā ambiguo adhuc homini, astuta mulier nullā conspirantium notam ediderat. Ea autē accita, fieri non potuit, ut ex rogatis quicq; aperiret rogantibus. Tandem cū seruaretur sub custode, cōiuratione per coniuratos ipsos casu patefacta, iterum in examen reuocata, quasi suppliciorum oneribus impatientior, facilius ab ea quod optabatur extorqueri posset, post lōgos cruciatus carnificibus etiā inferentibus ultro, ne superari uiderent à scemina, nullum constantissimi pectoris referauit arcanum. Tandem in diē seruata posterum, cū pedibus ire nō posset timens, si tertio uocaret, nō posse sustinere, solutam pectori fasciam, arcui sellæ, qua uehebat implicuit, & facto laqueo gutturi iniecit suo, & cū omnem illi corporis dimisisset molem, ne cōspiratis obesset, uiolentam sibi mortem consciiuit. Veteri frustrato prouerbio quo docemur, tacere quod nesciunt mulieres, & sic Neronem uacuum trepidumq; reliquit. Quod quidem & si maximū uideatur in scemina, longe tamen spectabilius est, si spectetur eiusdem cōiurationis egregiorū hominum inconstantia, quorū aliunde q; ab Epitari cognitorum, nemo tamen robustæ iuuentutis fuit. Qui ne dum pati pro salute propria, quod pro aliena scemina passa est. Sed nec audire tormentorū nomina pateretur, quinimò percontanti cōfestim, quæ nouerat de conspiratione narraret, sic nemo sibi amicisq; pepercit, cum cunctis nisi sibi scemina pepercisset incluta. Oberrare crederem naturam rerum aliquādo, dū mentem mortalium corporibus nescit, illam scilicet pectori infundendo scemineo, quam uirili imisisse crediderat. Sed cum Deus ipse dator talium sit, eum circa opus suum dormitari nephas est credere. Sumamus ergo perfectas omnes arbitrandū est, nunqd tamen seruemus ipsum indicat opus. Erubescendum nempe hominibus reor, ne dū à lasciuia scemina, sed etiam à constantissima quacuncq; laborum tolerantia vincuntur. Nam si præualemus sexu, cur non & ut fortitudine præualeamus decens est, quod si non sit cum ipsis effœminati iure de moribus transegiſse uidemur.

DE POM-

DE POMPEIA PAULINA

Lucij Annei Senecæ coniuge.

Caput xciij.

Nobilis hæc Senecæ coniunx charissima, uterq;
Fortiter hic moritur, fortiter illa adamat.

Pompeia Paulina Lucij Annei Senecæ præceptoris Neronis inclita fuit coniunx. Vtrum autem Rhomana, an alienigena fuerit legisse non recolo, attamen dū spiritus eius gloriositate intueor, credisse malim Rhomanam fuisse potius quam forensem. Cuius & si certa careamus origine, certissimo tamen pijsimi eius amoris in uirum exemplo, illustrium uirorū testimonio non caremus. Credidere quidem ex honestissimis illius æui hominibus, quam plurimi, fauicia Neronis potius quam crimine Senecæ, eundem Senecam senem atq; celeberrimum uirum, Pisonianæ coniurationis labe notatum (si labes vir dici potest) in tyrannum agere quid aduersum, qua sub umbra, ob vetus (imò ob innatum in uirtutes odium) ab ipso Nerone fauicidi in Senecam via comperta est. Esto arbitrati quidam sint impulsu Poppeæ atq; Tigillini, unicū imperatori crudelitatis consilium, eo itum sit, ut indiceretur per Centurionem Senecæ, ut sibi mortem deligeret, quem cū se ad executionem accingentem uidisset Paulina, sepositis consolatorijs uiri ad uitam blanditijs, quibus hortabatur, castissimi amoris impulsu, mortem & illud idē mortis genus forti animo capescere, vna cum coniuge disposuit, ut quos uinctos honesta uita tenuerat, uinctus mors una dissolueret. Et cum impauida tepentem intrasset aquam, & eadem hora cum uiro ad effundendum spiritum uenas aperuisset, iussu principis cuius in eam nullum erat particulare odium, ad opprimendam paululum infamiam innatæ crudelitatis renitens, à seruis morti subtrahita est. Verum non adeo cito sanguis consistere coactus est, quin pallore perpetuo testaretur, mulier optima plurimum uitalis spiritus emisisse cum uiro. Tandem cum paucis annis uiri memoriam laudabili uiduitate seruasset, cum aliter non posset nomine saltem Senecæ coniunx, clausit diem, quid præter amoris dulcedinem, & conspicuū pietatis insigne, ac uenerabile sacrum coniugij suasisse potuisset mulieri optimæ, malle honeste si potuisset, cum sene coniuge mori, quam uitam (ut plurimum faciunt fœminæ) secundis nuptijs non absq; erubescencia ineundis seruare, etenim in maximū matronalis pudicitie dedecus, nonnullis his diebus non dicam secundum, aut tertium (quod omnibus ferè cōmune est) sed sextum septimū & octauum, si casus emerferit, inire connubi-

connubium, adeo familiare est, & nouorum uirorum thalamis inferre facies, ut uideantur morem meretriculis abstulisse, quibus cōsuetudo est pernoctando, nouos sapissime mutare concubitus, nec alio subeunt vultu iugalia sapientius iterata iura, quam si per sanctissimum honestati præstarent obsequium. Equidem non satis certum est, an ex lupanaris cellula, an ex præmortui uiri thalamo, tales exire dicendæ sint, nec dubitem suspicandum, quis agat;

aut inhonestius intrans, aut stultitius introducens, Heu miseri

quo nostri corrumpere mores: consueuere veteres, quibus

erat pronus in sanctitatem animus, ignominio-

sum arbitrari, ne dum septimas sed secun-

das inisse nuptias, nec posse de

cætero tales honestis iu-

re misceri matro-

nis. Hodi-

ernæ

longe ali-

ter, nam libidi-

nosam pruriginem reti-

centes, suas formositates ca-

rioresq; se existimantes, quoniam

crebris sponsalitijs uiduitatis superata for-

tuna totiens placue-

runt maritis

uarijs.

DE POPPEA SABINA NE-

ronis Cæsaris coniuge.

Caput xciiij.

Poppea prægrandes fertur fecisse solcecos,

Corpore fœda nimis, blanda sed ore nitet.

Ingenio fuit illecebri, nulloq; pudore pudenda,

Omnibus ex æquo, præbuit illa salax.

Sabina Poppea Rhomana & illustris fuit fœmina Sabini Poppei, non equidem extremæ nobilitatis uiri filia, quanquam non ex eo nomen sum-

M pserit,

pferit sed à materno auo Poppeo Sabino viro inclyto, atq; triumphalis decoris & consolatu insigni, nec illi ceterę muliebres defuissent dotes, si honestus fuisset animus. Fuit enim formositatis inuisæ, & matri suis annis ceteras Romanas pulchritudine excedenti per similes. Præterea erat illi sermo blandus & laudabili sonorus dulcedine, ingenium egregium, atq; versatile, si ea honestis artibus fuisset usa. Mosq; illi fuit assiduus, palam modestiam præferre, clam autem uti lasciuia (commune mulierum crimen) & cū illi rarus esset in publicum egressus, arte tamen non caruit. Nam cum intellexisset callida mulier intuitu oris sui multitudinem, & primores potissime delectari, semper eis parte velata egressa est, non quidem vt absconderet quod concupisci desiderabat, verum ne intuentium oculos liberali nimium demonstratione faceret, sed potius quod occultauerat velo, videnti desiderium linqueret. Et ne per mores omnes suos discurram cum nunquam famæ parceret, eo libidinem fletebat suam, quo paratior ostendebatur utilitas, nullum faciens inter maritos mœchosq; discrimen. His insignita notis foemina, obsequentem satis fortunam habuit. Nam cum sibi abunde facultates ad gloriam generis sustinendā suppetere, primo Ruffo Crispo Romano equiti nupsit. Et cum iam ex eo peperisset filium, suggestu Othonis iuuentute luxuq; valentis potentisq; Neronis contubernio eidem Othoni adhæsit adultera, nec diu & coniunx effecta est. Sanè is seu amoris feruore minus cautus, seu iam nequiens petulantis mulieris tollere mores, & ob id eam in Neronis concupiscentiam trahere conatur, seu sic exigente fortuna Poppeæ, è coniuiuo Cæsaris surgens auditus dicitare consueuerat, se ad illam rediturum, cui à superis omnis penitus fuisset concessa nobilitas, elegantia morū, & diuina formositas, in qua cōsisterent omniū vota mortaliū, atq; gaudia voluptatesq; feliciū. Quibus facile irritata Neronis libido, adinuenta non longa cunctatione, per intermedios adeundi viā in amplexus principis volens cupiensq; deuenit. Nec multum distulit, & artificiosis foeminæ delinimētis, adeo irretitus est Nero, ut arbitraret ea esse verissima, q̄ dicitare consueuerat Otho, quod cū nosceret sagacissima mulier, dissimulans q̄ optabat, captato tempore fictis perfusa lachrymis aiebat, aliquñ se amore suū omnino, quo cupiebat inferre non posse, cū & ipsa Othoni coniugali iure, obnoxia esset, & principē teneri gratia Atis ancillulæ pellicis aduertebat. Ex quibus secutū est, vt Otho sub specie honoris amotus præfectus Bithaniæ prouinciæ mitteretur, et Atis excluderet omnino. Inde in Agrippinā principis matrē inuehi cœpit Poppea, dicens, aliquando principem nedū imperio, sed nec libertate gaudere, & eum esse pusillum e nutricis arbitrio trahi. Quibus obstante nemine ob odiū ferè omniū in superbiam Agrippinæ actum est, ut Neronis iussu, misera mater violenta morte subtraheretur. Emuli plures Tigillino opitulante castrorum præfecto, tandem cum principem in sui dilectionem ardentissimum cerneret, & obstacula desiderij sui cuncta fore sublata, in coniugium Neronis explicare retia cœpit. Et cum illi iam peperisset filiam vnicam, Memmio Regulo & Virginio Ruffo consulibus, quam summo cum gaudio Nero susceperat, eamq; Augustam Poppeam nuncuparat, iam audaci oratione instare cœpit, dicens, nemini geminam concessisse noctem, quin euestigio sequeretur connubium, neq; se fore degenerem, & fecunditate uteri atque formositate corporis imperatoris mereri nuptias, & cum flagrantem principem in desiderium traxisset connubij, primo Octauia coniunx, olim Claudij Cæsaris filia, in Pandeteriam insulam innocua relegata est, & demum vigesimo ætatis suæ anno, impulsu Poppeæ Nerone mandante occisa, & Poppea Cæsari iuncta coniugio, sed non diu longis artibus quæsito, atq; potito columine eo gauisa est, nam prægnans iterum facta fortuna Neronis ira calce percussa diem obiit. Cuius aboleri corpus igne Romano more Nero prohibuit, sed exterorum regum ritu magnifica exequiarum pompa deferri publice iussit. Illudq; refertum odoribus lustralium tumulo condi. Ipse autem pro rostris, illam & potissime formositatis præcipuæ longa, & accurata oratione laudauit, nonnulla fortunæ seu naturæ dona, quibus insignita erat, loco clarissimarum virtutum illi attribuens. Erat mihi inter has Poppeæ fortunas, quid dicerem in molliem nimiam, in blanditias, petulantiam, lachrymasque mulierum certissimū, ac perniciosissimum virus credentium animorum. Sed ne uiderer Satyram potius quam historiam recitasse obmittendum censui.

M. ij DE TRI-

res Tigillino opitulante castrorum præfecto, tandem cum principem in sui dilectionem ardentissimum cerneret, & obstacula desiderij sui cuncta fore sublata, in coniugium Neronis explicare retia cœpit. Et cum illi iam peperisset filiam vnicam, Memmio Regulo & Virginio Ruffo consulibus, quam summo cum gaudio Nero susceperat, eamq; Augustam Poppeam nuncuparat, iam audaci oratione instare cœpit, dicens, nemini geminam concessisse noctem, quin euestigio sequeretur connubium, neq; se fore degenerem, & fecunditate uteri atque formositate corporis imperatoris mereri nuptias, & cum flagrantem principem in desiderium traxisset connubij, primo Octauia coniunx, olim Claudij Cæsaris filia, in Pandeteriam insulam innocua relegata est, & demum vigesimo ætatis suæ anno, impulsu Poppeæ Nerone mandante occisa, & Poppea Cæsari iuncta coniugio, sed non diu longis artibus quæsito, atq; potito columine eo gauisa est, nam prægnans iterum facta fortuna Neronis ira calce percussa diem obiit. Cuius aboleri corpus igne Romano more Nero prohibuit, sed exterorum regum ritu magnifica exequiarum pompa deferri publice iussit. Illudq; refertum odoribus lustralium tumulo condi. Ipse autem pro rostris, illam & potissime formositatis præcipuæ longa, & accurata oratione laudauit, nonnulla fortunæ seu naturæ dona, quibus insignita erat, loco clarissimarum virtutum illi attribuens. Erat mihi inter has Poppeæ fortunas, quid dicerem in molliem nimiam, in blanditias, petulantiam, lachrymasque mulierum certissimū, ac perniciosissimum virus credentium animorum. Sed ne uiderer Satyram potius quam historiam recitasse obmittendum censui.

DE TRIARIA LVCII VI-

tellij coniuge. Caput xciiij.

Hanc amor infanus rapit ad fera bella, mariti
Quo imperium amplificet, fiat ut ille potens.

Triaria mulier nullo alio sui generis splendore cognita, nisi quia Lucij Vitellij fratris Aulij Vitellij Rho-
manorum principis coniunx fuit. Cuius seu ob feruidum in uirum amorem, seu ob insitam animo natura atrocitatem tanta fuit ferocitas, quod ob aduersum mulieribus morem, memoratu digna uisa est. Discordantibus ergo ob principatum Vitellio Cæsare atque Vespasiano, actum est, ut cum intrassent Tarracinam Volscorum oppidum, nonnulli gladiatores sub Iuliano quodam duce, & remiges etiam plures Romanæ classis, haud longe ab Actio monte sub Pollinario præfecto morantes, & ab his cum Vespasiano sentientibus per negligentiam, & socordiam teneret serui cuiusdam inditio factum est, ut nocte illa Lutus intraret. Qui dum in semisopitos arma arripientes hostes atque oppidanos infestos ferro sæuiret, Triaria, quæ per noctem secuta virum ciuitatem intrauerat, in coniugis uictoriam uida accincta gladio, & Vitellianis immixta militibus, nunc huc, nunc illuc, per medias noctis tenebras, inter clamores dissonos & discurrentia tela sanguinem, morientiumque singultus extremos, nil militaris seueritatis obmittendo, irruebat in miseros, adeo ut crudeliter nimium atque superbe in hostes egisse relatum sit. Ingentes infano pectore coniugalibus amoris sunt vires, nulla illis dummodo viri gloria extollatur formido, nulla pietatis memoria, nulla femineæ sexus erubescencia, nulla temporum qualitatibus existimatio, potuit Triaria in decus viri omnia facili labore subire, quæ nedum feminas (quibus ut plurimum mos est, etiam diurno muris murmure in sinu coniugis examinari) sed robustos iuuenes atque bellicosos horrore quandoque corrumpere. Et si tanto cum impetu se tulit hæc in arma nocturna mulier, quis credet eam, hoc tantum facinore fuisse conspicuam, cum non consueuerint (seu exitiosæ sint seu celebres) solæ mortalium pectora subire virtutes. Ego quidem reor quanquam à memoria sublata sint, longe alijs meritis spectabilem fuisse Triariam.

DE PRO-

DE PROBA ADELPHI CON-

iuge. Caput xcvij.

Illa fuit Vates, studijs quoque dedita Vatum,
Carmina Vergilij legit, uertit & illa probè.
Carminibus composuit docto, clarissima Diuum
Facta, poetarum mystica sacra canens.

Proba facta & nomine literarum notitia memoratu dignissima fuit femina, & ne eius ignoretur nobilitas & origo, placet nonnullis, & ex coniectura credo iam fuisse Rho-
manam, alij uero clarissimi uiri asserunt eam ex oppido Othry oriundam, & cuiusdam Adelphi coniugem & Christianam religione. Hæc ergo, sub quocunque præceptore factum sit, liberalibus artibus valuisse liquide potest præcipi. Verum inter alia eiusdem studia adeo per-
uigili cura Virgiliani carminis docta atque familiaris effecta est, ut ferè omni opere à se confecto teste in conspectu, & memoria semper habuisse videatur. Quæ dum forsitan aliquando perspicaciori animaduertentia legerit existimatio nem incidit, ex illis omnem testamenti veteris historiam, & noui seriem placido atque expedito, & succi pleno versu posse describi. Non equidem admiratione caret, tam sublimem considerationem muliebri subintrasse cerebrum, sed longe mirabile fuit executioni mandasse. Operam ergo pio conceptui præstans nunc huc, nunc illuc per Bucolicum, Georgicumque atque Aeneidos saltim discurrendo carmen, nunc hac ex parte versus integros, nunc ex illa metrorum particulas carpens, miro artificio in suum redegit propositum, adeo apte integros collocans, & fragmenta connectens seruata lege pedum & carminis dignitate, ut nemo nisi expertissimus, compages posset aduertere, & his ab orbis exordio principium faciens quicquid historiarum in veteribus atque nouis legitur literis, & usque ad immisionem sacri spiritus, tam compe composuit, ut huius compositi ignarus homo Prophetam pariter & Evangelistam facile credat fuisse Virgilium. Ex quibus non minus commendabile sumitur, huic scilicet mulieri sacrorum voluminum integram, seu satis plenam fuisse notitiam, quod quæ raris etiam hominibus nostro contingat æuo dolentes nouimus. Voluit insuper egregia femina labore suo compositum opus uocari Centonam, quod ipsi per sæpe uidimus, & quanto magis illud memoratu perpetuo dignum putamus, tantominus credimus tam celebre mulieris huius ingenium, huic tantum acquieuisse labori, quinimò reor si in annos ampliores uitæ protracta esset, eam alia insuper condidisse laudabilia, quæ Librariorum desidia, nostro tantum incommodo, ad nos usque deuenisse nequiuere. Quæ inter (ut nonnullis placet

lis placet) fuit Homeri Centona eadem arte, & ex eadem materia, qua ex Virgilio sumpserat, ex Homero sumptis carminibus edita. Ex quo si sic est, fumitur eius cum ampliori laude, eam doctissime Græcas novisse literas ut Latinas. Sed quæso nunquid optabilius audisse sceminam, Maronis & Homeri scandentem carmina, & apta suo operi se ponentem seu lecta artificioso contextu nectentem, eruditissimi perspectent viri, quibus cum sit sacrarum literarum insignis professio arduum tamen est & difficile, ex amplissimo sacri voluminis gremio, nunc hinc, nunc inde partes elicere, & ad seriem vitæ Christi in unum, passis verbis prosæq; cogere, uti hæc fecit ex Gentili-

co carmine. Erat huic satis, si scemineos consideremus mo-
res, colus & acus atq; textura, si morte plurium tor-
pere voluisset, sed quoniam sedula studijs
sacris, ab ingenio segniciei rubigi-
nem absterlit omnem, in
lumen evasit æternum
quod utinam bo-
no intueretur
animo vo-
luptati-
bus
obse-
quentes,
& otio, qui-
bus prægrande est
cubiculo insidere fabel-
lis friuolis, irrecuperabile
tempus terere, & à summo di-
ei mane in noctem usq; totam, per-
sæpe sermones, aut nocuos ac inanes
blatterando deducere, seu sibi tantum lasci-
viendo vacare. Aduerterent Adepol quan-
tum differentiae sit, inter famam laudandis ope-
ribus quærere, & nomen vna cum cadauere sepeli-
re, & tanquam non vixerint è vita discedere.

DE FAV

DE FAVSTINA AVGVSTA

Catonis coniuge. Caput xcvi.

Sævit amore quidem infausto, Faustina petulca,

Quæ Veneris furto dedita planè, fuit.

Hæc vno non contenta est, sed plurimo amantum,

Agmine gaudet amans, sanguine constat amor.

Fauustina Augusta quæ & inter diuos postea relata est, gloriæ plurimū uiuens moriensq; uiri sui magis benignitate, quā opere suo secuta est. Fuit quippe Antonini Pij Cæsaris Augusti ex Faustina cōiuge filia, & Marco Antonio iam ab Antonino Pio adoptato in filium connubio iuncta, eoq; patre mortuo, imperauit una cum uiro, & consultu senatus Augusta est appel- lata, non parua eo tempore gloria mulieri. Nam etsi præcedentibus ab Augu- stis uiris, Augustarum cognomen esset, nulli ante hanc senatus consulto fuisse concessum inuenio. Fuit præterea tam exquisiti decoris, vt aliquid diuinum mortalitati eius crederetur admixtum, q; ne consumere't senio aut morte actū est, ut iuuenula & ætate prouectior, aureis argenteisq; ac æreis nummis, eius effigies sculperetur, & in hodiernū usq; perdurat. In quibus etsi oris habitus, oculorum motus, color uiuidus & hilaritas faciei desint, illud tamen liniamen- ta testantur permaximum. Sanè quantum totius orbis fama celebratum est, tantū turpi impudicitiae nota pollutū. Creditum quidē est, hanc non uno præ- ter uirū cōtenta fuisse Amasio, quinimò in amplexus pluriū deuenisse, ex qui- bus quorundā nomina detexit infamia. Nam Vestilius quidā inter eius adul- teros habitus est, sic & Orphicus, & post hunc Moderacius, sed qui cæteros antecit, Terculus nominatus est, quem etiam aiunt ab Antonino secū in cœ- na cōpertum. Et his superadditus Marcus Verus, nō obstante quod eius esset Lucilla filia gener. Et quod omniū horum turpius est, aiunt eam gladiatorē quendam adeo amasse, ut ob desiderium eius incurreret ægritudinē ferè letalē, & sanitatis desiderio Antonino concupiscentiā detexisse suā, eūq; medici con- filio usum, ad feruorem sedandū languentis, gladiatorē occidi fecisse, et adhuc eius tepenti sanguine omne delinisse corpus ægrote, & sic ab impetuoso amo- ris æstu, ac etiam morbo liberalasse coniugē. Quod quidē remedium fictū cre- didere prudētes. Cum tēporis in processu Cōmodus Antoninus ea tēpestare conceptus, non deliniti sanguinis, sed habiti potius cū gladiatore concubitus, scelestis operibus suis, quibus potius gladiatoris, quam Antonini credebatur filius testimoniū ueritati præstaret. Quibus in Faustinae ignominiam perso- nantibus Antonino ab amicis suatum est, ut illam occideret, seu saltem quod huma-

humanius uidebatur abdicaret. Verum Antoninus cum esset mitis ingenij homo, esto ægreferret adulteria coniugis, recusauit in consilium ire, & ne in maius euaderet dedecus, perpeti maluit. Nec aliud suadentibus respondit amicis, quam oportere repudiatis dotes restitui, uolens & ob id intelligi, quod ob Faustina[m] teneret imperium. Sed ista sinenda sunt (sæpissime, meminimus etiam factio labefactari honestiores consueuisse) & è nebulis redibimus in lucem, Nam Antonino apud orientales reges magnifice reipublicam curante, actum est ut Faustina in uico Alalæ in radicibus Tauri montis, ægritudine diem clauderet extremum. Quam Antonini precibus, senatus inter diuos extulit, & de cætero diua Faustina appellata est. Quod apud Rhomanos mulieri nulli ante contigerat. Et cum eam iam castrorum matrem appellasset, Antoninus ei templum eo in loco, in quo discesserat construi fecit insigne, & eidem statuas iussit apponi conspicuas sui nominis, constituiq[ue] puellas, sacerdotes templo, quas Faustianas vocari præcepit, & sic loco Deæ per tempus ibidem celebris habita est Faustina, ut quod subtraxisse claritatis uidebatur luxuria, deitas resarciret.

DE SEMIAMIRA MESSANA muliere.

Caput xcviij.

*Illa subinde salax varijs illecta venenis,
Gaudet habere procos scemina spurca novos,
Ardet & inuestis stimulis agitatur amoris,
Comparat indigno, vimq[ue] dolumq[ue], toro.*

Semiamira Græca fuit mulier ex ciuitate Messana, quo tamen tempore genita non constat, cum clarum sit variam quando Messanam Iulie Salinæ coniugis, olim Seueri Pertinacis imperatoris sceminam, eius fuisse matrē. Inho-

Inhonesti quidem aliquamdiu fuit mulier, sed post hæc filij claritatem & senatus etiam principatu conspicua facta est. Hæc ut Prisca sinamus probra, mater fuit Varij Heliogabali primo Phœbi sacerdotis, inde Rhomani principis. Quem ex Antonino Caratalla imperatore, cuius aliquando contubernio usa fuerat affirmabat genitum, tantaq[ue] uulgati corporis laborabat infamia, ut Heliogabalus adhuc puer, non ab auia varia (ut putauerunt aliqui) sed eo à cōdiscipulis uocaretur Varius, quia ex uariorum hominum cōcubitu quibus continue miscebatur mater, uideretur genitus. Cæterum cum is esset spectabilis forma, & ob sacerdotium plurimum cognitus & creditus, assertionem matris, à militibus prouincialibus Caratallæ filius, factum est auie pecunia, quam plurimam penes Iuliam imperatricem sagacitate cumulauerat sua, ut conquerentibus de Matrino imperatore militibus eorum, meum siquid in Matrino attentauerat, deueniret consensus, nec difficulter, erat enim eo tempore tantæ autoritatis apud Rhomanos exercitus Antoninorū nomen atq[ue] familia, ut nil magis, quam ut ex eis aliquis principatum teneret, optaretur à cunctis, nec diu cum in Matrino coniurassent, Heliogabalus haud longe Antiochiam imperator solutus est, & Antoninus nominatus, Quod cum in Antiochia audisset Matrinius, miratus uariæ mulieris audaciam, cuius hoc (ut erat) ratus est, dum Heliogabalum obsideri curat, Iulianus in hoc missus occiditur, & eius milites in fidem Heliogabali transitum fecere, et cum ipse Matrinius aduersus Heliogabalum descendisset in pugnam uictus atq[ue] fugatus est. Et post paululum in Bithyniæ uico, una cum Diadumeno filio occisus, ex quo Heliogabalus quasi Caratallæ patris mortem ultus, opere uariæ auie sue indubitanter principatum adeptus est. Et Rhomam ueniens à cuncto senatu maximo cū desiderio expectatus atq[ue] susceptus est. Ex qua repentina prouectione Semiamira, usq[ue] ad astra ferè delata est, & Augusta nuncupata, & fornicibus Rhomani principis aulæ dominium consecuta refulsit, hac vna fulgidior causa. Nam dato scelestus esset Heliogabalus, cognoscens se auie factio principem, & per consequens filie genitricis suæ, in tantum illam quasi loco retributionis honoribus prætulit, ut nil ferè nisi ea disponente perageret, & cum eadem die qua Rhomam intrauerat senatum habuisset, iussit matrem rogari, ut in senatū accederet, quæ à consule rogata concessit, eiq[ue] ibidem, ubi reliquis senatoribus apparato subsellio more cæterorum de agendis sententiā dixit, quod mulieri alteri contigisse memoria nulla est. O ignominiosum spectaculum, inter grauissimos viros uidisse à lupanari pridie euulsam meretriculam sedisse, & ubi de regibus agebatur inter lenones aduetam, dicentem audisse sententiā. O libertas vetus, O prisca sanctitas, O maiorum indignatio veneranda, quaminus graues hominēs, ex tam celebri collegio pellebantur, nota deturpati

N censo-

cenforia, ubi es? spectas ne infamem mulierculam, Curionum, Fabriciorum, Scipionum, Catonumque loca foedantem, sed quid mulierem senatoriam quæror, cum hostes reipublicæ & celebres iuvenes, exteri atque incogniti verbis, & orbis teneant principatum? Quid tandem? nunquam postea senatum Heliogabalus intrauit, quin una secum intraret sanctissima mater. Cui hoc insuper fecit cæca felicitas, ut tam grandis existimationis haberetur vulgo, & Sibyllis etiam præponeretur omnibus. Præterea cum fastidienda sint dicta, quod sequitur ridiculum est. Tantæ enim fuit hæc mulier apud ignauum filium dignationis, ut in Quirinali colle, facto ab eo loco, quem senaculum appellauit, ubi iam dudum solemnibus diebus matronarum, quandoque consueuerat esse conuentus, ordinatis mulieribus, quæ eum conuenirent statutis in locum, iussit eas ut senatorio more de moribus, & agendis circa statum matronarum consulta facerent, legesque instituerent, & huic tam discreto senatui Semiamiram principissam constituit, à qua senatus consulta plurima, quanquam ridenda manasse compertum est. Sancitum quippe eo in collegio fuit, quo vestitu uti, & quibus ornamentis fas esset unicuique. Cui etiam cedere, cui assurgere, cuius etiam ad osculum uenire unaquæque matrona deberet. Insuper & quæ bilento, & quæ equo aut carpento mulari, seu sella vehi deberet & huiusmodi. Quæ & si potius uti erant viderentur inania, & ludo quam veritati similia, & potissime muliebri vanitate pensata, & inepto vulgi iudicio, eo tamen tempore permaxima visa sunt. Sanè cum nil uiolentum durabile, hæc facile dissoluta perire in auras. Nam cum potius meretricio, quam matronali ritu in principis aula sese haberet Semiamira, uacante etiam filio ob scenis atque profusis libidinibus eo usque itum est, ut Heliogabalus pro meritis occideretur à suis, & cum eo Semiamira umbratili

splendore relicto cæsa, in cloaca iaceretur, & inde una cum cadauere filij traheretur in

Tyberim, ne cursus iuuentutis

eius differre videretur

ab exitu. Quod

& nos ui-

uentes misere minime

cogitamus.

DE ZENOBIA PAL-

mirenorum regina. Caput xcviij.

Fuit

Iuit in aduersos montes, per saxa, per hymbres,

Frigora non curans, nil muliebre morans.

Dura fuit virgo, tandem fit nomine prolis

Mater, at in reliquis Martia plane manet.

ZEnobia Palmirenorum fuit regina, tam eximiae virtutis foemina, priscis testantibus literis, ut cæteris gentilibus inclyta præponenda sit. Hæc ante alia genere fuit insignis. Nam à Ptolemeis Ægyptiorum regibus claram uolunt originem habuisse parentibus, tamen memoriae non concessis. Dicunt autem hanc à pueritia sua spretis omnino muliebribus officiis, cum iam corpusculum eduxisset in robur, syluas & nemora incoluisse plurimum, & accinctam pharetra, ceruis caprisque cursu atque sagittis fuisse infestam. Inde cum in acriores deuenisset vires, ursos amplecti ausam, pardos, leonesque insequi, obuios expectare, capere & occidere, ac in prædam trahere. Et in pauida, nunc hos, nunc illos saltus, & prærupta montium discurrere, lustra perscrutari ferarum, & sub diuo somnos etiam per noctem capere. Hymbres, æstus, & frigora mira tolerantia superare, amores hominum & contubernia spernere adluetam, & virginitatem sumopere colere. Quibus fugata muliebri mollicie, adeo, & eam in uirile robur duratam aiunt, ut coætaneos iuvenes luctis, palestricisque ludis omnibus uiribus superaret. Tandem instante ætate nubili amicorum consilio, Odenato iuueni æquis studiis durato, & longe Palmirenorum nobiliori principi nuptam uolunt. Erat hæc speciosa corpore, esto paululum fusca colore, sic enim urente sole regionis illius omnes sunt incolæ, Præterea nigris oculis, niueisque dentibus decora. Quæ cum cerneret Odenatum, capto à Sapore rege Persarum Valeriano Augusto turpique seruitio damnato, & Galieno filio effœminate torpesciente, ad orientale occupandum imperium intentum, non immemor duricie pristinae, armis formositatem tegere, & sub uiro militare disposuit. Et cum eo sumpto regio nomine & ornata, atque cum Herode priuigno, collectis copiis in Saporem, late iam Mesopotamiam occupantem animose progressa est, & nullis parcens laboribus, nunc ducis, nunc militis officia peragens, non solum acerrimum uirum, & bellorum expertum uirtute armorum superauit, sed creditum eius opere Mesopotamiam in iurisdictionem uenisse, & Saporem, castris eius, cum concubinis, & ingenti præda captis, usque Cresiphontem pulsum atque secutum. Nec multo post quietum Matriani filium, qui patrio sub nomine orientis imperium intrauerat, ut opprimeretur curauit uigilanti studio. Et cum iam omnem orientem ad Rhomanos spectantem, uno cum uiro pacatum obtinet, &

N ij ecce à

ecce à Mæonio consobriuo suo condemnatus, una cum Herode filio occisus est. Et (ut quidam asserunt) ob inuidiam existimantibus alijs Zenobiam in mortem Herodis præstitisse consensum, eo quod sæpius eius damnaisset molliciē, & ut filijs Heremiano & Timolao, quos ex Odenato susceperat successio cederet regni. Et imperante Mæonio aliquandiu quieuit. Verum Mæonio breui à militibus suis trucidato, quasi possessione vacua derelicta, generosi animi mulier, in præsideratum imperium intrauit continuo, & filijs eius adhuc paruulis, imperiali sagulo honoris perfusa, & regijs ornata apparuit, filiorumq; nomine longe magis quam sexui conueniret, gubernauit imperium, nec segniter, nam in eam, nec Galienus, nec post illum Claudius imperator aliquid attentare ausi sunt. Similiter nec orientales Ægyptij, neque Arabes, aut Sarraceni uel Armeni populi, quinimò eius timentes potentiam suos posse seruare terminos fuere contenti. Fuit enim illi tanta bellorum industria, & adeo acris militiæ disciplina, ut æque illam magnipenderent sui exercitus & timerent. Apud quos nunquam contionata est, nisi Galeata, & in expeditionibus uehiculo carpentario perrarissime utebatur, equo sæpius incedebat, & nonnunquam tribus, vel quatuor milibus passuum, cum militibus pedes signa præcedebat. Nec fastidiuit cum ducibus suis quandoq; bibisse, cum esset aliàs sobria. Sic cum Persis & Armenis principibus, ut illos urbanitate & faceta superaret. Fuit tamen adeo pudicitiae seuera seruatrix, ut nedum ab alijs abstineret animo, sed etiam Odenato viro suo dum uiueret, se nunquam exhibere, præter ad filios procreandos voluisse legimus. Hæc in hac semper habita diligentia, ut post concubitum unum tam diu abstineret ab altero, donec aduerteret utrū concepisset ex illo, quod si contigerat, nunquam præter post partus purgationes, à uiro tangi patiebatur ulterius. Si autem non concepisset perceperat se ultro poscenti uiro consentiebat. O laudabile iudicium mulieris, satis quidem apparet arbitrata, nil ob aliud à natura mortalibus immisam libidinem, quam ut prolis in nouatione continua conferretur posteritas, & reliquum tanquam superuacaneum vitiosum, perrarissimas quidem huiusmodi moris comperies mulieres. Hæc tamen ne à mente differrent ministeria ad opportuna domestica, præter Eunuchos ætate atq; moribus graues, neminem unquam uel perraro admitti voluit. Vixit præterea ritu regio, & magnifico sumptu, usq; ea, qua reges utuntur pompa. Persicoq; more voluit adorari, & ad instar Rhomanorum imperatorum conuiuia celebrauit. In eis vasis aureis gēmatiscq; quibus olim usam Cleopatram acceperat, & quaquam seruatrix thesaurorum permaxima esset, nemo ubi opportunū visum est, ea magnificentior aut profusior vsus est, etsi plurimū uenerationibus armiscq; uacasset, non obstiteret hæc, quin literas Ægyptias nosceret,

sceret, & sub Longino Philosopho præceptore Græcas etiam disceret. Quarum suffragio, historias omnes Latinas, Græcas, & Barbaras, summo cū studio vidit, & memoriæ cōmendauit. Nec homo tantū, quinimò creditum est illas etiam epitomatis breuitate traxisse, & præter suū idioma nouit Ægyptiū, eosq; cum Syriacum sciret, visa est, iussitq; filios Latine loqui. Quid multa? tantiprofecto fuit hæc, ut Galieno atq; Aureolo & Claudio Augusto sublati, & Aureliano integre virtutis homini, in principatū suffecto, ad ignominiam Rhomani nominis expiandam, & ad ingentē gloriam consequendā in se traxerit. Nam Marcomannico bello peracto, & Rhomæ rebus cōpositis Aurelianus, cū omni cura Zenobiam expeditionē assumpsit, & multis egregie aduersus Barbaras nationes eundo confectis, cū legionibus tandem haud longe Emessam ciuitatem deuenit, quam penes Zenobia in nullo perterrita, vna cū Zeba quodam, quem belli susceperat socium cū exercitu suo considerat, ibi inter Aurelianum & Zenobiam de summa rerum acriter, & diu pugnatū est. Ad vltimum cum Rhomana virtus uideretur superior Zenobia, cū suis in fugam uersa Palmira sese recepit. In qua euestigio à victore obsessa est. Quam cum aliquandiu, nullas volens condiciones deditionis audire mira solertia defendisset in penuriam opportunarū rerum deducta est. Hinc nequeuntibus Palmirenis Aurelianorū obsistere viribus, interceptis etiam ab eodem Persis Armeniscq; & Sarracenis, auxilio Zenobię uenientibus, armorum, ui ciuitas à Rhomanis capta est. Ex qua cum Zenobia uecta Dromedarijs cum filijs in Persas aufugeret ab Aurelianis militibus secuta, & capta, cum filijs Aurelianæ præsentata est. Ex quo non aliter quam si permaximū superasset ducem, & accerrimum reipublicæ hostem Aurelianus gloriatus est, eamq; triumpho seruauit, & adduxit cum filijs Rhomā, inde ab Aureliano celebratus triumphus spectacula Zenobiæ admirandus, in quo inter alia egregia, & memoratu dignissima currū duxit, quē sibi ex auro gēmisq; præciosissimum Zenobia fabricari fecerat, sperans se Rhomā uenturam, non quidem captiuam, sed rerū dominam atq; triumphaturā, & Rhomanum possessionem imperiū, quem & ipsa cum filijs præcessit. Verum ipsa catenis aureis collo manibus pedibusq; iniectis, corona & uestimentis regijs, ac margaritis et lapidibus preciosis onuita, adeo, ut cum roboris esset in exhausti pondere fessa persæpe subsisteret. Sanè consumato triumpho thesauro & uirtute spectabili, aiunt illā priuato in habitu inter Rhomanis matronas cum filijs senuisse, concessa sibi à senatu possessione apud Tyburtā, quæ Zenobiana diu postmodum ab ea denominata est, haud longe à diui Adriani palatio, quod eo in loco est cui conche ab incolis dicebatur.

DE IOANNE ANGLICA PA-

pa. Caput xcix.

Artibus, illa dolis, literis instructa^q sacris,
 Ingenio miro facta repente Papa est.
 Nomine fit Papa, sed re foemina turpis abortit,
 Ac manet id quod erat, foemina plena dolo.

Ioannes esto Vir nomine videbatur, sexu tamen foemina fuit. Cuius inaudita temeritas, ut orbi toto notissima fieret, & in posterum nosceretur effecit. Huius etsi patriam Maguntinam quidam fuisse dicant, quod proprium fuerit nomen, vix cognitum est. Esto sint, qui dicant fuisse Gilibertam, hoc constat (assertione quorundam) eam virginem à Scolastico iuvene dilectam, quem adeo dilexisse ferunt, ut posita verecundia virginali atq; pauore scemineo, clam è domo patris effugeret, & amasium adolescentis in habitu & mutato sequeretur nomine, apud quem in Anglia studentem clericus existimatus ab omnibus, & Veneri, & literarum militauit studijs. Inde iuvene morte subtrac-to, cum se cognosceret ingenio valere, & dulcedine traheretur scientiæ, retento habitu, nec adhærere voluit alteri, nec se foeminam profiteri, quinimò studijs vigilanter insistens, adeo in liberalibus & sacris literis profecit, ut præ ceteris excellens haberetur. Et sic scientia mirabili prædita, iam ætate prouecta, ex Anglia se Rhomam contulit. Et ibidem aliquibus annis in triuio

triuio legens, insignes habuit auditores. Et cum præter scientiam singulari honestate, ac sanctitate polleteret homo ab omnibus creditus. Et ideo notus à multis, soluente Leone Quinto, Pontifice summo, carnis debitum, à venerandissimis patribus cōmuni consensu, præmortuo Papatu suffectus est. Nominatusq; Ioannes, cui si vir fuisset, ut octauus esset in numero contigisset. Quæ tamen non verita ascendere piscatoris Cathedram, & sacra mysteria omnia nulli mulierum à Cristiana religione concessam tractare, agere & alijs exhibere Apostolatus culmen aliquibus annis obtinuit, Christi^q vicariatum foemina gessit in terris. Sanè ex alto Deus plebi suæ misertus, tam insignem locum teneri tanto præsideri populo, tantoq; infausto errore decipi à foemina passus non est, et illam indebita audentem nec sinentem, suis in manibus liquit, quam obrem, suadente diabulo, qui eam in tam scelestam deduxerat, atq; detinebat audaciam, ut quæ priuata præcipuam honestatem seruauerat, in tam sublimi euecta pontificatu in ardorem deuenit libidinis. Nec ei quæ sexum diu fingere nouerat, artes ad explendam defuere lasciuiam. Nam adiumento, quo clam præter successorem conscenderet, et exurentem pruriginem defricaret, actum est, ut propterea conciperet. O scelus indignum, O inuicta patientia Dei. Quid tandem, ei^q fascinare diu oculos potuerat hominum, ad incestuosum partum occultandum defecit ingenium. Nam cum is præter spem propinquior esset termino, dum ex Ianiculi amburbiale sacrum celebrans Lateranam peteret inter Colosæum, & Clementis pontificis aedes obstetrice non vocata, enixa publicè peperit. Quæ fraude tamdiu præter amasium cæteros decepisset homines, & hinc à patribus in tenebras exteriores abiecta, cum flentu misella abiit, ad cuius de testandâ spurcitiem, & nominis cōtinuandam memori- am, in hodiernum usq; summi Pontifices rogationum, cū Clero & populo facrum agentes, cum locum partus medio eius in itinere positum abominentur eo omisso declinant per diuerticula, vicosq; & sic loco detestabili postergato, re intrantes iter perficiunt quod cœpere.

N iij DE YRE

DE YRENE CONSTANTINO

politanorum Imperatrice. Caput c.

Illa per insidias regnum spectabile nato
Præripit, ac rerum sola potita, regit,
Excidit hæc eadem imperio, succedit & illi
Filius, inq̃ uicem stantq̃ caduntq̃ simul.

Yrenes Atheniensis nobilissima mulier fuit, & insignis decoris conspicua, quam cū à patria Constantinopolim Constantinus imperator, vocasset eam Leoni, seu Leocazano filio dedit in coniugem, & post dicti Constantini mortem, Rhomanorū imperatrix effecta, ex viro filium peperit Constantinū nomine. Demum rebus humanis Leone subtracto, cū Constantino paruulo admodum adulescentulo per decēnium egregie imperio præsedit, sed eo iā grandiusculo asserenteq̃ sibi dominum soli deberi, eam octo annis (vt placet aliquibus) à societate remouit. Tandem ingentis animi mulier & imperandi auida, cum in discordiam deuenisset cū filio, scemineo quodam astu iuuenem viribus fidentem suis ccepit, & depositum ab imperio seruari iussit in carcere, solumq̃ à quo vniuersus orbis olim iura susceperat, sola conscendit & præ ceteris mortalibus clara imperatrix annis quinq̃ ingenti cum gloria imperauit. Porro amicorum Constantini opere actum est, vt Armeniorū auxilijs è culmine deponeretur Yrenes, & Constantinus solutus, à uinculis patrio reassumeretur in throno, qui in matrem mitior, quā eam in se comperisset, & plurimum in amicorū viribus spei habens, non illam carceri tradidit, sed in palatio Eleuterij, quod ipsamet construi fecerat, cum omni rerum copia fuit se posuisse contentus, amicis eius omnibus inde relegatis exilio. Attamen cum is infeliciter aduersus Bulgaros bellum inisset, tentassentq̃ ob id primates, eum ab imperio mouere, eiusq̃ loco Nicephorum quendam primum substituere, exasperatus ira in turpem prorupit sæuitiam. Nam Nicephoro & Christophoro fratribus linguas euulsit. Hinc Alexium Armeniæ patritium orbauit luminibus, & Mariam coniugem suam, monasticum habitū sumere coëgit, super inducta Theodote cubicularia, quā euestigio coronanit. Quibus enormitatibus oculata mulier Yrenes, quæ esto coacta fortunam deposuisset imperij, egregiū tamen seruauerat animū, spe sumpta reassumendi principatus, si aurum largiretur optimatibus profuse, reseruatis thesauris, quos dū imperaret, eo in palatio, in quo seposita habitabat, absconderat, clam animo principium imperij sibi fecit accommodos, cunque eos amplis muneribus in suam

suam deduxisset sententiā, egit, ut qui illam disposuerant, Constantinum filiū caperent, luminibusq̃ priuarent, & sic animosa mulier sublatum, olim sibi reassumpsit imperiū. Constantinus autem morbo correptus interiit. Tandē, cum quinq̃ iterum annis imperasset, à Nicephoro rebellante, in palatio Eleuterij obsessa est. Qui cū Acarsio patriarcha Constantinopolitano diadema suscepisset imperij, fauentibus Leone & Triphilo patricijs, atque Sycopeo satellario nuper ab Yrene ditatis, actum est, ut ad Yrenem cū humilitate intraret, blanditijsq̃ ageret, ea tamen aduertente, nec aliud præter id palatiū, in quo erat ex imperio postulante, vt obtenta petitorū promissione aperiret omnes thesauros, quibus obtentis nepharius homo, fide fraudata, illam Lesbos relegauit in exiliū, in qua iam senex vitam claram terminauit mulier. Alij tamen de fine huius aliter sentire videntur. Dicunt quidam matre & filio discordantibus, & uicissim sese imperio priuantibus, Rhomanos ab eis descuisse, & in Carolum Magnum Francorū tunc regem, suum imperiū transtulisse, eūq̃ tentasse, ut in unum quod diuidi uidebatur imperium redigeret, Yrenes nuptijs, eiq̃ Yrenem adhæsisse. Quod tamen cum aduertisset Eutitius patritius, cōfestim sublimauit Nicephorum, & obsidione Yrenem ad intrandum monasterium, dimisso imperio coëgisse, & in eodem demū eam consenuisse.

DE ENGELDRUDA FLO-

rentina uirgine. Caput ci.

Aude aliquid magnum, si uis præclarus haberi,
Hæc quod erat constans, facta repente Dea est,
Pectore uirgineo reuocans temerata parentis
Verba, quibus Cæsar munere motus adest.

Engeldruda ex Rauennatum, olim clarissima ciuitatis nostræ familia, duxit originem. Quam ego (nec immerito) ob insignem eius, coram principe Rhomanorū ad defendendā animi sui synceritatē, audatiam, inter claras ponendā censui. Hæc em̃ cum extemplo, olim Marti, postea uero Deo sub Iohannis Baptistæ uocabulo dicato, cum pluribus ex Florentinis matronis diem celebrem agerēt, contigit, ut Otho quartus Rhomanorū imperator, qui tunc forte Florentiam uenerat, ad exhilarandum festū, & sua præsentia augendum, maximo cum procerum comitatu templum intraret, & cum è sublimiori loci sede, ornatum templi & ciuium cursus, & circumfidentes matronas inspiceret, ut in Engeldrudam oculos forte figeret, factum

factum est. Cuius aliquandiu formositatem, & habitum nulla varietate, distinctum, honestatemque eius, & grauitates puellares admiratus laudasset, in Illitionem quendam unum ex ciuibus, ætate atque nobilitate venerabilem uirum, & militia eo tunc forsan insignem, ei assistentem, uerba conuertit inquiring. Quæ nam quæso est uirgo, hæc è contra sedens, nostro in iudicio honestate, & oris decore cæteras antecedens? cui Illitio subridens, faceta quadam urbanitate respondit. Serenissime princeps, qualiscunque sit, talis est, ut dum uelis te deosculetur si iussero. Quæ uerba cum percepisset uirgo, confestim indignata est, ægre ferens, patrem tam facile de constantia sua, & uirginei pudoris custodia opinionem ostendisse, nec diu tulisse noxam potuit, quinimò nil adhuc respondente principe surgens purpureo resperfa colore, eleuatis paululum in patrem oculis, et inde deiectis in terram, uoce infracta, humili tamen dixit. Siste quæso, mi pater, ne dixeris, nam (si uolentia absit) nemo ecastor, præter quem tu mihi legitimo sanctoque coniugio uincturus es, quod offers tam profuse, habiturus est. O Deus bone, nusquam, quod ex animo bene eleganterque dictum est, ab ingentis animi uiro cecidisse permissum est. Stetit Cæsar aliquantulum mirabundus, demum Germanica non obliuente barbaria, ea non cognita, collegit ex uerbis, animo uirginei pectoris sanctum castumque propositum, & cum longa dicacitate, uirginis indignationem laudasset & uerba, Guidonem quendam nobilem iuuenem accersiri iussit, & ne diu caret uirgo, cui posset honestum si uellet exhibere osculum, presente atque gratias agente patre, Engeldrudam uiro maturam, à se dotatam egregie, antequam moueretur Guidoni dedit in coniugem, arbitratus quod dixerat, iusti bonique non solum uirginis in arcano consistere, sed ab ampliori uirtutis fonte uim merita indignationis emissum, & ob id eam Cæsareo munere fuisse dignissimam. Sic igitur quæ uirgo templum intrauerat, ob integritatem pudicæ mentis, in domum patriam maxima genitoris, & suorum alacritate, desponsata rediit, & in processu secundos enixa partus, ornata, generosa, & in hodiernum

usque amplo uirorum numero perseverante prosapia diem claudens, uiri splendidam domum liquit. Nec dixit

se placuit in dedecus Modernarum, quæ

rum tanta animi leuitas est, & effre-

nati sunt mores, ut oculis

gestibusque, irruere

in quorum-

cunque

intuentium uideantur

amplexus.

DE CON-

DE CONSTANTIA RHOMANA

norum imperatrice & regina Siciliae.

Caput cii.

Labes erat mundi præsens, deterrima pestis,

Hæc monialis anus, Nonna, triforme pecus.

Post quinquaginta quam quinque peregerat annos,

Fert uterum, parit hæc, orbis & urbis, Hylam.

Constantia è summo orbis cardine terris Rhomanorum imperatrix effulsit. Verum, quoniam iam multis come decus admirationem intuentium minuisse uidetur, alia claritatis causa nostro æuo apparere uolentibus quaerenda est, quæ huic non defuit, nam si ullo alia non detur merito, unico saltem partu undique conspicua facta est. Fuit hæc Guilielmi optimi quondam Siculorum regis filia. Cuius in ortu cum adesset (ut aiunt) plurimi, Ioachim quidam Calaber Abbas, prophetico dotatus spiritu, Guilielmo dixit, nam tam regni Siciliae desolationem futuram. Qua præfatione stupefactus rex, atque perterritus, cum præstitisset uaticinio fidem, secum coepit anxia meditatione reuoluere, quo pacto posset contingere istud à scemina, nec aliter uidens, quam à coniuge uel à filio, regno cõpatiens suo, & uertere si posset istud consilio statuit, eamque (ut conubij atque prolis auferret spes) uirgunculam monasticis clausam claustris, egit, ut deo perpetuam uirginitatem uoto promitteret, nec aspernandum si profuisset consiliū. Sed quid aduersus Deū, iuste mortalium scelera facinora expiantem, stolidi imbecillesque conatus exponimus? minimo equidem & unico frustramur impulsu. Hæc autem, cum sanctissimo patre fratreque extinctis, nemine se propter legitime regni herede superstite, iuuentutem omnem peregisset, iamque facta uideretur anus, sumpsissetque post obitum Guilielmi regni diadema, Tancredus Regulus, & post eum Guilielmus filius iuenculus adhuc, eoque itum est, seu crebra, seu minus digna regum inuouatione, ut factionibus procerum, undique bellis scaturientibus, ferro neque regnum omne in extremum trahi uideretur, quamobrem quibusdam compatiens infortunio menti incidit, quod postmodum subsecutum est, Constantiam scilicet alicui insigni principi in coniugem dari, ut eius opere & potentia, pestiferi sedarentur tumultus. Nec absque dolo atque labore ingenti obtentum est, summo consentiente pontifice, ut in eam Constantia deueniret sententiam, scilicet ut nuberet, cum immobilis staret in professionis proposito, & annosa etiam uideretur ætas obistere. Sed cum etiam renuente res adeo processissent, ut comode nequiret retrahi, Henrico Rhomanorum imperatori olim Friderici primi filio desponsata est. Et sic

rugosa

rugosa anus, sacris omiſſis clauſtris, poſitisq; ſanctimonialium vittis, cultu or-
nata regio, nuptaq; & imperatrix deuenit in mediū, & quæ deo virginitatem
dicauerat perpetuam, thalamum principis intrans nuptialemq; conſcendens
thorum eam inuita depoſuit. Ex quo factum eſt, non abſq; auarientium ad-
miratione, vt quinquageſimum & quintum ætatis annum, agens annosa con-
ciperet. Et cum tarda penes omnes conceptionis huiusmodi fides eſſet, do-
lusq; crederetur à pluribus, ad auferendam ſuſpicionem prouide actum eſt, ut
propinquante partus tempore, edicto Cæſaris matronis regni Siciliae voca-
rentur omnes volentes futuro partui intereſſe. Quibus conuenientibus etiā
ex longinquo, poſitis in pratis extra ciuitatem Panormi tentorijs, & ſecundū
alios intra urbem, percipientibus cunctis imperatrix decrepita infantem eni-
xa eſt, Fridericum ſcilicet, qui poſtea in monſtruolum euasit hominem, & Ita-
liae totius, ne dum regni Siciliae peſtem, vt non euacuaret Calabri Abbatis
vaticinium. Quis ergo non conceptum partumq; Conſtantiae arbitratur

monſtruolum? cum præter hunc nullus ſit noſtris auditus tempori-
bus, quid noſtris dico temporibus? non ab aduentu Aeneæ
ad Italos, unū præter, tam annosa mulieris com-
pertus, Helisabeth, ſcilicet coniugis Za-
chariae, ex quo dei ſingulari opere
Iohannes natus eſt, cui inter
natos mulierū ſe-
cundus non
erat in poſterum ſurrecturus.

DE CAMIOLA VIDUA.

Caput ciiij.

Ingrati officiij impatientior illa, tenaxq;
Propoſiti fuit, at moribus uſq; bonis.

CAmiola uidua mulier, decore corporeo moribus, magnificentia, ac ho-
neſtate & laudabili pudicitia ſpendida, Senenſis origine, fuit Lauren-
tij de Toringo hominis equeſtris ordinis filia. Vitam autem apud Meſſa-
nam Siciliae uetuiſſimam ciuitatem, non minus cōmendabilem quam egre-
giam cum parentibus & uiro vnico (dum vixere) deduxit, Friderico in rege
inſulae imperante. Quibus diem claudentibus, hæres ferè regias diuitias con-
ſecuta eſt, eaq; honeſtatis decore ſeruante, Friderico iam dicto rebus huma-
nis sub-

nis ſubtracto, eiq; Petro ſuffecto, factum eſt, ut Meſſanae regis iuſſu pregran-
dis pararetur classis, ſub ducatu Iohannis Clarimontis Comitſ, ea tempeſtate
bellicoſiſſimi hominis, Liparitanis obſeſſis, & extrema ferè inedia laboran-
tibus, latura ſubſidium, quam non ſolum (mihi crede) conductus miles, ſed
auxiliari plures, & tam littorani quam mediterranei, voluntarij ad armorum
gloriam conſequendam conſcendere proceres, obſcederat enim oppidū ſtre-
nuus uir Goſfridus de Squilatio, Roberti Iheruſalem & Siciliae regis tunc na-
ualis præfectus, quæ oppidanos obpugnationibus, & bellicis machinis atq;
frequenti circumdatione adeo debilitauerat, ut proxima ſperaretur deditio, ſa-
nè cum nouiſſet, exploratorijs referētibus lembis, claſſem hoſtium, longe ſua
ampliorem, propinquari, reuocatis in unum nauibus ex tuto cepit, rei expecta-
re fortunam. Hoſtes autem, occupatis eueltigio locis omiſſis, impediēte ne-
mine, quæ ferebant oppidanis intulere ſubſidia, quo rerum ſucceſſu Iohannes
elatus, Goſfridum in dimicationem euocauit, quod cum ardentiffimi uir inge-
nij non detrectaſſet, & nocte tabulatis, ac turribus roborat ſeſſet claſſem, ordinal-
ſetq; naues & cætera, & apparente aurora oratione ſeruienti ſuos animat ſet in
pugnam, ſublatis ancoris, & ſigno dato proras uertit in Siculos. Iohannes
uero cui non erat animus Goſfridum ſumpturum, ſed nec ſpectaturum Sicu-
lorum nauigiorum molem, non in certamen, ſed ad inſequendas fugentiū,
ſuas compoſuerat naues, ardorem & apparatus uenientium hoſtium uidens,
ferè deſtitutus animo timuit, poenituitq; eum petiſſe, quod minime ſe obten-
turum putauerat, & ſecum iam rebus diffidens, animo ſatis tepenti, ne om-
nino videretur exanguis, reuoluto rerum repente in preliū ordine, quantum
ſcilicet pro tempore conſeſſum eſt, ſignum & ipſe certaminis, aderant iam ho-
ſtes, qui ſublato clamore ingenti, lente venienti Siculorū claſſi miſcuere pro-
ras, & iniecere ferreas manus tormentis telisq; primo impetu inchoantes cer-
tamen, & hæſitantibus atq; ferè torpentibus ob repentinam conſilij mutatio-
nem Siculis, præmoniti atq; irruentes ultro Goſfridiani milites, ſeſe hoſtium
intueri intulere nauigijs, & gladijs, manibusq; rem agere cœpere, & ſangu-
ne cuncta ſœdare. Siculi uero iam diffidentes, qui potuere reuolutis pro-
ris terga dedere. Attamen cum apparet victoriam Goſfridianis cedere, pluri-
mæ ſunt Siculorum demerſæ naues, plurimæ captæ, paucae tamen & remigio
faciles remigantium virtute incolumes abiungere. Eo uero in conſictu recide-
re pauci, vulnerati plures, Iohannes claſſis præfectus captus eſt, & cum eo ferè
proceres omnes, qui voluntarij claſſem conſcenderant capti & milites atq; re-
miges plurimi, & militaria atq; naualia ſigna, & regium prægrande vexillū,
quod in prætoria uehebatur naui, & cum in deditioem veniſſet oppidum,
poſt longos errores, maris tēpeſtatibus circumacti, Neapolim cathenis onu-

sti tracti sunt & seruati carceribus. Erat hos inter Rolandus quidam Friderici regis ex concubina filius iuuenis forma valens & probitate corporea, qui cum cæterorum captiuorum redemptio quæreretur, solus irrepeditus, abeuntibus alijs redemptione soluta, tristis seruabatur captiuus, nam Petrus rex, ad quem fratris spectabat opus, ob rem male gestam & præter præceptum, tam eum, quam cæteros omnes qui in eo certamine nauali fuerant, habebat exosos. Eo igitur sic captiuo & ab omni libertatis spe ferè destituo, ac in compedibus marcescente, contigit, Camiolæ veniret in mentem, quæ cum illum à fratribus videret neglectum, infortunio eius compassa est, secumq; disposuit, si cum honestate posset, velle eum in libertatem educere, & cum decore honestatis suæ nulla alia monstraretur uia, ni in maritum sumeret, missis qui clam percontarentur, nunquid hoc pacto uellet cathenas exuere, facile obtinere, & sic omnis seruata iuris celebritate, eam in persona procuratoris consensu, et anuli subarratione desponsauit in coniugem. Nec mora mittente Camiola duabus milibus vnciarum argenti, solutisq; carcere liber Messanam redijt. Nec aliter apud sponsam diuertit, quam si nullū ex connubio factum uerbum mirata primū Camiola, demum cum sensisset hominis ingratitude indignata est, uerum ne uideretur ira impulsā, potius quam iure agere, ante alia illū placide requiri fecit, ut nuptiale sacrum perficeret, quem cum omnino nil tale secum actum esse negasset, apud Hecasticum iudicem conuenit atq; signatis tabulis, & testimonio probatorum uirorum conuincit in coniugem. Quod postquam erubescens confessus est, et beneficium mulieris in eum cognitum, obiurgatus à fratribus & amicorum impulsu eo deductus est, ut petitioni annueret mulieris, & nuptias postularet, ast ingentis animi scœmina, petentem astantibus multis, ferè his uerbis allocuta est. Habeo Rolande unde deo gratias agam, nam ante quam sub prætextu coniugij integritatem castitatis delibares meæ, cur iniquitatis ostendisti perfidiam, & eodem fauente cuius sanctissimum nomen nefasto periurio ludere conatus es, iure mendacium recuditiuum, quod mihi de te deq; tuo coniugio permaximum est. Putasti reor adhuc clausus, me meæ conditionis oblitam, temerarie regium optasse sponsum, & tuam formositatem muliebri ardere concupiscentia, easq; meo ære suscepta libertate, negatione unica, ridere atq; comprimere, & te pristinis restitutū honoribus splendidiori seruare coniugio, & quantum in te fuit obnixè fecisti. Verum qui ex alto humilia respicit, nec sperantes in se deserit, mentis meę sinceritate cognita, egit, ut paruo labore meo, tuas infringere fraudes, ingratitude tuam detegerem, & perfidiam demonstrarem, nec hoc tantum in detestationem impietatis tuæ hoc meo feci facinore, possunt enim de cætero uidere fratres, possunt & reliqui, quid tuæ committendum sit fidei, quid de te amici

amici sperare, quod hostes timere, ego aurum perdidisti, tu famam, ego spem, tu regis & amicorum gratiam, Siculæ matronæ magnificentiam mirantur meā, & laudibus efferunt, tu ignominiosum ridiculum notis omnibus, & incognitus factus es. In hoc tamen aliquandiu decepta sum, rebar stolidè, pro terræ fece, regium atq; illustrem uinculis eripuisse iuuenem, ubi mendacem lixam, infidum, ganeonem, immanem beluam, liberasse me uideo. Nec uelim tantum te arbitreris, ut credas me solum te in hoc traxisse, mouit memoria beneficiorum veterum genitoris tui in patrem meum, si genitor tibi fuit sacræ recordationis Fridericus rex, quod ego vix credere queo, ex tam celebri principe, adeo inhonestum fuisse filium progenitum, indignum existimaui, non regij sanguinis uiduam, regium habere uirum, robustum iuuenem, atq; oris decore præfulgidum, quod ego confitebor ultro, uerum uelim si iure potes respondeas, dum ego te meo munere fecisse meū credidi, dū amplissimū aurum in libertatem tuam solui, ubi splendor tunc regius erat, ubi inexhaustus vigor, ubi nitens oris decus obscura carceris caligine, qua angebaris tegebantur. Hæc omnia squalor rubigine cathenarum, pallorq; lucis inuisæ, & tetri carceris pedor, quibus inualidus marcebas, foetidus & neglectus ab omnibus. Has doctes quas nunc elatus extollis represserant. Tunc tu me non solum regio iuuenes, sed celesti deo dignam dicebas, O quam felice, O quam cito homo sceleratissime, uiso præter spem cælo patrio vertisti sententiam, inmemor postquam tui iuris factus es, quoniam ego Camiola sum, quæ sola tui memor fui, quæ sola infortunio tuo misera sum, quæ sola pro salute tua substantias exolui meas. Ego Camiola sum, quæ te à manibus capitalis hostis maiorum tuorū, è cathenis, è carcere, ex extrema miseria, pecunia mea te eripui, te iam desperatione labentem in spem sustuli, te in patriā redegei, te in regiam, te in lucem pristinam reuocaui, te ex captiuo debili, turpique, regium robustū speciosumq; iuuenem feci. Quid ego in mentem tuā reuoco, quæ meminisse debes, & negare non potes? Tu uero pro beneficijs tam memorandis has rependisti gratias, ut ausus sis sponsus negare matrimoniū, honestis sanctisque testimonijs tabulisq; ignatis vallatū, & redemptricē tuam despiciere, ac floccifacere, & turpe si potuisses suspitione maculare, erubescere insanæ mentis homo, uiduā ex equestri viro natam habere coniugem. O quā satius erubuisse fuerat, euacuasse fidem præstitam, dei paruipendisse sanctū & terribile nomen, et execrabili ingratitude tua, quā abundans sis uitiorum ostendisse. Fateor me non regiam scœminā, sed cū ab incunabulis apud regias uirgines, nurus & coniuges uersata sim, mores & animum sumplisse regios mirū non est, quod satis est ad nobilitatem assumendam regiā. Sed quid multa? Ego tibi in hoc facilis ero, in quo tu mihi pro uiribus fuisti difficilis. Negasti meū esse cum esses. Verum

O ij te meū

te meum esse cum uicerim, ne meus sis sponte concedo tua sit regia claritas, infidelitatis tamen nota scedata, tuum sit iuuenile robur, tua caduca formositas, ego de cætero mea uiduitate contenta consistam, & quas mihi præstitit fortunæ Deus, quam ex te genitis honestioribus relinquam hæredibus. Vade igitur infauiste iuuenis, quoniam me habere te indignum fecisti, tuis disce sumptibus, quibus artibus, quibus fallatijs, alijs ludas sceminas, mihi sat est, quoniã à te semel decepta sum, ob quod nunquam una tecum esse mihi mens est, uerũ coelibem seruare uitam, quam tuis amplexibus longe præponendam censeo. Sed his dictis è conspectu subtraxit suo, nec de cætero potuit precibus ac monitis à laudabili amoueri proposito. Rolandus autem confusus, sero ignauit suę pœnitens, ab omnibus paruipensus, deiecto uultu non solum factum, sed etiam plebeiorum hominum faciem fugiens, in miseram fortunam abiit, non ausus quam fraude renuerat iure repetere. Generosum autem

mulieris animum miratus est rex, & procures cæteri, illum

que miris extulere laudibus, incerti, quid comenda-

bile magis, an quod aduersus tenacitatem

scemineã, Camiola tam grandi pe-

cunia redimeret iuuenem,

an quod redemptũ

atq; conui-

ctum,

tanquã im-

meritum animo

sa spreuerit atque reie-

cerit.

DE BRUMCHILDE FRAN- corum Regina.

Caput ciiij.

Spectra per & clades, horrenda q; facta suorum,

Hæc stupet usq; tremens, sorte pericla legit.

Sic pede uel tragico similis decurrere uersus

Cœpit, & in numerum nobile finit opus.

Non

Non immemor ab inclyto præceptore meo ruboris inieci, quanq; pro uoluptatis desiderio satis uocatum non sit, surrexi tamen cupidus metã propositi si detur aliquando contingere. Erat tamen animus mihi alio dirigere cursum, cũ iam à longe uenientes uiderem, & Ma: Augustum mœstum existimo eoq; à Phoca apud Caldonem cũ uxore & filijs, & famulatu cætero peremptus sit, Et post eum ipsum Phocam Heraclij uiribus ex imperio deiectum atq; occisum. Post quos cũ ego summa cura spectabam seductor ille, neque Machometus ueniebat cuius artes quam libentissime audiuiisset, nouit Deus, uel qualiter post prophetæ nomen assumptũ legesq; lætiferas datas in suam luxuriam deperisset. Sed mulier quædam imò dæmon adueniẽs me id abstulit, hæc etenim crine soluto maxima cũ copia lachrymarũ, iter occupans clamitabat, ne permittas quo calamitatũ præteritarum memor nouissime reliquas, ut plurimũ, labore perquirens, meas oblatas non suscipias, taces equidem, modo uilipendas meq; mulierculam autumas, quos uides neglectos discerptosq; crines corona regia pressos humi, quid ergo quasi acriori detentus cura, alibi faciem oculosq; protendis. Si nescis Brumchildis Francorum regina fuit, quid repes, quod mente queris diffugium, potuit Arfinoë Cyrenensis, potuit Ægyptia Cleopatra & nouissime Rosemunda Lepido obsequio uti tuo, ego uti non potero. Ego autem tam inopinate tamq; stricte à muliere detentus obstupui, & cũ nil aliud tam efficacibus uerbis, quid responderem dixi Brumchildis, etsi iam perquisierim ad præsens assunt casus ultra q; uelim te miseram doleo, quid petis nequeo. Nam fortunas tuas, nec nomen præter nunc audisse memini, tunc illa nec dulciores usq; nec amariores in quoq; comperies, egomet referam, arripe calamum. Ast ego dic inquam, tibi ne de te, credam noui ab ipso iuuentutis meæ ingressu mulieres esse bilingues, heu mihi tunc illa, mentiri credi, cui ego forte si sexũ corona mutasset non credemus, tunc illa infeliciũ uetus infortuniũ est, ut eis ægrius præstetur fides, fatebor si quid comodi, quod opto sequatur. Quid ego tunc comodi aut leuaminis pauca calami mei literæ dolori tuo, tam in eximio attulisse poterunt, debueras aedepol optasse potius, ut è memorijs hominũ laberent, q; quod ego illas nouis literis suscitarem semisopitas, illa uobis obsequens, ait de me ecastor actum est, in eorũ dedecus, quorũ sæuitia regis mater horrenda perpeffa sum, scribas cupio. Ego autem & si desidero traheret alibi cum ferreus non sum, sed exorabilis homo flexi propositum inquiring, hac lege tibi calamum concedo meum, si vera dixeris, & huic dum sedulus aures porrexisset illa abunde lachrymas fundens & pectus pugnis tonsum crebrisq; respersum liuoribus, assiduus suspirijs agitans inquit, Audisti arbitror Dodoneum veterem Fran-

O iij. corum

corum regem Glotarios filium & nepotem, ex filio habuisse, ex quo nepote quatuor filij, qui patre defuncto, ut regnarent omnes quadrifarie diuisere, exortoq; inter Lemichildonem patrem meum Hispaniæ, tunc regem genus ab Alarico maximo, Gothorum rege trahentem regesque prefatos bello, & id hinc in plures susceptæ clades itum in pacem est, ad quam seruandam quasi uinculum facta adhuc uix pubes in coniugem, Sigisberto regi concessa sum, hæc tū ego caue quid dixeris Tilperto, ac Thilceperto audiuerā. Illa uero scio quosdam sic arbitantes existere, uerum ego ut finis apparuit gestantibus infernalibus furijis tedis thalamum illius intraui. Sed quid tandem cum esset oris mei sublimis decus, & ætas integra quibus plurimum mulieres ualemus, nec pro uotis aurum gemmæq; deessent, & folio sublimata regio à cunctis, tanquam deam à coelo lapsam intueri, me cernerem uenerari, laudibus extolli cæterisq; præferri primis regibus, Glotarium tertium pariens superiorē, quem utinam aut non concepissē, aut ex utero in tumultū coniecissē, Sanè dum his tot prouecta foelicibus et amplissimis delitijs fruerer, oritur inter fratres seditio, quæ euestigio bellum peperit. Tum ego siste quæso, quæ seditionis causa? cui ista inæqualium regnorū inuidia? tum ego, mentitur regina, tu ipsa triste semen, cum ingenio semper fueris impio cordibus iniecasti, At illa paulò ante nunquam me nouerant, iste repente, adeo mei ingenij censor factus sum, exede si uis, factum est ex asperatis odio animis, ut Chilpertus uiri frater sub specie cõponendæ pacis accitus satellitū manu crederetur, & hinc post modicum hoc eodem infortunio uir meus occubuit. Nec istud patiar inquam, tua perfidia occisus est. Nam insita mulierum uanitate præcipuam uoluptatem ex aspicientibus formositatem tuam caperes lasciuiam nimia, non aduertens ex aliena capta Laudricum Palacij comitem ultra honestatis scemineæ terminos ardenter amasti, Et in eius uolens oransq; concubitus irruisti, quo dū minus cauta uteris, et iā multis innotesceret scelus, ne opprimereris merita in nesciū & immeritum insidias tetendisti, eumq; uenatione fessum medio in nemore se redeuntem uenabulis confodisti. Illa uero paululum irritata, prohi superum fides inquit, quis hic homo est tam ocyter ex ignaro acer redargutor effectus, Equidem reor eum credere quæ dicit, quasi melius post sæcula multa cognouit, quæ acta sunt quam ego quæ præsens fui, erras profecto Fregiegundis hæc fuit, in Chilpertum, cuius erat speciosissima coniunx, & cum ego immoderatiores quam tu in me sis, necem uiri recitans nomen honeste tacuerā, sed fine quo tendam deueniam. Ego cum paruulo relicta filio, etsi multum præteritæ claritatis amiserim, qua possum industria regiam curo. Tum ego in patiens inquam aduerterem Brumchildis, non ex Sigisberto & te Glotarium ut

aiebas

aiebas genitum, quinimò Childebertus et ex eodem geminos tibi superfuisse, nepotes Theobertum et Theodoricū illa uero tu crede, quod uolens ego cepti sermonis seriem non omitam, sit inde ut Theodoricus uiri mei nepos, qui Burgundiæ perierat indignatione, concepta fratrem suum Theobertum Australiæ regem cum filio coniugeq; Obillide paratas ab eis, ut ferebatur insidias trucidaret. Ego autem inquam istud non aliter quàm præcedentia patiar, tuum hoc fuit scelus, nescio autem unde tanta tibi suadendi uis fuerit, sed quid dico magis, potest cupido regnandi, qua credo nimium utebaris, ut impune peccandi amplū spaciū possideres. Sunt præterea in malum vires ingenij mulierum permaximæ, quibus tu enim iam sæpius inanimis hæsis, illa omittere nesciebas, tunc illa sine ista, & credulitatem tuā quæso, & quorsum tot rebus prædictis emerfura sim specta. Post tempus Theodoricus facti pœnitens, dū quod male egerat in alium retorquere conatur ueneno perimitur, & filij gladio extinguuntur. Cui ego, istud profecto non inficiar. Sic est de morte loquor, sed quod omiseras ipse supplebo, in te tuū crimen obiecit, tamen illud ueneno gladioq; purgasti. Illa autem secundiū emittens lachrymas, inquit me miseram quia infelix sum, ne mendacium existimet iste dictum esse, sic fortuna facit, horum uerbis aufert fidem, quibus bona cætera abstulit. Ego autē, quid dicam scio, & dum diu obiurgasset & aduersus ueritatem (ut testantur alij) multa dixisset, quasi me tacentē in fidem uerborū suorū traxisset existimasset, sermonem quē interruperam continuans secuta est, dū tot facinora, tot enormia in tam splendidos uiros per regem Procere cõmissa uindictā exorarent aliquam, & illa iam grandiusculo Glotario potiretur, requiritur tantarū cediū perpetrator, ipsa quidem adhuc & si regis relicta plurimum potēs, multorum exacerbauerā inuidiam qua tracti, ut odiū suū aliquñ in ruinam meam depascerent, in me cõiiciunt omnia, accusor filio, inq; prætorij trahor, & quo princeps uiriq; robustissimū cor habentes scemina, et unico quod habebā subsidio spoliata, respondere cogor, nō iudicibus corā, quorū interest partiū iura equa lance seruari, uerū accusatoribus, quis nō? ne dū scia inter tot Francigenas Hispana uidua à filio nō relicta tantū, sed captiuata ius ab hostib; excerptat? quid plura? aduersus accusationes meas falsis testibus, cõiecturis falsis, alijsq; plurib; probationib; uincor, & ducit puer facile in scelus pmaximū, et iussu suo, pceribus regni imò inimicis meis cõmittit, puocatione sublata, ut ritu suo in me innotuā, pscelerū qualitate dictet sententia, heu miserā me nō peccus, ex quo prima sumplerat alimenta, nō uenter quo illū gestauerā, nō matris, etiā apud imanes Barbaros uenerabile nomen, non illū lachrymę mouere meæ, nō q̄rulę uoces suā gratiā atq; misericordiā iplorātes, qn dū more integerrimi uiri puer, innotū

O iij teneret

teneret propositum, dira nimis sententia dictaretur atq; me audiēte, & frustra reprobante prolata, cum esset ex regina tanq̃ popularis muliercula duris carnicum manibus trador, qui omni spectante populo, & hi potissime coram quibus insignita regijs multis comitata nobilibus incessem, sepius veterem obliti reuerentiam, iniectis in uestes manibus, illas mihi extorere nudantes. O mirum quem fortunæ vires, dum meo commodo oculos continere nequeo, nullas pietate mei in quoquā lachrymas, vidi ne monstrari digito, & à multis oculis de me expectare peiora multos percepi, quod & si clausis oculis, aliquando uitassem, aures claudere nō poteram, quin etiam inter licitorum strepitum multos obloquētes in augmentum mei doloris audirem. Quid

multis? ni sto seminuda, in turpissimam mortem raptor, Nam pede

vno & manu altera crinibusq; caudis validorum equorum

alligata atq; discerpenda permittor, Et dum inuaria

traherent equi menbratim distrahor, sanguine

ne cuncta scedans, & sic inter cruci-

atus importabiles expirema-

nimam per omne scis-

sum corpus emit-

tens, Di-

xerat

ego qui-

dem illi ob-

sequiosus factus

sum, scribens fate-

or, non satis digno testi-

monio usus & ideo, si quid

minus verum reperiri cōtingat

imputetur oportunitati tristissime

exorantis.

DE IOHANNA IHERVSA-

lem & Siciliae Regina.

Caput cv.

Hæc

Hæc regina fuit præstans moderamine iusto,

Imperijs prudens inclyta sceptra tenet.

Moribus & pietate potens, & origine clara,

Oppida consilijs regnaq; rexit ouans.

Iohanna Iherusalem & Siciliae regina, præter cæteras mulieres origine potentia & moribus æuo nostro illustris est scemina, de qua ni videretur omississe odium, satius erat tacuisse quam scripsisse pauca. Fuit enim hæc serenissimi principis Caroli Calabriae ducis inclyti, & primogeniti celebris memorie Ioberti Iherusalem & Siciliae regis, & Mariae Philippi regis Francorum sororis, filia prima, Cuius parentum, si velimus auos, proauosq; in finem usq; exquirere, non subsisteremus, antequam per innumeros ascendentes reges, in Dardanum primum Ilij autorem veniremus, cuius patrem Iouem dixere veteres. Ex qua tam antiqua tamq; generosa prosapia, tot hinc inde præclari manauere principes, ut nullus Christianorum regum sit, qui huic nō veniat consanguineus vel affinis, & sic nulla diebus patrum nostrorum nec nostris, orbe effulsit nobilior. Hæc etiam Carolo patre, ea adhuc infantula, immatura morte, subtracto, cum nulla esset Roberto auo melioris sexus proles altera, iure factum est, eo etiam sic mandante, ut eidem morienti superstes regnorum efficeretur hæres. Nec equidem ultra torridam Zonam, aut inter Sauromatas sub glaciali polo, illi prægrandis cessit hæreditas, quinimò inter Adriaticum & Tirrenum mare, ab Umbria & Piceno ac vetere Volscorum patria in Siculum usq; fretum submitti telo, quos inter fines, eius parent imperio, Campani veteres, Lucani, Brutij, Salentini, Calabri, Dauniq; ac Vestuali ac Samnij Peligni, Maritij, & alij plures ut maiora sumam, ut puta Ierosolimitanum regnum, Siciliae insulam, & in cisalpina Gallia Pedimontis territorium, quæ illi ab usurpantium quorundum occupantur iniuria. Sic & qui septimam provinciam inter Narbonensem Galliam Rhodanum alpesq; incolunt, & Folcherij comitatum, suis æque iussis parent, eamq; sibi fatentur dominam & reginam. O quot ijs in regionibus ciuitates inclytæ, quot insignia oppida, quot maris sinus, & refugia nautarum, quot naualia, quot lacus, quot medici fontes, quot syluæ, nemora, saltus, amceniq; recessus, & pingua arua, necnon quot numerosi populi, quot ingentes sunt procures, quam grandis insuper opulentia, & rerum omnium ad victum spectantium copia, equidem non esset explicare facile. Quod cum permaximū sit dominium, nec id sit à mulieribus possideri consuetum, non minus miraculi, quam claritatis effert, si satis

satis inspicimus. Et quod longe mirabilius est, sufficit illi ad imperium animus, qui tam perlucidā adhuc annorum indolem seruat. Ea enim postq̃ regio diademate insignita est, virtute insurgens valida, adeo purgat, ne dum ciuitates & domestica loca, verum alpes, saltus deuios, nemora, & ferarū lustra scelestā hominum manu, vt aufugeret omnis terrefacta, ac se cellis clauderet arcibus, quos agmine armatorū emisso, sub egregio duce, non ante locorum talium obsidionē solueret, quam captis munitionibus, infandos homines affecisset supplicio, quod præcedentiū regum aliquis aut noluit, ac fecisse nequiuisset, eosq̃ redegit terras quas possidet, ut non solum inops, sed opulentus, cantando, nocte dieq̃, possit quo velit tutus iter arripere, & (quod non minus salubre) insignes uiros, regniq̃ procures tanta modestia, & eorū mores solutos retraxit in melius, ut posita superbia ueteri, qui reges olim paruipendebant, hodie faciē iratæ mulieris horrescant. Est insuper oculata foemina tantum, ut fraude potius quam ingenio illam decipere queas, longanimis est & constans, ut sacrum propositū eius non leuiter flectas inuacuum, quod satis monstrauere iam dudum in ea fortunæ seuientis insultus, quibus persæpe acriter concussa motu & agitata est, atq̃ turbine circumdata uario. Nam perpessa est intestina Regulorū fratrum dissidia, & externa bella nonnunquam intra regni gremium debachata, sic & alieno crimine fugam, exilium & coniugium, austeros mores, liuores nobiliū, sinistram nec meritam famam, pontificū minas, & alia quæ omnia forti pertulit pectore, & tandem erecto inuictorū omnia superauit animo. Adde pol grandia ne dum mulieri sed robusto ac præualido regi. Est illi præterea spectabile ac lætum decus oris, eloquiū mite & cunctis grata facundia, & uti illi regalīs, & inflexa maiestatis est ubi oportunitas exigit, sic & familiaris humanitas, pietas, mansuetudo atq̃ benignitas, ut non reginam suis dicas esse sed sotiam. Quæ maiora petas in prudentissimo rege esse? necnon, si quis de integritate mentis suæ omnia explicare uelit, sermo longissimus. Quibus agentibus ego non solum illam reor egregiam, & splendida claritate conspicuā, sed singulare decus Italicum nullis hæctenus nationibus simile uisum.

CON-

CONCLUSIO.

IN nostras usque foeminas, ut satis apparet, quas inter adeo perrarus rutilantium numerus est, ut clare ceptis sinem honestius credam, quam his ducentibus hodiernis, ad ulteriora progredi, & potissime dum tam clara regina concluderit, quod Eua primum omnium parens inchoauit, Scio tamen non defuturos qui dicant, multas obmissas fore, & hos super alios, quæ alia obijciant, quæ forsitan merito redargui possint. Ego autem (ut primis cum humilitate respondeam) omisisse multas fateor ultro, non enim ante alia omnes attingisse poteram, quia plurimas famæ triumphator tempus assumpsit. Nec mihi ex superstitibus omnes uidere potuisse datum est, & ex cognitis non super omnes uolenti ministrat memoria. Sanè, ne me omnino immemorem putent, credant volo quia non me in aduertente, plurimæ tam Barbaræ quā Græcæ atq̃ Latinæ, & Augustorum coniuges atq̃ regum præterierint, vidi e quidem innumeras, & earum facinora noui, sed non mihi arripienti in hoc calamum animus fuit omnes uelle describere, & quinimò (ut ab initio opusculi huius testatus sum) ex multitudine quædam dicere & apponere, quod cum satis congrue factum rear, superuacanea restat obiectio. Et reliquis uero sic dictum sit, possibile esse, & contigisse facile credam, nonnulla minus recte consistere, decipit enim persæpe non solum ignorantia rerū, sed circa opus suum nimia laborantem affectio, quod si factum sit, doleo, quæsoq̃ per venerabile honestorum studiorum decus, æquo animo quod minus benefactum est prudentiores ferant, & si quis illis piæ caritatis spiritus est, minus debite scripta augentes minuentesq̃ corrigant, & emendent, ut potius alicuius in bonum vigeat opus, quam in nullius commodum laceratum dentibus inuidorum depereat, Amen.

EXCVSVM BERNÆ. HELVET

per Mathiam Apiarium. Anno

M D XXXIX

106